

התנועה למען איכות השלטון בישראל ע"ר 580178697

ע"י ב"כ עוה"ד ד"ר אליעד שרגא ו/או תומר
נאור ו/או אריאל ברזילי ו/או הידי נגב ו/או
גילי גוטוירט ו/או רחלי אל-שי רוזנפלד ו/או
רותם בבלי דביר ו/או תמר באום ו/או אורי
הס ו/או סתיו לבנה להב

מרח' יפו 208, ת.ד. 31348 ירושלים 9131301
טלפון: 02-5000073; פקס: 02-5000076

העותרת

- נ ג ד -

1. שר המשפטים

2. הוועדה לבחירת שופטים

3. היועצת המשפטית לממשלה

4. הנהלת בתי המשפט

המשיבים 1-4 באמצעות פרקליטות המדינה
מרח' צלאח א-דין 29, ירושלים
טלפון: 073-3925590; פקס: 02-6467011

המשיבות

עתירה למתן צווים על תנאי,

סעד הצהרתי

ובקשה לקיום דיון דחוף

מוגשת בזאת עתירה לבית משפט נכבד זה, למתן צווים על תנאי כנגד המשיבים 1-4 וכן סעד הצהרתי ובקשה לקיום דיון דחוף בעתירה, והכל כלהלן:

א. צווים על תנאי

א.1. צו על תנאי כנגד המשיב 1 לעתירה, הוא שר המשפטים, המורה לו לבוא ולנמק מדוע לא יפעיל את סמכותו, לפי סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב] התשמ"ד-1984 (להלן: "חוק בתי המשפט"), ויכנס את הוועדה לבחירת שופטים להצבעה לבחירה בשופטי בית המשפט העליון, וזאת מתוך הטעמים הבאים, העומדים כל אחד בפני עצמו ובמצטבר:

א.1.א. לנוכח הימנעותו מהפעלת חובתו מלהביא לבחירת הוועדה לבחירת שופטים בנשיא ושופטי בית המשפט העליון, העומדת כחריגה מסמכות על דרך המחדל;

א.1.ב. לנוכח כך שבהימנעותו מלכנס את הוועדה לבחירת שופטים לפי הצורך במינוי נשיא ושופטי בית המשפט העליון, הוא מפר את חובתו המינהלית המעוגנת בחוק לפעול במהירות הראויה;

א.1.ג. לנוכח החשש הכבד שמא אי-הצבעה בוועדה לבחירת שופטים על שופטי ונשיא בית המשפט העליון מקורה בחוסר תום לב ובשיקולים זרים אשר אינם ממן העניין;

א.1.ד. לנוכח כך שהחלטת שר המשפטים לא להביא להצבעה לבחירת נשיא ושופטי בית המשפט העליון, פוגעת בעצמאות הוועדה לבחירת שופטים ובעקרון הפרדת הרשויות, וכן פוגעת בטוהר הליך בחירת השופטים המנוגד לאינטרס הפוליטי ולרוחות השעה ובאתוס של עצמאות החלטות הוועדה לבחירת שופטים;

א.1.ה. לנוכח היותה של ההחלטה לא למנות נשיא ושני שופטי בית המשפט העליון מהווה הפרה של חובת הנאמנות הציבורית, פוגעת באמון הציבור ברשויות ומהווה פגיעה באינטרס הציבורי, וזאת לאור הצטברות כלל האמור לעיל.

א.2. צו על תנאי כנגד הוועדה לבחירת שופטים המורה לה לבוא ולנמק מדוע לא תפעל לבחור שני שופטי בית המשפט העליון בהתאם לסעיף 7 לחוק בתי המשפט, וזאת מתוך הטעמים המפורטים בסעיפים א.1.א - א.1.ה לעיל.

א.3. צו על תנאי כנגד שר המשפטים המורה לו לבוא ולנמק מדוע לא יפעל לבחור נשיא בית המשפט העליון, וזאת מתוך הטעמים הבאים, העומדים כל אחד בפני עצמו ובמצטבר:

א.3.א. לנוכח היותה של ההחלטה שלא לבחור נשיא בית המשפט העליון מהווה הפרה ופגיעה בנוהג הסניוריטי הנהוג מקום המדינה ומהווה נוהג חוקתי ומחייב;

א.3.ב. לנוכח הפגיעות הנלוות מהפרת נוהג הסניוריטי ובראשן הפגיעה בעצמאות הרשות השופטת ובעקרון הפרדת הרשויות ;

א.3.ג. וכן, לנוכח הטעמים המפורטים בסעיפים א.1.א - א.1.ה לעיל.

א.4. צו על תנאי כנגד הוועדה לבחירת שופטים המורה לה לבוא ולנמק מדוע לא תפעל לבחור נשיא בית המשפט העליון, בהתאם לסמכותה הקבועה בסעיף 8(א) לחוק בתי המשפט, וזאת מתוך הטעמים הבאים, העומדים כל אחד בפני עצמו ובמצטבר :

א.4.א. לנוכח היותה של ההחלטה שלא לבחור נשיא בית המשפט העליון מהווה הפרה ופגיעה בנוהג הסניוריטי הנהוג מקום המדינה ומהווה נוהג חוקתי ומחייב ;

א.4.ב. לנוכח הפגיעות הנלוות מהפרת נוהג הסניוריטי ובראשן הפגיעה בעצמאות הרשות השופטת ובעקרון הפרדת הרשויות ;

א.4.ג. וכן, לנוכח הטעמים המפורטים בסעיפים א.1.א - א.1.ה לעיל.

ב. סעד הצהרתי

כן מתבקש בזאת בית המשפט הנכבד לקבוע ולהצהיר כי נוהג הסניוריטי בבחירת נשיא בית המשפט העליון הוא נוהג חוקתי במדינת ישראל.

הכרה הצהרתית של בית המשפט הנכבד בנוהג החוקתי מטילה נטל על שר המשפטים והוועדה לבחירת שופטים לנמק ולהביא תשתית ראייתית מספקת וטענות כבדות משקל, מדוע החליטו לסטות מהנוהג החוקתי.

ג. בקשה לקיום דיון דחוף

כן מתבקש בזאת בית המשפט הנכבד להורות על קיום דיון בהול בעתירה, על רקע הצורך לברר בהקדם האפשרי את השאלות העומדות בבסיס העתירה, ונוכח העובדה כי הפגיעה בעצמאות בית המשפט העליון ובעקרון הפרדת הרשויות, מתגברת ככל שחולפים הימים, וכתוצאה מכך הפגיעה בדמוקרטיה הישראלית.

לאור העובדה שמחודש אוקטובר 2023, הרשות השופטת – אחת משלוש רשויות השלטון שתפקידן לאזן ולבלום אחת את השנייה – פועלת כבר חודשים רבים ללא ראש ונשיא קבע. וכן, לאור שני התקנים החסרים בבית המשפט העליון המוסיפים נטל, הגבוה ממילא, ועומס ההולך ומצטבר על בית המשפט העליון ופוגע בציבור.

תוכן עניינים

4.....	הצדדים לעתירה.....	א.
5.....	מבוא.....	ב.
6.....	רקע עובדתי.....	ג.
6.....	עצמאות הוועדה לבחירת שופטים.....	1.ג.
9.....	נוהג הסניוריטי בבחירת נשיא בית המשפט העליון.....	2.ג.
11.....	תכנית לוינ – הכפפת הרשות השופטת תחת הממשלה.....	3.ג.
11.....	העתירה נגד אי-כינוס הוועדה לבחירת שופטים – בג"ץ 5692/23.....	4.ג.
14.....	מיצוי הליכים.....	5.ג.
15.....	הטיעון המשפטי.....	ד.
15.....	המסגרת הנורמטיבית.....	1.ד.
16.....	החובה הסטטוטורית לפעול במהירות הראויה.....	2.ד.
	ההחלטה שלא לבחור נשיא ושופטי עליון נעשית בחוסר סמכות במחדל, או	3.ד.
17.....	בחריגה מסמכות.....	4.ד.
	החלטת שר המשפטים שלא לכנס את הוועדה על מנת לבחור נשיא ושופטי עליון –	5.ד.
19.....	נגועה בשיקולים זרים וחוסר תום לב.....	6.ד.
	ההחלטה שלא לבחור נשיא בית המשפט העליון היא בניגוד לנוהג הסניוריטי	7.ד.
20.....	ומהווה הפרה של נוהג חוקתי.....	8.ד.
21.....	המבחן האמפירי.....	א.5.ד.
22.....	האם קיימת תודעת חיוב.....	ב.5.ד.
23.....	מבחן העדיפות הנורמטיבית.....	ג.5.ד.
24.....	הכרה בנוהג חוקתי בשיטות משפט אחרות.....	ד.5.ד.
	הפגיעה בעקרון הפרדת הרשויות ובעצמאות בית המשפט העליון – מהווה הפרה	ה.5.ד.
25.....	של חובת הנאמנות הציבורית ופוגעת באמון הציבור.....	6.ה.
28.....	סיכום.....	7.ה.

א. הצדדים לעתירה

העותרת:

1. העותרת היא עמותה, רשומה כדין, תנועה עצמאית ולא מפלגתית, המונה כ-65,000 חברים ופעילים ומציינת בימים אלו 33 שנים של עשייה ציבורית ומשפטית, בהן חרטה על דיגלה שמירה על טוהר המידות בשירות הציבורי, עידוד ערכי שלטון החוק, שירוש נורמות בלתי ראויות במנהל הציבורי והשרשת נורמות ראויות של מנהל ציבורי תקין.

המשיבים:

2. המשיב 1 הוא שר המשפטים, חה"כ יריב לוינ, אשר בסמכותו לכנס את הוועדה לבחירת שופטים כאשר יש צורך במינוי שופטים מכוח סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב] התשמ"ד-1984 (להלן: "חוק בתי המשפט"). מחדלו באי-כינוס הוועדה לבחירת שופטי ונשיא בית המשפט העליון, הוא שעומד בבסיס עתירה זו.

3. המשיבה 2 היא הוועדה לבחירת שופטים, ועדה סטטוטורית אשר הוקמה מכוח סעיף 4 לחוק יסוד: השפיטה ולא הביאה לנשיא המדינה את בחירתה למינוי שופטי בית המשפט העליון

החסרים ונשיא לבית המשפט העליון הקבוע.

4. המשיבה 3, **היועצת המשפטית לממשלה** (להלן: "**היועמ"ש**"), אשר מתפקדה ומסמכותה היא מייצגת את הממשלה בערכאות השונות, והיא שאמונה על ייצוג האינטרס הציבורי ושמירה על קיום הדין.

5. המשיבה 4 היא **הנהלת בתי המשפט**, הרשות הציבורית המפקדת על הניהול והארגון המנהלי של עבודת בתי המשפט בישראל, לרבות בית המשפט העליון.

ב. מבוא

6. עניינה של עתירה זו, במחדל אי-ההצבעה לבחירה בנשיא ושופטי בית המשפט העליון בוועדה לבחירת שופטים. לאחר מיצוי הליכים ממושך של העותרת, נראה כי שר המשפטים החליט לעשות שימוש לרעה בסמכותו, לפגוע בעקרון הפרדת הרשויות ובעצמאות הוועדה לבחירת שופטים ולא להביא להצבעה ולבחירה של נשיא ושופטי בית המשפט העליון.

7. עוד תוסיף העותרת ותרחיב, מדוע סמכות זו של שר המשפטים בדבר כינוס הוועדה לבחירת שופטים לשם הצבעה ובחירה בנשיא ושופטי בית המשפט העליון, הופכת לסמכות שבחובה, אשר מטילה עליו "**חובת עשה**", כזו שהיה עליה להתקיים "**במהירות הראויה**".

8. העותרת תביע את חששה, שמא ההחלטה שהתקבלה על ידי שר המשפטים, שלא להביא לבחירת נשיא ושופטי בית המשפט העליון מקורה בשיקולים לא-ענייניים, בשעה שלא הובא בהקשרם כל נימוק, או טעם ראוי. ומשאלו פני הדברים, תטען העותרת כי שר המשפטים חורג מסמכותו שבדין, או למעשה פועל בחוסר סמכות במחדל.

9. יתר על כן, מחדל זה, אשר מתקיים מתוך שיקולים לא-ענייניים, הוא הפרה של נוהג הסניוריטי הנהוג מקום המדינה ומהווה נוהג חוקתי ומחייב – כפי שתרחיב העותרת. סטייה של הוועדה לבחירת שופטים מהנהוג בבחירת נשיא בית המשפט העליון לאורך זמן כה רב מחייבת לדידה של העותרת את התערבותו של בית המשפט העליון.¹

10. אשר על כן, העותרת תבקש מבית המשפט הנכבד ליתן את הצווים המופיעים ברישא לעתירה ולעשותם מוחלטים. כמו כן, ולאור חשיבות הדברים, והפגיעה האנושה והמתמשכת בעקרון הפרדת הרשויות ובעצמאות בית המשפט העליון, תבקש העותרת מבית המשפט הנכבד כי יורה על קיום דיון דחוף.

11. כל זאת, מתוך הטעמים אשר יפורטו להלן.

¹ כפי שיובא במורד העתירה, בפסק דין של בית המשפט הפדראלי בקנדה, שפורסם רק לאחרונה ביום 13.2.2024 **Yavar** Hameed v. Prime Minister and Minister of Justice, 2024 FC 242, para. 132 (Can. 2024), p. 59 קבע השופט הפדראלי הנרי בראון, כי ראש הממשלה הקנדי ושר המשפטים הקנדי הפרו את הנהוג החוקתי לפעול "למנות שופטים בזמן סביר". כך נקבע, כי מילוי תקני השופטים בזמן סביר הוא בגדר נוהג חוקתי או קונבנציה חוקתית, ולכן על ראש הממשלה הקנדי ושר המשפטים הקנדי לפעול למינוי תקני השיפוט החסרים בתוך זמן סביר.

ג. רקע עובדתי

ג.1. עצמאות הוועדה לבחירת שופטים

12. כדי לפרט בהמשך על פגיעתו הקשה של שר המשפטים בדמוקרטיה ובוועדה לבחירת שופטים, תבקש העותרת להרחיב בראשית ולעמוד על הרקע לעצמאות הוועדה לבחירת השופטים, ובמסגרת זו על תפקידה של הוועדה לבחירת שופטים – כפי שזו הותוותה על ידי מייסדי המדינה **עוד משנת 1953.**

13. העותרת סבורה, כי בחינת הרקע להקמת הוועדה עוד בראשית ימיה של המדינה וכינונה של הוועדה תחת חוק יסוד: השפיטה – מספקת הסבר ברור לצורך בנייתוקה של הוועדה לבחירת שופטים מהשפעתו הפוליטית של שר המשפטים.

1953

14. בשנותיה הראשונות של המדינה, היה המנגנון לבחירת שופטים מבוסס על הסדרים מימי המנדט הבריטי, לפיהם שופטים מונו על ידי הנציב העליון, והוא פעל לפי המלצות וועדת מינויים שהורכבה משלושה שופטי בית המשפט העליון.

15. כבר בשנת 1949, החל שר המשפטים, חה"כ פנחס רוזן, להוביל מהלך לשינוי שיטת המינויים שנותרה מהמנדט הבריטי (בסעיף 1(ג) לפקודת בתי המשפט (הוראות מעבר) מס' 11 התש"ח-1948), **והכל במטרה להבטיח את אי-תלות השופטים ברשות המבצעת.** לפיכך, נקבע כי שופטי בית המשפט העליון יתמנו בידי הממשלה, לפי הצעת שר המשפטים ובאישור הכנסת, כאשר יתר השופטים מונו כמקודם, בהתאם למנגנון הבריטי, על ידי הממשלה לפי שר הצעת שר המשפטים (בסעיף 1 לפקודת בתי המשפט).

16. המהלך של שר המשפטים פנחס רוזן, הגיע לשיאו בשנת 1953 אז נחקק חוק השופטים, התשי"ג-1953 (להלן: **"חוק השופטים"**), והוקמה בעקבותיו הוועדה לבחירת שופטים. יצוין, כי עצמאות הרשות השופטת והגנתה מפני שיקולים פוליטיים עמדה בלב הקביעה אז על הרכב הוועדה לבחירת שופטים.

17. שר המשפטים רוזן, הציג במליאת הכנסת את תכליתה של הוועדה לבחירת השופטים והרכבה ככזו שנועדה **"להבטיח את אי-תלותם בתפקידם"** וכן כי **"מינוי שופטים הוא עניין למומחים, ולמומחים בלבד, ואסור שעניין זה ייהפך לעניין פוליטי"** [הישיבה המאה ושישים וחמש של הכנסת השנייה, 5.1.1953, הצעת חוק השופטים, תש"ג-1953 – הצבעה לקריאה ראשונה, עמ' 423-424].

18. על קביעת הרכב הוועדה שמטרתו להבטיח את אי תלות השופטים, הגיב גם חה"כ דוד בר-רב-האי במליאה הכנסת:

"אחד ההישגים המפוארים ביותר של ממשלת ישראל במשך חמש שנות קיומה היא מערכת בתי המשפט. החוק המוצע בא להשלים את המערכת הזאת. הוא בא להוציא את ענין מינויי שופטים מתנודות פוליטיות, מכל קשר לבחירות לכנסת או למוסד אחר. זה יהיה שלב נוסף בהתפתחות אחד ההישגים החשובים והמפוארים של מדינת ישראל" (הישיבה המאה ושישים וחמש של הכנסת השנייה, 5.1.1953, הצעת חוק השופטים, תש"ג-1953 – הצבעה לקריאה ראשונה, עמ' 432).

העתק העמ' הרלוונטיים מתוך פרוטוקול הישיבה המאה ושישים וחמש של הכנסת השנייה,

5.1.1953, הצעת חוק השופטים, תש"ג-1953 – הצבעה לקריאה ראשונה, מצורף ומסומן כנספח ע/1.

19. במסגרת הדיונים על הצעת החוק עלתה מחלוקת בדבר זהות העומד בראש הוועדה לבחירת שופטים – שר המשפטים או נשיא בית המשפט העליון, מתוך חשש כי העמדת שר המשפטים בוועדה תחליש את אי-התלות של ההליך בממשלה [גיא לוריא הוועדה לבחירת שופטים – מחקר ומדיניות 137 29-30 (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2019) (להלן: "לוריא, הוועדה לבחירת שופטים")].

20. העמדה שהתקבלה לבסוף בדיונים בוועדת חוקה, חוק ומשפט, הייתה שיש היגיון בכך ששר המשפטים יעמוד בראש הוועדה, שכן הוא האחראי להנהלה האדמיניסטרטיבית של בתי המשפט [פרוטוקול ישיבה מס' 53/ב של ועדת החוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-2, (29.7.1953)].

21. חודש לאחר מכן, ביום 20.8.1953, חוק השופטים אושר במליאת הכנסת, וכך מאז ועד היום מי שעומד בראש הוועדה הוא שר המשפטים.

1984

22. בשנת 1984 הועברו עיקרי ההסדר מחוק השופטים אל חוק-יסוד: השפיטה, באופן שהעניק לוועדה לבחירת שופטים מעמד חוקתי מבחינה פורמלית ולא רק מבחינה מהותית [לוריא, הוועדה לבחירת שופטים, 29-40].

23. הליך חקיקת חוק יסוד: השפיטה נמשך קרוב לשש שנים והסתיים עם הנחת הצעת החוק הממשלתית על שולחן הכנסת ביוני 1978. זו נדונה פעמיים בהצבעה לקריאה ראשונה: בסוף יוני 1978 וכן בינואר 1980.

24. ביום 28.2.1984 עבר חוק יסוד: השפיטה, ובו כלול הרכב הוועדה והאיזון המוצע בין הרשויות במסגרת זו, במתכונת בה היא פועלת עד היום. במהלך הדיון במליאה בו התקיימה הצבעה על החוק בקריאה שנייה ושלישית, התייחס שר המשפטים משה ניסים, להצעה:

"... היום הזה הוא ציון דרך חשוב בחקיקה הישראלית. היום הזה הכנסת תאשר... חוק יסוד שהוא אחד משלושת העמודים שעליהם נשען מבנה המשטר והשלטון במדינת ישראל, הלוא היא מערכת השיפוט של מדינת ישראל. החוק הזה, אדוני יושב הראש, יאשש ויחזק את העצמאות ואת אי התלות של בתי המשפט בישראל, דבר שהוא מקור גאווה למדינת ישראל.."

העתק העמ' הרלוונטיים מתוך פרוטוקול הישיבה המאתיים תשעים ואחת של הכנסת העשירית, 28.2.1984 הצעת חוק יסוד: השפיטה הצבעה לקריאה שנייה ושלישית, מצורף ומסומן כנספח ע/2.

25. כך, לא חל כל שינוי דרמטי בהרכב הוועדה לבחירת שופטים ובאופן עבודתה, עד לשנת 2008, אז תוקן חוק בתי המשפט, בו נקבע כי המינוי של שופטים לבית המשפט העליון יעשה ברוב של 7 חברי וועדה לפחות, כמפורט להלן.

2008

26. בחלוף השנים, יוזמות שונות לשינוי שיטת הבחירה לשופטי בית המשפט העליון הועלו אך לא התקבלו, למעט הצעת חוק אשר נכנסה לספר החוקים והובילה לאחד השינויים המשמעותיים ביותר בפעילות הוועדה - רוב מיוחד בוועדה דרוש לשם מינוי שופט בית המשפט העליון.

27. הרקע ליוזמה למעבר מרוב רגיל אל רוב מיוחד במינוי שופטים לבית המשפט העליון בהשוואה למינוי שופטים בערכאות הנמוכות יותר, היה נטייתם של נציגי לשכת עורכי-הדין באותה העת להסכים לעמדת השופטים בוועדה ולייצר עימם מעין "בלוק חוסם". לכן, הרשות המחוקקת ביקשה להגדיל את משקלם היחסי של נבחרי הציבור באשר להחלטות המתקבלות בוועדה [לוריא, הוועדה לבחירת שופטים, 53].

28. בדברי ההסבר להצעת חוק בתי המשפט, (תיקון מס' 51) (רוב מיוחד למינוי שופט בית המשפט העליון) התשס"ח-2008 (להלן: "התיקון לחוק בתי המשפט") אותה יזם ח"כ גדעון סער מטעם ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת, צוין כי:

"בית המשפט העליון הוא בעל מעמד בכיר במערכת השפיטה. לבית המשפט העליון סמכויות נרחבות, והלכה שהוא פוסק מחייבת כל בית משפט זולתו. מטעם זה, מינויו של שופט לבית המשפט העליון הוא בעל חשיבות מיוחדת לעומת מינוי של שופט לערכאות נמוכות יותר.

הצעת החוק המתפרסמת בזה באה להבטיח כי הצעת הוועדה בדבר מינוי של שופט בית המשפט העליון, ובמובחן ממינויו של שופט בערכאות אחרות, תיעשה על יסוד הסכמה רחבה בין חברי הוועדה. מוצע כי הרוב הדרוש להחלטה כאמור יהיה רוב של שבעה מבין תשעת חבריה. ההנחה שביסוד ההצעה היא שכדי להשיג תמיכה רחבה כזאת יידרשו דיון ושכנוע הדדי בין חברי הוועדה במידה רבה מהדרוש להכרעה על יסוד רוב רגיל."

העתק הצעת חוק בתי המשפט (תיקון מס' 51) (רוב מיוחד למינוי שופט בית המשפט העליון) התשס"ח-2008, ה"ח 239, מצורף ומסומן כנספח ע/3.

29. ביום 28.7.2008 התקבל בכנסת חוק בתי המשפט (תיקון מס' 55), התשס"ח-2008, אשר במסגרתו שונה סעיף 7(ג) ונקבע כי מינוי שופט לבית המשפט העליון יהיה ברוב מיוחד של שבעה מחברי הוועדה, או שניים פחות ממספר חברי הוועדה הנוכחים בישיבה, במקרים של ניגוד עניינים אשר לא מאפשרים לכלל הנוכחים להימצא בישיבה (6) אם נוכחים 8 חברים, 5 אם נוכחים (7).

30. למעשה, התיקון הוביל לכך שהרוב של חברי הוועדה שהם משפטנים במיהותם – 3 שופטים ו- 2 נציגי לשכת עורכי הדין – נחלש, כך שכיום לדרג הפוליטי ולדרג המקצועי כוח שווה בהליך המינוי, ואף אחד מהצדדים אינו יכול לקבל החלטה מבלי שישנה הסכמה רחבה של נציגים אחרים בוועדה, המייצגים את הרשויות השונות.

31. למעשה, בהרכב מלא של הוועדה, לא ניתן למנות שופטים לבית המשפט העליון ללא הסכמה של נציגי הרשות המבצעת. ההסדר העלה על נס את הצורך בקיום הסכמה ערכית של כלל חברי הוועדה באשר מינוי אדם לשופט בית המשפט העליון, לצד בחינה מקצועית מעמיקה של מיומנותם ויכולותיהם של המועמדים לשיפוט בבית המשפט העליון.

32. בהצבעה השלישית על התיקון לחוק בתי המשפט, שהתקיימה ביום 28.7.2008, הציג יו"ר ועדת חוקה חוק ומשפט דאז, ח"כ מנחם בן ששון, את החשיבות בהצעת החוק, ואת ההיגיון המסדר הניצב מאחוריה:

"לא בצורה קלה ולא בקלות ראש עסקנו בהצעת החוק הזאת. התחושה היתה שחלק ניכר מההליך של בחירת שופטים נקלע למבוי סתום – והביטוי "מבוי סתום" יחזור בהצגת החוק הבאה שלי – משום שבמאבק הכוחות או בעימות שבין כוחות אנשים לא הצליחו לממש את הצורך בבית-המשפט העליון למלא את 15 השופטים שנמצאים בו, משום המאבק הזה. לכן הצעת החוק מנסה לתת מעמד של מעין גוש חוסם לכל אחת מהמערכות, על מנת

שממנו יסיקו החברים את המסקנה החיונית שיש צורך בהידברות.

אני לא מקבל את העמדה שנשמעה באותו הדיון שסוברת שכתוצאה מכך נצטרך למצוא שופטים בינוניים. מתוך הסכמה אפשר יהיה למצוא את המיטב שבמיטב שבמשפטיים, על מנת שיכהנו בבית-המשפט העליון."

העתק העמ' הרלוונטיים מתוך פרוטוקול ישיבה 264 של הכנסת השבע-עשרה, 28.7.2008 הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון מס' 54), התשס"ח-2008, מצורף ומסומן כנספח ע/4.

33. הנה, במשך כ-70 שנים, מהעת בה כוננה ועד למועד הגשת עתירה זו, פעלה הוועדה במתכונת כמעט זהה, למעט באשר למינוי שופטי בית המשפט העליון, אשר שיטת מינויים השתנתה כאמור לפני כ-15 שנים. הרכב זה של הוועדה הבטיח מינוי שופטים באופן מקצועי וראויים, מקצועיים ועצמאיים אשר סרים למרותו של הדיון, ולו בלבד.

34. יתרה מכך, הכנסת, כרשות מכוננת, פעלה לאורך כל השנים להפריד בין שיקולים פוליטיים ולנתק אותם מהוועדה לבחירת שופטים.

35. כעת תטען העותרת, מחזיק שר המשפטים לוי, את הוועדה לבחירת שופטים בראשותו – כשבויה בערבות – ועושה שימוש לרעה בסמכותו, בניגוד לחוק ומתוך שיקולים זרים ופסולים, כדי לקדם את תכניתו הפוליטית להכפפת הרשות השופטת תחת הממשלה.

ג.2. נוהג הסניוריטי בבחירת נשיא בית המשפט העליון

36. שורשיה של שיטת הסניוריטי בשיטת המשפט הישראלית נעוצים במערכת המשפט הישראלית עוד מתקופת המנדט הבריטי. סעיף 2 לפקודת בתי המשפט (תקון), מס' 31 לשנת 1940 קבע כי **"בית המשפט העליון של פלשתינה (א"י) יהא מורכב מאותו מספר שופטים שימנה הנציב העליון"** וכי **"אחד מן השופטים האלה יקרא זקן השופטים ויהא נשיא בית-המשפט"**.

37. אף באזכור בחירתו של כב' נשיא בית המשפט העליון הראשון, השופט משה זמורה לנשיאות בשנת 1948, מצוין כי מונה עקב היותו **"זקן השופטים"**: **"בשנת 1948 מונה כשופט בבית המשפט העליון בהרכבו הראשון, ובהיותו זקן השופטים - מונה כנשיאו הראשון של בית המשפט העליון"**.²

38. למעשה, לאחר קום המדינה, סמכויותיו של זקן השופטים כאמור הועברו לנשיא בית המשפט העליון מכוח סעיף 10(ב) לפקודת בתי המשפט (הוראות מעבר), תש"ח-1948, אשר קבע כי **"כל סמכות שהעניק החוק לזקן השופטים, חוץ מן הסמכויות הנזכרות בסעיף קטן (א), תהא נתונה מעתה לנשיא בית המשפט העליון..."**. במקביל, מכוח סעיף 14 לפקודת סדרי השלטון והמשפט, תש"ח-1948 הועברו כלל הסמכויות שהיו בידי המלך או הנציב העליון אל הממשלה הזמנית שקמה.

39. משנת 1948 ועד חקיקתם של חוק השופטים, התשי"ג-1953 וחוק בתי המשפט בשנת 1984, אשר התוו את שיטת מינוי השופטים המוכרת לנו כיום (כמתואר לעיל), שופטי בית המשפט העליון התמנו על פי הצעתו של שר המשפטים על ידי הממשלה הזמנית ובאישורה של מועצת המדינה הזמנית.³

² אתר הרשות השופטת, "נשיאי בית המשפט העליון בדימוס" בית המשפט העליון (2017).
³ סעיף 1(ג) לפקודת בתי המשפט (הוראות מעבר), תש"ח-1948.
<https://supreme.court.gov.il/Pages/RetiredPresidents.aspx>

40. בשנת 2007, נקבע בתיקון מס' 45 לחוק בתי המשפט, שהותקן בתקופת שר המשפטים, פרופ' דניאל פרידמן וידוע בשם "חוק הקדנציות", כי לשם מינוי של נשיא, כך נקבע בכל הערכאות, נדרש אופק כהונה של שלוש שנים לפחות. כך, לפי חוק הקדנציות, השופט גרוניס לא יכול היה להתמנות כנשיא כיוון שהיו חסרים לו כחודשיים למילוי אופק כהונה זה. חסר זה בא על פתרונו בתיקון מס' 67 לחוק בתי המשפט משנת 2012 הידוע בכינוי "חוק גרוניס". **חוק גרוניס ביטל את הדרישה לאותו אופק כהונה מינימלי לנשיא של בית המשפט העליון – דרישה שלמעשה לא יושמה אפילו פעם אחת – ובכך הכנסת איפשרה את מינויו של השופט גרוניס שהיה זקן השופטים, כנשיא בית המשפט העליון.**

41. העותרת סבורה, כי בכך גילתה למעשה הכנסת את דעתה כי ככלל יש לשמור על נוהג הסניוריטי ועל מינוי הוותיק מבין השופטים. ויפים לעניין זה דבריה של כב' הנשיאה בדימי' השופטת מרים נאור, משיבת ועדת חוקה חוק ומשפט של הכנסת, בעניין זה:

"לא רבים יודעים כי מי שיזם את חוק גרוניס היה שר המשפטים דאז, פרופ' יעקב נאמן ז"ל. הוא מספר על כך בספרו האוטוביוגרפי. במהלך זה ביקש פרופ' נאמן לתמוך בעקרון הסניוריטי, וכפי שציין בישיבת הוועדה לבחירת שופטים שבחרה בשופט גרוניס כנשיא: "עקרון הסניוריטי נשמר מאז קום המדינה. זהו עיקרון חשוב מאוד. דווקא בחירה זו" – בשופט גרוניס – "מדגישה את חשיבות העיקרון הזה". היום נשמע כאן שרי משפטים בעבר ואת שרת המשפטים בהווה, בקולם, את קולו של פרופ' נאמן המנוח ניתן אפוא למנות על צד המצדדים בעיקרון הסניוריטי.

אלמלא חוק גרוניס הייתי מכהנת ככל הנראה כנשיאה קרוב לשש שנים. הנשיא גרוניס ואני מונינו לבית המשפט העליון באותו יום אך הוא מבוגר ממני בכשלוש שנים. אולם, לא היה בלבי דבר על החזרת המצב לקדמותו. סברתי אז – וכך אני סבורה גם היום – שזהו הדבר הנכון לעשותו. כיהנתי כמשנה לנשיא גרוניס ויחסי העבודה בינינו היו מצוינים. עבדנו יחד בכבוד הדדי, בידידות ובלויאליות מוחלטת. בזמנו כיבדתי את עקרון הסניוריטי, וגם כיום – כשאני מסיימת את כהונתי – אני סבורה שראוי לדבוק בעיקרון הזה.

[..]

אם תבוטל שיטת הסניוריטי, ייפגע, להשקפתי, גם אמונו של הציבור במערכת המשפט. הרשות השופטת מסוגלת לבצע את תפקידה כראוי רק אם הציבור מאמין כי השופטים פועלים מתוך עצמאות מלאה. אם תבוטל שיטת הסניוריטי עשוי הציבור לחשוש ששופטי בית המשפט העליון מכריעים באופן מסוים על מנת למצוא חן בעיני חברי הוועדה לבחירת שופטים ובהם פוליטיקאים". דבריה של כב' נשיאת בית המשפט העליון (בדימוס), מרים נאור, מתוך דבריה בפרוטוקול ישיבה מס' 429 של ועדת החוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-20, עמ' 5-6 (9.7.2017).

העתק העמ' הרלוונטיים מתוך פרוטוקול ישיבה 429 של הכנסת העשרים, 9.7.2017, מצורף ומסומן כנספח ע/5.

42. הנה כי כן, מאז קום המדינה ועד לימים אלו, נשיאי בית המשפט העליון התמנו לתפקיד זה על בסיס שיטת הסניוריטי באופן שעולה לכדי "מנהג חוקתי"⁴.

43. העותרת תטען במורד העתירה, כי שיטת הסניוריטי מבטיחה את עצמאותו של נשיא בית המשפט העליון – ולמעשה של מערכת המשפט כולה – ומשקפת עיקרון דמוקרטי בסיסי של הפרדת רשויות. הגברת המעורבות הפוליטית בהתנהלות הרשות השופטת ובדרך מינויו של

⁴ להרחבה בנושא שורשיה של שיטת הסניוריטי והיותה מנהג חוקתי ראה מאמרה של פרופ' סוזי נבות, "שיטת הסניוריטי כמוסכמה חוקתית" **ICON-S-IL Blog** (16.1.2018).

נשיא בית המשפט העליון תפגע בעיקרון עצמאות זה ותכרסם באמון הציבור בבתי המשפט.

ג.3. תכנית לוי – הכפפת הרשות השופטת תחת הממשלה

44. ביום 4.1.2023 כינס שר המשפטים, חה"כ יריב לוי, מסיבת עיתונאים במסגרתה הוא תיאר את תכנית הממשלה ה-37 להכפיף את המערכת המשפטית תחתיה ולערוך שינויים משפטיים דרמטיים בשיטת המשטר הישראלית, תחת הכינוי "רפורמה".

45. תכנית שר המשפטים לוי, כוללת מספר שלבים, כאשר השלב הראשון בה כולל את שינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים – כך שיינתן רוב לנציגי הקואליציה ולמעשה לפוליטיזציה של הרשות השופטת; את צמצום, או אף ביטול, יכולתו של בית המשפט להפעיל ביקורת שיפוטית על חקיקה, ואת חקיקתה של פסקת התגברות מקיפה – אשר יאינו כל בלם בפני חקיקה דורסנית ובלתי חוקתית; את ביטול עילת הסבירות – כך שתבוטל האפשרות להעביר ביקורת שיפוטית על החלטות מנהליות שחורגות ממתחם הסבירות ומשכך פוגעות באזרחי מדינת ישראל העומדים בפני רשויות השלטון; ואת הכפפת היועצים המשפטיים בשירות הציבורי לדרג הנבחר – ולמעשה את איונם של מנגנונים נוספים לשמירה על האינטרס הציבורי ועל עקרון שלטון החוק על ידי נבחרי הציבור והזרוע המבצעת במדינה.

46. בעקבות זאת, בחצי השנה האחרונה החלו בקואליציה לקדם את הליכי החקיקה האמורים, המהווים הפיכה של שיטת המשטר הדמוקרטית בישראל.

47. נכון ליום זה אושרה בקריאה שנייה ושלישית הצעת חוק-יסוד: הממשלה (תיקון - נבצרות ראש הממשלה (2560/25/פ)), שמגדירה מחדש את מצב הנבצרות של ראש הממשלה, **ואושרו בקריאה ראשונה שבעה חוקים שונים המחלישים משמעותית את מעמדה של הרשות השופטת על חשבון חיזוקה של הרשות המבצעת**, ביניהם תיקונים להצעות חוק יסוד: השפיטה (תיקון מס' 3) (חיזוק הפרדת רשויות) והצעת חוק בתי המשפט (תיקון מס' 105) (הוראות לעניין הוועדה למינוי שופטים), התשפ"ג-2023.

48. על רקע פעולות ההפיכה המשטרית של הקואליציה, החל גל מחאה אזרחית חסר תקדים בכל רחבי הארץ, אשר הוביל בסופו של חודש מרץ 2023 לתחילת הידברות בין נציגי הקואליציה לאופוזיציה בכנסת, בבית הנשיא, במטרה להוביל להסכמה ציבורית רחבה אודות השינויים הצפויים במערכת המשפט.

49. והנה, על אף המלחמה הקשה שלא פסקה מיום 7.10.2023, נראה כי שר המשפטים המשיך לפעול ולהכפיף את מערכת המשפט תחתיו ורק לאחר שהוגשה העתירה המחייבת לכנס את הוועדה לבחירת שופטים ויצאו בה הצווים על-תנאי – אכן כינס את הוועדה לבחירת שופטים – אך בכוונה תחילה עודדו מסרב לקיים הצבעות לבחירת נשיא בית המשפט העליון, ולמלא את התקנים החסרים בבית המשפט העליון.

ג.4. העתירה נגד אי-כינוס הוועדה לבחירת שופטים – בג"ץ 5692/23

50. לאחר יום 13.7.2023 בו בחרה הכנסת, נציג שני מטעמה לכהן כחבר בוועדה לבחירת שופטים ומטעם סיעות הקואליציה, פנתה העותרת לאורך תקופה במספר מכתבים, לשר המשפטים בבקשה דחופה שיפעיל את סמכותו לאלתר וייכנס את הוועדה לבחירת שופטים. העותרת ציינה כי כינוס הוועדה לבחירת שופטים הכרחי בעת זו לנוכח המחסור הדוחק בשופטים במערכת

המשפט הישראלית וכי אי-כינוס הוועדה לבחירת שופטים עקב החלטת שר המשפטים פוגע בגיעה קשה בעצמאות הרשות השופטת ובדמוקרטיה הישראלית.

51. ביחס למחסור במילוי תקני בתי המשפט שנוצר עקב אי-כינוס הוועדה, הודיעה העותרת לשר המשפטים כי באי-כינוס הוועדה לבחירת שופטים הוא פוגע בנושאים בתפקוד מערכת המשפט בישראל, וכפועל יוצא מכך שאין די שופטים במערכת הוא פוגע בזכות הגישה לערכאות – זכות יסוד בשיטת משטר דמוקרטית.

52. על כן, הבהירה העותרת לשר המשפטים כי כאשר הוא אינו מכנס את הוועדה לבחירת שופטים, הוא עושה שימוש לרעה בסמכותו ומעשה חורג מסמכותו במחדל.

העתק פניויה של העותרת לשר המשפטים מימים 13.7.2023 ; 19.7.2023 מצורף לעתירה זו ומסומן כנספח ע/6.

53. ביום 26.07.2023 הגישה העותרת את העתירה בבג"ץ 5692/23 **התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' שר המשפטים** (נבו 15.09.2023) (לעיל ולהלן: "בג"ץ 5692/23") שעסקה במחדל אי-כינוס הוועדה לבחירת שופטים על ידי שר המשפטים. בעתירה העותרת עמדה על כך שסמכותו לכנס את הוועדה לבחירת שופטים על מנת שתדון בבחירת השופטים לכלל הערכאות היא סמכות חובה, אשר מתעצמת כאשר מתקיימת דרישה ומחסור חמור כל כך בשופטים.

54. ביום 4.9.2023 הוגשה תגובת היועצת המשפטית לממשלה והנהלת בתי המשפט לעתירה וגם בה מתבקש בית המשפט הנכבד הזה, על ידי מערך הייעוץ המשפטי לממשלה, להתערב ולהוציא את הצווים המבוקשים בעתירה ולהפכם למוחלטים. לפי עמדת היועצת המשפטית לממשלה:

"בשים לב לנתונים האמורים ולחלוף הזמן ממועד כינוסה האחרון של הוועדה לבחירת שופטים (כ-16 חודשים חלפו מאז מועד כינוסה האחרון בחודש אפריל 2022, וכשמונה חודשים ממועד כינון הממשלה) - **היועצת המשפטית לממשלה סבורה כי קמה כבר עתה החובה על שר המשפטים לכנס את הוועדה לבחירת שופטים וכי על הממשלה לבחור את נציגתה בוועדה.**" (פסקה 6 לתגובתה, ההדגשות במקור).

55. עוד לפי עמדת היועצת המשפטית לממשלה בסעיפים 42 ו-44 לתגובתה, כי:

"למעשה, פרשנות לפיה מדובר בסמכות רשות של השר, חותרת תחת מהות הוועדה כפי שזו עוצבה על ידי המחוקק ופוגעת בעצמאותה ואי תלותה של הרשות השופטת. [...] מתן אפשרות לשר המשפטים להימנע מכינוס הוועדה בהתאם לשיקול דעתו, מקום בו קיים צורך במינוי שופטים, מעניק, הלכה למעשה, לרשות המבצעת שליטה בפועל בהליך מינוי השופטים (או למצער "זכות וטו" כאמור), ואף עלול כאמור להביא לתלות של הרשות השופטת ברשות המבצעת לשם מינוי שופטים ושמירה על תפקודה התקין; דבר המנוגד לתכליתו החוקתית-משטרית של ההסדר הקבוע בסעיף 4 לחוק היסוד להבטיח את אי-תלותה ועצמאותה של הרשות השופטת." (פסקה 42 לתגובתה).

וכן:

"סיכומו של דבר, לפי לשונו של סעיף 7(א), תכליתו, וטעמים נוספים הנוגעים למהותה של הוועדה לבחירת שופטים, מקום שראה שר המשפטים כי מבחינה עובדתית-אובייקטיבית קיים צורך במינוי שופט, עליו להפעיל את סמכותו להודיע על כך ברשומות ולכנס את הוועדה לבחירת שופטים" (פסקה 44 לתגובתה).

העתק תגובת היועצת המשפטית והנהלת בתי המשפט מיום 4.9.2023 בבג"ץ 5692/23, מצורף לעתירה זו, ומסומן כנספח ע/7.

56. ביום 13.9.2023 הוגשה תגובת שר המשפטים לעתירה, ובה נטען כי ישנם "שיקולים חוקיים וחוקתיים שעמדו בבסיס החלטתו שלא לכנס לעת הזאת את הוועדה לבחירת שופטים". **כלומר, שר המשפטים המשיך וטען כי הסיבה הראשית והעיקרית להחלטתו שלא לכנס את הוועדה לבחירת שופטים נעוצה ב"רפורמה המשפטית" שהוא מעוניין להעביר ובליבה שינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים :**

"ראשית, החלטת השר על אי כינוס הוועדה ניתנה על רקע מו"מ קונסטיטוציוני מורכב וסבוך במטרה לגבש הסכמה רחבה במחלוקת ציבורית-חברתית-פוליטית. מחלוקת ציבורית שאל לו לבית המשפט להכריע בה" (ההדגשות במקור).

57. לאחר קבלת תגובתו, ביום 14.9.2023 הוציא בית המשפט הנכבד צו על תנאי בבג"ץ 5692/23 המופנה לשר המשפטים ומורה לו "ליתן טעם מדוע לא יפעיל את סמכותו לפי סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], (התשמ"ד-1984), ויכנס את הוועדה לבחירת שופטים ללא דיחוי."

58. **ביני לביני, ביום 12.10.2023 פרשה שופטת בית המשפט העליון ע' ברון; וביום 16.10.2023 פרשה נשיאת בית המשפט העליון א' חיות, מבלי שהוועדה לבחירת שופטים התכנסה ובחרה להן מחליף.**

59. לאחר מספר בקשות דחייה לקיום הדיון, הודיע שר המשפטים ביום 05.11.2023 כי "יכנס את הוועדה לבחירת השופטים בתוך 15 יום, וכמתחייב בעת הזו, יביא בפני הוועדה החלטות שיש לגביהן הסכמה רחבה". בעקבות זאת התקבלה באותו היום החלטת בית המשפט הנכבד לפיה על העותרים להודיע אם הם עומדים על עתירותיהם.

60. ביום 06.11.2023 העותרת הודיעה כי היא עומדת על עתירתה. בבקשתה נימקה העותרת כי במקום בו הוועדה לבחירת שופטים כלל לא כונסה; לא בחרה ברוב קולות נשיא בית המשפט העליון בהתאם לשיטת הסניוריטי הנהוגה מקום המדינה; ולא מילאה את התקנים הנדרשים בערכאות השונות, **ובפרט בבית המשפט העליון – לא מוצתה העתירה.**

61. לאור זאת, העותרת ביקשה לקיים את הדיון במועדו על מנת שהדברים יובהרו. לחילופין, הציעה העותרת בבג"ץ 5692/23 כי שר המשפטים יגיש הודעה מעדכנת לבית המשפט הנכבד בחלוף 15 הימים עליהם התחייב שר המשפטים בתגובתו מיום 05.11.2023, ובהם יפרטו את הליכי הקמת הוועדה, ולרבות כלל החברים בה.

העתק תגובתה של העותרת מיום 06.11.2023 בבג"ץ 5692/23, מצורף לעתירה זו, ומסומן כנספח 8/ע.

62. בעקבות בקשת העותרת, ביום 07.11.2023 התקבלה החלטת בית המשפט הנכבד לפיה: "מתבקשים המשיבים 1 ו-2 למסור הודעת עדכון עד ליום 23.11.2023."

63. ביום 22.11.2023, הגיש שר המשפטים הודעה מעדכנת בה ציין כי הממשלה מינתה את השרה אורית סטרוק לכהן כנציגה מטעמה בוועדה, וכן כי הוועדה לבחירת שופטים התכנסה ביום 16.11.2023.

64. נוכח הודעת העדכון האחרונה של שר המשפטים, ניתן פסק הדין בבג"ץ 5692/23 ביום 6.12.2023 ולפיו העתירה נמחקה: "בהינתן הסעדים המבוקשים בעתירות, ובשים לב להודעת העדכון".

ג.5. מיצוי הליכים

65. לאחר ששר המשפטים הכריז על כינוסה הראשון של הוועדה לבחירת שופטים, פנתה העותרת כבר ביום 13.11.2023 אל שר המשפטים וכלל חברי הוועדה לבחירת שופטים (לעיל ולהלן: "הוועדה"), בבקשה שבסדר יומה של הוועדה לבחירת השופטים יכלול כבר **בהקדם המידי בחירה של נשיא בית המשפט העליון**, בהתאם לשיטת הסניוריטי הנהוגה בישראל מקום המדינה וכן, מילוי כלל התקנים החסרים בערכאות השונות, לרבות בית המשפט העליון.

66. בפנייתה העותרת עמדה על חשיבות עצמאותה של הוועדה ועל כך שסדר יומה של הוועדה צריך להיקבע על דעת רוב חבריה, ופנתה בבקשה להעלות ולהצביע כבר בישיבת הוועדה לבחירת השופטים הראשונה את בחירת נשיא בית המשפט העליון. יתרה מזאת, העותרת ציינה שמספר התקנים החסרים בכלל בתי המשפט השונים הלך וגדל תוך פגיעה אנושה באפשרות של אזרחי המדינה לקבל את יומם.

67. העותרת טענה כי על פי לשון החוק הברורה של סעיף 7 חוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984 (להלן: "חוק בתי המשפט"), תפקידו של שר המשפטים הוא בכינוס הוועדה. מרגע זה ואילך ישנם בעלי תפקידים נוספים, אשר יכולים להביא לדיון מועמדים לשפיטה בפני הוועדה, כאשר סעיף 7(ד) לחוק בתי המשפט קובע באופן מפורש כי "הוועדה תקבע את שאר **סדרי דיוניה ועבודתה**".

68. כמו כן, העותרת טענה בפנייתה כי אפשרות של המשך אי-בחירתו של נשיא בית המשפט העליון, היא למעשה המשך ניסיונו של חה"כ לוי לבצע ההפיכה משטרית בזמן חירום של ימי מלחמה, בעוד שהוועדה לא כפופה תחתיו ועליה להישמר עצמאית.

העתק פנייתה של העותרת לחברי הוועדה לבחירת שופטים מיום 13.11.2023 מצורף לעתירה זו ומסומן כנספח ע/9.

69. לאחר חודשיים בהם לא נבחר נשיא בית המשפט העליון, ולאחר שפורסם כי שר המשפטים החליט על דחיה נוספת של קיום ישיבת הוועדה לבחירת שופטים, פנתה העותרת בפנייה נוספת ביום 14.12.2023 לכלל חברי הוועדה לבחירת שופטים בבקשה שיבעו בסדר היום הצבעות לבחירת נשיא בית המשפט העליון וכן ימלאו את כלל תקני השופטים החסרים.

70. עוד עמדה העותרת על החשיבות בבחירת נשיא בית המשפט העליון, בהתאם לשיטת הסניוריטי הנהוגה מקום המדינה. לצד זאת, היא שבה והדגישה שמספר התקנים החסרים בכלל בתי המשפט הלך וגדל.

העתק פנייתה של העותרת לחברי הוועדה לבחירת שופטים מיום 14.12.2023 מצורף לעתירה זו ומסומן כנספח ע/10.

71. לאחר שלא התקבל מענה למכתביה ולאור העובדה ששר המשפטים המשיך לעמוד על סירובו לקיים הצבעות לבחירת נשיא בית ושופטי בית המשפט העליון – על אף הזמן הרב שעבר מפרישתן של הנשיאה א' חיות והשופטת ע' ברון מבית המשפט העליון – פנתה שוב העותרת ביום 1.2.2024 לחברי הוועדה לבחירת שופטים במכתב תזכורת בבקשה שיבחרו נשיא ושופטי בית המשפט העליון.

72. בפנייתה הנוספת ציינה העותרת כי על אף העובדה שביום 16.1.2024 התקיים דיון בוועדה

בבחירת שופטים ונשיא לבית המשפט העליון – שר המשפטים בכוונת מכוון לא מקיים הצבעות לבחירה. על כן, העותרת חזרה על בקשתה לכלול על סדר יומה של הוועדה בחירה של **נשיא בית המשפט העליון**, וכן **בחירת שופטי עליון** נוספים למילוי התקנים החסרים בבית המשפט העליון.

73. עוד עמדה העותרת על כך שמזה זמן רב שהוועדה לא מקיימת את תפקידה – לבחור נשיא ושופטי בית המשפט העליון – ולכן פוגעת פגיעה קשה בעצמאות הרשות השופטת.

העתק פנייתה של העותרת לחברי הוועדה לבחירת שופטים מיום 1.2.2024, מצורף לעתירה זו ומסומן כנספח ע/11.

74. חרף פניותיה אלו של העותרת, עד למועד הגשת עתירה זו לא קיימו המשיבים את אשר ביקשה העותרת ולא השיבו כלל לפניותיה. במצב עניינים זה, לא נותרה בידי העותרים כל ברירה זולת פנייה לבית משפט נכבד זה, ובבקשה כי יתן את הסעדים המבוקשים ברישא לעתירה, וזאת מן הטעמים המשפטיים הבאים.

ד. הטיעון המשפטי

ד.1. המסגרת הנורמטיבית

75. סעיף 4 לחוק יסוד: השפיטה קובע כיצד יתמנו שופטים בישראל, ומכוחו פועלת הוועדה לבחירת שופטים, אשר אמונה על מינוי שופטים בכלל הערכאות השונות במערכת המשפט הישראלית.

76. סעיף 4(א) לחוק יסוד: השפיטה קובע כי "שופט יתמנה בידי נשיא המדינה לפי בחירה של ועדה לבחירת שופטים". סעיף 4(ג) לחוק יסוד: השפיטה מאפשר לוועדה לפעול **אף אם פחת מספר חבריה**, כל עוד לא פחת משבעה.

77. חוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984 (לעיל ולהלן: "**חוק בתי המשפט**") משלים את הוראותיו של חוק יסוד: השפיטה, ומסדיר בסימן ג' את ההוראות לסדרי עבודתה של הוועדה לבחירת שופטים ולאופן פעולתה. סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט הוא הסעיף המרכזי, המסמך את שר המשפטים לכנס את הוועדה, בזו הלשון:

"7(א) ראה שר המשפטים שיש למנות שופט, יודיע על כך ברשומות ויכנס את הוועדה."

78. כלומר, לפי סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט אם "ראה שר המשפטים שיש למנות שופט", הוא יודיע על כך "ויכנס את הוועדה".

79. בהמשך, סעיף 7(ב) לחוק בתי המשפט קובע כי הגורמים הרשאים להציע מועמדים לשפיטה הם שר המשפטים, נשיא בית המשפט העליון, או שלושה חברי ועדה המצביעים כאחד.

80. אופן ההצבעה על מינויו של שופט מעוגן בסעיף 7(ג) לחוק בתי המשפט. לפי ס"ק (1), הצבעה על מינויו של שופט נדרשת להיות ברוב רגיל בוועדה. לפי ס"ק (2), הצבעה על מינויו של שופט לבית המשפט העליון תהא ברוב מיוחד של שבעה מחברי הוועדה, או אם מספר חברי ועדה המשתתפים בהצבעה קטן מכך, תהיה על דעת רוב המשתתפים בהחסיר שניים.

81. סעיף 8(א) לחוק בתי המשפט קובע ביחס לבחירת נשיא בית המשפט העליון, כי:

- "נשיא בית המשפט העליון והמשנה לנשיא בית המשפט העליון יתמנו לפי הוראות סעיף 4(א) לחוק-יסוד: השפיטה מקרב שופטי בית המשפט העליון."
82. כלומר, בחירת נשיא בית המשפט העליון נעשית רק מקרב שופטי בית המשפט העליון ומתנהלת בוועדה לפי החלטה של רוב חברי הוועדה [בשונה מדרך ההצבעה לבחירת שופט בית המשפט העליון הקבועה באופן ספציפי בסעיף 7(ג)(2) לחוק בתי המשפט].
83. להשלמת התמונה, מלבד העובדה שלפי סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט נקבע כי על שר המשפטים להודיע ברשומות ולכנס את הוועדה לדין לאחר שראה שיש למנות שופט, סעיף 7(ד) לחוק בתי המשפט קובע כי הוועדה לבחירת שופטים "תקבע את שאר סדרי דיוניה ועבודתה."
84. כללי השפיטה (סדרי העבודה של הוועדה לבחירת שופטים), תשמ"ד-1984 קובעים הנחיות למיון המועמדים לשפיטה, וביניהם תכונות העיקריות הנבדקות והנשקלות לגבי מועמד לשפיטה. יחד עם זאת, הם אינם קובעים את סדרי הזמנים הנדרשים לעבודת הוועדה ביחס להפעלת סמכות הוועדה – בחירת שופטים ונשיא לבית המשפט העליון.
85. ביחס להפעלת סמכות חובתן של רשויות מנהליות לפעול במהירות הראויה עוגנה בסעיף 11 לחוק הפרשנות, התשמ"א-1981, הקובע כי:
- "הסמכה או חיוב לעשות דבר, בלי קביעת זמן לעשייתו – משמעם שיש סמכות או חובה לעשותו **במהירות הראויה** ולחזור ולעשותו מזמן לזמן ככל הנדרש לפי הנסיבות".
86. כלומר, על חברי הוועדה לבחירת שופטים, מוטלת החובה לפעול במהירות הראויה בכל הנוגע להסמכה או חיוב לעשות דבר אשר בתחומי פועלם.
87. בהתאם, תטען העותרת, כי על שר המשפטים ויתר חברי הוועדה לבחירת שופטים, מוטלת החובה לפעול במהירות הראויה לקיים הצבעות ובחירה של נשיא ושני שופטי בית המשפט העליון.

2. ד. החובה הסטטוטורית לפעול במהירות הראויה

88. חובתן של רשויות מנהליות – ובכלל זה, הוועדה לבחירת שופטים – לפעול במהירות הראויה נקבע בסעיף 11 לחוק הפרשנות, התשמ"א-1981 (להלן: "**חוק הפרשנות**"), הקובע כי "הסמכה או חיוב לעשות דבר, בלי קביעת זמן לעשייתו – משמעם שיש סמכות או חובה לעשותו **במהירות הראויה** ולחזור ולעשותו מזמן לזמן **ככל הנדרש לפי הנסיבות**".
89. בהקשר זה, קבע כב' השופט חשין (כתוארו אז): "לציווי כי נעשה "במהירות הראויה" נלווה צליל של אזהרה מפני איחור: הישמרו לכם פן תאחרו בעשייה" (בג"ץ 4681/97 **היועץ המשפטי לממשלה נ' ועדת השחרורים – גוש צפון**, נא(4) 679 (1997)).
90. והנה, בענייננו סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט קובע כי אם "ראה שר המשפטים שיש למנות שופט", הוא יודיע על כך "ויכנס את הוועדה" – כלומר, בהיקש סעיף 11 מחוק הפרשנות – על שר המשפטים חלה החובה לכנס את הוועדה **ולהביא לבחירת שופטים במהירות הראויה ולשוב ולעשות כן**, "ככל הנדרש על פי הנסיבות".
91. ואכן, בפסיקה ארוכת שנים קבע בית משפט נכבד זה, כי רשות מינהלית נדרשת לקבל את החלטותיה ולהפעיל את סמכויותיה במהירות הראויה. חובה זו היא "מן המושכלות הראשונים של מינהל תקין", והיא ונובעת מחובת הנאמנות וההגינות של הרשות המנהלית כלפי הציבור

(בג"ץ 4630/17 ADAM GUBARA TAGAL ו-23 אח' נ' שר הפנים (פורסם באר"ש, 25.4.2021); בג"ץ 5931/04 מזורסקי נ' מדינת ישראל, פ"ד נט(3) 769, 782 (2004); "סבירות משמעה גם עמידה בלוח זמנים סביר" (בג"ץ 6300/93 המכון להכשרת טוענות בית דין נ' השר לענייני דתות, פ"ד מח(4) 441, 451 (1994)); יצחק זמיר הסמכות המינהלית כרך ב: ההליך המינהלי 1098 (2011); דפנה ברק-ארז משפט מינהלי כרך א 407 (2010)).

92. בית המשפט הנכבד כבר נדרש לעניין המהירות הראויה בשאלת מינויי בכירים, כאשר דן באי-מינוי ראשי נציגויות דיפלומטיות, אז בבג"ץ 3056/20 התנועה למען איכות השלטון נ' היועץ המשפטי לממשלה (אר"ש, 25.3.2021), שם קבעה כב' הנשיאה חיות, בפסקה 54 לפסק דינה:

"בשים לב לכללים שפורטו לעיל, ברי כי לא ניתן לקבל מצב שבו הממשלה, גם אם היא ממשלת מעבר, מתפרקת באופן מוחלט מחובתה לבצע מינויים בשירות הציבורי. כך למשל, הדגיש בא כוח היועץ בדיון ביום 18.2.2021, כי מינוי ראשי נציגויות רבים מקרב הסגל הדיפלומטי במשרד החוץ ממתין לאישורה של הממשלה. הוא ציין כי רוב המינויים הם למשרות שצפויות להתפנות בעוד מספר חודשים אך דורשות התארגנות מראש, וכי קיימות גם נציגויות שאינן מאוישות כיום או מאוישות על ידי ממלא מקום בלבד, על כל השלכות הנובעות מכך. מקובלת עליי עמדת היועץ כי על הממשלה מוטלת החובה לבחון ביחס לכל אחד מהמינויים שהובאו לאישורה אם עליה לדון באותו מינוי בהתחשב בכלליים הייחודיים החלים ביחס לממשלת מעבר, ולקדם ללא דיחוי את אותם מינויים שהאינטרס הציבורי מחייב את השלמת הדיון בהם כבר עתה. זאת, בשים לב לכללי המשפט המנהלי ובפרט לסעיף 11 לחוק הפרשנות, התשמ"א-1981 המעגן את חובתן של רשויות השלטון להפעיל את סמכותן "במהירות הראויה" (ראו: עניין התנועה לטוהר המידות, פסקה 4).

לפיכך אני סבורה כי יש להפוך את הצו על תנאי למוחלט ביחס לחובתה הכללית של הממשלה בכל הנוגע למינויים, במובן זה שייקבע כי על ראש הממשלה ועל ראש הממשלה החלופי מוטלת חובה להשלים במהירות הראויה את מינוי הבכירים בשירות הציבורי, בכפוף לכללים החלים על ממשלת מעבר. בשים לב לסעדים שהתבקשו בעתירות שלפנינו ולנוסח הצו על תנאי, אני סבורה עם זאת כי טענות הנוגעות למינויים ספציפיים מקומן במסגרת עתירות נפרדות (ראו למשל, בג"ץ 8034/20 אומ"ץ – אזרחים למען מינהל תקין וצדק חברתי ומשפטי נ' השר לביטחון פנים (3.12.2020); בג"ץ 9005/20 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ממשלת ישראל; עניין התנועה לטוהר המידות; עניין הצלחה). " [ההדגשות אינן במקור].

93. כלומר, בית המשפט הנכבד כבר קבע בעניין מינויים שביצועם נדחה על ידי בעל הסמכות, כי חלה החובה לדון ולהביא את המינויים לאישור "במהירות הראויה" תוך התייחסות לכך שחלק מהמשרות אינן מאוישות כלל וכי הליך המינוי דורש זמן התארגנות מראש, וכל עיכוב פוגע באינטרס הציבורי.

94. הנה כי כן, העותרת תטען כי במקום בו לא ביצעה הוועדה לבחירת שופטים את עבודתה במשך זה כה רב ולא בחרה נשיא ושופטי עליון, וכאשר מתקיימת פגיעה קשה כפי שהורחב לעיל, ושר המשפטים לא פועל במהירות הראויה והנדרשת – על בית המשפט הנכבד להתערב ולהוציא את הצווים המבוקשים ברישא לעתירה זו.

3.ד. ההחלטה שלא לבחור נשיא ושופטי עליון נעשית בחוסר סמכות

במחדל, או בחריגה מסמכות

95. העותרת תטען, כי בהימנעותה של הוועדה לבחירת שופטים – במשך זמן כה רב – ממילוי חובתה לבחור נשיא ושופטי בית המשפט העליון, בהתאם לציווי הברור של סעיף 11 לחוק הפרשנות, ולאור

הצורך במינוי נשיא קבוע ושופטים היא חריגה מסמכותם וחובתם על פי הדין. בכך, התנהלות שר המשפטים והוועדה לבחירת שופטים, נגועה בפגם הבסיסי והחמור ביותר שניתן לייחס לפעולת הרשות המנהלית – פעולה בחוסר סמכות במחדל.

96. ראשית, תטען העותרת כי קיים מחדל – כפי שתואר לעיל ביחס לעובדה שלא נבחר ולא מכהן נשיא בית המשפט העליון. מחדל נוסף הוא המחסור בשופטים בבית המשפט העליון לאחר שביום 12.10.2023 וביום 16.10.2023 התפנו שני תקנים בבית המשפט העליון וחסרים שני שופטים מתוך חמש עשרה בלבד. החלטת שר המשפטים והוועדה לבחירת שופטים להתעלם מהמחדל המתעצם הנ"ל היא פעולה אשר לדידה של העותרת התקבלה בחוסר סמכות במחדל, או חריגה מסמכותו לפי סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט הקובעת כי: **"ראה שר המשפטים שיש למנות שופט, יודיע על כך ברשומות ויכנס את הוועדה"**.

97. והנה, לאחר שהזהירה העותרת כי יש למנות שופטי עליון וחלה החובה למנות נשיא בית משפט עליון קבוע, ודרשה את כינוס הוועדה לשם בחירת שופטים, ממשיך שר המשפטים להחליט כי לא יודיע על כך ברשומות – **בניגוד למצוות החוק**. בפועלו בניגוד למצוות החוק, חורג שר המשפטים מהעיקרון הבסיסי המושל בפעילות המנהל – עקרון חוקיות המנהל, המחייב את הרשויות לפעול תמיד במסגרת דל"ת אמותיו של החוק (וראו לעניין זה את דבריו של כב' השופט דנציגר, פסקה 25 לפסק דינו ע"א 5958/15 פרחי ביקל בע"מ נ' הועדה המקומית לתכנון ולבניה – ראשון לציון, (פורסם בנבו, 15.12.2016).

98. מחויבות זו לפעול בתוך דל"ת אמותיו של החוק, רלוונטית לכל סוג של פעולה או החלטה. לעניין בחינת שאלת הסמכות שבפעולה או בהחלטה, אין נפקא מינה אם אלו מתבטאות בדמות "מעשה", או "מחדל":

"אכן, המשפט המינהלי מתייחס גם להיעדר החלטה וגם למחדל של הרשות המינהלית, כהחלטה מינהלית במובנה הרחב. על כן, גם היעדר החלטה ואי-עשייה, כפופים לחובה, שלפיה על הרשות לפעול אך ורק בגדר הסמכויות שהוקנו לה בדין. לכן, ממילא, גם הפרת חובה זו היא בגדר חוסר סמכות, או חריגה מסמכות." (אליעד שרגא ורועי שחר **המשפט המינהלי כרך 3 (עילות ההתערבות)**, 15 (2008)).

99. אם כן, הימנעותו של שר המשפטים מהפעלת סמכותו – לכינוס הוועדה לשם בחירת נשיא ושופטי בית המשפט העליון – מהווה פעולה בחוסר סמכות הנעשית בדרך המחדל, או חריגה מסמכות. זאת משום שהסמכות המוענקת לשר על ידי המחוקק, מטילה עליו חובת פעולה:

"עצם הענקת הסמכות מלמד על כך שהמחוקק בדעה שקיים צורך להסדיר בדרך שלטונית נושא מסוים ושהרשות היא המתאימה להתמודד עמו. ואכן, זו ההצדקה החוקתית להפקדת כוחות שלטוניים בידי האמונות של המנהל הציבורי. כוחות אלו נועדו להפעלה בהתאם לצרכים שביסוד הענקתם. ומכאן שהענקת סמכות משמעותה הטלת חובת פעולה" (ברוך ברכה **משפט מינהלי כרך ב 23 (1995)**).

100. אף בענייננו סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט העניק לשר המשפטים סמכות משמעותה "הטלת חובת פעולה", מקום שנודע לו על הצורך למינוי שופטים – כמו הצורך למינוי נשיא ושופטי עליון חלה עליו החובה לפעול ולהביא לבחירתם. העותרת תוסיף כי **חובה זו מתגברת**, ביתר שאת, כאשר הצורך במינוי שופטים פוגע ברשות השופטת עצמה ומותירה ללא כל נשיא קבוע מכהן.

101. אשר על כן, משנוצרו הנסיבות אשר מקימות לשר המשפטים את החובה להפעיל את הסמכות

המוענקת לו מכוח סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט – לכנס את הוועדה לבחירת שופטים כדי לבחור נשיא ושופטי בית המשפט העליון – המשך החלטתו שלא לכנס את הוועדה לבחירת שופטים לשם כך, מהווה שימוש לרעה בסמכותו – ולמעשה, היא פעולה בניגוד להוראות החוק ובחוסר סמכות במחדל.

ד.4. החלטת שר המשפטים שלא לכנס את הוועדה על מנת לבחור נשיא

ושופטי עליון – נגועה בשיקולים זרים וחוסר תום לב

102. כפי שהובהר בפרק התשתית העובדתית, החל משנת 1953 בתכלית עבודתה של הוועדה לבחירת שופטים עמדה עצמאות הרשות השופטת וניתוק המערכת המשפטית מגלי הפוליטיקה העכורים. הרכב הוועדה הבטיח והעובדה כי שר המשפטים לא הכפיף את הוועדה תחתיו, הבטיח ייצוג וקבלת החלטות מקצועיות שעל בסיסן נבחרו שופטי ישראל הראויים לכך.

103. העותרת תטען, כי אי-העמדה לבחירה של נשיא ושופטי בית המשפט העליון בוועדה לבחירת שופטים נגוע בשיקולים זרים אשר אינם ממן העניין, ובחוסר תום לב של שר המשפטים – אשר לפי התכנית שהציג הוא מתכנן את הכפפת מערכת המשפט תחת הממשלה. אולם, תכנית זו, טרם יצאה לפועל וכוננה בכנסת, במצב זה – עודנה חלה עליו החובה הסטטוטורית לכנס את הוועדה לבחירת שופטים להביא לבחירה של נשיא ושופטי בית המשפט העליון. **המשך החלטתו להמשיך עם התכנית להפיכה משטרית שהגה, ולא לכנס את הוועדה לשם בחירתם בנשיא ושופטי בית המשפט העליון מונעת שיקולים זרים ומחוסר תום לב.**

104. כידוע, מקום בו הופקדה בידי גורם סמכות מינהלית למנות בעל תפקיד – סמכות זו צריכה להיות מופעלת **בנאמנות, בסבירות, באופן המשרת אינטרסים ציבוריים, בענייניות, ללא שיקולים זרים ובהוגנות, תוך הגנה על כבודו ועל זכויותיו של בעל התפקיד.** לעניין זה קבע כב' המשנה לנשיא השופט מ' אלון, בפסקה 6 לפסק דינו בבג"ץ 4566/90 זקל נ' שר האוצר, פ"ד מה(1) 28 (פורסם בנבו, 3.12.1990), 33-34 :

"רשות ציבורית, הממנה עובד בשירות הציבור, פועלת כנאמן הציבור, וכלל גדול בדינו, שנאמנות זו צריך שתופעל בהגינות, ביושר, ללא שיקולים זרים ולטובת הציבור, שמכוחו ולמענו מסורה סמכות המינוי בידי הרשות הממנה. נאמר על כך מפי מ"מ הנשיא ח' כהן בבג"צ 142/70 [1], בעמ' 331: 'לא הרי רשות היחיד כהרי רשות הציבור, שזו בתוך שלה היא עושה, ברצותה מעניקה וברצותה מסרבת, ואילו זו כל כולה לא נוצרה כי אם לשרת את הכלל, שלה אין לה ולא כלום: כל אשר יש לה מופקד בידיה כנאמן, וכשלעצמה אין לה זכויות או חובות נוספות על אלה, או שונות ונפרדות מאלה, אשר הן נובעות מנאמנות זו או הוקנו לה או הוטלו עליה מכוח הוראות חקוקות'" (ההדגשות אינן במקור).

105. אם כן, עם מלוא הכבוד ובהירות המתבקשת, תטען העותרת כי שיקולים פוליטיים צרים, או מחלוקות הקשורות בתכניתו של שר המשפטים להכפפת מערכת המשפט תחת הממשלה, הם בוודאי אינם אצטלה לעיכוב בבחירת נשיא ושופטי בית המשפט העליון.

106. בהקשר זה, תבקש העותרת להביא מדבריו של בית המשפט הנכבד בבג"ץ 7180/20 **התנועה לטוהר המידות נ' ממשלת ישראל** (פורסם באר"ש, 10.12.20), לפיו הסכמות, או מחלוקות קואליציוניות הן אינן עילה להימנעות מהשלמת המינויים הבכירים הטעונים אישור ממשלה, ובלשונו :

"לא נעלמה מעינינו עמדת המשיב 2 שהובאה כלשונה במסגרת תגובת היועץ המשפטי לממשלה, אלא שמקובלת עלינו עמדתו של היועץ המשפטי לממשלה

כי הסכמות או מחלוקות קואליציוניות אינן יכולות לגבור על חובת הממשלה והגורמים המוסמכים לפעול לאיוש משרות בכירות במינוי קבע" (שם, בפס' 3, ההדגשות אינן במקור).

107. הנה, הגם שיכול שר המשפטים להשיב (על אף שלא עשה כן), כי בחירת נשיא בית המשפט העליון בוועדה לבחירת שופטים לא אפשרי בעת הזו עקב מחלוקות קואליציונית, או עקב הצורך בהוצאה לפועל של תכנית ההפיכה המשטרית שהגה – הרי שברי, כי סיבה זו לא יכולה לגבור על חובתו הסטטוטורית.

108. **לכן, במקום בו לא הוצג ולו שיקול ענייני אחד שלא לכנס את הוועדה לבחירת שופטים ולהביא לבחירה בנשיא ושופטי בית המשפט העליון, החשש הוא כי את מקומם תופסים שיקולים זרים ולא ענייניים, אשר בית המשפט הנכבד קבע זה מכבר כי שיקולים אלו אינן יכולות לגבור על החובה הסטטוטורית המוטלת על הרשות.**

109. יודגש, כי דרישת הענייניות היא בסיס לכל מערכת אמון בין רשות מינהלית לבין הציבור, אשר היא משרתת אותו בנאמנות, וכי נדרש כי החלטת הרשות תתבסס על שיקולים ענייניים בלבד. לעניין זה נפנה לדבריה של כבי השופטת א' פרוקצ'יה, בבג"ץ 10907/04 סולודוך נ' עיריית רחובות, פ"ד סד(1) 331 (פורסם בנבו, 1.8.2010):

"על רשות מינהלית לשקול שיקולים ענייניים ולהימנע משיקולים זרים בפעולותיה ובהחלטותיה. על מניעה להיות רלבנטיים לעניין ולקדם את צרכי המינהל בהשגת המטרה שלשמה נעשית הפעולה (שם, בפס' 65; ההדגשות אינן במקור)"

110. העותרת תטען כי החלטת שר המשפטים שלא לכנס את הוועדה לבחירת שופטים ולהביא לבחירה בנשיא ושופטי בית המשפט העליון, לוקה בחוסר ענייניות ומעלה חשש כבד לקיומם של שיקולים זרים וחוסר תום לב. ההתנהלות משקפת, כאמור, חשש כבד לקיומם של שיקולים זרים ולהשפעות של שיקולים פוליטיים, אישיים ומפלגתיים על המהלך.

111. בנוסף, התנהלות זו של שר המשפטים מלמדת אפוא על זניחת האינטרס הציבורי לטובת אינטרסים אישיים ופוליטיים שלו, ומצביעה על חשש כבד לשקילת שיקולים זרים, חוסר ענייניות וחוסר תום לב, המחייבים להורות על הצווים המבוקשים בראש העתירה.

5.4. ההחלטה שלא לבחור נשיא בית המשפט העליון היא בניגוד לנוהג

הסניוריטי ומהווה הפרה של נוהג חוקתי

112. העותרת סבורה כי בהינתן שנוהג הסניוריטי הוא נוהג חוקתי מחייב – כפי שתעמוד על כך כעת – שאלת בחירת נשיא בית המשפט העליון אינה עניין שבשיקול דעת, ולו מבקשים המשיבים לסטות מנוהג חוקתי זה, חלה עליהם החובה להביא תשתית ראייתית וטעמים כבדי משקל נוספים לסטייה מהנוהג.

113. כך, ולאור העובדה ששר המשפטים הצהיר כי הוא מעוניין להכפיף את הוועדה לבחירת שופטים תחתיו ולכן לא מקיים הצבעה בוועדה לבחירת שופטים לנשיא בית המשפט העליון – העותרת סבורה כי הדבר כבר מהווה הפרה של נוהג הסניוריטי ופגיעה בעצמאות הרשות השופטת [וראו לעניין זה: סוזי נבות, "שיטת הסניוריטי כמוסכמה חוקתית" ICON-S-IL Blog (16.1.2018) (להלן: "נבות").]

114. כפי שהורחב לעיל, נוהג הסניוריטי בבחירת נשיא בית המשפט העליון קיים עוד מתקופת המנדט הבריטי והושרש בשיטת המשפט הישראלית מראשיתה, עת נבחר הוותיק שבשופטים לנשיא בית המשפט העליון. במהלך כל שנות המדינה דבקה הוועדה לבחירת שופטים בבחירת נשיא בית המשפט העליון על פי נוהג הסניוריטי.

115. על כן, העותרת תטען שסטייה כעת בבחירת נשיא בית המשפט העליון לפי נוהג הסניוריטי איננה רק סטייה מהנחיה פנימית של הוועדה לבחירת שופטים, אלא היא סטייה מנוהג חוקתי של ממש, ולכן היא מחייבת תשתית ראייתית של עובדות מוצקות המצדיקות את עצם הסטייה של שר המשפטים מהנוהג.

116. הגם שבשיטתנו המשפטית טרם נקבע תוקפו המחייב של המנהג החוקתי [בג"ץ 4956/20 התנועה למען איכות השלטון נ' כנסת ישראל (אר"ש 20.8.2020) (להלן: "בג"ץ 4956/20")], הרי שפסיקת בית המשפט בנושא ייחסה ערך ניכר למעמדו כמוסד המעגן נורמות ערכיות. כך, למשל, כתב השופט (כתוארו אז) רובינשטיין בדנג"ץ 219/09 שר המשפטים נ' ניר זוהר, פ"ד סד(2) 421, פסקה ד לחוות דעתו (2010), בו נידון מעמדו של המנהג החוקתי בישראל:

"תומך אני מאוד בדוקטרינת המוסכמה החוקתית שתיארה הנשיאה. בעיני, מעבר לאמות המידה שעליה דיברה, יש להכרה במוסד של מוסכמה חוקתית חשיבות חינוכית וערכית, המקרינה יציבות והמשכיות במערכת הנורמטיבית, והמאפשרת – גם במדינה שמלאכת כינון חוקתה לא הושלמה עד תום, ומוסדותיה החוקתיים אינם מושרשים במלואם בחוקה כתובה ככל משפטה – להנחיל מורשה חוקתית מדור לדור. לטעמי אין ערוך לחשיבות הדבר".

117. בהמשך, פירט בית המשפט את המבחנים ליצירת מנהג חוקתי (המבוססים היטב בשיטות משפט אחרות, וראו את הגדרת המבחנים ויישומם בחוות הדעת של בית המשפט הפדרלי העליון בקנדה, Hogg. P. 23- Re Resolution to Amend the Constitution [1981] 1 S.C.R. 753, 888; כן ראו -25), זאת מבלי לקבוע בדבר מעמדו המחייב של המנהג בדין הישראלי.

118. המבחן הראשון, האובייקטיבי, עניינו בשאלה האם ניתן להצביע מבחינה אמפירית על פרקטיקה מושרשת. המבחן השני, הסובייקטיבי, עוסק בשאלה האם ישנה "תודעת חינוך" בקרב המקיימים את הפרקטיקה, לפיה המנהג מוכר ומופנם ככזה. המבחן השלישי, הנורמטיבי, בוחן את השאלה אם קיים רציונל הגיוני לקיום המנהג, לאור העקרונות החוקתיים הנהוגים (בג"ץ 9029/16 עו"ד יצחק אבירם נ' שרת המשפטים (פורסם באתר הרשות השופטת, 1.2.2017) (להלן: "עניין אבירם"), פס" 6 לדברי השופט הנדל).

119. העותרת תטען כי אי-בחירה של נשיא בית המשפט העליון מפרה את נוהג הסניוריטי הנהוג מקום המדינה. במילים אחרות, המשך המחדל והכוונה שלא לבחור נשיא קבוע לבית המשפט העליון מטרתה לשנות ולהפר את נוהג הסניוריטי.

ד.5.א. המבחן האמפירי

120. כפי שציננה המלומדת פרופ' סוזי נבות, שורשיה של שיטת הסניוריטי נטועים עמוק לא רק בשיטת המשפט הישראלית אלא גם במערכת המשפט של המנדט הבריטי. פקודת בתי המשפט (תיקון) מס' 31 לשנת 1940 קבעה בסעיף 2 כי אחד משופטי בית המשפט העליון של פלשתינה (א"י) ייקרא "זקן השופטים" ויהיה נשיא בית המשפט. הנקודה המקשרת ברציפות מנהג הסניוריטי בין המנדט הבריטי למדינה ישראל שקמה, הייתה פקודת בתי המשפט (הוראות מעבר) (תיקון) בסעיף 1(ב)

אשר קבע כי :

"כל סמכות שהעניק החוק לזקן השופטים, חוץ מן הסמכויות הנזכרות בסעיף קטן (א), תהא נתונה מעתה לנשיא בית המשפט העליון".

121. כפי שהרחיבה העותרת בפרק התשתית העובדתית, מאז קום המדינה ותיק השופטים הוא שנבחר על ידי לתפקיד נשיא בית המשפט העליון – זוהי שרשרת רציפות כיבוד המינהג המקשרת בין הנשיא הראשון כב' השופט משה זמורה לנשיאה האחרונה כב' השופטת אסתר חיות, ואל הנשיאים הבאים בתור לפי הוותק ושיטת הסניוריטי – שיטה שכעת מבקש שר המשפטים לראשונה לדחות ולשנות.

122. הלכה למעשה, לכל אורך שנות קיומה של מדינת ישראל כיבדו כלל חברי הוועדות לבחירת שופטים את הנהוג ותוך שהקפידו לבחור נשיא בית המשפט העליון אך ורק על פי נוהג הסניוריטי. העותרת תטען כי אין המדובר רק במנהג שהתקבע והושרש כפרקטיקה שהפכה ברבות השנים לנוהג חוקתי, אלא מלכתחילה עוד מקום המדינה היה נוהג הסניוריטי קונבנציה חוקתית שתכליתה עצמאות והפרדת הרשויות.

ד.5.ב. האם קיימת תודעת חיוב

123. לגבי השאלה האם קיימת "תודעת החיוב" בקרב המקיימים את הפרקטיקה יש להשיב כי הן כלל חברי הוועדה לבחירת שופטים לאורך השנים והן כלל שופטי בית המשפט העליון כיבדו והכירו בפרקטיקה זו. ויפים לעניין דבריה כאמור של כב' נשיאת בית המשפט העליון (בדימוס), מרים נאור, שהובאו בפרק התשתית העובדתית מתוך **נספח 5/ע** - פרוטוקול ישיבה מס' 429 של ועדת החוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-20, עמ' 5-6 (9.7.2017).

124. מבחינת השאלה האם המנהג טוב ורציונלי, ציינה המלומדת **נבות** במאמרה :

"שיטת הסניוריטי בצרוף אופן הבחירה באמצעות הוועדה לבחירת שופטים מגשימה את אי התלות והעצמאות של הרשות השופטת. בחירת ותיק השופטים לתפקיד נשיא, כעניין עקרוני, ראויה היא. המנהג הוא רציונלי וראוי שכן הוא תורם ליציבותו הפנימית והחיצונית של בית המשפט העליון, מבטיח יחסי עבודה תקינים ומונע פוליטיזציה של הליך המינוי. עקרון הוותק מבטיח לשופטים מרגע היבחרם, כי יישארו ניטרליים ועצמאיים בלא להיות תלויים בגורמים פוליטיים בהמשך כהונתם. שהרי ברגע היבחרו על ידי הוועדה לבחירת שופטים, מתנתק שופט מהליך הבחירה ומהבוחרים בו וכהונתו מובטחת עד הגיעו לגיל שבעים ואין הוא צריך עוד לעשות נפשות אצל רשויות השלטון כדי להיבחר לתפקיד נשיא או משנה לנשיא. עקרון הסניוריטי תורם לאמון הציבור, הוא מבטיח ביטחון והמשכיות. בכך משמר העיקרון את עצמאותו של בית המשפט העליון ואת עקרון הפרדת הרשויות." (שם, **נבות**).

125. אם כן, כאמור לשיטת הסניוריטי מעלות רבות וטובות והיא כאמור שיטה המבטיחה את עצמאות בית המשפט העליון והרחקתו מזרמיה העכורים של הפוליטיקה. לכן, היא מחזקת את אמון הציבור ברשות השופטת ואף מחזקת את אמון השופטים האחד בשני.

126. יפים לעניין זה דבריו של כב' הנשיא בדימ' א' ברק בישיבה בנושא נוהג הסניוריטי בוועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת, שם הוא עמד על חשיבות שמירת נוהג הסניוריטי (ראו **נספח 5/ע** עמ' 10-9) :

"מה הוא אפוא הייחוד של הנשיא? הייחוד של הנשיא הוא בכך, ואני מסכים עם מה שאמרו קודמיי, שהוא בראש המערכת השיפוטית. במסגרת זאת אחד מהתפקידים העיקריים שלו הוא הבטחת העצמאות של הרשות השופטת כרשות והבטחת העצמאות האישית והמוסדית של כל שופט ושופט. עליו להגן עליהם מפני

השפעות הבאות מבחוץ. תפיסת היסוד של התפקיד של הנשיא היא שהנשיא מהווה חיץ בין השופט לבין הפוליטיקאי, בין השופט לבין העיתונאי ואף בין השופט לבין השופט שממונה עליו. תפקיד זה של נשיא בית המשפט העליון חשוב הוא וחלילה מלפגוע בו.

כלל הוותק אפשר לכל נשיא לממש היבט זה של תפקידו כנשיא. בהסתכלות לאחור ניתן לומר, אם כן, כי התכונות האישיות והבדיקות הקפדניות שעבר אדם שהתמנה לשופט בבית המשפט העליון עשו אותו גם כשיר להתמנות כנשיא וכמשנה. כלל הוותק הבטיח כי הוותק השיפוטי מביא עמו ניסיון, רגישות והערכת השופטים ישראל, היודעים כי תפקיד הנשיא לא הוטל על מישהו משום שהוא נושא חן וחסד על הרשויות הפוליטיות.

ביטול כלל הוותק עשוי להביא לידי כך שהציבור יזהה את הנשיא החדש או את משנהו עם הרשויות השלטוניות שהביאו לבחירתו. ביטול כלל הוותק יביא לפוליטיזציה של תהליך בחירת הנשיא, והפוליטיזציה הזאת תביא לפגיעה במעמדם וביכולתם למלא את תפקידם.

שנית, כלל הוותק משקף את אחת המסורות החשובות המאפיינות את פעולתו של בית המשפט העליון בישראל. רוב ההחלטות הלא שיפוטיות המשפיעות על חיי היום-יום שלנו בבית המשפט העליון מתקבלות על פי הוותק. שמירת המסורת הזאת, חשובה היא. היא מקרינה יציבות והמשכיות ומנחילה מורשת של התנהלות שיפוטית.

שלישית, העצמאות של כל שופט בבית המשפט העליון מובטחת בין השאר בכך שאדם שהתמנה לשופט של בית המשפט העליון יודע כי הוא הגיע לפסגת דרכו כשופט. אין הוא נאבק עוד על דרגה נוספת או על טובה נוספת. מעמדו כשופט נקבע עם היבחרותו, זה סוף הדרך, לא תחילתה. עצמאות זאת נפגעת בעיני הציבור כאשר כל שופט של בית המשפט העליון עשוי לראות עצמו כמועמד לנשיא וצריך לפעול אצל הרשויות הנוגעות בדבר לקבל את הסכמתן.

רביעית, כלל הוותק שומר על יחסי עבודה תקינים בין השופטים לבין עצמם. אין תחרות פנימית על תפקיד הנשיא והמשנה. ביטול כלל הוותק עלול לשבש את יחסי העבודה הראויים המאפיינים את בית המשפט מאז ומתמיד. " הנשיא בדימוי אי ברק, פרוטוקול ישיבה מס' 429 של ועדת החוקה, חוק ומשפט, הכנסת ה-20, עמ' 10-9 (9.7.2017).

127. הנה כי כן, לא רק שקיימת תודעת חיוב ברורה מקום המדינה ועד ימינו אנו ביחס לבחירת הוועדה לבחירת שופטים בנשיא הוותיק ביותר, אלא שמדובר על מנהג רציונלי שטומן בחובו מעלות רבות ובפרט שומר על עצמאות הרשות השופטת.

ד.5.ג. מבחן העדיפות הנורמטיבית

128. מבחן אחרון זה בוחן את התאמת המנהג לעקרונות החוקתיים של השיטה. מטרת המבחן לבדוק את התאמת הרציונל שבבסיס המנהג החוקתי לעיקרי המשטר החוקתי. על כן, ככל שנוהג נטוע עמוק יותר בקרקע העקרונות החוקתיים של השיטה, כך יקל להכיר בו כמנהג חוקתי מחייב.

129. כבר עתה יובהר, כי בדמוקרטיה הישראלית, עקרון היסוד הוא עקרון הפרדת הרשויות והשמירה על עצמאות כל רשות מבין המחוקקת, המבצעת והשופטת, כנפרדת. את שיטת המשפט בישראל מנחה עקרון אי-התלות של הרשות השופטת. שיטת הסיניוריטי מתאימה לעיקרון זה ונובעת ממנו. הלכה למעשה, שיטת הסיניוריטי מגשימה את עקרון אי-התלות השיפוטי.

130. הנה כי כן, על פי המבחנים שנקבעו **בעניין אבירם**, תטען העותרת כי בישראל מתקיים נוהג חוקתי בבחירת נשיא בית המשפט העליון לפי שיטת הסיניוריטי. הכפפת הוועדה לבחירת שופטים תחת רצונו של שר המשפטים כדי להשהות את בחירת נשיא בית המשפט העליון בניגוד לשיטת הסיניוריטי מטרתה להעכיר את הוועדה לבחירת שופטים בצבעים פוליטיים. וכפי שהיטיב לקבוע כב' השופט הנדל בעמ' 22-23 בעניין **אבירם** :

"הרשות השופטת חייבת להיות גוף ניטרלי ועצמאי שאינו תלוי בגורמים פוליטיים. לשם כך, גם הוועדה לבחירת שופטים צריכה להיות ועדה ניטרלית, ככל שניתן, שאינה מייצגת באופן מובהק סיעה או מפלגה פוליטית. במובן זה, ככל שהייצוג רחב יותר – וכולל גם את נציגי האופוזיציה – מתחזקת אי התלות. מקום בו שופטים ממונים על ידי ועדה בעלת אופי פוליטי, הדבר עשוי "לצבוע" את זהות השופטים ולפגוע בעקרון העצמאות ואי-התלות... הדרך בה בחר המחוקק הישראלי לאזן בין העקרונות היא באמצעות הוועדה למינוי שופטים. במובן זה, הוועדה צריכה לבטא את העובדה כי הרשות השופטת אינה זרוע ארוכה של הרשות המבצעת, אלא אחות תאומה במעמדה לרשות המבצעת והמחוקקת. משכך, נכון הוא לכלול בוועדה גם את נציגי האופוזיציה. כך מתקבל ייצוג מלא של הרשות המחוקקת..

..נדרשת הבהרה מהותית. בית המשפט אינו מוסד פוליטי. הוועדה לבחירת שופטים גם היא **אינה מוסד פוליטי**. הדין קובע: "חבר הוועדה יצביע על פי שיקול דעתו, ולא יהיה מחויב להחלטות הגוף שמטעמו הוא חבר בוועדה" (סעיף 6 לחוק בתי המשפט). חברי הוועדה לבחירת שופטים צריכים גם הם להפעיל שיקול דעת עצמי."

131. אם כן, כפי שנקבע בעניין **אבירם** הוועדה לבחירת שופטים אינה מוסד פוליטי – ומקום בו השופטים ובוודאי נשיא מתמנה שלא לפי שיטת הסניוריטי הדבר עלול "לצבוע" את בית המשפט העליון בגוון פוליטי ולפגוע בעקרון העצמאות ואי התלות.

132. אם כן, נוהג הסניוריטי כאמור מגשים את עקרון העצמאות ואי-התלות של הרשות השופטת בפוליטיקאים – בדריסתו של שר המשפטים את מנהג הסניוריטי הוא מבקש לקיים הפיכה משטרית ולהכפיף את הרשות השופטת תחתיו.

133. אשר על כן, תטען העותרת כי לנוכח פגיעה זו של שר המשפטים והעובדה שהוועדה לא התכנסה לבחור בנשיא בית המשפט העליון לפי נוהג הסניוריטי, על בית המשפט הנכבד להורות על מתן הצווים ברישא לעתירה.

ד.5.ד. הכרה בנוהג חוקתי בשיטות משפט אחרות

134. כב' השופטת ברק ארז סוקרת בפסקאות 7-9 לפסק דינה בבג"ץ 4956/20 כי ברוב מדינות המשפט המקובל הכירו בתי המשפט השונים בקיומו של נוהג חוקתי. יחד עם זאת, בתי המשפט שם שללו אכיפה שיפוטית של אותו הנוהג (למעט מקרה חריג בהודו שם הוציא בית המשפט העליון ההודי צווי עשה לאכיפת הנוהג החוקתי למרות תיקון חוקתי שכונן שם). עוד עמדה כב' השופטת ברק-ארז כי אף במדינות עם חוקה כתובה כדוגמת ארה"ב וקנדה הכירו בתי המשפט שם בנוהג חוקתי, וקונבנציות חוקתיות אך "הגישה המושלת בכיפה היא זו של אי-אכיפת המנהג החוקתי באמצעות צווים שיפוטיים".

135. העותרת תטען כי גם במידה שבית המשפט רק יכיר בהיותו של מנהג הסניוריטי נוהג חוקתי ויחליט שלא לאכוף את המנהג – **קיומו של מנהג חוקתי זה יש בכוחו להנחות את בית המשפט בפרשו את הדין, גם אם אינו מחייב כשלעצמו**. וכפי שקבעה השופטת (כתוארה אז) ביניש בפסק דינה בבג"ץ 1020/99 **דואק נ' ראש-עיריית קרית ביאליק**, פ"ד נה(2) 602:

"... מנהג כזה הוא בעל משקל מההיבט הנורמטיבי ולפיכך יש להתחשב בו ואין לבטלו במחי יד בלא שיש לכך נימוק משכנע".

136. כלומר, שהנטל הוא דווקא על שר המשפטים והוועדה לבחירת שופטים לנמק ולהביא תשתית ראייתית מספקת מדוע הוא החליטו לסטות מהנוהג החוקתי בבחירת נשיא ושופטי בית המשפט העליון. כמו כן, יש בהכרה של מנהג הסניוריטי כנוהג חוקתי בכדי לחזק עלילות התערבות שיפוטית

אחרות שנטענות במקרה דנן.

137. בפסק דין של בית המשפט הפדראלי בקנדה, שפורסם רק לאחרונה ביום 13.2.2024 **Yavar Hameed v. Prime Minister and Minister of Justice**, 2024 FC 242, para. 132 (Can. (להלן: "עניין Yavar"), קבע השופט הפדראלי הנרי בראון, כי ראש הממשלה הקנדי, ג'אסטין טרודו, ושר המשפטים הקנדי הפרו את הנוהג החוקתי בעניין ועליהם לפעול "למנות שופטים בזמן סביר". זאת, לאחר שהיו חסרים תקני שיפוט רבים במדינת אוטווה – נקבע כי הדבר עומד בניגוד לנוהג החוקתי הקנדי בדבר מינוי שופטים במהירות הראויה.

138. במילים אחרות, בית המשפט הקנדי קבע בעניין **Yavar**, כי מילוי תקני השופטים בזמן סביר הוא בגדר נוהג חוקתי או קונבנציה חוקתית, ולכן על ראש הממשלה הקנדי ושר המשפטים הקנדי לפעול למינוי תקני השיפוט החסרים בתוך זמן סביר. כבי' השופט הנרי בראון התייחס בפסיקתו לסעד הצהרתי, וקבע שהוא **בעל תוקף משפטי מחייב**. בפסקה 77 לפסק דינו בעניין **Yavar**, עולה כי **סעד הצהרתי זה, רלוונטי במיוחד כאשר מדובר בגוף ציבורי או עובד ציבור, משום שניתן להניח שגוף ציבורי או עובד ציבור מחויבים לציות לחוק וזהו היבט בסיסי של עקרון שלטון החוק.**

139. העותרת סבורה שגם אם בית המשפט הנכבד יחליט שלא לאכוף את בחירת נשיא ושופטי בית המשפט העליון רק מכוח הנוהג החוקתי, הרי שיש שבמקרה דנן ישנן עילות שיפוטיות אחרות עליהן עמדה העותרת, המחייבות הוצאת צווים שיפוטיים כמו פעולה במהירות הראויה; חוסר סמכות במחדל, או חריגה מסמכות וכן, פגיעה באמון הציבור והפרה של חובת הנאמנות הציבורית של שר המשפטים ובוועדה לבחירת שופטים.

140. על כן, משהונחה התשתית המשפטית, ומשהובהר כי בענייננו דנן אכן מדובר בפגיעה חמורה במוסכמה ובנוהל חוקתיים, תעמוד העותרת גם על הפגיעות המתקיימות כחלק מהפרתו של נוהג חוקתי זה, וכפי שיובא להלן.

ד.6. הפגיעה בעקרון הפרדת הרשויות ובעצמאות בית המשפט העליון –

מהווה הפרה של חובת הנאמנות הציבורי ופוגעת באמון הציבור

141. כפי שהובהר בפרק התשתית העובדתית, מחודש אוקטובר 2023, הרשות השופטת – אחת משלוש רשויות השלטון שתפקידן לאזן ולבלום אחת את השנייה – פועלת כבר חודשים רבים ללא ראש ונשיא קבע. כלומר, הפגיעה בעקרון הפרדת הרשויות ובעצמאות בית המשפט העליון הולכת ומתעצמת ככל שהזמן חולף ואין בחירה בראש הרשות השופטת.

142. ובמילים אחרות, האם יכול היה להתקיים (או האם ניתן לסבול) מצב, בו תקופה כל כך ארוכה ישנו מ"מ ראש ממשלה או מ"מ יו"ר הכנסת, כאשר הבחירה למינוי קבע מבוטלת אך בגלל החלטתו של מי שאוחז בתפקיד ברשות המבצעת?

הרי, שמתקיים כעת מצב בלתי נסבל חוקתי ובלתי נתפס בדמוקרטיה.

143. כאמור לעיל, סעיף 8(א) לחוק בתי המשפט קובע כי נשיא בית המשפט העליון יתמנה לפי הוראות סעיף 4(א) לחוק יסוד: השפיטה – כלומר בבחירה של הוועדה לבחירת שופטים. אך, למעשה נראה כי במקום בו שר המשפטים העומד בראש הוועדה וקובע לה את סדר יומה ואינו מודיע ומפרסם ברשומות על כינוס הוועדה לבחירת נשיא, ואף לא לבחירת שני שופטי בית המשפט העליון – מתקיימת הפרה של חובת הנאמנות הציבורית ופגיעה מתמשכת באמון הציבור ברשויות.

144. העותרת תטען כי ההחלטה שלא לקיים הצבעה לבחירה בנשיא ושופטי בית המשפט העליון מהווה פגיעה קשה בעקרון הפרדת הרשויות ובעצמאות בית המשפט העליון. ביטול הלכה למעשה של נוהג הסניוריטי שכל תכליתו העיקרית טמונה בעקרון הפרדת הרשויות ועצמאות הרשות השופטת מפני התערבות פוליטית היא פגיעה קשה בעקרון הפרדת הרשויות, עצמאות בית המשפט העליון ולמעשה, בדמוקרטיה הישראלית.

- אם שיטת הסניוריטי מגשימה את אי התלות והעצמאות של הרשות השופטת – הפרת השיטה כעת, מטרתה למוסס את עצמאות ואי-התלות של הרשות השופטת.
- אם נוהג הסניוריטי תורם ליציבותו הפנימית והחיצונית של בית המשפט העליון, מבטיח יחסי עבודה תקינים ומונע פוליטיזציה של הליך המינוי – פגיעה בו מטרתה להכניס פוליטיזציה ולפגוע ביחסי העבודה התקינים ברשות השופטת.
- אם נוהג הסניוריטי מבטיח לשופטים מרגע היבחרם, כי יישארו ניטרליים ועצמאיים בלא להיות תלויים בגורמים פוליטיים בהמשך כהונתם – פגיעה בנוהג עקרון הוותק משמעה פגיעה בעצמאות השופטים.
- אם נוהג הסניוריטי תורם לאמון הציבור, הוא מבטיח ביטחון והמשכיות – פגיעה בנוהג הסניוריטי משמעה פגיעה באמון הציבור ובהחלטותיהם של שופטי בית המשפט העליון.

145. יתר על כן, מתקיימת גם פגיעה באי-הדיון והשהיית הבחירה בשופטי בית המשפט העליון – על אף שני התקנים החסרים כאמור מחודש אוקטובר 2023 והצורך בבחירתם של שני שופטי בית המשפט העליון. הרי שני התקנים החסרים בבית המשפט העליון מוסיפים נטל, הגבוה ממילא, ועומס ההולך ומצטבר על בית המשפט העליון ופוגע בציבור.

- אם הקלת עומס העבודה השיפוטית בבית המשפט העליון היא הכרחית לצורך הבטחת זכויות אדם בסיסיות ל"צרכני" מערכת המשפט – הרי שהגברת העומס פוגעת באפשרות להבטיח זכויות אדם בסיסיות, ובהן זכות הגישה לערכאות, הזכות למשפט הוגן, והגנה מפני עינוי דין אשר בא לידי ביטוי בהתמשכות ההליכים המשפטיים.
- אם הקלת העומס בבית המשפט העליון נחוצה גם לשם הבטחת תנאי העבודה של השופטים וצוותי העזר – הרי שהגברת העומס והנטל מביאה לפגיעה בשופטי בית המשפט העליון וצוותיהם.

הפרת חובת הנאמנות הציבורית

146. תפיסת יסוד היא בשיטתנו כי איש הציבור והרשות הציבורית פועלים כנאמן הציבור, "לא לעצמו הוא פועל, אלא למען האינטרסים של הציבור הוא פועל" (בג"ץ 669/86 רובין נ' ברגר, פ"ד מא(1) 73, 78 (1987)).

147. העותרת תטען, כי בבסיס ההחלטה של שר המשפטים – מי שקובע כעת את סדר יומה של הוועדה – עומדת הפגיעה בהפרדת הרשויות וניסיונו המתמשך להביא לניצול כוחה של הממשלה ולהכפפת הרשות השופטת תחתיו.

148. כך, השימוש לרעה בסמכותו שלא להביא להצבעה בוועדה לבחירת שופטים נשיא בית המשפט

העליון – כדי לאפשר מוטת שליטה נוספת בהצלחת תוכניתו להפיכה משטרית – הכפפת הרשות השופטת תחת הממשלה – והיא שעומדת בבסיס שיקוליו.

149. העותרת סבורה, כי אין דבר שפוגע בדמוקרטיה הישראלית בצורה קשה יותר מהשתלטות הרשות המבצעת על השופטת – השתלטות שכיום מבקש לבצע, הלכה למעשה, שר המשפטים בוועדה לבחירת שופטים כאשר הוא פוגע בנוהג הסניוריטי ובמשהה בכוונה את מילוי תקני השופטים בבית המשפט העליון. והכל בניגוד לסמכותו וחובתו בדיון.

150. עוד תטען העותרת כי התכלית העומדת בבסיס החלטת השר הוועדה לבחירת שופטים שלא להתכנס להצבעה על בחירת נשיא ושופטי בית המשפט העליון, היא לא ראויה. בין אם בבסיסה עומדת האפשרות של שינוי כללי המשחק תוך כדי תנועה ולאחר שנבחרו כבר נציגי הכנסת, לשכת עורכי הדין והשופטים לוועדה; בין אם עומדים שיקולים קואליציוניים צרים, או פוליטיים כדי לבסס את כוחו האישי של השר; ובין אם הוא סבור שיש לבטל את הוועדה לבחירת ולהכפיף אותה תחתיו – הרי שלעמדת העותרת כל אלה שיקולים אישיים, זרים כפי שהורחב לעיל.

151. העותרת תטען כי היותו של שר המשפטים נבחר הציבור נאמן הציבור, מחייבו לשרת את הכלל. ובמילים אחרות, יו"ר הוועדה לבחירת שופטים מחויב לכללים המחייבים כל נבחר ציבור העומד בראש רשות מינהלית וכפי שקבע לפני כ-55 שנה כבי' השופט ח' כהן:

"לא הרי רשות היחיד כהרי רשות הציבור, שזו בתוך שלה היא עושה, ברצותה מעניקה וברצותה מסרבת, ואילו זו כל כולה לא נוצרה כי אם לשרת את הכלל, ומשלה אין לה ולא כלום: כל אשר יש לה מופקד בידיה כנאמן, וכשלעצמה אין לה זכויות או חובות נוספות על אלה, או שונות ונפרדות מאלה, אשר הן נובעות מנאמנות זו הוקנו לה או הוטלו עליה מכוח הוראות חקוקות" (בג"ץ 142/70 בנימין שפירא נ' הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין, ירושלים, פ"ד כה(1) 325, 331 (1971)).

152. כלומר, אין הוועדה לבחירת שופטים היא כלי בידיו של שר המשפטים לממש את תוכניתו הפוליטית ולעשות בה כשלו – המדובר בוועדה עצמאית ונפרדת – ואל לו לשר המשפטים לפעול על פי שיקוליו האישיים ובניגוד לדיון (וראו לעניין זה דבריו של כבי' השופט חשין (כתוארו אז) בבג"ץ 103/96 כהן נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נ(4) 309, 326.

153. בשעה שהחלטת שר המשפטים פוגעת פגיעה קשה בעקרון הפרדת הרשויות, במרקם הדמוקרטי ובצורה שאינה הולמת את מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, ובשעה ששר המשפטים עושה שימוש לרעה בתפקידו בחוסר הגינות ולא בתום לב.

154. אשר על כן, במצב בו שר המשפטים פוגע פגיעה חמורה פגיעה חמורה בעקרון הנאמנות השלטונית, ובמושכלות היסוד של מבנה השלטון בישראל, ובמצב בו הוא מועל בתפקידו הציבורי באופן עמוק – הרי שהעותרת סבורה כי על בית המשפט הנכבד להתערב.

הפגיעה באמון הציבור

155. כפי שקבע לא אחת בית משפט נכבד זה, אמון הציבור הוא אבן הראשה של יכולת השלטון לפעול את פעולתו. עמד על כך השופט (כתוארו אז) ברק בבג"ץ 6163/92 אייזנברג ואח' נ' שר הבינוי והשיכון ואח', פ"ד מז(2) (1992), בפסקה 46 לפסק דינו:

"אכן, בלא אמון הציבור ברשויות הציבור יעמדו הרשויות ככלי ריק. אמון הציבור הוא המשענת של רשויות הציבור, והוא המאפשר להן למלא את תפקידן."

156. העותרת תטען, כי השימוש שעושה כעת שר המשפטים בתפקידו, כאשר הוא מכפיף את הוועדה לבחירת שופטים – שתכליתה להוות גוף עצמאי המנותק מזרמיה העכורים של הפוליטיקה – היא הלכה למעשה, הפיכה משטרית של ממש והכפפתה של הוועדה לשיקוליו הפוליטיים שלו.
157. וכאמור, פגיעה מכוונת בנוהג הסניוריטי משמעה פגיעה באמון הציבור ובהחלטותיהם של שופטי בית המשפט העליון שעלולה להביא להתפרקותה של הרשות השופטת ולחוסר אמון ציבורי בסיסי בהחלטותיה.
158. יתר על כן, פגיעה בנוהג הסניוריטי היא גם פגיעה ביציבותו הפנימית (ולא רק החיצונית) של בית המשפט העליון, והיא מערערת את יחסי העבודה והאמון התקינים ומביאה לשיא את הפוליטיזציה של הליך בחירת השופטים.
159. דווקא בנסיבות החמורות כבענייננו, ישנה חשיבות כי בית המשפט יגשים את תפקידו כמבצרו האחרון של שלטון החוק הדמוקרטי ועצמאות הרשות השופטת, יושיב את האמון האבוד ברשויות השלטון. על כן, ובלשונו של כב' השופט (כתוארו אז) חשין:

"בהעלות אירוע מסויים לפני בית-המשפט, ובהתעורר חשש כבד, חשש רציני, כי בשל מעשה או מחדל מסויים יאבד או ייפגע אנושות אמון העם במנהיגיו, בית-המשפט לא יותר לשבת באפס מעשה ולטעון ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו. במובן מסויים יש בהתערבותו של בית-המשפט באירועים מעין-אלה התערבות שבהגנה עצמית. הגנה עצמית על מערכת המימשל בכללה ובה הרשות השופטת אף-היא. כי מה ישיב בית-המשפט משיטען נגדו כי בעינינו ראה עיוות ולא עשה דבר? זו היא הילכת דרעי ופנחסי והיא שתוליך אותנו הדרך." [בג"ץ 1993/03 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ראש הממשלה, מר אריאל שרון, פס' 28 לפסק דינו של כב' השופט (כתוארו אז) חשין (הדגשות הוספו ע"י הח"מ)].

160. הנה כי כן, ההחלטה שלא לקיים הצבעות לבחירת נשיא ושופטי עליון בוועדה לבחירת שופטים פוגעת פגיעה קשה באמון הציבור ברשויות. לאור האמור, ובהתעורר חשש כבד ורציני כי החלטה מינהלית כמו זו העומדת בלב העתירה פוגעת אנושות באמון הציבור ברשויות, לא נותר לבית המשפט הנכבד אלא לקבוע כי דין ההחלטה חד הוא – בטלות.

ה. סיכום


161. הנה הונחה על שולחנו של בית המשפט הנכבד עתירה חשובה מאין כמותה אשר עניינה בהמשך ניסיונו של שר המשפטים להכפיף תחתיו את הוועדה לבחירת שופטים ולהפר חובה סטטוטורית וראשונה במעלה המחייבת לבחור נשיא ושופטי בית המשפט העליון.
162. העותרת עמדה על כך שסמכות הוועדה לבחירת שופטים – לפעול לבחירת נשיא ושופטי בית המשפט העליון היא סמכות חובה, אשר מתעצמת ככל שהזמן חולף. בשילוב עם הוראת חוק הפרשנות המחייבת לפעול "במהירות הראויה" עמדה העותרת על המחדל המתמשך ועל כך ששר המשפטים חורג מסמכותו עד כדי פעילות בחוסר סמכות במחדל.
163. עוד עמדה העותרת על כך שבבסיס החלטתו לעשות שימוש לרעה בסמכותו עומדים שיקולים זרים שאין מעניינו לשקול ולהביא לפגיעה חמורה כל כך בעקרון הפרדת הרשויות ובעצמאות הרשות השופטת.
164. העובדה שלא התקיימה הצבעה לבחירת נשיא בית המשפט העליון היא בניגוד לנוהג הסניוריטי – נוהג חוקתי ומחייב כפי שהרחיבה העותרת. העותרת ציינה כי על הוועדה לבחירת שופטים לסטות


ממנו רק אם קיימת תשתית ראייתית וישנן טענות כבדי משקל – וכאשר אין על הוועדה חלה החובה לפעול בהתאם לנוהג החוקתי.

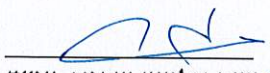
165. אשר על כן, ולאור כל האמור לעיל תתכבד העותרת לבקש מבית המשפט הנכבד ליתן את הצווים המפורטים ברישא לעתירה זו, ולעשותם מוחלטים.

166. העתירה נתמכת בתצהירו של ד"ר שחף גל, מנכ"ל העותרת.

167. כמו כן, ולאור דחיפות הנושא וחשיבותו יתכבדו העותרים לבקש כי יקבע מועד דיון דחוף בעתירה.


הידי נגב, עו"ד


תומר נאור, עו"ד


ד"ר אליעז שרגא, עו"ד

ב"כ העותרים

ירושלים, 29 לפברואר 2024; כ' אדר א' התשפ"ד

התנועה למען איכות השלטון בישראל ע"ר 580178697

ע"י ב"כ עוה"ד ד"ר אליעד שרגא ו/או תומר
נאור ו/או אריאל ברזילי ו/או הידי נגב ו/או
גילי גוטוירט ו/או רחל אל-שי רוזנפלד ו/או
רותם בבלי דביר ו/או תמר באום ו/או אורי
הס ו/או סתיו לבנה להב

מרח' יפו 208, ת.ד. 31348 ירושלים 9131301
טלפון: 02-5000073; פקס: 02-5000076

העותרת

- נ ג ד -

1. שר המשפטים
2. הוועדה לבחירת שופטים
3. היועצת המשפטית לממשלה
4. הנהלת בתי המשפט

המשיבים 4-1 באמצעות פרקליטות המדינה
מרח' צלאח א-דין 29, ירושלים
טלפון: 073-3925590; פקס: 06-6467011

המשיבות

תצהיר מטעם העותרת


אני הח"מ ד"ר שחף גל, מס' זהות 053438974, מנכ"ל העותרת, מצהיר בזאת כי העובדות
המפורטות בעתירה זו נכונות לפי מיטב ידיעתי ואמונתי.



חתימת המצהיר

אישור

אני עו"ד הידי נגב, מאשר בזאת כי ביום 29.2.2024, חתם לפני ד"ר שחף גל, מס' זהות 053438974,
על הצהרתו דלעיל, לאחר שהזהרתיו כי עליו להצהיר ולומר את האמת, וכי יהיה צפוי לעונשים
הקבועים בחוק אם לא יעשה כן, ולאחר שאישר את נכונות הצהרתו.


הידי נגב, עו"ד
מ.ר. 81512

הידי נגב, עו"ד

תוכן עניינים

מס' עמ'	שם הנספח	מס' עמ'
33	נספח 1 - פרוטוקול הישיבה המאה שישים וחמש של הכנסת השניה 5.1.1953 הצעת חוק השופטים תשג 1953	1/ע
47	נספח 2 - העתק העמ' הרלוונטיים מתוך פרוטוקול הישיבה המאתיים ותשעים ואחת של הכנסת העשירית, 28.2.1984 הצעת חוק יסוד השפיטה הצבעה לקריאה שנייה ושלישית	2/ע
72	נספח 3 - הצעת חוק בתי המשפט (תיקון מס 51) (רוב מיוחד למינוי שופט בית המשפט העליון) התשסח2008 הח 239	3/ע
74	נספח 4 - עמ 126 פרוטוקול ישיבה 264 של הכנסת השבע-עשרה 28.7.2008 הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון מס 54) התשסח2008	4/ע
78	נספח 5 - פרוטוקול מס' 429 ועדת חוקה חוק ומשפט	5/ע
85	נספח 6 - פניותיה של העותרת לשר המשפטים מימים 13.7.2023 ; 19.7.2023	6/ע
90	נספח 7 - תגובה היועמש - הוועדה למינוי שופטים להגשה	7/ע
122	נספח 8 - תגובת העותרת מיום 6.11.2023	8/ע
126	נספח 9 - כינוס הוועדה לבחירת שופטים לישיבה בנושא בחירת נשיא בית המשפט העליון 13.11.2023	9/ע
129	נספח 10 - 14.12 כינוס הוועדה לבחירת שופטים לבחירת נשיא בית המשפט העליון בהתאם לשיטת הסניוריטי תזכורת	10/ע
132	נספח 11 - כינוס הוועדה לבחירת שופטים לבחירת שופטי ונשיא בית המשפט העליון בהתאם לשיטת הסניוריטי תזכורת שנייה 1.2.2024	11/ע

נספח ע/1

**נספח 1 - פרוטוקול הישיבה המאה
שישים וחמש של הכנסת השניה
5.1.1953 הצעת חוק השופטים תשג
1953**

עמ' 33

הישיבה המאה-ושישים-וחמש של הכנסת השניה

יום שני, י"ח טבת תשי"ג (5 ינואר 1953)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.10

א. הצהרת אמונים של השר ב. ש. שיטריט

בכור-שלום שיטריט (מפא"י):
אני בכור-שלום שיטריט, מתחייב כחבר הממשלה לשמור
אמונים למדינת-ישראל ולחוקיה, ולקיים החלטות הכנסת.
(תותם על ההצהרה.)

היו"ר י. שפרינצק:
אני מתכבד לפתוח את הישיבה המאה-ושישים-וחמש של
הכנסת השניה.
אבקש מאת חברי-הכנסת בכור-שלום שיטריט לעלות על
הבמה ולמסור הצהרתו לכנסת כחבר הממשלה.

ב. מינוי סגני שרים

הממשלה, כי מיניתי את חברי-הכנסת זרח ורהפטיג לסגן שר
הדתות, ואת חברי-הכנסת ישראל שלמה רוזנברג לסגן שר
הסעד.

שני מינויים אלה אושרו עליידי הממשלה בישיבתה
מיום י"ז בטבת תשי"ג, 4 בינואר 1953.

היו"ר י. שפרינצק:
הודעה לשר הסעד והדתות.

שר הדתות והסעד מ. שפירא:
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בהתאם להוראות סעיף
11א של חוק המעבר, תש"ז—1949, אני מודיע לבית בשם

ג. חוק השופטים, תשי"ג — 1953 *

(קריאה ראשונה)

בקשתי היא שהפעם ייעשה הכל כדי לאפשר סוף סוף לחוק
זה מעבר מזורו ככל האפשר. אתרום מיד תרומתי לדיון
המזורז המבוקש עליידי-כך שלא אחזור על כל אחת ואחת מן
הבעיות בה נגעתי בדברי הפתיחה שלי בפברואר 1951.
הוכחתי אז למשל, שמספר השופטים בארצנו — שהוא כיום
76 — אינו גדול, הן ביחס לאוכלוסיה, הן בהשוואה למצב
שהיה קיים בתקופת המאנדאט, והן ביחס למצב הקיים
במדינות קטנות אחרות. לפני שנתיים עמדתי באריכות על
קצב השיפוט ועל טענת "הסחבת". השויתי את השיטה למי
נוי שופטים המוצעת בחוק, לשיטה שהיתה נהוגה בתקופות
המאנדאט, והנהוגה במדינות אחרות. הבאתי בדרך כלל חומר
השוואתי רב שלא אחזור עליו ברגע זה.

אחזור הפעם רק על תיאור העקרונות שעליהם מיוסד
החוק, וגם זאת אעשה בקיצור.

החוק בא להסדיר את מעמדם של שופטי בתי-המשפט
הכלליים לדרגותיהם. מגמת החוק היא קודם-כל לקיים רמת-
הכשרה — או כפי שהחוק אומר, רמת-כשירות — ראויה
לשופטים. שנית, לשתף במינויים גורמים ציבוריים מתאימים.
שלישית — להכטיח את אי-תלותם במילוי תפקידם, ועם זאת
להבטיח צורה של ביקורת נאותה בשעת הצורך. הסעיף העי-
קוי והמרכזי בחוק המוצע הוא סעיף 13, האומר: "אין על
השופטים מרות בענין שפיטה, וזלת מרותו של החוק".

הוראה זו או דומה לה נמצאת ברוב תוקות העולם,
ותמצא את מקומה גם בחוקה שלנו כשנתחוק אותה, ועל
כך הכריז ראש-הממשלה רק לפני כמה ימים, כשהתייצב

היו"ר י. שפרינצק:
אנו עוברים לדיון בסעיף ה' של סדר-היום — חוק
השופטים, תשי"ג—1953, קריאה ראשונה. רשות-הדיבור
לשר-המשפטים.

שר-המשפטים פ. רוזן:
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, "ברגש של גיל וגאווה
מניח אני לכנסת את חוק השופטים". במלים אלה פתחתי
ביום 26 בפברואר 1951 — כלומר לפני שנתיים בערך —
את הדיון בחוק זה בכנסת הראשונה. אלא שהחוק זכה בכנסת
הראשונה לקריאה אחת בלבד, בעוד שהכנסת השניה מחודשת
רק היום את הדיון בו.

היום חוזר החוק לכנסת כמעט בלי כל שינויים מהותיים
ואף לא לשינויים. לא אתפלא אם יישנה גם הוויכוח כפי
שהתנהל בפברואר 1951. המעוניינים ימצאו את הדברים
ב-20 עמודים של "דברי הכנסת" משנת תשי"א, החל מעמוד
1176. השתתפו אז בוויכוח חברי-הכנסת ב-רבי-האי, ורהפטיג,
קליבנוב, הררי, ועוד שני חברים שעזבו מאז את הבית
— הוה — חברי-הכנסת לשעבר ניר-רפאלקס ובן-עמי. למתווכי-
חים ענה מלבדי גם מי שהיה שר-התחבורה ואחרי-כן שר-
המשפטים — השר דב יוסף.

כאדם למוד נסיון החלטתי עתה החלטה נחרצת, להרגיש
הפעם "רגש של גיל וגאווה" רק עם תום הקריאה השלישית,
כשחוק יסודי זה — שבחשיבותו הכירו לפני שנתיים כל
המתווכחים — יעבור את כל שלבי הטיפול הפארלאמנטארי.

ונבונים, מופלגין בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה, יודעים קצת משאר חכמות, כגון רפואות וחשבון ותקופות ומזלות ואיצטגנינות ודרכי המעוננים והקוסמים והמכשפים והבלי עבודה זרה וכיוצא באלו, כדי שיהיו יודעים לדון אותם. ובכן, כפי שאתם רואים, רמה מקצועית גבוהה, נדרשה כבר על-ידי הרמב"ם.

החוק מחייב גם להבא את שיטת מינויים של השופטים ומעדיף אותה על שיטת בחירת השופטים. מינוי שופטים הוא ענין למומחים, ולמומחים בלבד, ואסור שענין זה יהפך לענין פוליטי. השופט שלנו אורה הוא ככל האחרים, וזכותו וחובתו ליצור לעצמו דעה פוליטית ולהצביע עליה בבחי' רות פוליטית; אך היותו שופט אינה עולה יפה עם פעילות מפלגתית או פוליטית כלשהי; והדברים מן המפורסמים הם שאינם צריכים ראייה.

זה מביא אותי אל שאלת התנהגותו של השופט. החוק המונח לפניכם מכיל הוראות שונות בדבר, מה ייעשה לשופט שהתנהג באופן שאינו הולם את מעמדו של שופט בישראל, או שגידון על עבירה שיש בה משום קלוה. הוראות אלה באות למלא חלל ריק. אמנם גם לפי החוק הקיים, שופט, ככל אורח אחר, יעמוד לדין כולו על עבירה פלילית שעבר; אבל החוק הקיים אינו אומר כלום על דין שופט, אשר כלי לעבור עבירה פלילית דווקא אינו מתנהג כהלכה, ואם כלי להלכה תוכל הממשלה, כפי שאמרתי, לפטר שופט כזה, הרי למעשה לא תרצה שום ממשלה להרחיק שופט ממשרתו על דעת עצמה. מכאן ההצעה להקמת בית-דין משמעתי.

החוק מבחין בין התנהגות של שופט שלא כהלכה במילוי תפקידו ובין התנהגות שאינה הולמת את מעמדו של שופט בישראל. ולא הרי זה כהרי זה: במילוי תפקידו השיפוטיים חלות על השופט חובות המיוחדות לו, שאינן חלות על מי שאינו שופט.

אולם בקיום מצוות שפיטת משפט-צדק לא סגי. לא להכיר פנים ולא להטות משפט ולשפוט את העם משפט צדק — אין אלה החיובים היחידים המוטלים על שופטים. חייבים הם בכל המצוות שבין אדם לחברו, וצריכים להיות לפי המסורת אנשי-חיל, יראי-אלהים, אנשי-אמת ושואבי-צדק. המעמד של שופט בישראל מחייב, ומי שמתנהג באופן שאינו הולם מעמד מכובד ומחייב זה, אינו ראוי להיות או להישאר שופט בישראל. גם המלה "בישראל" הוספה בכוונה תחילה. אפשר היה לומר: התנהגות באופן שאינו הולם מעמד שופט; ולא הסתפקנו בכך, בחשבנו שמעמד של שופט בישראל מוסיף על החיובים של שופט סתם.

מאידך גיסא, לא רצוי — וזהו אני חוזר למעשה לחיכוך שכבר התנהג לפני שנחיים במליאת הכנסת — לפטר את הדברים, שיש או שיכול להיות בהם משום התנהגות אסורה כזאת; מטבע הדברים הוא שפירוט כזה אינו יכול למצות את כל המקרים האפשריים, ומי שמוסיף על הפורמולה הכללית והסתמית, אינו אלא גורע. ההחלטה, שהשופט התנהג באמת שלא כהלכה במילוי תפקידו, או באופן שאינו הולם את מעמדו — נתונה תמיד ביד בית-דין משמעתי נכבד וחשיב זה, שהחוק מציע להקימו.

לא כל משפט פלילי נגד שופט גורר שפיטה בבית-דין משמעתי וסכנת פיטורין. תנאי הוא, שהשופט ייצא חייב בנינו, ותנאי הוא, שהעבירה שעליה הורשע בדין יש בה בכל נסיבות הענין משום קלוה. השאלה, אם יש בעבירה מסוימת משום קלוה ואם אין, היא שאלה שעל בית-הדין המשמעתי לענות

עם הממשלה החדשה לפני הכנסת. ואני חוזר ואומר מה שאמרתי לפני שנתיים בערך; כשם שאין זכות בלי חובה בצדה, כן אי-החלטה של השופטים היא מין אצילות מחייבת. ומי שזוכה לאיצטלה של שופט בישראל לוקח על עצמו עמל יגיע, שלא יאבד הוא וחבריו מה שהחוק וההוסקה מניקיים להם. ובחשבון כללי נדמה לי, שהעבודה הנעשית עתה ביד השופטים בישראל היא לתפארת עושיה ולתפארת המדינה.

ואשר לאי-חלטה השופטים, הרי החוק הבא לקבוע אי-חלטה זו הלכה למעשה אינו בא אלא לאשר ולחזק חזקת חוקי את הקיים למעשה, כי אין לכם גם היום שופט בישראל שתהיה עליו בעניני שפיטה מרות כל שהיא זולת מרותו של החוק בלבד. אולם הלכה יכולה היום הממשלה לפטר שופט כרצונה. אולי הדבר מוטל בספק לגבי שופטים של בית-הדין העליון, שמינויים מתאשר על-ידי הכנסת, אבל בדרך כלל יש מקום לומר, שלהלכה תוכל הממשלה לפטר שופט כרצונה. והחוק המוצע מתולל בנקודה זו כמו בנסודות אחרות שיגוי משפטי מכריע.

השינוי המכריע השני נוגע לסדר המינויים של השופטים. בתקופת המאנדט נתמנו השופטים על-ידי הנציב העליון. השופטים בבתי-הדין העליון נתמנו על-ידי הוראות שהנציב העליון קיבל מאת המלך. בתקופת המדינה נקבע, שבית-הדין העליון בישראל יורכב משופטים שיתמנו על-ידי הממשלה באישור הכנסת על-פי המלצת שר-המשפטים, ואילו לגבי שופטי בתי-דין מחוזיים ושופטי-שלום, הרי הועברו סמכויות הנציב העליון לשר-המשפטים. המינויים של שר-המשפטים נעשים היום למעשה על-פי המלצות ועדות מיעוצות, אולם אין לוועדות אלו אחיזה בחוק. הן פועלות לפי הוראה ארמיניסטרטיבית פנימית.

חידוש אחד שחוק זה מחדש בפרשת מינויי שופטים הוא שמינויים אלה נעשים בתפקיד מתפקידי נשיא-המדינה. אי-חלטה של השופטים תמצא את ביטויה גם בכך, שאין מקבלים מינוי מידי הרשות המבצעת — לא בהשתתפות הרשות המחוקקת ולא בלעדיה — אלא מידי הנשיא. מאחר שלפי הקונסטיטוציה שלנו אין הנשיא פועל אלא לפי הצעה ובתחיתת קיום של אחד משרי הממשלה, הרי למינויי שופטים זקוק הוא להצעת שר-המשפטים, והצעת שר-המשפטים אינה ניתנת אלא על-פי המלצת ועדת-מינויים, שקיומה והרכבה קבועים עכשיו בחוק, ובה מיוצגים הרשות המבצעת — הממשלה, הרשות המחוקקת — הכנסת, הרשות השופטת — על-ידי שופטים, וכן מקצוע המשפט — התביעה הכללית, עורכי-הדין ומדע המשפט. הכוונה היא, שמליאת הוועדה הזאת תדון במינוייהם של שופטי בית-דין עליון בלבד. ואילו לצרכי מינוייהם של שופטי בתי-משפט מחוזיים ושופטי-שלום ורשות הוועדה לבחור בוועדת-משנה בעלת שלושה חברים לפחות.

ועדת-המינויים איננה חפשיה לבחור בכל אדם המציע מועמדותו כשופט. החוק קובע תנאים מינימאליים חדשים לכשרות מועמדים אלה, ומי שאין בידו כשרות מינימאלית זאת, אין הוועדה נזקקת למועמדותו. ושוב יהא מותר לי לצטט — כפי שעשיתי זאת לפני שנתיים — את דברי הרמב"ם המעידים על כך, שגם אז ציירו לעצמם רמה גבוהה מקצועית של השופטים. הרמב"ם אומר: "אין מעמדים בסנהדרין, בין בגדולה ובין בקטנה, אלא אנשים חכמים

לזכותו של קודמו, שהוא קיים את הבטחתו, והצעת החוק הזה הנוחה על שולחן הכנסת עוד בזמן כהונתו. מובן, שלבני חוק, שכבר נתברר בכנסת לארשונה בירור מקיף, יש כעין הרגשה שביום טוב שני של גלויות, שחוזרים על העשירות. לכן ארשה לעצמי להגביל את דברי בכמה הערות בלבד.

ודאי שצדק שר"המשפטים, שעיקר החוק הורעו ברעיון של חוסר-התלות המוחלט של שופטי ישראל, שחוק זה מעניק להלכה; ועוד יותר צדק, שלמעשה זה קיים כבר עכשיו, ובמידה נזאת שאין הציבור הרחב מרגיש כלל בנוחיות המיידית של הנהגת חוק זה, כי רוב התקנות העיקריות קיימות בחיים כמות שהן. לא הרשות המבצעת, ודאי שלא הרשות הממוקדת אינה מנסה כלל להתערב בחיי המשפט בארץ, ובחזמנויות המתאימות מגלים השופטים חוסר-תלות מוחלט.

אך בהצעת חוק זו, שהרעיון האמור גלום בתוכה, יש לפי עניות דעתי לעשות כמה שינויים, ולוא רק שינויים קלים. טוב הדבר שאחת ולתמיד אנו מתרחקים מהשיטה של בחירת שופטים. זה היה קיים במדינת ישראל רק באופן חלקי מאד, רק ביחס למינוי שופטי בית-המשפט העליון, ואילו ביחס ליתר השופטים הרי המינוי היה להלכה בידי הרשות המבצעת. אנו צריכים לראות בהצעת חוק זה צעד נאה הראוי לשבח של הרשות המבצעת. בזה שהיא מסתלקת לחלוטין מסמכות שהיתה בידיה במשך כל שנות קיום המדינה. היוממה הטובה של הממשלה צריכה לפי עניות דעתי, לשמש לקח לאותם חברי-הכנסת שבחייכות הקודם הציעו, ואולי גם בחייכות זה יציעו, שמינוי השופטים יישראל בידי הכנסת. אם כי אין לי כל ערעור לגבי הרכב הוועדה הממנה את השופטים — מלבד הערה אחת שאעשה בעוד רגע — הרי המצב הוא אחר לגבי הוועדה או יותר נכון, לגבי בית-הדין המשמעתי. הוועדה הממנה היא מוזיגה נאה של המומחיות המשפטית בארץ ושל נציגות הציבור כאחד. אני רואה, שבהצעת החוק החדשה הוכנס שינוי בהשוואה אל הצעת החוק הקודמת, בזה שבמקום היועץ המשפטי של הממשלה יוכל להשתתף בוועדת המינויים גם פרקליט המדינה. אני חושב שצריך להיזהר מלקבל את התיקון הזה. פרקליט המדינה הוא פקיד מומחה ונכבד מאד, אולם תפקידו הוא להופיע יום יום לפני שופטים שונים, לפני שופטים העלולים להיות מועמדים לעלות לדרגות שיפוט גבוהות יותר. רוב עבודתו של פרקליט המדינה, או כמעט כל עבודתו היא — הופעה לפני אותם השופטים או רובם של השופטים העלולים להיות מועמדים, ואיני חושב שזה נאה והוגן שאיש אחד — עם כל הכבוד אליו — יהיה חבר בוועדת המינויים.

אולם לגבי בית הדין המשמעתי אני רואה צורך לערער על ההרכב, בזה שניתנת האפשרות, ששניים מתוך חמשת חברי בית-הדין המשמעתי צריכים להתמנות על-ידי שר-המשפטים. צאו וראו: שר-המשפטים הוא שצריך להתלונן על תקלה מצד שופט, על התנהגות רעה של שופט, והוא ממנה שניים מתוך חמשת השופטים, והוא, על-ידי באי כוחו, יופיע לפני הוועדה לקטר על השופט הנאשם. אני חושב שאילו ניתנה לנקודה זו קצת יותר מחשבה, היו רואים שסדר זה אינו מוצדק לח ביותר. יתר על כן, אני מבין שיש אמת רבה בדעה, שאין למסור את בחירת השופטים למומחים בלבד, מפני שאם השופטים יהיו היחידים שיבחרו שופטים ואם הוועדה הממנה תהיה מורכבת אך ורק מוריסטים, ישנה סכנה שלאט לאט ייחפז חבר השופטים לכעין קאסטא מוגבלת, שאינה רואה התפתחות שונות בחיי הציבור ואינה מרגישה בהערכות הציבור. ולכן טוב הדבר שהרכב הוועדה הממנה יהא מאוזן: ויריסטים ואנשי ציבור, בין אנשי ציבור חושב אני גם את באי כוח

עליה, אם שר-המשפטים ימצא שהענין מצדיק בכלל טיפול של בית-דין זה.

אולם העברת שופט מכהונתו תהיה מקרה נדיר מאד, אם בכלל תקרה. החוק קובע בתור כלל, שכהונתו של שופט לא תיפסק אלא במותו, בהתפטרותו, בעברו לקצבה, במינוי או בהסכמתו למשרה אחרת, או אם החליטה ועדת-המינויים שמחמת מצב בריאותו נמנע ממנו מלכהן כשופט. גם בזה נבדל השופט מכל יתר עובדי-המדינה, גם בזה באה לידי ביטוי אי-תלות הגמורה: אין מפטרים אותו אלא על-פי פסק-דין של בית-הדין המשמעתי. כל יתר העילות להפסקת כהונתו באות מרצונו או בהסכמתו של השופט, או בידי שמים.

ואשר לקיצבה, הרי יהיה מה שיהיה גיל הקיצבה לשאר עובדי המדינה, החוק קובע ששופט בית-המשפט העליון יכהן עד הגיעו לגיל 70, וכל שופט אחר עד גיל 65. מותר לו לשופט לעבור לקיצבה לפני הגיעו לגיל הקבוע בחוק, כשהוא מגיע לגיל שבו עובר עובד מדינה אחר לקיצבה, אך אין החוק משי-איר אפשרות לשופט להישאר בכהונתו אחרי הגיעו לגיל מאכסימאלי זה.

שופט שחלה ואיננו יכול למלא את תפקידו, אינו פורש מתפקידו אם ועדת-המינויים תחליט כך. הוועדה תצטרך להי-זכח, שבאמת אין סיכוי שהשופט ישוב לאיתנו בעתיד הקרוב ושככל נסיבות הענין יש הצדקה להעבירו לקיצבה. אם ועדת-המינויים לא תהא מוכנה להחליט זאת, הרי רואים את העדרו של השופט בזמן מחלתו כתופעת מחלה רגילה. גם כאן בולט ההבדל בין השופט ובין שאר עובדי-המדינה. ימי חופשת כל עובד-מדינה לרגל מחלתו מוגבלים לכל שנה, מה שאין כן אצל השופט, שהרואות כלליות אלה החלות על כל עובדי המדינה אינן חלות עליו.

מכאן שאין גם להעביר שופט ממשרתו למשרה אחרת, אלא בהסכמתו בלבד; ואפילו כשמשלים עליו תפקיד זמני, לא שיפוט, וזקוקים להסכמתו הקודמת. אינו דומה תפקיד השיפוט לתפקיד אחר בשיפוט המדינה; ולא כל תפקיד אחר כזה עולה בד בבד עם עבודת השיפוט. אין הדברים אמורים לגבי תפקידים שיפוטיים. עם הרחבת סמכויותיהם של בתי-המשפט בכלל ושל השופטים בפרט, מוסיפים לשופט מדי פעם מפעם תפקידים שיפוטיים חדשים. זה ענין למחוקק לענות בו ואיננו זקוק להסכמת השופט.

רבותי, אלה הם קוויהחוק שדיברתי עליהם בייתר הר-חבה לפני שנתיים ב"דברי הכנסת" שציטטתי, וכן בשנתון הממשלה לשנת תשי"ג — ימצאו החברים חומר רב להשלמת סיקרה קצרה זו.

בסיכום רצוני לומר: מזלי שיחק לי לקיים את ההבטחה שניתנה לי על-ידי קודמי, וידידי חיים כהן, כשלפני חדשים אחדים הצעתי חוק זה בתור חוק פרטי לסדר-יומה של הכנסת. קודמי הבטיח לי אז, שהחוק יובא בקרוב לפני הכנסת, והנה החוק מובא הנה על-ידי, בקיימי הבטחה שניתנה לי.

אני מבקש להעביר את החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר י. שפרינצק;

לדיון זה נרשמו עד כה 13 נואמים ובוודאי יירשמו עוד חברי-כנסת. ברור שלכל היותר יוכל כל נואם לקבל 15 דקה. רשות-הדיבור לחברי-הכנסת שפירא.

יעקב שפירא (מפא"י):

ארוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מברך את שר-המשפטים החדש, שהצליח להביא את הצעת החוק הזה שנית, אחרי שבינתיים הספיק לתבעה מקודמו. אני צריך גם להגיד

ישיבה קס"ה, י"ח טבת תשי"ג (5 ינואר 1953)
— חוק השופטים (שפירא, בריהודה) —

בו אפרוורי ותמיד להוסיף לשפוט. אני חושב שבחיים הציבוריים, הכלכליים והתרבותיים בארץ ממלאים אנשים בגיל זה תפקידים מאד חשובים, ואין כל סיבה לקבוע את המאכסיומים הזוהר, אמנם היתה שיקול נכון בזה שהגדילו את הגיל המאכסימלי מאלי לגבי שופט בכיתהמשפט העליון על שנת ה-70. על-כ"פנים, נראה לי, שדבר אחד צריך לקבוע בחוק, היא הגיל המאכסימאלי מה שיהיה, צריכה להיות אפשרות לוועדת המינויים לדון בכל מקרה של שופט, שהגיע לגיל מאכסימום, אם טוב ואם רצוי, ואם מוכשר הוא מכתיבה אינדיווידואלית להמשיך בתפקידו.

יחד עם ברכתי לשרהמשפטים על נסיונו להבטיח לנו בהכנסת חוק זה בתימשפט טובים, רוצה אני לנצל את ההזדמנות ולבקש מאת שרהמשפטים, למנוע את נעילת בתי המשפט — מעשה שנעשה על-ידי משרד המשפטים לפני ימים ספורים — בפני אנשים שאין להם אמצעים.

ברשות היושב-ראש אגוד בענין זה כמה מלים. אני חושב, שאחד הסימנים של כל מדינה תרבותית הוא, שענין השיפוט והאפשרות לפנות לביתהמשפט הוא לא-רק ענין לעשירים; — ואמר מי שאמר על בתיהמשפט בארץ מסויימת, שהשערים של בתיהמשפט פתוחים כשערים של מלון "ריץ", מי שיש לו הרבה כסף יכול להיכנס לשם. אני חושב, שבדיקת כשם שלא ייתכן שאזרח במדינה יצטרך לשלם מס כשהוא קורא לעזרתו של שופט, כך לא ייתכן להטיל מסים גבוהים על אזרחים כשהם פונים לביתהדין כדי להציל עשוק מזדי ועשוק.

אני מבקש מאת שרהמשפטים, לא לאשר את תכפן של התקנות הנוגעות את שערי בתיהמשפט בפני אנשים שאין להם כסף, לפני שיביא את בירורן בפני הכנסת.

ישראל בריהודה (מפ"ם):

כנסת נכבדה, מובנת לי תמיהתו של שרהמשפטים על דבר בלתי-רגיל כזה, שמה שהובטח על-ידי שר, הוצא באמת לפועל. על דבר בלתי-רגיל כזה אני מוכן אפילו לברך, אף אם לגופה של ההצעה יש לי דברי ביקורת.

לא אדון בפרק המדובר על הנתנים, הנדרשים מכל אדם הרוצה להופיע בתור מועמד לתפקיד של שופט. על זה יהיה צורך לדון בייתר פירוט בוועדה. לעומת זה אני רוצה לדבר על שלוש הנחות עקרוניות שנוקבעו להן ביטויים שונים בסעיפי החוק שהוצע. האחד מהם: האם לפי החוק המוצע יהיו באמת מינויו של השופט ועבודתו אחרי-כך מחוץ לכל אפשרות של השפעה אומניג'יסטראטיבית? האם החוק הזה מבטיח באמת את אפשרותו להיות בלתי-תלוי? בזה אינני אומר שהשופטים אינם בלתי-תלויים עכשיו, או שלא יוכלו להיות בלתי-תלויים בעתיד. אך האם החוק מבטיח זאת? אני אומר: לא. להיפך, ישנם כמה וכמה סעיפים בחוק זה, העלולים להקשות על כך. ואינני אומר זאת בהשוואה אל הקיים, אלא בהשוואה אל מה שצריך להיות קיים במדינתנו. אביא כמה דוגמאות.

הנה למשל, קובעים שאינטסאנציה מסויימת תקבע בארץ פן בלתי-תלוי — נניח שזה בלתי-תלוי, עוד אדבר על כך — מי ייקבע באופן בלתי-תלוי המאדמיניסטרציה כראוי או כרשאי להיות שופט. ואחרי כן באים תיקונים, קטנים, ה"הוסיף" כים את הדבר בכמה וכמה מקרים המפוקפק. לפי סעיף 9 רשאי השר לקבוע "שופט בפועל", כלומר, הוא יכול לקבוע שופט בבית-משפט שבדרגה נמוכה יותר, לשופט בבית-משפט שבדרגה גבוהה יותר, עד לשופט בתי-הדין העליון, וברגע ששופט כזה נקרא "שופט בפועל", יש לו כל זכויות של כזה.

הממשלה וגם את באי כוח הכנסת. אך אם אין צורך בשופטים בלבד לוועדת בחירת שופטים חדשים, הרי אינני רואה שום סיבה למה להכניס אנשים שאינם שופטים לתוך בתי-דין, שתפקידו לברר דברים, לפסוק ולהוציא דין לאור? בתיהמשפט מאלי, בתיהמשפט העליונים דנים דיני נפשות בכל יום, ואין ספק בדבר שפיתוריו של שופט והעברתו מכהונתו הם ענין של דיני נפשות, ואין כל סיבה לכך שזה לא יהא מסור לפרוצס משפטי טהור בפני בתי-דין המורכב משופטים בלבד. אז, אם בית הדין ימצא ברוב קולות שאין השופט ראוי להמשיך בתפקידו ושרהמשפטים המליץ על העברת השופט מהכהונה, לא יהיה כל צורך שנושאי המדינה יעבירו מכהונתו כפי שנקבע בחוק. אני סבור, שאם בתי-הדין המשמעתי מצא ששופט נידון אינו ראוי לאיצטלה של שופט בישראל, הרי בזה יכול וצריך להיגמר הענין, ולא צריכה כלל להינתן לגיטימציה דווקא אפשרות להישאר בכהונתו אחרי שנפסל על-ידי בתי-הדין המשמעתי.

יהרע-ליכן, דעתי היא, שאפילו אם סבורים, שבבתי-הדין המשמעתי צריכים להימצא לא רק שופטים, אלא גם שני ה"ד" יוטות, הרי לפחות מוטב שאנשים אלה — שבוודאי צריכים להיות אנשים התוספים עמדה חשובה מאד בחיי הציבור האזרחי — ייקבעו מראש בחוק עצמו. בוויכוח בכנסת הראשונה הביא שרה-התחבורה של אז דוגמה של אדם, הראוי לשבת בבתי-דין משמעתי כזה — יושב-ראש הכנסת — ואם לא הדבר, הרי מוטב שדברים אלה יהיו כתובים בחוק, ולא יהיו מסורים בידי הממשלה, שתצטרך להרכיב שני חלקים מחמשת חברי בתי-הדין.

נקודה אחרת, הנוגעת גם היא לענין של איתנות, הוא ענין הקיצבה, שצריכה להיקבע לגבי שופט לאחר שגמר את כהונתו. דואי, שאדם הבטוח במחיתו ובעתידו הכלכלי הוא בלתי-תלוי בהרבה מאדם שצריך לדאוג לעתידו, והדרך הטובה ביותר היא הדרך של הפנסיה. אולם, אם השופט צריך להיות בלתי-תלוי בצורה נאה ובצורה מתקבלת על הדעת, הרי לפי דעתי, לא צריך לקבל את הצעת החוק, שענין קיצבתו תיקבע כדרך שנקבע הדבר ליתר עובדי המדינה, כי בהם מטפל המנגנון של קיצבות המנגנון. מוטב שזה ייקבע מראש בחוק, כנהוג בכמה ארצות אחרות. אפשר לקבוע בחוק, ששופט העובר לקיצבה מקבל אחוז קבוע של המשכורת שהיה מקבל בזמן כהונתו.

אולם רבותי, אם אנחנו מקבלים את הפרינציפ הנכון של איתנות לגבי אנשים שצריכים לשפוט את אזרחי המדינה, הרי אני רואה, שמטרות ההערות שהיו בזמן הויכוח בכ"נסת הקודמת, השמיטו כאן שני פקידים, הממלאים תפקיד שיפוטני ממדרגה חשובה מאד. השמיטו כאן גם את פקיד הקרקעות, שהוא כיום השופט העיקרי לענין הקרקעות בארץ. ענין זה נוגע לרכוש עצום, ורכוש שהממשלה היא לגבינו צד מעוניין קמעט בכל משפט ומשפט. לא ייתכן כלל שבענין שהממשלה היא צד מעוניין בו, יתא השופט פקיד המתמנה על-ידי הממשלה ומקבל הוראות מהממשלה, וחיב לקבל הוראות מהממשלה. ומבחינת החשיבות יש להזכיר עוד פקיד שיפוטני אחר, והוא רושם הפאטנטים. במדינה שהתעשייה שלה מתפתחת, במדינה שענין הפאטנטים הוא ערך גדול וחשוב והחלטותיו של רושם הפאטנטים הן בהחלט החלטות של שופט. חשוב שרושם הפאטנטים תהא לו עמדה של שופט.

ואני רוצה לחזור לנקודה אחת בשאלת הפנסיה. החוק קובע גיל, שלמעלה ממנו אין שופט יכול לכהן. אני חושב שלא רק שהגיל שנקבע בתור גיל מאכסימאלי הוא יותר מזיגמוך לפי דעתי, הגיל של 65 אינו גיל שאדם אינו מסוגל

יכול לחדול להיות "תלוי" בו: הוא אינו יכול לחדול להיות תלוי בעצמו, במהלך מחשבתו. זה קובע מודע או שלא מודע את גמ את פירושו החוק וגם את אופן השימוש בו אצל כל אדם, ויהא זה הישר ביותר, הכן ביותר והיועד ביותר את החוק. לכן יש להשאיר בידי החברה את האפשרות לקבוע את דעתה מי יהיו שופטים, גם בהתאם לשינויים החלים בה. אמנם בכנסת הזאת יהיה דבר זה לרעה, כיון שהרכבה ומהלך עבודתה הורעו מאוד מבחינה מעמדית. אבל זה יוכל להיעשות לכל הפחות בכנסת אחרת. או גם בזה, במקרה שחלק מחברי הכנסת ילמדו משהו מן המציאות וישפרו במקצת את דרכי הם. האפשרות הזאת צריכה להינתן בחוק. צריך שבא-יכוח החברה יוכלו להשפיע על הרכב שופטים לא רק מבחינה זו, שבמקום איש ששמו חיים יהיה איש ששמו אברהם, אלא מבחינת קביעתם של אנשים, שגישתם הסוציאלית או הבנתם של תפקידי החברה היא כזאת ולא אחרת. ההרכב המוצע של ועדת המינויים לא רק שאינו עוזר בכך, אלא גם יכול להפריע.

הערה שלישית — ובה אסיים — בענין השיפוט המשפטי. בענין זה אני חותם על הדברים שנאמרו עליידי קודמי, אבל הם רק חלק מהראוי להיאמר, ואני רוצה להוסיף, שלא ייתכן ששר-המשפטים יהא לפי סעיף 19 (ב) "רשאי להיות מיוצג לפני בית-דין על-ידי בא כוחו", כלומר, כתובע, ויחד עם זה ישלח שני שופטים, לפי סעיף 18. זה בלתי אפשרי. אבל יש כאן עוד דבר חשוב מאוד.

שמעתי בענין זה גם נזכרתי במה שנאמר בדיון הקודם בנקודה זו, ואני רוצה לשאול: מה הם הדברים שבגללם מותר להדיח שופט? זכור לכם בוודאי איך שר-הבטחון הוכיח לנו בשעת יכוח בכנסת, שסגן-משנה, בעל הדרגת הפיקודית הנמוכה ביותר בצבא, שנאסר על איוו עבירה אפילו למחצית השעה — אין הוא יכול עוד לשמש בדרגה פיקודית. אמנם ראינו שאדם כזה, אם הוא קצין משטרה, יכול אחר-כך להיות אפילו מדרין בבית-ספר של קציני משטרה; אך סגן-משנה בצבא לא יוכל עוד למלא תפקיד פיקודי. כנראה שאין דין זה חל על שופט שנידון למאסר אחרי שחייבוהו במשפט; אין זה מביא תמיד לידי הדחתו. לפי נוסח החוק יוצא, ששופט שנמצא אשם בדין — לא רק נתבע לדין, אלא נמצא חייב — יכול גם להמשיך ולכהן כשופט; ומצד שני, מתוך הנוסח הבלתי מסוים, יוצא ששופט "שהתנהג באופן שאינו הולם את מעמדו", יכולים להדיח אותו מתפקידו. מה פירוש "אינו הולם את מעמדו"? במדינתנו יכול זה להיות, כיום גם חתימה על עצומת שלום, או איוו מעשה פוליטי דומה לזה. זה יהיה תלוי כ-100% בדעותיהם הפוליטיות של השופטים. ואנחנו אמרנו לגבי המשפט בכלל, שהשופט צריך להיות תלוי אך במצפנו ובחוק. והנה, בחוק המוצע קובעים, שהוא לא יהיה תלוי בחוק, אלא בעמדתו הפוליטית והחברתית בלבד, כשהוא ניגש לדון בסעיפים 19 (1) ו-2, משום שכאן אין נותנים לו שום דבר אובייקטיבי, שלפיו יכול הוא לקבוע מה היא העבירה, אם החוק אינו נותן מזה אובייקטיביות הרי הוא מחייב אותו לשפוט סובייקטיבית, וזהו הדבר שאין לעשותו.

אני מציע, להכניס במקום 3 הסעיפים האלה סעיף אובייקטיבי: שופט, שנמצא חייב בדין לפי סעיף פלילי — ולא חשוב לי באיוו ענין — אינו יכול לשפוט אחרים.

היו"ר י. שפרינצק:

חברי-הכנסת זת ואחריו חברי-הכנסת גנחובסקי.

אינני צריך לחזור כאן על הדברים, שאני אומר בכל מקרה שאני מופיע כאן בדברי ביקורת: אין בדברי אלה שום כוונה כלפי השר המכהן היום, כלפי מנהלתו וכדומה. אבל אין זה שייך לדיון על נוסח החוק. נל שר יצטרך לפעול לפי החוק הזה, ועלינו לערוך את החוק כך, שיבטיח את הענין בלי תלות באישיותו של השר. אם כן, השר יכול למנות את "השופט בפועל", וזה נעשה על ידו במקרה כזה מחוץ לכל הסדר הרגיל. נוסף על כך, לפי סעיף 10 הוא יכול לקבוע "שופט זמני" מבין אלה, שאינם שופטים עדיין, אבל לדעתו הם מתאימים לכתוב בחוק הזה, וזה לתקופה די ארוכה. השר יכול לחזור ולאשר את המינוי הזמני הזה מחדש, עד לתקופה של שנה. חברים, אחרי ששופט מסויים מכהן באופן זמני במשך שנה, יקשה על כל אינסטנציה לא לאשר את מינויו, אלא אם תוך כדי כהונתו עשה דברים, שבגללם צריך להדיחו מכהונתו על-ידי שופט משפטי. שופט שמינו אותו פעם, פעמיים ושלוש, נניח כשופט בית-הדין העליון בפועל, יקשה לא לאשר את מועמדותו אחר כך לתפקיד זה.

והוא הדין לגישיות. רק לגבי גישא בית-הדין העליון כתוב, שלא השר יקבע מי הוא, אלא זה יקבע לפי הסדרים שבהם נבחרים השופטים, כלומר על-ידי ועדת מינויים. אבל מיד אחרי זה כתוב, שבהיעדרו של גישא בית-הדין העליון יקבע השר את ממלא-מקומו. כלומר, השר יקבע גם מי מבין חברי בית-הדין העליון יהא הגישא "בפועל". עצם הסמכות למנות גישאים לבת-המשפט מתחווים ושופטי שלום ראשיים, היא אמצעי אדמיניסטרטיבי רב-עוצמה, שהחוק משאיר אותו בידי השר בלבד. את הפרניצפ של איתולות השופט הציע למעשה השר, ואינני מפקפק בהרגשתו הסובייקטיבית, שכן הוא רואה את מה שהוא מציע. אבל החוק הזה מאפשר למעשה גם לחץ אדמיניסטרטיבי וגם העלאת אדמיניסטרטיבית. את כל האפשרויות האלה צריך, לדעתי, להוציא מן החוק, כדי שלא להשאיר שום אפשרות כזאת בידי שום שר.

ועתה לשאלה השניה: מי קובע את מינוי השופטים במקרים כשזו נקבע על-ידי המוסד, הנקרא "ועדת מינויים"? אני מתפלא על קודמי, חברי-הכנסת שפירא, שלא הבין מדוע הוצע כאן, שהיועץ המשפטי לממשלת-ישראל יהיה חבר הוועדה, אבל — אם יקבע כך — יוכל למנות את פרקליט המדינה במקום עצמו. כבר היה לנו מקרה, ששר המשפטים היה גם היועץ המשפטי. במקרה כזה הוא לא יוכל להרים בהצבעה את שתי ידיו, וניתנת לו האפשרות להרים את היד השניה על-ידי הרמת יד אחד מפקידיו הגבוהים ביותר, ובכך זאת רק אחד מפקידיו. זוהי אילוסטרציה יפה מאד לאותה נקודה, שחברי-הכנסת שפירא לא עמד עליה. בכלל, למה כל כך הרבה שרים ובא-יכוח שלהם? מדוע נקבע, ששר-המשפט יטם ועוד שר יהיה חבר הוועדה? הרי הכנסת יכולה לשלוח מספר יותר גדול של בא-יכוח, והיא רשאית לחזור גם שר להיות שליחה לתפקיד זה. מדוע יישב עם השר לא כבא-יכוח הכנסת אלא כבא-יכוח המוסד המוציא לפועל? וגם אינני בטוח שהיועץ המשפטי הוא בלתי תלוי בשר, ושוב, אינני מדבר על שום איש מסויים. ואם היועץ המשפטי לפי מעמדו המשפטי איננו בלתי תלוי, הרי גם זוהי תוספת ידים לאדמיניסטרציה.

מדוע אני מדגיש כל כך את ההכרח להגדיל את באות כוחה של הכנסת? אני לוקח את השופט הישר והכן ביותר. אני מניח ומקווה, שרוב השופטים בארץ הם כאלה, ואולי כולם. אינני מכיר את כולם, אבל כולם צריכים להיות כאלה. אני לוקח את הישר והכן ביותר ביניהם, את האיש היועץ תוך ידיעה יסודית ביותר. אך יש דבר אחר, שגם הוא אינו

ישיבה קס"ה, י"ח טבת תשי"ג (5 ינואר 1953)
— חוק השופטים (חת, בדר, שפירא) —

חרת, ולא היתה גם בהצעת החוק הקודמת. עם כל הכבוד למי שממלא את תפקיד היועץ המשפטי במדינת ישראל — ואני בטוח שכל מי שיהיה יועץ משפטי במדינת ישראל יהיה ראוי לתפקיד זה — הרי היועץ המשפטי מופיע לפני השופטים בצד במשפט מטעם התביעה הכללית, ונדמה לי שזה ישפיע על שיפוטם של שופטים רבים, אשר ידעו שהעלאתם בדרגה תלויה באיש המופיע לפניהם. כמובן, יכולים לענות לי שאינני זהיר די הצורך בכבודם של השופטים אם אני חושב שהם יכולים להיות מושפעים באופן זה; אבל יש דברים שבהם מתחת לסף ההכרה, נראה לי שאין כל צורך שהיועץ המשפטי יהיה בין חברי הוועדה.

למשלה יש השפעה לא רק על מינוי השופטים; לפי ההצעה תהיה השפעתה מרובה גם על פעולת בתי-הדין. יש פרט קטן, אבל הוא אפיוני. לפי סעיף 9 (א) ראשי שר-משפט שים למנות שופט לענין מסויים. זאת אומרת, יש אפשרות לשר-המשפטים למנות שופט לא רק לתקופות מסויימות, אלא גם לענינים מסויימים. זאת אומרת, הוא יכול להתליט שענין מסויים יידון על-ידי שופט מסויים. בהצעת החוק הקודמת היה סעיף שהעברת שופט ממקום למקום יכולה להיעשות רק בהסכמת נשיא בית-הדין העליון. הסעיף הקטן הזה נעלם מן ההצעה הזאת. פירושו יש דבר, שאפשר להעביר שופט ממקום למקום בלי הסכמתו וגם בלי הסכמת נשיא בית-הדין העליון; פירושו יש דבר ששר-המשפטים יכול להעביר שופט שים ממקום למקום אם רצונו בכך.

יעקב שפירא (מסאי):
המסקנה בדיוק הפוכה.

נחום חת (הציונים הכלליים):

סעיף 14 קובע סודרי המינהל של בתי-המשפט ייקבעו על-ידי שר-המשפטים, ואינו מגדיר מה פירוש "סודרי המינהל". אני מניח, שזה יהיה כמו שהדבר עכשיו במציאות, למשל, ששולחים לבתי-הדין חוזרים ובהם נאמר שצריך לחלק בית-דין למדור פלילי ולמדור אזרחי, ורצוני ששופט זה וזה ישב בראש בית-דין פלילי, ושופט זה וזה ישב בראש בית-דין אזרחי. יש אפוא אפשרות לשר-המשפטים, על-פי סעיף 14, לקבוע את סודרי המינהל לתמיד, לתקופה ולענין מסויים, וגם להעביר שופטים. בתקופת המאנדט היו סודרי המינהל נקבעים על-ידי נשיא בית-הדין, והייתי מציע שגם בסעיף 14 יכתב סודרי המינהל של בית-המשפט ייקבעו על-ידי נשיא בית-הדין העליון; ואולי הייתי משאיר את המלים "באישור של שר-המשפטים".

יש לי עוד כמה הערות לפרטים שונים שבחוק הזה. בסעיף 2, בו נדרש משופט בית-הדין העליון נסיון של שנים, תיים, לפחות, בהופעה לפני בתי-משפט בישראל, הייתי מוציא את המלה "בישראל", מפני שיש אנשים הראויים לתפקיד זה, שהופיעו כעורכי-דין בארץ-ישראל בתקופת המאנדט ואינם מופיעים עכשיו. ההגבלה בהצעת החוק אינה נראית לי, ואני מציע לומר "בארץ", ולא דווקא "בישראל".

אני מצטרף לאלה שטענו שבית-הדין המשמעתי צריך להיות מורכב משופטים בלבד.

אני סבור שחלק הסעיף 19 הנוגע לעבירות השופטים, איננו מנוסח כהלכה. אינני מוציא הרגום למלה האנגלית "גרוס מיסקונדקט". פה כתוב: "שהתנהג שלא כהלכה", וזה כלי-כך רחב, וגם אינו ברור ואינו אומר דבר מסויים. צריך למצוא בעברית ביטוי ל"התנהגות שלא כהלכה בצורה חמורה". אינני רוצה לתת דוגמאות, אבל יש דברים שאינם

נחום חת (הציונים הכלליים):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כאיש מקצוע של פרק-ליטות אני מברך את הממשלה על שהגישה לפני הכנסת את הצעת חוק השופטים.

יוחנן בדר (תנועת החרות):
לפני שנתיים — או עכשיו?

נחום חת (הציונים הכלליים):

לכל הפחות עכשיו. היה צורך רב בדבר, וקבלת החוק בצורה מתאימה תכניס סדר וגם רוח טובה בבתי-המשפט. אני גם מברך על עצם קביעת העקרון שהשופטים לא ייבחרו אלא יתמנו. כן אני מקבל את היסוד אשר עליו נחב-סס שר-המשפטים, שמינוי השופטים הוא ענין למומחים.

אבל, נראה לי, שאם כי שר-המשפטים הכריז על נאמנות החוק הזה לאחד מקווי-היסוד של הממשלה — איתלות בתי-המשפט בשלטון המבצע —, הרי החוק לא שמר ולא הקפיד על העקרון הזה. במה מתבטאת איתלות בתי-המשפט בשלטון המבצע? ראשית, באופן מינוי השופטים; שנית, באי-התערבותו של השלטון המבצע בפעולות בתי-המשפט. ובשני הדברים האלה, נדמה לי, נכשלה הצעת חוק זו ולא שמרה על העקרון עד הסוף.

בחוק הקודם נאמר ששופטי בית-הדין העליון מתמנים על-ידי הממשלה על-פי הצעת שר-המשפטים ובאישורה של הכנסת. עכשיו הפרוצדורה היא שונה: הנשיא ממנה. הנשיא ממנה לפי הצעת שר-המשפטים, ושר-המשפטים מגיש את הצעתו על-יסוד המלצת ועדה מסויימת. הנשיא אינו יכול למנות שופט אלא על-פי הצעת שר-המשפטים; ואולם שר-המשפטים אינו קשור בהמלצות הוועדה. זאת אומרת, הוא יכול להציע פרט את מי שהוועדה ממליצה עליו, אך אין הוא חייב להציע אותו. בחוק הזה נתונה היכולת ביד שר-המשפטים לעכב ואסילו להקפא המלצה של הוועדה; הוא יכול גם למנות שופטים זמניים. שר-המשפטים הוא חבר הממשלה, ומוטלת עליו האחריות הקולקטיבית של חברי הממשלה — הוא לא יציע לפני הנשיא שופט אשר הממשלה אינה מסכימה למינויו, גם אם הוועדה המליצה עליו. זאת אומרת: שופט, אשר הממשלה אינה רוצה במינויו — לא יתמנה.

יתר על כן, בוועדה הממליצה יש למעשה רוב לאנשי הממשלה או לקשורים בה. מתוך תשעה חברים, שנים הם שרים, אחד — היועץ המשפטי, ושנים — חברי-הכנסת. לא נאמר כאן באיזה אופן נבחרת ועדה זו — האם לכל מקרה אד-הוק, לכל מינוי או לתקופה מסויימת? הכנסת תשלח שני אנשים, ואין כאן כל מניעה ששניים אלה יישלחו על-ידי מפלגת הרוב ויהיו נבחרים הרוב, כלומר נבחרים הממשלה. זאת אומרת, המישה מתוך תשעת חברי הוועדה הממליצה יעשו בוועדה את רצונה של הממשלה. לכן, אין בחוק כל הבטחה שהשלטון המבצע לא יוכל להתערב במינוי השופט. תיים, להפך, יש כאן פתח פתוח: הנשיא אינו יכול למנות שופט אלא על-פי הצעת שר-המשפטים, ושר-המשפטים הוא חבר הממשלה, ועליו להציע לפי המלצת הוועדה שרוב חבריה הם עושי רצונה של הממשלה.

הייתי מציע לפני שר-המשפטים לוותר על הצעה זו. הרי הוא יושב-ראש ועדת המלצה, ומספיק אם הנשיא ימנה לפי המלצת הוועדה. הוועדה תחליט — הנשיא ימנה; אין צורך בחיץ נוסף של שר-המשפטים בדבר זה.

אני מצטרף לאלה אשר אמרו שתוספת של פרקליט במקום היועץ המשפטי כחבר הוועדה הממליצה היא מיותר

משה ויושעין". ומה משה רבנו עניו, אף כל דיין צריך להיות עניו, ירא אלוקים כמשמעה, שונא בצע אף מצד, שהם אינם נבהלים עליו. אנשי אמת שיהיו רודפים אחרי המצוק מחמת עצתם בדתן. אוהבים את האמת ושונאים את החסם ובורי חים מכל מיני עול". זוהי ההגדרה שנתן הרמב"ם לשופטים בישראל.

חוק זה קובע כמה הכשרות הכרחיות למינוי שופטים. אני שואל את כבוד שר המשפטים: האם בכל התנאים הללו לא מצא לנוכח לכלול כתנאי להתמנות שופטים, ידיעה סודית במשפט העברי, ידיעת השולחן הערוך, ידיעת ההגיון וה' מוסר של המשפט ושל הצדק היהודי? אני מבקש ממנו שידאג לתיקון ענין זה.

כל הכבוד לשופטים המכהנים כבר, אולם חוק זה הוא חוק העתיד ולא טוב יהיה שמישהו יוכל להתמנות לשופט בישראל והוא ע"הארץ. אני מתפלל שבתנאים לא כתוב, שיוכל להיות שופט בישראל רב המשמש בכס הרבנות. על אחת כמה וכמה צריך לדאוג, ש"משפטי מובהק" יהא פירושו גם רב גדול, ראש ישיבה מובהק. הייתי מזמין שופטים רבים לשמוע בישיבות שיעורים בהגיון, בכל הנוגע למשפט העב"ר. ה"פירוש" כיהן כשופט בחי"ק לארץ — האם הוא מכון רק למשפט הגויים, למשפט חילוני, או גם למשפט יהודי?

לגבי הפרק על המינויים אני רוצה לשאול, אם לא ניתנה השפעה גדולה מדי לממשלה בהרכב ועדת המינויים? סוף כל סוף, הרי כל אישי הממשלה — כבודם במקומם מונח — קודם כל אישי מפלגה ואישי מפלגה, ולמה צריך להבטיח להם שליש בוועדה, שכולנו מסכימים לעקרון של אי-תלות? ושוב אני רואה הפליה מעניינת מאוד: בוועדה זו יושבים נציגי הפאקולטה למשפטים, חברי-הכנסת, המועצה המשפטית ועוד. ואני שואל את שר המשפטים: מדוע לא מצא לנוכח ליידח מקום, לכל הפחות בוועדה זו, לרבנות הראשית, שהיא היא נושאת דגל המשפט העברי המקורי, הממשיכה ביצירה גדולה וגאונות זו של עמנו?

הייתי מציע גם תיקון לשוני, ביחס למונח של "שופט מחוזי" שהיא כתוב "שופט הפלך". בכל מסמכי המשפט העברי המסורתי כתוב "שופט על כל פלך ופלך ועיר ועיר". אולי כדאי באמת לחדש מונח עתיק זה.

לא הייתי מציע, שיושבראש הוועדה ויושבראש ועדות המשנה יהיו באי-כוח הממשלה, ואפילו לא שר המשפטים.

ביחס לסעיף 10 אני קובל על תוכן ההצהרה שצריכה להי" מסר על ידי השופטים. ההצהרה קצרה מאוד ויבשה מאוד, וכדרכנו תמיד — הם מלהזכיר בה את השם המפורש. אינני יודע, איך נוהגים בארצות אחרות, אך יודע אני מהו הטקס בהשבעת הרופאים, ואני שואל, האם גם כשיחמנה שופט לא יצטרך לשים ידו על ספר התנ"ך ולהזכיר את השם המפורש? ראינו דוגמה יפה מאוד של גניא מדינת ישראל, שלמד ולימד גם אחרים כיצד להתנהג וכיצד למסור הצהרה. אני שואל: מדוע לא ישם שופט ידו על התנ"ך, על ספר החיים שלנו? בבתי המשפט הייתי שם לעיני כל את דברי ענק הדורות, רבי יוסף קארו, על הלכות זיינים: "צריכים היינטי ליישב באימה וביראה, בעצתה ובכבוד ראש, ויראה הידין כאילו, חרב מונחת על צווארו וכאילו גיהנום פתוח לו מתחתיו ויידע את מי הוא דן ולפני מי הוא דן ולמי הוא עתיד להיפרע ממנו אם נוטה מקו הדין, וכל דיין שאינו דן דין אמת, גורם לשכינה שתסתלק מישראל וכל דיין שזן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת, כאלו תיקן כל העולם כולו וגורם לשכינה שתשרה בישראל". אני חושב, שזהו תפקיד המשפט: להרבות השראת השכינה בישראל.

כהלכה ואולם הם בגדר עבירות קלות ולא חשובות; צריך להיות ברור שמדיהם שופט רק בשל משהו רציני מאוד.

נדמה לי שחסר בחוק הזה סעיף על חסינותם של השופ"טים. אין זה חוק מינוי שופטים בלבד. החוק נקרא "חוק השופטים". בחוק הנויקין הכללי ישנם סעיפים בדבר חסינותם של השופטים. שם יש גם הבדל משונה במקצת בין חסינותם של שופטים מחוזיים ובין חסינותם של שופטי שלום. לא אכנס עכשיו לפרטים האלה, אבל נראה לי שהחוק הדין במעמד השופטים, הוא המקום המתאים לומר משהו על חסינות השופטים. החוק הזה דין במעמד השופטים, לא רק במי נויים, ונדמה לי שחסר בו הפרט החשוב על החסינות שה- שופטים נהנים ממנה למעשה וצריכים ליהנות ממנה.

אינני רוצה להיכנס לפרטים נוספים, אם כי יש לי הערות רבות, וזאת בוודאי אעשה בוועדת החוקה, חוק ומשפט, שאליה תעבור הצעת חוק זו.

אליהו-משה גנחובסקי (הפועל המזרחי):

כבוד היושבראש, כנסת נכבדה. בהפילה שמונה-עשרה שתיקה אנשי כנסת הגדולה יש ברכה ותפילה מיוחדת על השופטים: "השיבה שופטנו כבראשונה ויועצנו כבתחילה, והסר ממנו יגון ואנחה". כפי הנראה יש סמיכות לשני הדברים האלה. רק בשיבת השופטים כבראשונה וכבתחילה יש משום הסרת יגון ואנחה. ובחוק חשוב זה, המובא לפנינו אפשר עוד לצערי, לשמוע את האנחה — האנחה היהודית: האמנם חוק חשוב זה מכונן למשפט ישראל, למשפט העברי המקורי? על-פי איזה חוק ישפטו השופטים של החוק הזה? ואני שואל את שר המשפטים ואת הממשלה כולה: האם לא הגיע הזמן, שבמדינה שוב יתחיל לשלוט, במקום המשפט התורכי והמשפט האנגלי, המשפט הלאומי שלנו, שמעולם לא פסק להיות לחוק לנו? בתוך כל הגלויות ובתוך כל הגיי"טאות הוא האיר לנו את הדרך. זוהי טראגדיה גדולה של השכ"ח עצמית, המכונה להשכיח את עצמיות לאומיתנו. בה הזכיר אחר-העם את העבדות בתוך החירות — ויש לפעמים רושם שמשטר השלטון שלנו הוא בבחינת חצוי עבד וחציו בן-חורין. מבחינה גופנית ומדינית אנתנו בני חורין, אבל מבחינה רוחנית עוד עבדים אנו על האדמה הזאת. איפה כבוד ישראל? איפה הן המחשבות על תחיה לאומית? האם לא נע"מיד כבורר ראשון במעלה את המשפט הלאומי המקורי שלנו? הגיע הזמן, שכל יהודי לאומי ידאג להחזיר את עטרת המש"פט העברי המקורי שלנו לישנה. אנתנו מדברים על קיבוץ גלויות, ובינתיים אנו מכניסים למדינתנו גלות רוחנית זו ומחזיקים בה.

כבוד שר המשפטים ציטט כבר את הרמב"ם. אני הייתי מביא עוד ציטטה בנוגע למינוי שופטים, ואולי הייתי מדביק זאת בין כתיב המשפט.

הרמב"ם קובע, כיצד צריך להיות מינוי בית-דין ביש"ר אל: "צריך שיהא בכל אחד מהם שבעה דברים ואלו הם: חכמה, ענווה, יראה, שנאת ממון, ואהבת האמת ואהבת הב"ריות להן, ובעלי שם טוב, וכל אלו הדברים מפורשים בתורה, הרי הוא אומר: אנשים חכמים ובנונים. הרי בעלי חכמה אמור, ויודעים לשבטיהם, אלו שרוח הבריות נוחה מהם. וסמה יהיו אהובים לבריות? בזמן שיהיו בעלי עין טובה ונפש שפלה ודעתן טובה וויכורן ומשאן בנחת עם הבריות. והלחן הוא אומר: אנשי חיל אלו שהן גיבורים במצוות ומ' דקדקים על עצמם וכובשים את יצרן עד שלא יהא להן שום גנאי ולא שם רע ויהי פרקן נאה, ובכלל אנשי חיל שיהא להן על אמיץ להציל עשוק מיד עושק, כענין שנאמר "ויקם

השופטים מה שרוצים. אדוני השר, אין זו איתלות. בנוגע לסדרי נוהל, אני מבין שיש מקום לשתי שיטות: השיטה הקונטיננטאלית, שסדרי הנוהל הם בחוקים, והשיטה האנגלית, שבית־הדין או נשיא בית־הדין קובע את סדרי הנוהל. השיטה שהנהגתם בזמן האחרון, שהשר ממונה על הס' רוצדורה, הוא המחוקק בעניני פרוצדורה, הוא מחוקק בסדרי משפט. אדוני השר, זו איננה אי תלות.

אדוני השר, לאחר הנסיון שהיה לו ולנו, אל יחשוב שכל שר ישתמש בסמכויות שלו בעדינות ובמתינות וביראת כבוד כלפי השופטים. ערוך־נא חוק זה לא בשביל שר שיש לו יראת כבוד מפני, שופט, זה אינו מחייב את שר־המשפטים לפי במלה אחת — אחר.

ולענין בית־הדין המשמעותי. — זהו דבר מוזר מאוד, אין זה בית־דין השופט, בודק, שומע הוכחות, מחליט וקובע. לא הוא רק קובע עובדות, מכיבא בפני השר את המסקנות, והשר קובע את העונש. לפי חוק זה אין השר חייב לקבל את המסקנות. ואפילו אם בית־הדין המשמעותי החליט, שהשופט אינו ראוי להיות שופט, זה אינו מחייב את שר־המשפטים לפי חוק זה. הוא ממליץ בפני נשיא המדינה כרצונו, ולא לפי המסקנות של בית־הדין המשמעותי. איזה בית־דין הוא זה? למה כל הסיבוכים האלה? האם לא פשוט יותר להגיד, שבית־הדין יקבע באופן סופי? לא הנשיא, לא שר־המשפטים, אלא בית־הדין והרכב בית־הדין — הייתי מבין אילו היה למשך 5, 10 או 15 שנה, שמלבד השופטים ממנים עוד שני שופטים מיוחדים. לא הייתי מסכים לכך, אבל אולי הייתי מבין. אך למנות לכל מקרה ומקרה שני בני אדם נוספים, לשם מה? בית־דין, שיכול לפסוק דין מוות לאורח ישראל, כלום אינו יכול לקבוע, בלי עוזרים כאלה, פסקדין של שופט בענין משמע? תי? אני ממקפק מאוד בנוגע לחכמה ולתבונה שבטיוריהם אלה. המגמה ברורה לי, היא מגמה פוליטית.

ועוד הערה בענין הרכב ועדת המינויים. 5 הם מראשי אנשי המשטר הקיים: 2 שרים, 2 חברי־כנסת והיועץ המשפטי. בנוגע ל־4 יש מידה מסויימת של סכנה, הם לכתחילה במיעוט. אבל כדי שלא יקרה שום נס, הרי מינוי זה עלידי ועדת המינויים אינו מחייב אדם. לא לפי החלטת ועדת המינויים יתמנו השופטים, אלא עליסוד החלטה זו ולפי — שני המונחים האלה, השוני שלהם אינו מקרי — המלצה של שר־המשפטים, הנשיא ימנה שופטים. ברור הדבר, יש כאן בטחונות נוספים, שלא יהא שופט אלא אדם שהוא כסדר מבחינה פוליטית. ואנו יודעים שבבית־הדין שלנו קיים עד היום נומרוס קלאוזוס, המכוון נגד אנשי מפלגת מסויימת, ובוודאי יבוא זמן שנוציא מסקנות מבחינת האמון בבית־הדין בענין זה.

אני עובר לענין בתי־המשפט בדרך כלל. אנו עומדים לפני מצב שאין אמון בבתי־המשפט בשלטון הקיים. זה מתבטא ביצירת כל מיני גופים חצי שיפוטיים, הגוזלים מבתי־המשפט את סמכויותיהם הטבעיות. ישנן ועדות ער־ערים למיניהן, ועדות ביוריים למיניהן, דינים הממונים לפי חוק זה או אחר, פוסקים, כל מיני מתחרים בבתי המשפט, וכמובן, היצור החדש של השנה הזאת, שהמצאתם בממשלה הקודמת ועכשיו הציונים הכלליים קיבלוהו באבדיקאציה — השיפוט האדמיניסטרטיבי. הבטחתם את המשטר מפני בתי המשפט בצורות רבות מאוד.

ועוד דבר. כדי שתהא קיימת במדינה עליונות החוק, עליונות המשפט, צריך שהשופטים יהיו באמת חופשיים ובלתי־תלויים בכיצוע החוקים האלה, וגם שהחוקים האלה

ובסוף דברי הייתי רוצה לתת ביטוי לתקוותי ולבקשתי לשר־המשפטים, ובאמצעותו לממשלה, שבימים הקרובים יובא לפני הכנסת חוק השיפוט הרבני, שהובטח לנו כבר פעמים כה רבות. אני מקווה, שהפעם לא תעכב הממשלה דין וחוק חשוב זה, ותביא אותו לכנסת להחלטה.

יוחנן בדר (תנועת החרות):

אדוני היושב־ראש, חברי־הכנסת. טוב מאד שלא שמענו הפעם מעל במה זו, שהשופטים אינם מלאכים, אינם האפר־טורפים של הקדוש ברוך הוא, אין להם כנפים" וכי. סגנונו של שר־המשפטים החדש הוא שונה מאותו סגנון, וכן שונה גם החוק שהובא הפעם מן החוק שהובא אז.

חוק זה הוא ודאי חלקי, כי הוא אינו מסדיר את עניני השופטים הצבאיים, השיפוט הצבאי עד היום אינו שיפוט בלתי־תלוי, משום בחינה. כן אין חוק זה מסדיר את עניני השיפוט הדתי, ואני מבין שבעיה זו מתבשלת עדיין בקלחת הקואליציה, והמחיר להסדר ענינים אלה כנראה לא נקבע עדיין. חוק זה אינו עונה גם על שאלה חשובה של המושבעים בשיפוט. כל זמן שהשיפוט הוא מקצועי גרידא, אין הוא דמוקרטי — על־כל־פנים לא בענינים הפליליים. אומרים שחוק זה מבטיח איתלות של השופטים.

אדוני שר־המשפטים, אולי תענה לכל הפחות לעצמך: שופט שאפשר להעבירו בכל רגע, לפי צו מלמעלה מחיפה לתלאביב, או מתלאביב לירושלים, האם הוא שופט בלתי־תלוי? דווקא בימים אלה, שכהתנאים הם קשים לגבי השגת דירה, הרי העברת שופט ממקום למקום לפי החוק, היא עונש. בחוקים משמעותיים בחוק־לארץ העברה ממקום למקום אפילו מוגדרת בתור עונש.

ענין שחרורו של שופט בגלל מצב בריאותו נחון לא בידי בית־דין, לא בידי איוו בחינה אובייקטיבית, אלא בידי ועדת המינויים. האם זוהי איתלות?

העברה לתפקידים גבוהים יותר כלא הגבלת זמן, היא בידך שר־המשפטים. אתה יכול לתת ציון או פרס לשופט כטוב בעיניך, זה תלוי בך. ואילו היה זה תלוי רק בך — אנו ראינו שרי משפטים בישראל — החושב אתה שאפשר לתת פרס לשופט, שהוא יועבר עלידי צו מבית־משפט שלום לבית־משפט מחוזי, או מבית־משפט מחוזי לבית־הדין העליון כלא הגבלת זמן? זוהי איתלות?

ענין של העברה לענין מסויים, זהו חידוש שלא היה אלא ברוסיה הצארית. שם היו שופטים לענינים מסויימים, בעלי אמון מיוחד, כיוון מיוחד ונטייה מיוחדת. ישנם כאן אנשים היודעים מה היה שופט מסוג זה. לחוק הזה הכנסתם את הכריה המסוכנת הזאת. האם זוהי איתלות?

העברה לתפקיד מרכזי אחר מחוץ לשיפוט בכלל, הסמ' כות להפוך שופט לשגריר, למנהל כללי של משרד, והוא בכל זאת יישאר שופט, האם זוהי איתלות?

העובדה שאין החוק הזה מבטיח העלאת שכר אוטומאטי לפי דרגה ולפי תפקיד, זוהי אי תלות במובן המקובל? העובדה שאתם הגבלתם את השופטים בענינים כלליים בחוק קיים מסויימים, ובחוקים מסויימים בלבד, בנוגע למינויים עונש, גם זוהי פגיעה באי תלות.

החוק הזה אינו מבטיח חסינות לשופטים. כל שוטר וכל חייל יכול להיעשות לשופט 48 שעות. זהו דבר חוקי. אם ישנה חסינות לחברי־הכנסת, מדוע לא תהיה חסינות לשופ'טים? הרי גם זוהי רשות נפרדת מרשויות המדינה. בנוגע לתקנות לשעת־חרום, בענין זה אפשר לעשות עם

יכול להשתחרר מירושת דורות, שהרשויות הנפרדות הללו כאילו נמצאות במאבק בלתי פוסק אחת עם השנייה. חבר הכנסת בדר רואה את הממשלה כצד נוגד, היא חשודה עליו בכל, והוא רואה בה את האויב מספר אחד. הוא אינו רוצה לתאר לעצמו אפשרות אחרת. וגם חבר הכנסת בר-יהודה מביא אתו את הזכויות המגדלת שבה הוא מחפש את האפשרויות של השפעה. אני רוצה להגיד לכם דברים ברורים: אינני רואה את שלוש הרשויות האלה ככוחות מנוגדים. בשלושה אפיקים נפרדים זורמים המים לקראת מטרה אחת — ביצור המדינה, השלטת סדר וחוק בה, אין לחפש בהם ניגודים, אלא לראות בהם שלושה אפיקים מקבילים.

וכשאדם רואה את הדברים כך, אין הוא צריך כמובן להיבהל מענין חוסר-תלות ולעשות ממנו אילול שכולם סוגים דים לו, ומוכנים להגיע לידי כך, שחוסר תלות הוא גם חוסר תלות בשכל הישר, גם חוסר תלות במציאות המדינה וביעני ולתו של כל שלטון ושלטון. אני מצטער מאד שחבר הכנסה וילנר לא כיבד אותי היום בנוכחותו, אולם ברצוני לספר לכם על דוגמה קלאסית אחת של "חוסר-תלות", כי אני בטוח, שגם הוא ידבר על חוסר-תלות. לפני כמה חדשים קראתי בספרו של עסקן משפטי במולדתו הראשונה של וילנר ומולדתם השנייה של חברים אחרים בכנסת, והוא מספר להם: כיצד עסקן משפטי ותיק מודרך שופטים צעירים ואימד שם: לא חשוב איהו פסקי-דין אתה נותן, אלא חשוב כיצד אתה מוציא לפועל את הדיוקטיבות של המפלגה בשבתך על כס המשפט. זהו חוסר-תלות, זהו משפט, שהמארכסיסטים יגידו שהוא פונקציה של משטר מסויים במדינה. ובכן, מחוסר-תלות כזו, של העברת קווי המשפט של המפלגה אל שלחן בתי-המשפט, עד לחוסר תלות ערטיאלית, יש הרבה הרבה דרגות. אני חושב שהדרך הנכונה היא הדרך בה הולך החוק שלנו, המקיים שני צינורות שמהם באים שופטים. הצינור נור הראשון הוא השירות המשפטי, כלומר — עליה טבעית של שופטים ופקידי שירות משפטי מדרגה לדרגה. הצינור השני הוא — אנשי משפט, עורכי-דין העוסקים במקצועם. יגידו שני זה מבטיח שכלל השופטים לא יהיה הלוחש מן המציאות, לא יקפא על שמריו. הוא מבטיח התפתחות מסויימת. תפקידו של השופט בחינוך האוכלוסיה הוא עצום. כשאתה קורא פסקי-דין של שופטים שונים, עם כל הכבוד להם, ועם מסקנותיהם המשפטיות הנכונות בחלט, הרי רואה אתה דברים משונים מאד. כשהשופט מסביר כיום בפסק-דין, שאין חובה לאורח כלשהו למטרה בגילוי פשע, ושופט אחר בא לידי מסקנה, שמותר לאסיר לנסות לברוח, הרי רק מעטים מאד קוראים את הנוסח המשפטי כולו, את מה שהביא את השופט לידי מסקנה זו, ורובם קוראים רק את המסקנות בלבד. ומה שנשאר מזה, הרי הוא הדרכה לא טובה של הציבור. אין כל ספק, שאנשים הבאים מן המציאות היום-יומית, מחוסנים יותר מפני טסיות כאלה ומפני הדרכה בלתי-נכונה ובלתי-רצויה כזו. אך אותו שופט צריך לחשוב שירותו של מי הוא עושה כשהוא מנסה את מסקנותיו, ואיך יובנו על ידי הציבור הרחב.

השופטים שלנו יצאו ברובם מתוך הישוב, וכוחם בזה שהם חיים אתנו ומכירים את המציאות בארץ. לכן אני מתפלל מאד, ואני נאלץ לחזור שוב על מה שאמרתי בוויכוח בכנסת הראשונה, על העקשנות שמגלה משרד-המשפטים בהשאירו אפשרות למנות לשופט בארץ את מי שכהן כשופט בחוץ-לארץ. לדעתי, זה דבר העומד בניגוד לאותן הסגולות שאנו דורשים מהשופט אצלנו. הוא יכול להיות פרופסור באוניברסיטה, הוא יכול למלא כל תפקיד, אבל לא תפקידו של שופט,

יהיו די ברורים כדי שהשופט יידע מה לעשות. אתם מרבים בחוקים שכל סעיף בהם אומר: השר רשאי, המנהל רשאי, הסמכות המוסמכת רשאית. בשום חוק אינכם קובעים: השר חייב, הממשלה חייבת. כן אינכם קובעים: האורת חייב, כי אולי האורת הוא איש מפי"י. בכל החוקים קבעתם: השר רשאי לתת, השר רשאי לשלול, השר רשאי לתת רשיון, היתר, אסמכתא וכל מיני אשרות אחרות. מה יעשה השופט בחוקים כאלה?

ענין ועדת המינויים. לפי החוק הנה, הרי גם אפשרי שלא יהיו בכלל שופטים במדינה, אלא בתפקידים זמניים. שופטים מחוזיים יתמנו לבית משפט עליון לתקופה בלתי מוגבלת, לזמן הטוב בעיני השר; שופטי השלום יישבו בבתי דין מחוזיים לזמן הטוב בעיני השר ואנשים אחרים יתמנו כשופטים זמניים בבית משפט השלום למשך 6 חדשים ועוד למשך 6 חדשים, וכל זה יהיה שיפוט "בלתי תלוי". החוק הנה מאפשר זאת; ואל יגידו לנו, שאתם מאמינים ששר המשפטים לא ישתמש בחוק זה בצורה זו, כבר יש לנו נסיון משרי משפטים.

אני חושב שצריך לשנות בוועדה את החוק באופן עקרוני מאוד, צריך להבטיח לשופטים אי תלות מפרטים. צריך להבטיח להם אי תלות מעונשים וגם אי תלות מפרטים. צריך לתת להם דרך ברורה, צריך גם בהזדמנות זו להוסיף דיני יסוד בנוגע לשכרם, כי זה חשוב. אז אולי יהיה לנו חוק שופטים תראוי לנו, והשופטים יהיו משרויניים לא רק כלפי שר אחד מסויים, אלא גם כלפי ירושלי.

דוד בר-רבי-האי (מפא"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש משהו סמלי בזה, שחוק השופטים הוקם לשנתיים וכאילו חיכה עד שיחזור שריהמשפטים שיום אותו והביאו לפני הכנסת הראשונה ושניתנה לו האפשרות להגשים את המימרה הידועה: "המתחיל במצווה, אומרים לו גמור" — כאילו במשך שנתיים איש לא העיז לגעת בחוק הנה.

כנסת נכבדה, כשאתה שומע היום את הוויכוח מסביב לחוק הנה, אין אתה יודע על מה להתפלא יותר. בדקתי את דברי הוויכוח על החוק הנה בכנסת הראשונה. נדמה לי שכבר בוויכוח הנה נשמעו כמעט כל הנימוקים ששמעו היום, וזה לאחר שעברו שנתיים, ובמשך שנתיים אלה היתה לחברי הכנסת אפשרות ללמוד משהו, ואולי גם לתקן פה ושם את דבריהם. אני למשל, לא הייתי רוצה כיום לגרוע אף מלה מאותו תיאור שנתיים בדבריי לפני שנתיים למהפכה שחלה בבתי-המשפט במדינת ישראל, כל אותם הדברים שנאמרו על ידי על האוירה החדשה שבבתי-המשפט. שום דבר, שום אות, שום תג לא הייתי מחסיר מזה עכשיו בדיון זה.

אולם כשאתה שומע פה את הוויכוח על ענין של חוסר תלות, הרי בחיי המציאות, על כדור הארץ שבו נועלים חוקים של משיכה למשל, וכל מיני חוקים פסיים אחרים, העקרון הזה אינו ניתן להגשמה מוחלטת. כשחבר הכנסת בר-יהודה ובעקבותיו חבר הכנסת בדר מחפשים סימני תלות בחוק זה, מובן שימצאו אותם, ולפיכך היינו צריכים להכניס את השופט לארגון זכויות שישאבו מתוכו קודם את האוויר והוא יישאר תלוי בו בחלל ריק, אז יהיה מצד אחד תלוי ומצד שני בלתי תלוי. והרי בחיי המציאות שלנו זה אינו ניתן להגשמה מלאה.

ועוד דבר: כשמדברים על הפרדת הרשויות — וזוהי דוקטרינה סופולארית מאוד — ישנו חלק מחברי הכנסת שאיני

המוסד השיפוטי, שעמד במבחן ועל רמה גבוהה. אני מקווה שמצב זה יתמיד, כי כל זמן שהוא קיים במדינה הוא יש בטחון לחירותו של האזרח.

הצעת החוק הזאת באה במגמה של שיפור המצב שהיה קיים עד כה בשטח זה. אולם לדעתי, היא מכבידה במידה רבה על מינוי השופטים לבתי-המשפט השונים, וכמעט מתעלמת מקיומה של הסדרת עורכי-הדין. כבר דיבר על כך קודמי מר בר-רב-האי. לדעתי, קורסי-הדין, וכעשר שנים — כעורך-דין מבוסס על שלוש תכונות: יושר, כשרון וידיעה ונסיון משפטי. עלינו להקפיד על תכונות אלה, ולא על פרק הזמן בו ממלא אים המועמדים את תפקידם. לפי ההצעה, כדי ששופט יתמנה כשופט בית-הדין העליון, עליו לכהן במשך חמש שנים כשופט בית-המשפט המחוזי, וכעשר שנים — כעורך-דין. לדעתי, הזמן אינו צריך להיות כה ארוך, דיה גם תקופת זמן יותר קצרה. דבר אחד צריך להיות מובטח: שהשופט יהיה לו נסיון בפרקליטות במדינה הזאת. משפטאי מובוק שכיחן כשר פט בחוץ-לארץ, יכול להיות לא לתועלת ואף לגרוע נזק רב בגלל חוסר נסיונו במדינה זו.

ואשר לאי-תלותם של השופטים, כולנו בדעה אחת, שהשופטים אינם צריכים להיות תלויים בממשלה. לדעתי, הם אינם צריכים להיות תלויים גם בכנסת ובמפלגות שבתוכה. לכן אני מתנגד להצעה שחברי הכנסת יהיו מיוצגים בוועדה הממנה את השופטים. ייתכן שרצוי שהכנסת תיוצג על-ידי יושב-ראש ועדת-החוקה, חוק ומשפט. לכן אני מציע, ששר-המשפטים יהיה חבר בוועדה זאת, ובמקום שר נוסף, כפי שכ תוב בחוק, יבוא יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט. כן אני מציע, שבמקום שני חברי הכנסת יבואו שני נציגי הס תדרות עורכי הדין, או המוסד שיקום לשם סידור עניני הס רקליטות במדינה.

המוסד שרוצים להקים כבית-דין משמעתי, הוא גדול מדי. לפי ההצעה יהיו חמישה חברים, מהם שלושה מבית-הדין העל יון, ושנים שיתמנו על-ידי הנשיא לפי המלצת שר-המשפטים. הייתי מציע, שבית-הדין הזה יהיה מורכב משני שופטי בית הדין העליון ונציגי הס תדרות עורכי-הדין, שיתמנה על-ידי שר המשפטים לפי המלצת הס תדרות עורכי-הדין, מפני שיש שני צדדים למטבע, השופט מצד אחד וחוג עורכי-הדין מצד שני. עורכי-הדין מופיעים בפני השופט יום-יום, אם השופט טוב טוב למדינה, ואם הוא רע — רע הדבר לכלל, והם הראשונים היכולים להגיש את זה.

בקשר למינהל בתי-המשפט, נאמר בחוק המוצע ששר המשפטים יקבע זאת על דעת עצמו. הוא ודאי לא יעשה זאת אלא בעזרת משרדו. הייתי מציע, שגם במקרה זה יתיעץ עם הס תדרות עורכי-הדין, מפני שהענין — כבשרם הוא. מינהל בתי-המשפט נוגע להם בעבודתם יום-יום, הם יודעים אם הוא טוב או רע, ויכולים לעזור בענין זה.

ואשר להשתתפותו של היועץ המשפטי בוועדת המי ניים, הייתי אומר שלא רצוי שגם שר-המשפטים וגם היועץ המשפטי יהיו חברים בוועדה זו. כפי שכבר הודגש על-ידי חברים רבים, אין היועץ המשפטי מייצג אלא לקוח אחד בלבד: הממשלה. הוא מייצג אותה יום-יום, עליו להופיע ולהגן על מעשי הממשלה, ולא תמיד בהצלחה. אני מברך על כך. ייתכן שזוהי אחת הסיבות שאנו מכבידים כל כך את בתי-המשפט שלנו.

מסיבה זו אני גם תומך בהעברת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

כל עוד לא גר במדינה זו ולא חי את חייה במשך זמן מסוים. אפילו גדול המשפט באמריקה ובאנגליה, בצרפת ובארצות אחרות, שלפתע פתאום יישב בבית-משפט שלנו, ודאי לא יידע כיצד לתת החלטה בנוגע ליחסים בין עדות לעדות, בין קבוצה לקבוצה, בין קואופראטיבים וחברות, שבתוך ההוי שלנו לבשו צורות אחרות לגמרי.

אני רואה בסעיף זה מתן אפשרות לחברי-הכנסת גנחובטקי להגניב דרך הפתח הזה קטיגוריה אחרת של מועמדים, עם כל הכבוד שאני רוחש להם, אם אדם הוא רב, אין זה פוסל אותו מהיות שופט, אך עובד זה בלבד, שהוא רב, אינה מכ שירה אותו להיות שופט.

אלה הן הערותי לגבי חוק זה. אבל ברצוני להוסיף כמה מלים ביחס להרכב ועדת ההמלצה. מובן, שלי יש גישה אחרת לגמרי מזו של חברים אחרים. אינני פוחד מהשפ עת הממשלה בוועדה מסוג זה, ואני חושב שהיא הכרחית. מאין יבואו ההמלצות, ומהי הממשלה? האם היא גוף זר שמי שהו הרכיב עלינו, כפה עלינו, או הישוב בחר את ממשלתו? אין כל ספק שבהרכב ועדה כזו תהיה תמיד השפעת הממשלה, השפעתם של אותם הגופים השולטים במדינה.

אלא שאלמנט אחד נעלם לגמרי בוועדה זו — הס תדרות עורכי-הדין. אמנם היא קיימת פה בצורה מוסיוית, כי כתוב: חבר המועצה המשפטית אשר יתמנה על-ידיה, יש להניח שזה יהיה עורך-דין, אבל אין זה הכרחי; זה יכול להיות גם פק ד ממשלתי, לאו דוקא עורך-דין. עלי לומר, שדעתי בענין זה היא אפיקורסית במקצת גם ביחס הס תדרות עורכי-הדין ול עמדתה המוצהרת בשאלה זו, וגם ביחס לגישתה אל החוק.

עוד תהיה לי אפשרות לפתח את דעתי בקשר עם חוק אחר המונח על השולחן, חוק רואי חשבונות. בתקופה זו שאנחנו חיים בה, אינני חסיד גדול של מסירת ההכרעה בעני ינים בעלי חשיבות מדינית, לאיגודים מקצועיים. אם אין ככל ארגון וארגון מפקדו עלינו, כמו למשל בהס תדרות, היודעת לרסן את יצר האינטרס העצמי והמקצועי, אין לי בטחון שה אינטרס העצמי לא יגבר על האינטרס של המדינה.

בהרכב הוועדה נעשה נסיון לאיזון מסוים של הכוחות. הוועדה מורכבת מ9 חברים, וכמובן, נשאלת השאלה כמה מהם חברי הממשלה. לגבי דידי — כל ה9 הם נציגי הממשלה, כי אני מזהה את הממשלה עם המד נה, ואני רואה את הממשלה בקואופראציה שלה עם המדינה. אינני רואה את הניגוד שבי יניהם. אבל ייתכן שנצטרך לדון בוועדה על תיקונם ואיזונם של האלמנטים האלה.

אחד ההישגים המפוארים ביותר של ממשלת ישראל במ שך חמש שנות קיומה — היא מערכת בתי-המשפט. החוק המוצע בא להשלים את המערכת הזאת. הוא בא להוציא את ענין מינוי שופטים מתנודות פוליטיות, מכל קשר לבחי רות לכנסת או למוסד אחר. זה יהיה שלב נוסף בהתפתחות אחד ההישגים החשובים והמפוארים של מדינת-ישראל.

בנימין סילס ששון (הספרדים):

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים. ברצוני להוסיף את ברכותי לשר-המשפטים הנכבד על שהצליח סוף סוף להי ביא את החוק הזה לפני הכנסת. הצעת חוק זאת היא כנראה פרי ראשון של הנשואים החדשים, של הקואליציה החדשה. זוהי תוצאת עבודתו הישנה של שר-המשפטים, ולו מגיעה הברכה, כיון שהוא גם האב וגם האם של חוק זה.

אני תמידים עם קודמי: אם נשאר מוסד במדינה שהוא מכובד ומקובל על הכל כמעט בלי יוצא מן הכלל, הרי זה

מאיר וילנר (מק"י):

כנסת נכבדה. אשמח מאד היום (ולא רק היום) להיות יוצא דופן" בדיון זה, הוראל והדיון שהתנהל עד כה, התעלב, לדעתנו, מיסוד הדברים. הוא נכנס לפרט זה או אחר, לוועדה זו או אחרת, אך לא דן בחוק זה כאחד מחוקי-היסוד של המדינה. חוק זה על מינוי שופטים הוא אחד החוקים הטייפוסיים של הקאפיטאליזם. דברים נקראים בלשון החוק בשמות מסויימים, בה בשעה שבחיים, במציאות הם הפוכים.

למשל, ענין איהלתו בתי-המשפט. החוק מדבר על אי תלות של בתי-המשפט. אולם, זאת היא הכרזה כהכרזות דרמות בארץ קאפיטאליסטית, אשר אין הן מתאימות למציאות. בתי-המשפט והשופטים ככלל — אינני מדבר על שופט זה או אחר — תלויים לגמרי במעמד השולט במדינה, במעמד הקאפיטאליסטי. ואין כל הבדל בכך, אם על האינטרסים של המעמד הזה מגינים מנהיגים קאפיטאליסטיים, סוציאלי-דמוקרטיים או אחרים. יש עוד כמה הגדרות כאלה בחוק הקאפיטאליסטי, אשר הן הפוכות מן המציאות. למשל, השוויון. יש אצלנו שוויון, למשל, במסים: עניים ועשירים משלמים אותם המסים. זהו אחד המושגים של החוק במדינה הקאפיטאליסטית, אשר משתמש במושגים פיקטיביים שינויים מתאימים למציאות.

הוא הדיון לגבי המושג "תופש" בארץ קאפיטאליסטית. כיצד יכולים העמלים להיות הפשיים כאשר אינם מובטחים מפני חוסר-עבודה, אינם מובטחים בפתיחתם, אינם מובטחים בשירותים רפואיים וחינוך על חשבון המדינה. זאת אומרת, אין האדם יכול להיות חפשי בתנאים שהפרנסה והקיום אינם מובטחים לו.

מכאן, שכל הדברים היפים המוגדרים בחוק הקאפיטאליסטי אינם אלא פיקציה. הדבר הראשון שאותו טוענים גם לגבי חוק זה, הוא שאיהלתו של השופטים אינה קיימת במציאות. במלים אחרות: סתירה בין ההלכה והמעשה.

הדבר השני, כמו בכל חוק קאפיטאליסטי, כן גם בחוק הזה קיים המושג — "אולם". השופטים בלתי-תלויים — "אולם". הנה, למשל, כתוב בחוק שיש להבטיח את איהלתו של השופטים במילוי תפקידם. יפה מאוד. אך עם זאת, "יש לקיים ביקורת נאותה בשעת הצורך". זוהי שפה אלגאנטית מאוד, אשר יש לה אחרי-כך פירוש מוגדר מאד בתוך סעיפי החוק. אחד הפירושים הוא, בסעיף 5 (א), שהשופטים, "יתמנו עליידי נשיא המדינה לפי הצעת שר-המשפטים". זאת אומרת, הממשלה היא המגנה למעשה את השופטים. אם נביא בחשבון את הצורות השונות שהממשלה מופיעה בהן בחוק: שרים, יועץ משפטי, וצורות אחרות — הרי שהממשלה היא ממנה. הצורות השונות בהן מופיעה הממשלה בוועדה הממנה נובעות כנראה מן המצב הכלכלי שלנו שבו לחוקים מצרך אחד ועוד-שים ממנו לארוחת-צהרים מנה ראשונה, שניה ושלישית, אך למעשה זה אותו דבר — אלה הם אותם התאגידים. הוא הדיון לגבי הממשלה המופיעה בצורות שונות והיא הממנה את השופטים.

לפי החוק, הממשלה יכולה גם לפטר את השופטים. גם בענין זה מנוסח הדבר בצורה אלגאנטית, שאם השופט יהיה בלתי-ראוי לתפקידו, אפשר יהיה להודיע אותו — זהו הסעיף הראשון שלפיו אפשר לפטר שופט. כמובן, איש לא קבע בחוק בדיוק מה זאת אומרת שהשופט יתנהג שלא כהלכה במילוי תפקידו. כמובן, הממשלה ושר-המשפטים יוכלו לפרש את הדבר כרצונם.

החוק החדש, אשר, "הכל" מברכים עליו — ובעיקר אנשי הקואליציה החדשה — מהווה למעשה נסיגה מן המצב הקיים. אנו משלים את עצמנו לגבי איהלתו המדומה של השופטים.

עם זאת, אין אנו סאסיביים, אין אנו "אינדיפרנטיים" לגבי הגנה על כל זכות דמוקרטית, ולו פורמאלית, ולו כפי שהיא יכולה להיות במשטר קאפיטאליסטי. ובמסגרת של דיון כזה אנו מבקרים את החוק על שום שיש בו נסיגה גם לגבי המצב הקיים. עד עכשיו צריכה היתה הכנסת לפחות לאשר את מינוי חברי בתי-הדין העליון. חברי-הכנסת בר-רב-האי טוען, שאם כך, המינויים יהיו פוליטיים ועל כן הממשלה היא שצריכה למנות. וכאשר הממשלה ממנה — אין אלה מינויים פוליטיים?

כנראה ש"התיאוריה" הזאת של בר-רב-האי היא גם כן פוליטית. בין כה וכה, ברור שהכל קשור כאן בפוליטיקה, אלא מינוי על-ידי הכנסת יש בו שני יתרונות. א) הכנסת מייצגת את כל החלקים של העם; ב) כשהענין בא לכנסת, יש בזה דיון ציבורי, יש שיתוף מסויים של העם בדיעת המינוי הזה. והיה לנו מקרה קונקרטי, נסיון למנות את מר ברנזון כחבר בתי-הדין העליון, היה סעיף כזה בסדר-היום, שלא הגענו אליו — ולא במקרה לא הגענו אליו; כנראה היו קשיים מסויימים, והקשיים המסויימים האלה היו משום שצריכים היו להביא את הענין בכנסת. זאת אומרת בפומבי, לא למנות אותו בסתר. וכנראה מצאו לנוכח עכשיו...

יעקב קליבוב (הציונים הכלליים):
מי מזכיר שמו?

מאיר וילנר (מק"י):

אני מתפלל שדוקא "ציוני כללי" מתערב כאן, בשעה שלפני שהיו בממשלה, עד כמה שידוע לי, התנגדו גם הם למינוי חבר המפא"י הזה.

החוק הזה יש לו קשר רב עם הענין שאני מדבר עליו, מכיון שהחוק הזה, אחד החידושים הקונגרטיים שבו, קובע שהכנסת לא תצטרך לאשר את חברי בתי-הדין העליון, ואם מדברים במסגרת החוקה ושיטות החוקים בארץ קאפיטאליסטי-טית, הרי זה שינוי חשוב מאד לרעה. מי שרוצה יכול לטמון את ראשו בחול, אבל אף אחד — לא מכאן (הציונים הכלליים) ולא משום צד אחר — איננו יכול להגיד לחברי כנסת אחר לא לראות את אחד הסעיפים החשובים שבשינוי החוק הזה. נדמה לי שלא אטעה אם אומר שמסיבה זו הובא בכלל החוק הזה באופן דחוף כל-כך, פתאום.

יש עוד "אולם" אחד, בסעיף 9 (א) 1), במקום שכתוב ששר-המשפטים — כבר לא ועדה אפילו — "רשאי למנות לענין מסויים או לתקופה מסויימת שופט של בתי-משפט מחוזי בתור שופט של בתי-דין עליון, או שופט-שלוש בתור שופט של בתי-משפט מחוזי". מה פירוש הדבר? "האולם" הזה, האופייני כל-כך לחוקים קאפיטאליסטיים, מרוכז הכל מן התוכן. הממשלה באמצעות שר-המשפטים — אינני מדבר באופן אישי על שר-משפטים זה או אחר — יכולה למנות לענין מסויים שופט שהיא רוצה בו. כך כתוב בחוק. שר-המשפטים יכול לתקופה מסויימת, כשיש ענינים מסויימים, למנות שופט שהוא מעוניין בו, זאת אומרת שהממשלה מעוניינת בו. האם אין זה מוכיח שכל איהלתו הזאת של השופטים ובתי-המשפט היא פיקציה? פיקציה, לא רק מפני שבחיים יש וזלות, אלא גם לפי לשון החוק, יש תלות של השופטים והאיהלתו והפכת לפיקציה. בכל מקרה שהממשלה תרצה, תקבע בדיוק אותו שופט שהוא רצוי לה.

החוק הזה איננו כולל את בתי-המשפט הצבאיים. מן הראוי היה שהכנסת תוון בהזדמנות קרובה על בתי-הדין הצבאיים בארץ, הנוגעים לא רק לעשרות אלפים חיילים — גם זה חשוב — אבל הם נוגעים לחלקים של האוכלוסיה

דברים שהם מאוד בסדר, ואין מי שימלא את התפקיד של משבח לאותם הדברים הפועלים באופן תקין.

לא יעלה על הדעת שישקרה במדינתנו מה שקרה לפני חדשים בלבד, למשל, כשאחד הנאשמים הושיט לפני המשפט פתק לשופט. הפתק היה חתום לא פחות ולא יותר אלא על-ידי יושב-ראש הפארלאמנט, והיה כתוב בו: „זה אחד משלנו, הואילה להתייחס אליו כראוי“. אנו הסתגלנו כל-כך לאי-תלותם של בתי-המשפט ושל השופטים, עד שאנו רואים זאת כדבר מובן מאליו שבא לנו בדרך-הטבע. עלינו רק לשמוח על מעט הביקורת ששמענו כאן, שאפילו חברי-הכנסת וילנר לא מצא מה לבקר, עם כל התיאוריות הפילוסופיות שהביא בנואמו לפני הכנסת. וכל-כמה שאנו שמחים, אינני יכול להבין מהי הסיבה שחוק זה הושהה כל-כך הרבה.

מי שרוצה להתפלפל סתם יכול לטעון, שקיימת אפשרות שלא יהיו לנו בכלל שופטים, כפי שיכול להיות שלא יהיה לנו שר-משפטים, שלא אלה יהיו הנשיא, ולא יהיה מי שימנה שופטים, או שעלינו קביעת הנשכרות וישמו מאמציהם לאל, והם לא יוכלו לפעול. אולם מי שאיננו רוצה „סתם לטפס על קירות“ כפי שאומר הביטוי הבלתי-פארלאמנטארי, צריך לש-מח מוח שבתוך זה ישנם כל הנתונים היסודיים לאי-תלותם של בתי המשפט. היינו, החוק קובע דה-יורה — מבחינת המס-גרת והדפוס החוקי — שיש שלמעשה קיים דה-פאקטו. מעלה זו, שהכנסת בתור שכזאת לא תתערב עוד במינוי השופטים ושזו לא תהיה שאלה של מיקוח בין-סיעתי — אני אצביע בעד מועמד, הנראה כמועמד הסיעה שלך, בתנאי שאתה תצביע בעד מועמד, הנראה כמועמד הסיעה שלי — ; מסירת הסמכות העליונה במינוי השופטים לנשיא המדינה שבניגוד לממשלה מגלם את העם כולו, את היציב והקבוע במדינה — כל אלה מבטיחים את אי-תלותם של השופטים. אי-תלותם של השופטים מתבטאת לא רק במינויים ; ערכה וחשיבותה של אי-תלות זו היא לאחר שנתמנו.

לאחר ששר-משפטים פלוגי מינה בהמלצת ועדה פלונית את השופט, הרי כל זעזוע שיחול במדינה מבחינה ממשלתית, וכל הרכב שונה של קואליציה רוחבה או מצומצמת, של סיעה זו או זו — לא יפגע ולא ישפיע על מינוי השופט. זוהי אי-תלות של בית המשפט שנוקבעה בחוק זה. נאמר כאן, שכללות הכל שר-משפטים הוא הממליץ, אולם על כך יש להשיב, שעד עכשיו יכול היה שר-משפטים למנות את השופט טיים בעצמו, באישור הממשלה, ועתה לא יוכל לברור לו מועמדים הרצויים לו, אלא רק מבין המועמדים המומלצים על-ידי הוועדה, ויכול להמליץ או לא להמליץ בפני נשיא המדינה. בתחילה בודקת הוועדה את כושרו המשפטי של האדם, את נסיונו, את עברו ; אתריכון מומלצים האנשים, שנוקבעו על-ידי הוועדה המקצועית כמוכשרים וראויים, על-ידי שר-משפטים פטים לפני נשיא המדינה, ההשאר גם כל שלא למנות. אדם שקיבל את המלצות שלושת הגופים הללו — הוועדה, שר-משפטים ונשיא המדינה — חזקה עליו שיהיה ראוי לשאת בתפקיד החשוב שעליו למלאו.

ישנם בחוק זה כמה ענינים, שלדעתי צריך יהיה בכל זאת לשנותם בוועדה. הוזכר כאן — והזכרתי זאת בשעת הקריאה הראשונה לפני שנתיים, וגם הצגתי זאת בצורת שאלה לשר-משפטים, אם כי לא קיבלתי עדיין תשובה — מפני מה לא נכללו בסעיף 1 של החוק גם השופטים להסדר קרקעות (סטלמנט). כבר ציין חברי-הכנסת שפירא, ששופטים אלה דנים ברכוש שערכו בלתי-מוגבל, על-פי רוב במשפטים בין הממ-שלה ובין הפרט. אם שופטים אלה לא ייכנסו במסגרת חוק זה באיזו צורה — אם יתמנו לשופטי שלום או לשופטי מחוז

האזרחית, בעיקר באזורים הערביים ; ולא תהיה זו דעה מפלגתית צרה אם אני, שמהרבה צדדים יש החושבים שקיימת שם שרירות רבה ואי-צדק רב, גם לסי המושגים של החוקים הקיימים. הגענו, למשל, לעובדות, שמספרים שבית-דין צבאי משחרר כרגיל מאשמות, כמו רצח „מסת-ננים“, דן שופט אזרחי בתלאיביב לחמש שנות מאסר ולשבע- וחצי שנות מאסר בעונן רצח כדם קר של ילדים ערבים.

בסיכומו של דבר: אנחנו רואים בבית-המשפט חלק מהמדינה, חלק מהאורגאנים של המדינה, ממוסדות המדינה במשני הקאפיטאליסטי — מוסדות של דיכוי מעמד הפועלים והמוני העובדים בקיינטרסים של קבוצה קטנה של קאפיטא-ליסטים. היוצאים מן הכלל — ויש יוצא מן הכלל במשפט זה או אחר — היוצא מן הכלל רק מאשר את הכלל, שבתי-דין כמו בצבא, כמו במשטרה, משמשים במדינה הקאפיטא-ליסטית אמצעי של דיכוי, של השלתו בכוח הזרוע של הניצול המעמדי והדיכוי המעמדי. במשטר אחר, במשטר סוצ-יאליסטי, מהווה גם בית-הדין חלק מן המדינה, אבל חלק מן המדינה הסוציאליסטית, והוא משמש אמצעי להגנת רוב העם, העמלים, שהוא שולט במדינה. זאת אומרת, בשני המקרים מה-ווים בתי-המשפט אחד מהאורגאנים של המדינה, אלא מדינה אחת היא מדינה בה שולט למעשה מיעוט מנצל על הרוב שולט הרוב העמל על מיעוט מנצל, במידה שהוא עוד קיים, עד להפיכת החברה לחברה ללא מנצלים.

יוזרר (המפלגה הפרוגרסיבית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, כבר הוזכר כאן, שלפני שנתיים הגיש שר-המשפטים בשם סיעתו — שהיה גם אז שר-המשפטים — את החוק הזה ברגש של גיל גאוה. בוויכוח היום בכנסת אינני מדגיש לא רגש של גיל ולא של גאוה, שכעבור שנתיים ימים יוטל שוב עלינו לטפל בחוק הזה בק-ריאה ראשונה.

לפני חצי שנה, כ-23 ביולי, העלה שר-המשפטים של עכשיו — כפי שגם הוא הזכיר זאת — את הצעת החוק הזאת כהצעה לסדר-היום בשם סיעתו ; ושר-המשפטים הקי-דם השיב לו : „וישמע אלקים את קול הנער“, והוא מיופה-כוח בשם הממשלה הקודמת לענות, שהחוק יובא במהרה לפני הכנסת. עובדה היא, שתקופה ממושכת, היינו חצי שנה, חלפה עד שהגענו לדין בחוק הזה, ונדמה לי שזמן הדין הוא, שהכנסת תדע סוף-סוף מה הם גורמי ההשתייה, מה הם העי-כובים או המניעים להבאת חוק זה של אי-תלות השופטים. אינני יודע מי מוסמך לענות לנו, אינני יודע אם יכול מישו להסביר בשם הממשלה הקודמת, מה היו הקשיים להביא לפני הכנסת את הצעת החוק ככתבה וכלשונו, עם שינויים או כלי שינויים כלל, כדי לעשותה חוק.

נדמה לי שלא יוכלו להיות חילוקי-דעות ביחס לאי-תלותם של השופטים במדינה. כן נדמה לי, שיש מעט מאוד ענפים במדינה שיש להשמיע כלפיהם כל-כך מעט ביקורת, או כמעט שאינם ראויים לביקורת כלל, כי אם רק לשבח.

אחד הדברים האיים והיפים של מדינתנו הנוגעים ליציבות החוק, ליחסים המסחריים התקינים וליחסים התקינים שבין אדם לחברו ובין אדם לשלטון, היא המערכת המשפטית למוסת שאיננו מבליטים אותה דיה. נדמה לי, שבית-הדין העליון שלנו יכול להיות לפאר גם למדינות מתקונות. אני שואל את עצמי לפעמים, אם לא כדאי לקבוע במדינתנו, במקביל למבקר המדינה, גם תפקיד של משבח המדינה. תפקידו של מבקר המדינה הוא לחטט בכל מקום ומקום ולערוך דיונים וחשבונות על ענינים שיש לבקרם ושאינם בסדר. אולם יש במדינתנו גם

בכרעת המדינה. אבל כשם שבחוק הוא נכתב ונקבע באופן ברור, מה אסור לפקידים ממשלתיים, ייתכן שגם בחוק זה טבעי הוא הדבר, שמשום-מה לא הזכירו אותו לגמרי. נדמה לי שלהשלמת החוק יש להכניס בו גם סעיף כזה.

בדיון בחוק זה ניסו לעורר כמה ענינים צדיים. חברי הכנסת שפירא העלה את בעיית הגדלת מסי בית-הדין. הייתי מבין אילו הופיעה כאן טענה, שהשיפוט בבתי-הדין צריך להיות ניתן חינם במדינה, וכל אדם תהא לו גישה חפשית, שאינה קנויה בזכות כספית, בשעה שהוא רוצה להגיש משפט. אבל זה לא הוצע. אם קיים איזה דירוג מסויים במסי המשפט, הרי נראה לי שכבר מזמן היה מקום להכניס שינויים במסים אלה. לפי מצב המסבך והמצב בשוק, אין להגיד, שמשום-שאדם ייאלץ לשלם סכום של 25 ל"י כדי להגיע לבית-הדין העליון, לקבל תרופה ופסק לטובתו נגד השלטון בענינים שערכם עולה לפעמים בסכומים גדולים, — שמשום כך נסגרת בפניו הדרך לבית-הדין, הסכום שהיה משתלם עד העלאת המסים האלה היה 4 ל"י, ואינו יודע, אם מחמת סכומים אפ-סיים כאלה לא קרו מקרים, שאנשים עשו חשבון, שמאחר שהפניה לבית-המשפט אינה עולה כסף, מותר להטרידו, וכי הטריד מערכת שלמה של שלושה שופטים עליונים, וכל זה בלי חשבון של גרימת נזק או הפסד כלשהו.

נדמה לי, שגם עם העלאת הסכומים האלה לא תפחת הזכות הגדולה שיש לכל אזרח, לכל פרט, ויהא זה איש קטן ביותר ובלתי-חשוב, או חסר כל השפעה בחברה, היודע, שבכל רגע שיפנה לדרגה השיפוטית הגבוהה ביותר במדינה, בית-הדין הגבוה לצדק, אם טענותיו יהיו מצדקות, הרי בית-דין גבוה לצדק זה יביא לדיון ולהתדיינות בינו ובין השר, המשרד והפקיד — ויהא זה הגדול והחשוב ביותר — ישפוט ביניהם, ויתן את ההחלטה לטובת הפרט, אם הוא צודק, או לטובת המדינה או השר, אם הם צודקים.

אלה היו הדברים האחרונים שרציתי להגיד. כל עוד יש לנו במדינה בית-דין גבוה לצדק, כפי שיש לנו, הרי חייו של כל פרט במדינה מובטחים, שקטים, וידוע לו שאין לו לחשוש שמה יימחק תוך שחיקת הגלגלים של השלטון ושל המדינה, ושמה זכויותיו לא ישמרו. כל זמן שיכול הוא לפנות לבית דין גבוה כזה, יודע הוא, שיש מי ששומר עליו וצופה לזכויותיו.

היו"ר י. שפרינצק:

ישיבה הבאה בשעה 20.00.

מיוחסים — הרי בתור עובדי המדינה יחול עליהם חוק שירות המדינה, עם התלות בנציבות המנגנון הממשלתי, הן ביחס לפיטורים והן ביחס להתקדמות בעבודה.

כבר הוזכר, שהחוק מנסח למעשה רק עניני השופטים מסוג אחד; אינו כולל את השופטים הצבאיים וגם לא את השופטים הרבניים. במשך הזמן יהא צורך לקבוע הסדר, שלא יהיו במדינה סוגים שונים של שופטים, ואי-תלות שונה, הן לגבי המינוי והן לגבי ההתקדמות.

ביחס לשיפוט המשמעת, אינני רואה כל רע בכך שצורפו גם שני חברי-כנסת...

שר-המשפטים פ. רוזן:
 לא מדובר בחברי-כנסת.

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

אני תומך על כל פנים בצירוף אנשים שמחוץ למערכת השופטים. אמנם נציגי הציבור יהיו במיעוט, אולם הם יוכלו להביע דעתם ויסיפו ממשקלם, כי הם יהיו בוודאי נציגי ציבור ראויים לשמם. גם מבחינת השופטים בוועדה המש-מעתי, וגם מבחינת נציגי הציבור, יש לדאוג להקמת בית דין משמעתי קבוע, שלא יתמנה א-דחוק לכל מקרה. כי אין דבר גרוע מזה. אם יודעים מה הענין, מי הנאשם, מהי האשמה, קודם שממלאים תפקיד של בית-דין משמעתי.

לדעתי יש לחייב את שר-המשפטים למנות את בית-הדין המשמעתי בתחילת כל שנה, או בתקופה מסויימת, ולא שבת-הדין ייכנס לפעולה ברגע שיהיה מקרה מסויים שיהא צורך להביא לפניו.

כן מתנגד אני למינויים זמניים, בעיקר אם ישנם, או שצריכים להיות, כפי שהעירו כאן, לתקופת זמן מסויימת ולא לתקופת זמן בלתי-מוגבלת.

נדמה לי, שהחוק כולו חסר פרק שיקבע במפורש מה אסור לשופטים. בחוק שירות המדינה, כפי שהוצע, נאמר שא-סור לפקידים ממשלתיים לעסוק בפעילות מפלגתית. יודע אני שענין זה שנוי במחלוקת בבית הזה, ותהיה לנו הזדמנות להתווכח על כך, אם כי בפקידות הממשלתית ישנם אנשים הנושאים בתפקידים, שיש בידם להכריע בחיי האזרחים במדינה לא פחות משופטי בית-הדין העליון. ונראה לי, שאם מקבלים את ההנחה היסודית הזאת של אי-תלות של השופטים ואי-זיקה למפלגתיות של בית-הדין, אי-אפשר שלא לקבל הגנה זו גם לגבי פקידים הנושאים תפקידים אחראיים וגורליים

הישיבה נפסקה בשעה 19.00.

נספח ע/2

נספח 2 - העתק העמ' הרלוונטיים
מתוך פרוטוקול הישיבה המאתיים
ותשעים ואחת של הכנסת העשירית,
28.2.1984 הצעת חוק יסוד השפיטה
הצבעה לקריאה שנייה ושלישית

עמ' 47

הישיבה המאתיים-ותשעים-ואחת של הכנסת העשירית

יום שלישי, כ"ה באדר א' התשמ"ד (28 בפברואר 1984)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:03

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

הז"ר מ' כהן-אבידב:
 בעזרת ה', אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.
 הודעה למוזכר הכנסת.

מוזכר הכנסת ש' יעקבסון:
 כרשות הישב-ראש, הנני מתכבד להודיע, כי הונחה היום על שולחן הכנסת לקריאה ראשונה מטעם הממשלה — הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 56), התשמ"ד — 1984.

ב. הצעת חוק יסוד: השפיטה
הצעת חוק השפיטה (הוראות מעבר), התשמ"ד — 1984*
(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

הז"ר מ' כהן-אבידב:
 חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לסדר-היום: חוק יסוד: השפיטה, חוק השפיטה (הוראות מעבר), התשמ"ד — 1984, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. הביא את החוקים בחרת הכנסת שולמית אלוני, בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט.

הז"ר מ' כהן-אבידב:
 חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לסדר-היום: חוק יסוד: השפיטה, חוק השפיטה (הוראות מעבר), התשמ"ד — 1984, בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. הביא את החוקים בחרת הכנסת שולמית אלוני, בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט.

שולמית אלוני (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט):
 אדוני הישב-ראש, חברי כנסת נכבדים, נפלה לידי היום זכות גדולה להביא לפני הכנסת לקריאה שנייה ולקריאה שלישית השלמת פרק נוסף במערכת החוקים, אשר שעה שנסיים את הכנתה תהיה חוקת מדינת ישראל. כפי שרבים מאתנו זוכרים — חלקם בשל ניסיונם וחלקם מתוך תלמודם — כמגילת העצמאות נאמר שהיה חוקה למדינת ישראל, והבחירות הראשונות היו לאספה המכוננת, שתפקידה היה להכין את החוקה. חוקה — הרי היא באה כדי לקבוע לנו את הקוד שעל-פיו עלינו לנהוג, להבחין בין נכון ללא נכון, בין טוב לרע, לא רק ביחידים אלא גם כקולקטיב ובכנסת.

שינינו את שמו של החוק הזה מחוק יסוד: כתי-המשפט לחוק יסוד: השפיטה, הואיל ויש בו גם סעיפים על מעמד השופט, בחירת השופט ואי-תלותו של השופט, וכן על המערכת של כתי-המשפט והערכאות השונות במערכת כתי-המשפט.

אף שאנחנו קבענו את הכלל "אחרי רבים להטת", יודעים אנו שיש פעמים שאפשר "אחרי רבים לרעת", וכדי שנודע אימתי אין ללכת "אחרי רבים לרעת", חשוב שיהיה בפנינו אותו קוד הקובע את סדרי השלטון והמשפט, והמסביר אותם בדרך ברורה ומנחה.

שינינו את שמו של החוק הזה מחוק יסוד: כתי-המשפט לחוק יסוד: השפיטה, הואיל ויש בו גם סעיפים על מעמד השופט, בחירת השופט ואי-תלותו של השופט, וכן על המערכת של כתי-המשפט והערכאות השונות במערכת כתי-המשפט.

אני חייבת לומר, חברי הכנסת, שהיו חילוקי דעות בינינו — בינינו בתוך הוועדה ובינינו לבין משרד המשפטים. חילוקי הדעות היו גם בתחום של קונצפציה, האם יש לכתוב הצעות חוק יסוד וחוקה מקוצרות מאוד ולהשאיר את השאר לחוק, או שיש להרחיב, שר המשפטים גרס שכדאי שאנחנו נצמצם משום שאחרת החוקה תהיה מסורבלת מדי. בוועדה החלטנו שהוראיל וחוק יסוד: הכנסת וחוק יסוד: הממשלה כוללים למעשה את כל האלמנטים ביחס לאותן זרועות השלטון, כך גם יש לעצן בחוקה יסוד אתם ערכים של מערכת המשפט שנתקבלו אצלנו כמחייבים וכמדריכים בחוק יסוד: השפיטה, ובבוא היום, כאשר יקובץ הכול לחוק אחד, לחוקה אחת, ייתכן שהפילוסופיה של שר המשפטים, אם היא חתקבל, תקבע את הנורמות של כינוס ושל צמצום לגבי שאר חוקי היסוד.

אף שאנחנו קבענו את הכלל "אחרי רבים להטת", יודעים אנו שיש פעמים שאפשר "אחרי רבים לרעת", וכדי שנודע אימתי אין ללכת "אחרי רבים לרעת", חשוב שיהיה בפנינו אותו קוד הקובע את סדרי השלטון והמשפט, והמסביר אותם בדרך ברורה ומנחה.

האספה המכוננת, שהפכה לכנסת הראשונה, קבעה שהחוקה תוכן פרקים פרקים. בתחום סדרי המשפט, סדרי השלטון, כבר יש לנו חוק יסוד: הכנסת וחוק יסוד: הממשלה, היינו, חוקי הזרוע המחוקקת, הריבונית, והזרוע המבצעת. היום אנו מביאים לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את חוק יסוד: השפיטה. אין לומר שעד כה סמכויותיו, זכויותיו ואי-תלותו של כתי-המשפט לא היו מעוגנים בחוק, אך לא הרי זה כהר זה. מבחינת המשקל המוסרי והציבורי, מעמד של חוק יסוד כעל אופי קונסטיטוציוני רב יותר ממעמדה של חקיקה רגילה, שכטבעה, במדינה שמחכה לבנות לעצמה חוקה, הינה חקיקה חולפת, זמנית.

היוזמה לחוק יסוד: השפיטה, הלא היא הטיטה שעליה בנינו את החוק המובא כאן, הובאה לראשונה על-ידי שר

* "דבר הכנסת", כרך 87, עמ' 1309; נספחות.

אחד הדברים החשובים שהיו עליהם חילוקי דעות היה עניין ועדת המינויים. אין אני רוצה, רבותי, למנוע מחברי הכנסת לדעת את הדברים, מפני שיש חברי כנסת שיהיו להם הדורות בעניין מינוי ועדת החקירה עוד לפני שנתקבל החוק בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. מדינת ישראל גאה בכך, שיש לה ועדה מינויים כלתו תלויה, שחבריה הם: שני חברי הכנסת, שני חברי הממשלה, שני חברי לשכת עורכי-הדין ושלושה שופטים. היו חברי הכנסת שסברו שיושבי-ראש הוועדה חייב להיות נשיא בית-המשפט העליון — ובעניין זה תמך חבר הכנסת וירשובסקי, והוא ביקש ממני להדגיש זאת בכנסת — על-מנת לחזק את אי-התלות של ועדת המינויים.

היתה הצעה שהנבחרים מהכנסת יהיו חבר כנסת אחד מהקואליציה וחבר כנסת אחד מהאופוזיציה, וגם הצעה זו לא נתקבלה. כמו כן היתה הצעה שהנציג האחד הקבוע יהיה ראש הלשכה, והנציג השני — כפי שייבחר.

אני רוצה שתדעו, חברי הכנסת, שעל דעת המפלגה הגדולה של האופוזיציה — לא על דעת המערך — כשם שעל דעת המפלגה הגדול של הקואליציה, הגיעו למסקנה שהם רוצים שיושבי-ראש הוועדה יהיה שר המשפטים, כרשות פוליטית, מפני שהם סבורים שכוח אדמיניסטרטיבי חייב להיות בידי נציג השמאל.

גם עלתה השאלה הבאה: הנה, במציאות שלנו, מתוך 9 חברי ועדה 6 הם נציגי מפלגות הקואליציה, והשיטה הזאת עשויה להישאר, האם יש בכך אי-תלות? חברי הכנסת העלו עניין זה בניהוד נוכח ריגונים כדבר ריבוי מינויים פוליטיים, ובכן, יש כאלה שאומרים שאין זה חשוב ויש מקום למינויים פוליטיים, ובלבד שימנו את האנשים המתאימים לפי השכל הישר, ועם חילופי השלטון ממילא יהיו שינויים ורעזיה. יש חברי הכנסת שסברו שהדבר אינו טוב.

אחרים אמרו: מה אתם רוצים? הרי בארצות-הברית ראש המערכת המבצעת, הנשיא, הוא הממנה את השופטים. אצלנו יש פגם מסוים ביחס לכך, כי מהנשיא ממנה אותו — ניתן לבקרו, לחקור אותו ולבדוקו בפומבי, ויש חברי כנסת שכבר יחמים הצעה שוועדת המינויים, לאחר שתקבע את המועמדים למינוי, תפרסם מי הם המועמדים. על-מנת שתציבור יוכל להגיב, אולם עניין זה מקומו אינו בחוק-ייסוד: השפיטה, ועל כן אם הצעה זאת תובא, זה עניין של יוזמה של חברי הכנסת. מכל מקום, גם מי שסבר כך סבר שהצעה זו אין מקומה בחוק-ייסוד: השפיטה, וכסופו של דבר נשאר הרכב ועדת המינויים לשופטים כפי שנקבע.

כמו כן עמדנו במפורש על כך — וכרגע אניי נכנסת לפטים — ששופט בישראל יהיה אודח ישראל.

אולי הדבר החשוב הוא, שאם כי יש לנו בתי-דין שונים, בית-משפט ובתי-דין רתי ובתי-דין אחר, לרבות בתי-דין צבאי, בתי-דין לענייני עבודה וכן רשות אחרת העשויה להיות רשות מעין שיפוטית — בכל המקרים תהיה זכות ערעור על ערכאה ראשונה. חשוב שדבר זה יבוטח, על-מנת שבערכאה ראשונה לא יהיה פסק-דין סופי, ותהיה זכות ערעור על ערכאה ראשונה.

מי שכידו סמכות שפיטה — ויהיה זה שופט בכל בתי-דין שהוא — אין מעליו מרות זולת מרותו של הדין, דבר זה חשוב, וצריך להדגישו.

החידוש הנוסף שיש לפנינו כאן — ואולי אין זה חידוש, אלא כביחית מחלוקת — הוא זה: רבותי חברי הכנסת, כשמדברים אנו על הדין בישראל — או מערכת החוקים, אבל אין זו רק מערכת החוקים, בכל הנשאים הנוגעים לזכויות

מצאנו שדבר זה חשוב ביותר לא מפני שאלו נשאר בחוק רגיל היו מתעלמים ממנו, אלא משום שלאחרונה שומעים אנו יותר מדי קולות המבוים את בית-המשפט הגבוה לצדק ומזלזלים בפסיקה ובחקדימים שלו. על כן מצאה הוועדה לנכון — ואני שמחה ששר המשפטים נעתר בסופו של דבר לגישת הוועדה — לעגן את הדבר בחוק-היסוד, וללמד ולהפחין את מעמדו של בית-המשפט העליון כבית-משפט גבוה לצדק, מפני שחוק-היסוד הוא גם מסמך חינוכי-סמבולי. אדם הפועל על-ידי הרשות בדרך זו או זו, יש לו כתובת לקבל בה צדק, ואותה מערכת של תקדימים שנוצרה במשך השנים היא למעשה חלק מהדין הקיים במדינת ישראל.

מה שעוד חשוב לציין, חברי הכנסת הנוכחים, הוא שאין בכוחן של תקנות שעת-חירום לשנות חוק זו, להפקיע זמנית את תוקפו או לקבוע בו תנאים, וככן. שעת-חירום משנה דברים רבים ומגבילה דברים רבים, אבל כמדינה הרוצה ושואפת, על אף כל חילוקי הרעות שכנינו, להיות חברה מתקנת, לשמור על אי-תלות של בית-המשפט ולשמור על אי-ערוב סמכויות, אנו רוצים שכתוקף סמכויות שעת-חירום לא יוכלו לפגוע במערכת השיפוטית ובאי-תלותה של המערכת השיפוטית ולא יוכלו להכתים לה דברים, אנו רוצים להכתיב בחוק זה שלא שרים, לא ועדת הכספים ואף לא הכנסת לא יוכלו להצטרף את מערכת אי-תלותה של בית-המשפט בשם שעת-חירום בתקנות שעת-חירום, שהרי בחוק יכולים אנו לשנות את הכול, כל עוד אין לנו חוק-ייסוד: החקיקה.

עם סיום הדין בחוק זה — והוועדה מתקרבת לסיום הדין בחוק-ייסוד: זכויות האזרח — נשלים לא רק את מערכת סדרי השלטון אלא גם את מערכת סדרי השלטון והמשפט, אך כלא חוק זכויות האדם כמסמך מחיוב, מוסך, היוצר איוון, והמגן גם מפני רודנות של רוב, או מפני אי-מתן דעתו של הרוב לזכויות אלה, המלאכה אינה שלמה. עם קבלת חוק זכויות האדם — בנוסף על שלושה חוקים אלה — נכנס, למעשה, את סדרי השלטון והמשפט שלנו כחלק מהחוקה הישראלית, כאן אנו מסכמים את הרצף העשירי.

מה שנצטרך לעשות בעניין חוק-ייסוד: החקיקה — והדבר יחייב דיון רחב, שהוועדה לחוק-ייסוד כבר החלה בו וגם פרסמה חוברת ובה דבריהם של מומחים אשר נקראו לחוות את דעתם — הוא לבחון באיזו מידה חוק-הייסוד יישארו בחזקת חוקים מנחים רגילים — שמכוח תוקפונם ובגלל רצוננו להיות דמוקרטיים נכבד אותם, אך נשמור על האפשרות לשנותם על-ידי רוב מקרי זה או זה — או האם נשריין אותם, ולא רק מפני תקנות שעת-חירום אלא גם מפני חקיקה של רוב מקרי כזה או כזה על-ידי הקמת בתי-דין לחקיקה. זהו השלב הבא שנצטרך לעסוק בו.

שר המשפטים מ' נסים:

כאשר יבוא חוק-ייסוד: חקיקה, הוא יתייחס לזה.

אמנון רובינשטיין (שינוי) — מפלגת המרכז:
או חוק הקוורום.

שר המשפטים מ' נסים:

גם זה. אני מדבר על חוקה נוקשה, והלוא אנחנו מדברים על רוב מיוחס. אני אומר, שלא ראוי לקבל חוק-ייסוד, וודאי שלא חוקה נוקשה, בלא הבנה בין חלקי הבית. זה מצריך רוח של הבנה וגם רוח של פשרנות, חשוב שנודע כי חוקי-הייסוד שנוותרו, וחוקה שצריכה להינתן, לא יכללו מהפכות ולא יקעקעו מוסכמות בחברה הישראלית. אם נלך בדרך זו, ואם תשרור הרוח הזאת — רוח של הבנה, כפי שהיא באה לידי ביטוי בחוק-ייסוד: השיטה — הכנסת הזאת תרשום לזכותה הישג רב-משמעות בהצעת מערכת החוקים במדינת ישראל לקראת שעתה היפה.

אני רוצה לומר, כפי שציינה חברת הכנסת שולמית אלוני, שהקונצפציה שלי באשר לחוקה, לחוקי היסוד, היא שיש לכלול בחוקה את הנשמה ואת העיקר, אם אנחנו רוצים שהחוקה תהיה מסמך בעל חוסן משלו. מסמך מתנן — יש לכלול בו את הנשמה ואת העיקר. דברים שהם טפלים לכאורה, דברים הראויים לבוא בחוק, דברים שאין חשש שייפגעו אם יישארו בדרגה של חוק — אין צורך לכלול אותם בחוקה. לכן, הצעתנו לגבי חוק-ייסוד: השיטה היתה תמציתית כלשהו — עדיין לא מוגלמת בשביל חוקה, אבל די בה כדי לסלול את הדרך לקבלת החוקה.

נכון הדבר שלשם יצירת ההבנה הסכמנו — משרד המשפטים, היועץ המשפטי לממשלה ואני — לכלול שניים-שלושה סעיפים בחוק-הייסוד. שדרעתנו לא היה הכרח לכלול אותם בו. הסכמנו כך לשם יצירת ההבנה, לא היה לנו חשש כלשהו ולא היתה לנו תחושה של סיכון כלשהו. אם סעיפים אלו לא היו נכללים, ואי-הכללתם בטוטה שלנו לא נבעה אלא בשל תפיסתנו לגבי מה שצריך להיכלל בחוקה. אבל הסכמנו, משום שיש הבנה שבאשר נחוקק חוקה נצמצם את כל חוקי-הייסוד — חוק-הממשלה, חוק-ייסוד: הכנסת, חוק-ייסוד: הנשיא וכל כיוצא באלה חוקים שנתקבלו ושיתקבלו, עד לאותו גבול שחינוי בו כדי להיכלל בחוקה.

אדוני היושב-ראש, משרד המשפטים השקיע ומשקיע בנושא חוקי-הייסוד זמן, מאמץ ומחשבה. אני שמח שנוצרה רוח של הבנה ושיחות פעולה עם ועדת-המשנה לחוקי-הייסוד ועם ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת בנושא זה. אני מבדך על ההבנה הזאת משום שרק בה טמונה האפשרות להשלמה החוקה.

ביום זה — שאני רואה אותו כיום חשוב לחוסנה של מערכת החוקים במדינת ישראל — אני רוצה לברך קודם כול את עובדי משרד המשפטים, שהשקיעו מאמץ לא יסוער להוציא מתחת ידם טיוטות מתוקנות, בדוקות, יסודיות, מקצועיות ומחויקות ברכה.

אני רוצה לברך את ועדת-המשנה לחוקי-הייסוד, בראשותה של חברת הכנסת שולמית אלוני, על המאמץ הרב שהשקיעה בהכנת החוק הזה. אני גם מבדך על תוכן דבריה בהצגה את החוק. דבריה תאמו את הרוח הנחוצה, כדי להגיע למסמך של החוקה.

אני מבקש לברך גם את ועדת החוקה, חוק ומשפט ואת היושב-ראש שלה חבר הכנסת אלי קולס, על תרומתה ועל מאמציה לקידום חקיקתו של חוק זה. יושב-ראש הוועדה

כשלב זה, אדוני היושב-ראש, אני מגישה את הצעת החוק ללא הסתייגויות, על דעת חברי הוועדה — עם כמה הערות, או הכעת אי-שביעות רצון ביחס לסעיף 1. הוא הסעיף שציינתי, הן בוועדת המינויים, אבל אני חושבת, שגם אם אנחנו חלוקים ביחס לסעיף 1, הרי הפרק כולו מובא על דעת כל חברי הוועדה ובהסכמת משרד המשפטים; ואם כך, הרי שהשגנו הישג חשוב מאוד.

אני מקווה שחוק זה אכן לא יפגע, אלא יחוק את אי-התלות של בית-המשפט ושל כל המערכת השיפוטית שלנו. אני מבקשת לאשר את החוק בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

הי"ר מ' הן-אביב:

תודה לחברת הכנסת שולמית אלוני, לפני ההצבעה — רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, חבל שאין זו ישיבה חגיגית של הכנסת, כי היום הזה הוא ציון דרך חשוב בחקיקה הישראלית. היום הזה הכנסת תאשר — אני מקווה שפה אחד חוק-ייסוד שהוא אחד משלושת העמודים שעליהם נשען מבנה המשטר והשלטון במדינת ישראל, הלוא היא מערכת השיפוט של מדינת ישראל.

החוק הזה, אדוני היושב-ראש, יאשש ויחזק את העצמאות ואת אי-התלות של בתי-המשפט בישראל, דבר שהוא מקור גאווה למדינת ישראל. החוק הזה יוסיף חוסן למעמדם של השופטים ולסמכותם המוסרית, כדי שתרומתם לביטוס אורחות חברה תקינים ולביטוס מערכת הצדק בישראל תגדל ותתעצם. ומעל לכל: החוק הזה הוא צעד חשוב — כמעט מכריע — לקראת השלמת מערכת חוקי-הייסוד במדינת ישראל, שנתקבלו מכוח החלטתה של הכנסת הראשונה.

נותרו לנו עוד שלושה חוקי-ייסוד, שלאחר קבלתם נהיה מוכנים וערוכים לחוקק חוקה למדינת ישראל. אני צופה ומאמין, אדוני היושב-ראש, שאם נלך בדרך שבה הלכנו בחקיקתו של חוק-ייסוד: השיטה, ברוח של הבנה, לא ירחק היום — כפי שאמרתי זאת מעל בימת הכנסת לא אחת בשנה האחרונה, ואמונתי אכן עזה שנוצלת להשיג זאת — ואולי עוד ככנסת הזאת נגמור את מסכת חוקי-הייסוד, ועלי-ידי כך אנחנו מתקרבים כבר, היום כצעדי ענק לקראת חקיקת החוקה.

אני מבקש לציון, כי חוקה למדינת ישראל — דבר שאני מחייב בכל לבי — איננה נחוצה משום שיש חשש, או קיימת סכנה או חרדה, לגורל זכויות האדם בישראל או לערעור מבנה השלטון ומבנה המשטר במדינת ישראל; אנו זקוקים לחוקה משום שמדינה מתוקנת, חברה דמוקרטית מסודרת, צריכה חוקה. זאת בעיקר משום שהחוקה — לפי תפיסתי ולעניות דעתי — היא מסמך מתנן, מסמך שצריך להילמד לא בכפולטה למשפטים בלבד, ולא בשיג ושיח בין תלמידי חכמים, חכמי המשפט, אלא בכתיבה-ספר; מסמך שלאורו יתחנכו ולאורו ילכו. ואולי צריך חוקה כדי להימלט מסכנה, שמת ארצה ביום מן הימים — שאינני רואה אותה באופק. התנאי ליצירת האפשרות הזאת לקבלת חוקי-הייסוד שעדיין נותרו, ולא יגודם לחוקה נוקשה, מחייבת, מתנכת, הוא יצירת הבנה בין חלקי הבית הזה.

לא ראוי לקבל חוק-ייסוד כרוכ קטן, אפילו רוב של 61 חברי כנסת.

עקיבא טף (הליכוד):

צריך לציון זאת כסעיף מיוחד.

חוברת כ"י ישיבה רצ"א
 — הצעת חוק־יסוד: השפיטה; הצעת חוק השפיטה (הוראות מעבר);
 — הצעת חוק התקציב לשנת הכספים 1984 —

ה צ ב ע ה

— רוב בעד החוק
 — אין נגד
 — אין נמנעים

חוק־יסוד: השפיטה נתקבל.

מדרכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):
 נמנעה ממני הכעת הסתייגות בצורה לא חברית ולא
 הגונה. לא עליידי חברת הכנסת שולמית אלוני שעשתה את
 הכול, אלא עליידי יושב־ראש הוועדה שקיבל ברכות כאלה.
 לא ניתנה לי האפשרות להסתייג ולהעלות דברים חשובים.

הי"ד מ' כהן־אבידב:
 חבר הכנסת וירשובסקי, ברגע חגיגי זה אינני רוצה להיכנס
 לנושא זה. הייתי מעדיף שהדברים האלה לא היו נאמרים.

תוצאות ההצבעה: ברוב קולות נתקבל חוק־יסוד:
 השפיטה, בקריאה שלישית.

חברי הכנסת, אני מעמיד להצבעה את חוק השפיטה
 (הוראות מעבר), התשמ"ד — 1984, בקריאה שנייה. לסעיפים
 1 — 6 אין הסתייגויות. מי בעד ירים ידו. מי נגד?

ה צ ב ע ה

סעיפים 1 עד 6 נתקבלו.

הי"ד מ' כהן־אבידב:
 פה אחד נתקבל חוק השפיטה (הוראות מעבר),
 התשמ"ד — 1984, בקריאה שנייה.

אני מעמיד את החוק לקריאה שלישית. מי בעד? מי נגד?

ה צ ב ע ה

חוק השפיטה (הוראות מעבר),
 התשמ"ד — 1984, נתקבל.

ג. הצעת חוק התקציב לשנת הכספים 1984, התשמ"ד — 1984 *
 (קריאה ראשונה — המשך)

עלולים להגיע, כאשר חבריו של אדם שחיו בצלו נוטשים אותו
 בצר לו, ומשאירים אותו בודד. טרגדיה זו איננה רק של לוינסון
 האדם; טרגדיה זו היא תולדה של הנורמה החברתית הרדודה
 שמדריכה חלקים שונים בחברתנו.

אדוני היושב־ראש, אעבור לבעיות המשק, התפתחה
 מהממשלה כאשר לא ניתן לי גיבוי מספיק לתוכנית
 הדולריזציה, או התוכנית לייצוב המטבע, אך תוכנית
 הדולריזציה תורת לסדר־היום שלנו, נישאת על גלי אינפלציה
 של 300% — 400% לשנה. בעבר מתחו עלי ביקורת, על שאני
 מטפל יותר מדי באינפלציה.

אמרו המבקרים: לא האינפלציה העיקר אלא מאזן
 התשלומים. היום גם הטועים כבר יודעים, שאי־אפשר להפריד
 בין האינפלציה לבין מאזן התשלומים. אם האינפלציה גואה
 — אין צמיחה; ובאין צמיחה — אין תשתית לגידול ביצוא. אז
 איך תפתח בעיית הגירעון במאזן התשלומים בלי התשתית
 הזאת?

הגידול באינפלציה כבר מלווה אצלנו בגידול באבטלה. זו
 היא סכנת הסטגנפליציה — שגם היא עומדת בפתח — אם לא
 נעשה מה שצריך כדי להילחם בה. מה צריך לעשות?

הפליא לעשות ביצירת ההבנה ותרם תרומה חשובה וראויה
 לציון.

אדוני היושב־ראש, לאחר הברכות וההודיות הללו, בשם
 הממשלה, אני מקדם בברכה את הבאתו של חוק־יסוד:
 השפיטה להצבעה בכנסת בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

הי"ד מ' כהן־אבידב:
 תודה לשר המשפטים.

אודה נמיר (המעריך):

אדוני השר, אולי בהזדמנות זו תברך את הכנסת כולה.

הי"ד מ' כהן־אבידב:

בשם הכנסת כולה אני מצטרף לברכות, למבשרים ולא לה
 שפעלו כדי להביא את החוק הזה לשלב של הצבעה בקריאה
 שנייה ובקריאה שלישית.

חברי הכנסת, אנו ניגשים להצבעה. לחוק זה לא הוגשו
 הסתייגויות. אני מעמיד להצבעה את חוק־יסוד: השפיטה
 בקריאה שנייה, סעיפים 1 עד 24. מי בעד ירים את ידו. מי נגד?

ה צ ב ע ה

סעיפים 1 עד 24 נתקבלו.

הי"ד מ' כהן־אבידב:

פה אחד עבר החוק בקריאה שנייה.

אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית. מי בעד
 קבלתו בקריאה שלישית ירים ידו. מי נגד?

מדרכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):
 מי נמנע?

הי"ד מ' כהן־אבידב:

חברי הכנסת, אנו ניגשים לסעיף הבא בסדר־היום: חוק
 התקציב לשנת הכספים 1984, התשמ"ד — 1984, בקריאה
 ראשונה, המשך הדיון. לדיון זה נקבעו שבע שעות. חברי
 הכנסת, רשומים לדיון זה 36 חברי הכנסת, ולכן אני מבקש
 להקפיד על הזמן. גם אני אקפיד על הזמן שהוקצב לכל חבר
 הכנסת. חבר הכנסת שאקרא בשמו ולא יהיה באולם בלי כל
 סיבה מוצדקת — לא ייתן לו רשות הדיבור.

פותח את הדיון בערב זה חבר הכנסת יורם ארידור, ואחריו
 — חבר הכנסת אליעזר אכטבי.

יורם ארידור (הליכוד):

אדוני היושב־ראש, נכנס נכבדה, יעקב לוינסון זיכרונו
 לברכה תרם מכשרונו הגדול לפיתוח משאביה הכלכליים של
 מדינת ישראל, וכך הוא יזכר, נפגשתי איתו פעמים מספר.
 ההתרשמותי ממסירותו ומהתלהבותו לענייניה המשקיים
 היסודיים של המדינה.

התאבדותו, נוכח מחול השדים סביבו, אינה ראייה ואינה
 הודאה בשום חטא מצדו. היא רק מוכיחה פעם נוספת למה

אפשר להתחיל את ניתוח המעגל הזה מכל מנגנון הצמדה שהוא, שכן אין לו התחלה ואין לו סוף. היום, אחרי התפטרותי, כבר נצבר הניסיון שאני חזיתי מראש. האינפלציה כבר היום כפולה — ואפילו משולשת — בהשוואה לרמתה לפני חצי שנה. הגירעון התקציבי הרי לא הוכפל; ולמה בכל זאת הוכפלה האינפלציה?

אהרן נחמיאס (המערך):
זה לא הוגן.

יורם ארידור (הליכוד):
המסקנה הבלתי נמנעת היא: יש גורמים המזינים את האינפלציה גם מתוך לגירעון בתקציב.

מיכאל בריזהר (המערך):
איפה הליכוד?

יורם ארידור (הליכוד):
כך לא הבינו כעבר את הגורמים ואת התהליכים במשק. כך שאני התחלתי — — —

היור' מ' כהן־אבידב:
חבר הכנסת בריזהר.

מיכאל בריזהר (המערך):
איפה שר האוצר של הליכוד?

היור' מ' כהן־אבידב:
חבר הכנסת בריזהר, הרשה לי, אני פונה אליך כעת. שמעתי אותך בסכלנות.

ויקטור שפיטוב (המערך):
אני מבקש שלא להפריע לחבר הכנסת ארידור לדבר; הוא מדבר לעניין.

רוני מילוא (הליכוד):
זו חברה דמוקרטית — — —

היור' מ' כהן־אבידב:
חבר הכנסת רוני מילוא, אל תעזור לי. חבר הכנסת בריזהר, אני פונה אליך. מהדגש שהתחיל חבר הכנסת ארידור לומר את דברו אתה מפריע. אני מבקש ממך להפסיק.

דב שילנסקי (הליכוד):
הוא לא שמע שביקשת ממנו.

היור' מ' כהן־אבידב:
סגן השר שילנסקי, אני ביקשתי שלא לעזור לי. בבקשה.

יורם ארידור (הליכוד):
כך לא הבינו את הגורמים והתהליכים במשק, וכך כאשר אני התחלתי להכין את התוכנית היחידה להבראת המשק; עסקו נגדי בחסותה על סמך תיאוריות נפל וסילוף עובדות. אמרו שהיצוא נהרס, בעוד שביצוא החל לגדול דווקא החל במחצית השנייה של 1983. אמרו שהצריכה עולה, ואילו הצריכה החלה לרדת כבר מהרבע השני של 1983. הלעיון עלי שהכינותי את תוכנית הדולריזציה סמוך להתפטרותי, אך החלתי להכנינה ביחד עם שותפים לסוד כמעט לפני שנה.

המסיתים התעלמו משני מליארדי דולר שעלתה לנו המלחמה בלבנון, כאילו זה אינו מתבטא בגירעון שלנו במאזן התשלומים. התעלמו מהמשבר הכלכלי בעולם, כאילו משבר כזה נוגע רק לכלכלה באנגליה, אך אינו נוגע למשק הישראלי. התעלמו מהיחידה באכטלה — בעוד שאין כיום הרבה שר' אוצר בעולם המערבי היכולים להתגאות במניעת האכטלה.

טענו כנגדי: צריך עסקת חבילה. אכן, רציחי עסקת חבילה. הצעתי זאת גם מעל במת הכנסת. אבל אז ריכלו, והפיצו אנדות. שאין עסקת חבילה מפני ששר האוצר אינו מחייב מספיק. נו, אז למה עכשיו אין עסקת חבילה?

מתברר שגם היום אין עסקת חבילה, ולא מפני שהממשלה אינה רוצה בה, אלא מפני שההסתדרות דוחה אותה מטעמים פוליטיים.

דב כן־מאיר (המערך):
האם התפטר מההסתדרות או מהממשלה?

יורם ארידור (הליכוד):
אכן, חבר הכנסת גר יעקבי מפתיע כמתן עצות בנושא זה. אבל כל נשכח, שכשהוא היה שר התחבורה היה לו מתכון מקורי לשיתוף פעולה בין גודמי המשק. חבר הכנסת יעקבי הכניס צבא לשדה התעופה, וחבר הכנסת משל פינה אותו משם.

כלפי הטיחו: צריך פיתוח.

אהרן הראל (המערך):
הוא לא השתנה.

יורם ארידור (הליכוד):

השכתי: פיתוח — ללא נטרול הוצאותיו האינפלציוניות, יביא בעצמו לאינפלציה, והאינפלציה תכריח שוב לפתח. אין להשיג פיתוח ריאלי אלא במחיר אינפלציה מטורפת. אמרו לי, שזאת תיאורית הבל, פרי המצאתי בשותפות עם הד"ר פלסנר. אלה שכן טענו בעבר יכולים היום להיווכח בטעותם, מהניסיון שנרשם אחרי התפטרותי. אכן, האינפלציה באמת אוכלת את הפיתוח.

מיכאל בריזהר (המערך):
האם אלה הבעיות שלך או של המדינה?

יורם ארידור (הליכוד):

כארבעת החודשים האחרונים לא חל פיתוח ריאלי של השקל בהשוואה לסל המטבעות האירופי. איפה הם היום אלה, שבעבר תבעו פיתוח כפתרון פלאים? הם לא נעלמו, הם דורשים עוד פיתוחים. אבל לאן נעלמו הפיתוחים?

טענו כנגדי: קצץ בתקציב, והאינפלציה תיבלם.

מיכאל בריזהר (המערך):
האם תצביע כעוד או נגד התקציב?

יורם ארידור (הליכוד):
ואכן, הכרחי לקצץ בתקציב. אני משבח את הממשלה על מאמציה לקצץ בתקציב, ומקווה שהחלטת הקיצוץ גם תחבצע הלכה למעשה. אולם אני שולל העלאות מסים כדרך לאיוון התקציב. במקום קיצוץ בהוצאות.

אהרן נחמיאס (המערך):
אין זה הוגן להשמיע זאת.

יורם ארידור (הליכוד):
לא אשבח את מאבק שלי להקטנת הוצאות הממשלה — עוד מימי הוויכוח על גובה הפיצויים למפוני סיני — עד שיצא הדבר מידי ועבר לוועדת־משנה של ועדת הכספים.

אולם עם כל חשיבות התקציב, אין הוא מכשיר המסוגל לכדו להשיג את כל יעדי במשק. הגירעון בתקציב אינו הגורם היחיד לאינפלציה, אסור להתעלם ממנגנוני ההצמדה: פיתוח מעלה מחירים; מחירים גוררים עלייה בשכר; שכר גורם לעלייה בהוצאות ובמחירים; עליית מחירים גוררת פיתוח.

עצמאות כלכלית היא חסונה המשקי של מדינה, לרבות יציבות המטבע שלה. התוכנית כולה יכלה להתבצע כפרי החלטה שלנו, ושלנו בלבד. נכון שביקשתי בשבילה גם תמיכה אמריקנית. מה הפסול בכך? הרי אנו רוצים שיתוף פעולה אסטרטגי עם ארצות הברית. למה לא יהיה שיתוף פעולה לכלי? יכלנו לבצע את הרפורמה המשקית הגדולה ביותר בתולדות מדינת ישראל בתמיכת המעצמה הכלכלית החזקה ביותר בעולם.

אבל כאן לא אהבים חידושים. חידושים צריכים לבוא מאיסלנד. כאן היו מסיתים לתיאבון, מסיתים שלא הבינו את תהליכי המשק, גם מבין הפוליטיקאים וגם מתחום התקשורת, ובהם היו גם כאלה שמוטפים בייחוד בימים האחרונים, נגד הסתה אישית. כה היו עסוקים בהסתה נגדי, ברצח אופי, עד שלא נותר למסיתים זמן לחשוב. האשימו אותי ביהירות, בהתנשאות, הייתי בודד. אבל בדידות איננה יהירות. בדידות איננה התנשאות, בדידות היא נחלתו של מי שאינו הולך בתלם.

אם לא דולריזציה — מה כן? גם בממשלה שואלים: איפה התוכנית הכלכלית של שר האוצר? הרי רואים אנו שאין אפילו בתקציב החדש, שום פתרון לאינפלציה. התקציב יבחן מחדש מדי שלושה חודשים, וקשה יהיה לשר האוצר לייצב הסכמי שכר עם האיגודים המקצועיים למשך שנה, כאשר יהיה עליו לבחון את התקציב מחדש עם עמיתיו השרים ככל שלושה חודשים. ניווכח בזאת באפריל. אבל, למען כולנו, נאחל לשר האוצר הצלחה.

לאופוזיציה, שתצביע נגד התקציב, אין שום תוכנית אלטרנטיבית ואין שום פתרון. בעסקת חבילה אין היא מעוניינת, ותורמתה לתקציב היא בעיקר בתמיכה בהצעות המביאות להגדלתו.

חשוב לחזור ולזכור: קיצוץ בתקציב, אף-על-פי שהוא חשוב, אף-על-פי שהוא חיוני, אין בו די. זאת ארתי גם כשהגשתי את התקציב של השנה שעברה. היום אולי זה כבר מובן יותר. היום אולי יאמינו לי יותר שדרושה פעולה גם נגד מנגנוני ההצמדה. היום אני פחות בודד מכפי שהייתי קודם. פרופסורים ועיתונאים שחלקו עלי קשות בנושאים אחרים — וגם אני אינני נקי משגיאות — כעת גם הם מצטרפים לחוג ידידי תוכנית הדולריזציה. גם הפוליטיקאים עוד יצטרפו ויתמכו בתוכנית זאת, ואכן, יצטרפו לבצע את התוכנית, ואני קורא לממשלה זאת לבצע אותה. למה מחכה הממשלה, שהמעריך יבצע את התוכנית? זאת תוכנית טובה למשק, טובה לממשלה. אני יודע: מה שלא ייעשה מרצון — המצב יכפה אותו. התוכנית הזאת תבוצע.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסת יורם ארידור, רשות הדיבור לחבר הכנסת אליעזר אבטיב, ואחרי — לחבר הכנסת נפתלי פדר.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

מי יגן על שר האוצר שאיננו נמצא כאן עכשיו?

אליעזר אבטיב (חזית רחית לאומית):
אדוני היושב-ראש, כנסת ונכבדה, תחילה אני רוצה להצטרף לברכות לשר האוצר, גם אם אין הוא נוכח כאן. הוא בשליחות. אני מקווה שיעדי התקציב שהוא הגיש לנו יושגו. מי יתן והמשק יתייצב מבחינה כלכלית ויוגשמו כל הציפיות שלנו.

מורי ורבותי, אם תהיה עקביות במדיניות הכלכלית, היעדים והמטרות אכן יושגו, למרות הזעזועים ואי-היציבות היקיימים היום במשק. עקביות והתמדה דרושים כדי ליצור

בבעיית האינפלציה זלזלו וזלזלו גמור; אבל היום רואים כמה קשה לבלום אינפלציה, כמה חשוב לבלום אינפלציה. כלכלנים נבונים לא הבינו, שהמודל של המשק הישראלי שונה, גם בגלל מנגנוני ההצמדה — מזה של משקים אחרים. ולכן עסקו מותחי הביקורת בתיאוריות נפל, המבוססות על מודלים זרים ובלתי זמנאמיים.

באותו זמן החלתי להכין את התוכנית הקרייה תוכנית הדולריזציה, או התוכנית לייצוב המטבע. השם "דולריזציה" אינו ממצה את מהותה של התוכנית. תוכנית זו כוללת מניעת הדפסת כסף למימון הגירעון הממשלתי, אך היא גם מאפשרת ביתר קלות — כשהוא לא היטה הנוכחית — לערוך קיצוץ בתקציב, שלא יהיה כרוך בגידול ממשעמתי באבטלה. היא כוללת פיתוח דיאלי, שמדי אתריו מייצבים את שער המטבע. אבל פיתוח כזה, המבוצע במסגרת הכוללת של התוכנית, ניתן להגן עליו, מפני שהאינפלציה תרד על-ידי הדולריזציה לרמה שארצות המערב.

התוכנית כללה שתיקה שכר, מלבד לחלשים, בשיעור של כ-7%, אך שתיקה זו היא חרד-פעמית; היא לא היתה אמורה להיות מתמדת, ולאחריה היינו מגיעים לשכר גם מוגן וגם יציב. בגלל יציבות המטבע היינו נמנעים מהתאמות מחירים מסוכסדים כל כמה שבועות. לא היינו עסוקים בשתיקה השכר ככל חודש, בממדים בלתי נסבלים ובלתי צפויים. כמאבק על פיצוי שתיקה ובטעור ומתמיד של יחס העבודה, התוכנית כללה כיטול הצמדות, אבל גם לא היה צורך בהצמדות, מפני שהכול היה נקוב במונחים דולריים — שכר, מחירים, תקציב ואשראי, והאינפלציה היתה מתגמדת לרמתה במערב. היינו עוברים לכללי משחק חדשים, הנוהגים במערב, גם בתחום השכר. בקצרה: התוכנית יכלה לפעול בזימנית גם על האינפלציה וגם על מאזן התשלומים, והיא כבר יכלה להיות מאחורינו, מפני שהיא היתה צריכה להתבצע עד סוף 1983. את כל אלה כללה התוכנית, אך היא לא כללה את כיטול המטבע הישראלי. היה דיון אם נוסף על השקל יהיה גם הדולר הילך חוקי, אך בנושא זה טרם הגענו לסיכום או להסכמה. ככל מקרה, לאחר הפעלת התוכנית ולאחר הצלחתה, היה מוחלף המטבע הישראלי הקיים במטבע חדש, אך זה היה כבר מטבע יציב. המוכנס למשק יציב.

אולי, אדוני היושב-ראש, השם "דולריזציה" אינו מוצלח. לא אני בחרתי לקרוא לתוכנית בשם זה, אבל לא השם קובע. התוכנית היא העיקר. יש לה נוסחאות-משנה אחדות, ולא משנה לי איך ייקרא לה. אפשר לקרוא לה "תוכנית לייצוב המטבע", אבל ייצוב הוא תמיד ייצוב ביחס למשהו אחר, שהוא יציב. ייצוב של מטבע הוא תמיד ייצוב ביחס למשהו מחוצה לו. אני הצעתי ייצוב ביחס לדולר, אבל לא אכפת לי אם אלה שמתביישים להדרות טבעותם בעבר יקראו לתוכנית בשם "רפורמה מונטרית"; טוב, שתיקרא רפורמה מונטרית, רק שיבצע את הדולריזציה.

לא היתה בתוכנית שום פגיעה בעצמאותה הכלכלית. ראו איזה פרדוקס: שר האוצר, המתנגד לדולריזציה, נאלץ להתגונן בארצות-הברית בטענה שהוא מקצץ בתקציב ההתחליות, אך נגדי טענו שהעצמאות הכלכלית נפגעת, כביכול, דווקא על-ידי תוכנית הדולריזציה.

יגאל הורביץ (רפ"י — הרשימה הממלכתית):

לא בגלל התוכנית נפגעה העצמאות הכלכלית.

יורם ארידור (הליכוד):

עצמאות כלכלית של מדינה איננה מושגת במלים.

לחוף-לארץ להוציא עמו 2,000 דולר זה יותר מדי. בתחום הזה יש צורך בפיקוח יותר ממשי ויותר מעשי; שאם לא כן יהיה זה כבחנינת חוק או הוראה שאכיפתם מוטלת בספק. כל מדינה שהחוב הלאומי שלה היה מגיע לסכומים כאלה היתה נוקטת צעדים כאלה, ואף צעדים יותר חריפים.

בתחום ההוצאה הציבורית, התחזית בשנת 1983 היתה 0.8%, ואילו האומדן ל-1983 הוא בערך 7.7%. אני מקווה, שבתקציב הזה יהיו האומדן וההוצאה כפועל בהתאם למדיניות שנקבעה בתחילת שנת התקציב. התקציב מראה על ירידה של 5.5% בצריכה האזרחית, של 7.5% בצריכה הביטחונית, ושל 3% בצריכה האזרחית. לדעתי, אפשר יהיה להשיג את היעדים הללו, כתנאי, שנכוון ונכין את אזרחי מדינת ישראל לקראת זאת.

אני חרד לאותו חלק מכוון של 13% ירידה בהשקעות בתקציב. אומנם זה יתפרס על פני ענפים רבים במשק, אבל גם פה יש צורך בהכוונה. לצערי, נוצרו פערים גדולים מאוד בין התחזיות ל-1983 לבין האומדנים, והפערים הם בכל התחומים: הן כחליג — בתוצר הלאומי הגולמי — הן בתוצר המקומי העסקי, הן בצריכה הפרטית והציבורית, ובעיקר בהשקעות הגולמיות, בערך היצוא בשוק המקומי וביבוא.

שר האוצר אומר, שהשינוי במבנה המשק יהיה הדרגתי. אני מסכים עם ההנחה הזאת, וכדרכי אני מפרש זאת בצורה קצת שונה. לדעתי אין לגזור על הציבור גזירה שאין הוא יכול לעמוד בה, מחד גיסא; ומאידך גיסא יש לצמצם, ויש להוריד בשומן במקום שאפשר לעשות זאת.

אם אפשר בכלל לחלק את הציבור, הייתי מחלק אותו לפי שלוש קטגוריות. הקטגוריה הראשונה — השכבה החלשה. אני מניח, שאין איש רוצה להרע לה, ושמופעם לפעם — ייתכן שאפילו לעתים קרובות — יהיה צורך בעדכונים בשכילה. הקטגוריה השנייה — השכבה העשירה, שלגביה לא ישנה המצב דבר. הבעיה המרכזית תהיה אפוא לגבי הקטגוריה השלישית, השכבה הבינונית, שעליה תיפול למעשה כל המעמסה. ולכן עלינו להיות זהירים, ולא לנקוט צעדים דרסטיים, אלא צעדים איטיים ואפקטיביים. אל לנו לגרום למצב, שבו בני השכבות הבינוניות ייפגעו, ויזכרו לקטגוריה הראשונה, לקטגוריה של השכבות החלשות.

אני סבור שההשקעות במחקר ובפיתוח וביגיון משקיעים צריכות להימשך, גם אם התקציב הזה אינו מורה זאת אלא מראה — לצערנו — ירידה ברבר זה. אם יש לנו יתרונות מסוימים, הרי שיש לנצלם. אני מתכוון למחקר ולפיתוח, הן התעשייתיים והן החקלאיים, יש לנצלם בשעה זו לא רק כדי להבליט את היתרונות שלנו, אלא גם כדי להגביר את החטוקה היצרנית ולמנוע אבטלה.

לדעתי, יש לנו יתרונות בתחום המחקר והפיתוח, בתחום הפיתוח התעשייתי; ועובדה היא שיש לנו בכל זאת יצוא כ-11 מיליון דולר, ואין לזלזל בזה.

רענן נעים (המערך):

כן, בעיקר בחקלאות...

אליעזר אבטבי (חזית דתית לאומית):

הקשב רגע.

רענן נעים (המערך):

אני מקשיב כל הזמן.

אליעזר אבטבי (חזית דתית לאומית):

עלי לומר שהתקציב יגרום, לצערי הרב, לאבטלה

אמינות. כלא אמינות, לצערי, לא תהיה יציבות. המשק הישראלי בנוי ביסודו על תשתית בריאה, הן בתעשייה, הן בחקלאות. אין לנו משק אחר. לכן גם אין ברייה אחרת אלא לבנות על התשתית הזאת, ורק עתה ניתן לבנות, כדי לחזקה, על כל מרכיביה. המרכיב הראשון הוא האמינות, אמינות בכל התחומים — בשוק ההון, במשק ובייצור. צריך אמון בייצור. לדעתי, התקציב הנוכחי ידרוש התמודדות. עומדים לפנינו אתגרים רבים, כן יהיה צורך, בעת ובעונה אחת, הן בצמצומים והן בצמיחה מסוימת.

השאלה המרכזית תהיה: איך אפשר לווסת את הרברים כך שזה לא יכאיב יתר על המידה למי שכבר כואב. אינני מתכוון רק לשכבות החלשות — כי את השכבות האלה צריך לפצות מייד — אלא אני מתכוון גם לשכבות הבינוניות, שעליהן יוטל עיקר הכובד.

שר האוצר דיבר על משק מבוקר בתחום הצמיחה, ואני בהחלט מסכים. אתו שלא רק המשק יהיה מבוקר, אלא גם החומים אחרים, כמו, למשל, הפיקוח על המחירים. נכון אומנם שלא על כל המחירים ניתן לפקח, אבל אפשר בהחלט להכניס בין 20 ל-30 מוצרים למערכת הפיקוח והבקרה.

ואם בצמיחה עסקינו, חשוב אומנם לשים את הדגש על חפוקה ליצוא ועל מוצרים שהיוו תחליפים לביבוא; אולם שמותי בימים אלה על קריטריון חדש שפורסם — ושאיני אינני מסכים אתו — שלפיו מפעל שאינו מייצא 30% ממוצרו לא ייכלל במסגרת חוק לעידוד השקעות הון. הרבר הזה עלול לפגוע בעיקר באזורי הפיתוח, שממילא אין בהם מספיק יזמים. לדעתי, אין להטיל גזירה זו על כל המפעלים, אלא לתת למפעלים — בתקופת הרצה של כמה שנים ראשונות — את האפשרות להתמודד עם היצוא. יצוא לא נעשה מהיום למחר. כל מי שעוסק בנושא זה, יודע שיש צורך בקשר שווקים קיש צורך בהתמודדות רצינית עם הנושא הזה; ויש צורך שאיכות המוצרים תהיה גבוהה ושיתעמוד בתחרות עם גורמי חוץ — יבין את הבעיה. המגמה באופן כללי ובסעי אומנם נכונה, לאמור: ההשקעות יהיו רק כמפעלים שתוצרתם מיועדת ליצוא, או המייצרים תחליפים מוצרי יבוא; אולם צריך גם לאפשר למפעלים להתאים את עצמם ולהתמגל למצב חדש.

גם אני סבור — כמו קודמי, השר לשעבר ארידור, ואחרים — שהמיסוי על היצוא גבוה מאוד. אינני יודע אם דווקא עכשיו זו השעה המתאימה לתקן מצב זה, מפני שההכנסות קטנו עקב צמצום היבוא וכיצוא בזה; אבל לא ייתכן שהמצב יישאר כך, כמדיניות. יש צורך להקטין את המיסוי על העבודה ועל הייצור. הצעדים שבהם נקט שר האוצר בתחום צמצום היבוא היו צעדים נכונים, גם אם גרמו במישורן לצמצום ההכנסות ממסים, ובעקיפין הגדילו את האינפלציה במוצרים מסוימים. למרות עובדה אלה אני מצדיק את הצעד הזה של השר, ויש להמשיך לתפס דרכים נוספות לצמצום היבוא, בעיקר מאותן מדינות שהמאזן המסחרי בינינו לכינן הוא לרעתנו. אני חושב שאנחנו צריכים להסביר למדיניות ידירותיות אלה — פרט למדינות, שיש לנו עניין מדיני בכך שהיחסים האלה אתן יימשכו — שהמאזן המסחרי צריך להשתנות, ולפחות להגיע לאיזון. זה צריך להיות אחד היעדים שלנו.

המחסור במטבע-חוץ הפך, לצערי, למחלה כרונית אצלנו. כל עוד החוב הלאומי החיצוני שלנו מסתכם בגירעון של כ-22 מיליארד דולר, עלינו להתייחס לנושא מטבע-החוץ כאל נושא רציני ביותר. איש אינו רשאי לזלזל, טלילה, במצב חמור זה שהאלי נקלענו. אני חושב, שהצעדים שבהם נקט שר האוצר בתחום הזה אינם מספיקים. להרשות לכל יחיד הנוסע

בתחומים מסוימים ובאזורים מסוימים, ויש להזהר מזה. כ"י כידוע, אין אנו יכולים לסבול בארץ הזאת אבטלה, ויש צורך להכין את התשתית התעשייתית ואת היצוא לקליטת אנשים אלה. אי-הכנתה של תשתית בעוד מועד תעמיד אותנו, חלילה, בפני משבר חברתי, שהוא הגרוע מכול.

ואשר לשוק ההון, יש לעשות כל מאמץ כדי לייצב שוק זה, שהוא חשוב במשך קטן או למשך גדול, שהרי הכול יחסי. לא צריך לעבור מקיצוניות לקיצוניות. יציבות שוק ההון מחד גיסא, והמשך פעולת החיסכון מאידך גיסא, יתנו את הבסיס הרצוי ליציבות ולאמינות. אין זה סוד שבמדיניות מונטרית נכונה יש אלמנטים חיוניים, לא פחות מאשר קיצוץ זה או זה בתקציב. באין מדיניות מונטרית אמינה ונכונה, אורכת, חלילה, סכנה למפעל החיסכון, ומפני הדבר הזה צריך להזהר זהירות יתר. אני יודע, כולנו כאן יודעים, שאנחנו חיים במדינה שבה החיסכון מגיע לכרי 25%.

אשר לאינפלציה — המאמצים בתחום זה לא עלו יפה, לפחות עד כה. מדיניות השערים הנוכחית והמדיניות של שר האוצר הנוכחי יגדילו אפוא את האינפלציה, לפחות לפי שעה, כי עד שהביקושים יקטנו יעבור זמן רב. לדעתי, הממשלה, לפחות בתחומים שבהם היא יוזמת העלאות מחירים, צריכה להשקיע היטב על כך שערד להמטת היעדים המרכזיים, כלומר עד להקטנת הביקושים, יש להאט את קצב העלאות המחירים היוזמות עלייה.

רבותי, המלחמה באינפלציה החריפה. היום ההתמודדות בה קשה יותר מכשנת 1983. השאלה המרכזית שתנקר במרחנו בבית, הנה כמה מדי שבווע היא האם יש בכוחם של הצעדים הנעשים לצמצום הביקושים להתמודד עם בעיה זו. תיאורטית, יש מקום לכך, זה נכון. אבל עלי לציין, שיש במשק הרבה כסף, בחלקו הגדול — כסף שחור, שיש בכוחו לשבש כל מהלך, ובמיוחד את המהלכים המתוכננים. לעומת צמצום הביקושים המכוון על-ידי הממשלה, ההון השחור שנמצא במשק יכול לשבש כל מהלך. למעשה, ייתכן מצב שחלק מהציבור יצמצם את הצריכה, אבל החלק האחר, שבירו כספים רבים, ימשיך לשפוף שמן על מורות האינפלציה. בתחום של הכספים הללו טרם נעשה דבר רציני, ויש לחשוב בכיוון זה.

למעשה, התקציב היה אמור לתת תשובות לפחות בסקטור היצרני, כהצעת שר האוצר, ואני מסכים אתו. אבל אני תובע לעשות זאת לא רק בדיוורים, אלא גם במעשים. התקציב שמונה לפנינו אינו עונה על שאלה זו. הוא אימנם מעודד ייצור ייצוא, אבל איננו מעודד את הקיים.

אינני יכול לפטור את עצמי מלציין במיוחד את התקציב החשוב לסקטור שאני מייצג. תקציב משרד החקלאות. לדעתי, אין בו כדי להתמודד עם בעיות המשק החקלאי, ובמיוחד לא עם בעיותיהם של חלק מהמושבים, שנקלצו לקשיים גדולים מאוד. עלי לציין, שהפתרון המעשי במשק החקלאי, בקיבוץ ובמושב, עדיין אפשרי. ניתן למצוא את הפתרונות בתוך המשקים. ניתן לפתור את הבעיה באמצעים לא רבים, ולא להשקיע ביצירת מקום עבודה אחד מחוץ למשקים. יצירת מקום עבודה אחד עולה היום כמיליון שקלים. אם אנחנו רוצים, ניתן לפתור את הבעיות במשקים עצמם בסכומים הרבה יותר קטנים. כל מי שסבור שניתן לפתור את הבעיות על-ידי הוצאתן — טועה. עליו לעשות חשבון כמה עולה היום יצירת מקום עבודה.

באחרונה נעשה סקר חדש ב-22,000 יחידות משק חקלאי במושבים, ב-18,000 מהן נעשה סקר אישי. הסקר הזה מראה שיש 5,400 יחידות משק שנקלצו לקשיים. והן על סף

התמוטטות. על סף פשיטת רגל. לגבי כ-7,200 יחידות, אם לא יהיה טיפול יסורי ומלווה כהדרה, בהשקעות וכאמצעים — מצבן יהיה כמו של הראשונים. ואילו היתר, כ-14,000 יחידות, מצבן טוב וסביר, אך גם פה יש צורך בליווי מתמיד.

צד לי לומר שתקציבי הפיתוח קטנו בעיקר בתחומי המחקר והפיתוח, שהם, לפי דעתי, גורם מרכזי ברכישת ידע ומידע וערכו בהמשך ההתמודדות שלנו בתחום היצוא. אם היצוא יקר לשר האוצר ולכולנו — אל לנו לפגוע בתקציבי המחקר והפיתוח, כי בהם טמון עתידנו.

היוזר מ' כהן אבידן:
תודה לחבר הכנסת אבטי. רשות הדיבור לחבר הכנסת נפתלי פדר, ואחריו — לחבר הכנסת שבח וייס.

נפתלי פדר (המערך):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לאחר נאומי האופוזיציוני המובהק והקיצוני של חבר הכנסת ארידור, לא נותר לנו אלא לתכות ולראות האם ירים את ידו בעד התקציב הזה בקריאה שנייה ובקריאה שלישית. חבר הכנסת ארידור מנסה בכל כוחו להשכיח את מדיניותו שהביאה לתהוה ובוהו כלכלי, מדיניות שפשטה את הרגל, שבעטיה נאלץ להתפטר, והוא מנסה להציג תמונה מסולפת, כאילו רק בגלל תוכנית הדולרוויזיה שלא נתקבלה הוא נאלץ להתפטר.

יגאל הורביץ (רפ"י — הרשימה הממלכתית):
אתה צודק.

נפתלי פדר (המערך):
ועכשיו — לענין. אדוני היושב-ראש, ראשית, ברצוני לחזור ולהביע את מורת רוחי על האיתור הניכר בהנחת הצעת התקציב על שולחן הכנסת. השתלשלות העניינים בהגשת התקציב השנה אין לה תקדים. זו שערורייה, שהביאה לשיבוש סדרי השלטון והמינהל התקין, ולראובנו נראה שיחלוף זמן רב, אולי שנים, עד שהנורמה של הגשת התקציב בזמן תתמסר שוב ותלכש צורה כמו בכל מידינה נאורה ומתוקנת.

לא נעים, אבל אפשר לחשוב שעיוות מושגי הדמוקרטיה והפגיעה בריבונות של הגוף המחוקק העליון הם שעומדים כנר לרגלי האוצר, והממשלה בכל הנוגע לפרשת התקציב של 1984/85. הסבר אחר קשה למצוא. לברדיחה שנקראת 'הצעת חוק התקציב'. האוצר יודע, הממשלה יודעת, הכנסת יודעת וכל העם יודע. שהספרים העבים המונחים לפנינו אינם אלא הצגת ראויה פתטית, שמלבד הוצאתם של שקלים רבים מקופת המדינה לשם הדפסתם, השפעתם על המדיניות הכלכלית היא אפסית.

הצעת התקציב המונחת לפנינו חסרה כל תוכן ומשמעות כלכלית. חוסר היכולת לצפות מראש את מקדם ההתייקרות גורם לכך, שעמודות המספרים המופיעים בספר מייצגות נתונים כספיים מנותקים מכל מציאות, שקלים אינפלציוניים המאבדים מערכם מדי יום, שעל-פיהם לא יוכל שום משרד ממשלתי לתכנן את הוצאותיו.

אפשר שהרעיון של עדכון התקציב בכל שלושה חודשים הוא הפתרון המתאים למציאות האינפלציונית של המשק שלנו. לפי שיטה זו יתאפשרו פיקוח וקבדה יעילים יותר על ההוצאות הממשלתיות. אם אכן יאומץ הרעיון, יש לממשו בצורה כזאת, שכל רבע יוכן תקציב ממשלתי אמיתי, שיוכא לאישור הכנסת ויצמוד לביקורת ציבורית-פרלמנטרית נאותה. אולם מה שמבקש שר האוצר לעשות הוא להפוך את התקציב לאחוזתו הפרטית; לנהוג בו כגביר, אשר מחלק מעוגת התקציב לפי ראות עיניו. ולהפוך את ועדת הכספים לחותמת גומי.

מועדת העבודה על ההון? אם אומנם זה מה שמונת ביסוד המפנה, אני מוכן לכרך על כך: אלא דימני, שהאמת היא הפוכה והרבה יותר פשוטה ועגומה: זוהי ערד ירייה באוויר, המאפיינת את התורה ובוהו של המדיניות הכלכלית. עוד הדגמה מוחשית וזיה למדיניות, הפותחת פתח להזרמה בלתי מרוסנת המסתחררת בין עמדות מוספרים שבספורי התקציב הכנסה של 116 מיליארד שקלים נוכעת מהעברת חסכונות פת"מ — פיקדונות חושב מקומי — לקופת האוצר, ולא אחפלא אם הציבור יפרש זאת כמעין הלאמה. ללא כל נקיפות מצפון מחשיב שר האוצר את השקלים, שאותם אוגר האוצר הקטן אחד לאחד, כהכנסה המיועדת לקופתו. מכל מקום ברור, שצעד זה מוביל אותנו למסקנה, שהאוצר אינו בונה על אמונו של הציבור באיגרות-חוב ממשלתיות.

חברי הכנסה, המסמך שלפנינו הוא מסמך קודר המבשר שתורות, אין הוא מבשר צמיחה, אין הוא מבשר בלימת האינפלציה, כל אשר ניתן ללמוד ממנו הוא, שהשחיקה בשכר תגבר, שהאבטלה תצמח לגבהים דמוניים, עד שאחד מכל עשרה מועסקים יהיה מובטל, ושהאינפלציה תמשיך לדהור ולהרוס כל חלקים טובים במשק הישראלי.

לא ניתן ללמוד מהתקציב דבר באשר לסדר העדיפויות של הממשלה בכל הנוגע להוצאותיה. קשה ללמוד ממנו כמה היא תכניס וכמה היא תוציא. זהו תקציב מלומני, אשר מגיע לכ-120% מהתוצר הלאומי, 120% מהתל"ג — אין לכך תקדים, אין לכך אח ורע בעולם כלול. החמאתי קודם לידענותם הכלכלית של שרי האוצר, אך נראה לי שלא קם עדיין הגאון הכלכלי אשר יוכל לגבות מהאזרח כ-120 שקלים על כל 100 שקלים של הכנסה שזורמת לכיסו.

חברי הכנסה, התשובות למכאובי הכלכלה הן פוליטיות ויש לחפש בתחום זה, בתחום הכרעות הפוליטיות: סיום מהיר של ההרפתקה הלבנונית והפסקת ההתחליות עשויים, בין היתר, להרוס תרומה מכרעת מהבראת המשק הישראלי.

אני רוצה להגיד מלה בעניין העלייה והאבטלה, והיא כהא תליא. ישראל, מדינת היהודים, ישראל שרשמה על דגלה כאחד מיצירות הראשיים את העלייה, לא תוכל להתקיים עם אבטלה כזאת. מעט כוח המשיכה שעדיין נותר לנו יאבד גם הוא. אולם לא רק לעלייה נשקפת סכנת כליון: אם נמשיך ונצעד בדרך הנכונה, ניתן, לצערנו, רק לחזות חוזן של הרס, שיקיף את כל תחומי המשק והחברה, והעלול להצדינו אל עברי פיתחום.

היור"ר מ' כהן-אבידב:

תודה לחבר הכנסה נפתלי פדר, אני מודה לחברים המקפידים על הזמן, ואפילו אינם מנצלים את רוב הזמן. רשות הדיבור לחבר הכנסה שבח וייס, ואחריו — לחבר הכנסה יגאל כהן.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסה, אני חושב שפג טעמו וסר חנו של הדיון על התקציב. אנחנו מתחילים היום את הדיון ולרשותנו שעות אחדות, במקביל לנו החלה ועדת הכספים בדיון על החוק, והאפשרות שהכנסת תשנה משהו מן התקציב הזה אפילו לא עולה בדמיונם של מעצבי המדיניות הכלכלית שלנו.

אורה נמיר (המערך):

סליחה, אדוני היושב-ראש, איפה סגן שר האוצר? הוא לא צריך להיות כאן?

היור"ר מ' כהן-אבידב:

יושבים כאן כמה משרי הממשלה.

כל העיכוכים וההרגלים האקרוטיים שנוקט שר האוצר בעניין התקציב ממחישים את העובדה, שהוא נמצא בדרך שאין לה מוצא. שאליה נקלעו הוא והממשלה בשל מדיניות שגויה, מטעית ורשלנית. על כך הם יתנו את הדין.

איתרע מזלה של ממשלת הליכוד, או יותר נכון של ממשלות הליכוד, ששרי האוצר שלהן המתחלפים לכקרים מתמקדים תמיד בכביעה אחת בלבד, ומזניחים בעיית אחרות. לאחר שהשר שמחה ארליך ז"ל טרף את כל מערכות המשק, בא השר לשעבר יגאל הורביץ, ייכרל לחיים אוזבים, טיפל במאזן התשלומים בהצלחה מסוימת, אך האין את האינפלציה לשיעורים תלת-ספרתיים.

שר האוצר הבא בתור, יורם ארידור, ניסה לטפל במרץ באינפלציה, לא יוכל לה, והזניח את הטיפול במאזן התשלומים, שצנח אל מתחת לקו האדום. כיום יש לנו שר אוצר חדש יחסית, ששם לעצמו כמטרה ראשונה להשיג שיפור במאזן התשלומים, ונלא מבינתי מדוע אותם שרי אוצר, שהיו הכלכלה נהירים להם, מתעלמים מן העובדה שבכלכלה הכלים שלובים: לא ניתן לטפל בכביעה אחת תוך התעלמות מהאחרות.

שר האוצר הנוכחי חושב, שאם לא יטפלו באינפלציה, לא יזכירו אותה, לא ידברו ולא יכתבו עליה, היא תיעלם מאליה, בכך הוא משתלב יפה מאוד במדיניות בתי-הדינה שאותה נוקטת ממשלת הליכוד לאורך כל החזיתות. ממשלה זו — ושד האוצר בכלל זה — טומנת את ראשה בחול, מתעלמת מן המציאות, ומדי פעם מפלטת מבטן האדמה נתונים מטעים ושגויים, כמו למשל חוק תקציב זה, וחושבת שבכך עושה היא את מלאכתה נאמנה.

דעו לכם, שרי הליכוד: עכשיו, כשהמטבע של האשמת שלטון המערך בכל החוליים במשק נשחקת — או נשחקה כבר מזמן — מופנים כיום החצצים להמטרה הליגיטימית, ולא לאורך זמן תוכלו להימלט מפגיעתם. האינפלציה, או נכון יותר הסופר-האינפלציה, תביא בהכרח לטיוח מערכות במשק, ללא ריסונה לא תצלח שום תוכנית הבראה.

בינתיים נראה, שהצלחתו היחידה של האוצר עד היום היא הקטנת ההכנסות ממסים. כל קיצוץ התקציב נועדו לאון את הפסדי המס מעצמאם ומחבורות, ומאחר שהקיצוצים שנעשו — נעשו בסובסידיות ובשירותים הרווחה, הרי שהתהליך הוא תהליך של העברת הכנסות מהשכבות החלשות לשם חיזוקם של העשירים ותיקון מחדש. אותם עשירים אינם ניזוקים כלל מהגזירות הקשות המונחתות על הציבור העניף: הם יוכלו לשלם את אגרות החינוך ללא כל קושי. גם המס על קצבאות הילדים לא ישפיע עליהם. ההיטל על נסיעות לחוץ-לארץ אולי יצמצם במקצת את זרם העובדים במסלול הירוק, אולם — אדוני שר האוצר, שאיננו נוכח כאן — המדיניות הכושלת, וחוסר האמון שנוצר בציבור, פתחו מסלול ירוק פעיל, אינטנסיבי, שכיוון זרימתו הפוך, וכזונתי למיליוני הדולרים הירוקים המזורמים על-ידי אזרחים שהתעשרו בימי הכלכלה הנכונה" לחשבונות חסויים בשווייץ.

וכן, בצד לו, פונה שר האוצר כהן-אורגד למפלט האחרון, והוא — שחיקת השכר. בסופו של דבר, שחיקת השכר והנכסים הפיננסיים שבידי החוסך הקטן אינם אלא מעשה הלאמה כועיר-אנפין, דווקא ממשלה קפיטליסטית, שרשמה על דגלה את ה"laissez faire" הליברלי, נוקטת צעדים מונטריים ריכוזיים כעלי אופי טוטליטרי. אינני חס על רווחי ההון המופלגים, שנצברו בימי שלטונו של השר ארידור; אבל איפה העקבות? או כבר חל המפנה המיוחל, שלפיו

האוצר יקרא את "דברי הכנסת" בעיון מדוקדק, וישיב על הדברים לאחר שיתן את דעתו לכל מלה שנאמרה כאן.

ויקטור שפיטוב (המערך):

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

היו"ר מ' כהן-אביב:

חבר הכנסת ז'אק אמיר, אנא, אפשר לשר המשפטים לסיים את דבריו. אתה תדבר אחר כך. למה קריאת הביניים, חבר הכנסת ז'אק אמיר? אפשר לשר המשפטים לסיים, ולאחר מכן אני אאפשר לך להעיר את הערתך.

שר המשפטים מ' נסים:

אין זו אשמתי של שר האוצר שהדיון מתקיים שלא בנוכחותו. הוא ביקש שהדיון יתחיל כשהוא ישוב. תודה.

היו"ר מ' כהן-אביב:

תודה לשר המשפטים.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אדוני היושב-ראש, הערה.

היו"ר מ' כהן-אביב:

ביקשו לפיך, חבר הכנסת ז'אק אמיר, גם הם רוצים להעיר. אתה תקבל את רשות הדיבור לאחר מכן.

יצחק זייגר (הליכוד):

איפה יושב-ראש ועדת הכלכלה?

שושנה ארבל-אלמזלנו (המערך):

מה אתה רוצה מיושב-ראש ועדת הכלכלה?

יצחק זייגר (הליכוד):

הנושא הכלכלי לא מעניין אותך?

היו"ר מ' כהן-אביב:

בבקשה, חברת הכנסת אורה נמיר, בבקשה. אנחנו נעשה כאן סדר. חברת הכנסת נמיר ביקשה לפיך, חבר הכנסת אמיר.

אורה נמיר (המערך):

אדוני היושב-ראש, אני מבינה ששר האוצר נסע, אני מבינה שזה היה כוונת המציאות, ומה שהבהיר עכשיו שר המשפטים היה כהחלט חשוב לכנסת. אבל אני שאלתי איפה סגן שר האוצר. אנחנו רק מתחילים בדיון, והוא סגן השר הנוגע ישירות לנושא. אני רואה שיש עוד חברי ממשלה ליד השולחן. אני חושבת שזה חפיקים. אני שואלת היכן סגן שר האוצר?

היו"ר מ' כהן-אביב:

אני סבור שאם סגן שר האוצר — — —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש — — —

היו"ר מ' כהן-אביב:

רבתי, עוד לא הספקתי לסיים משפט. אני מנסה לומר מלה. מדוע אתם מתפרצים לדברי? נשאלה שאלה, ואני רוצה להשיב עליה. האם מותר גם לי לומר משהו?

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אדוני היושב-ראש, הרשה לי.

היו"ר מ' כהן-אביב:

חבר הכנסת ז'אק אמיר, אני כאמצע דברי. שמעתם את ההסבר מפי שר המשפטים לגבי היעדרותו של שר האוצר.

אורה נמיר (המערך):

אני רואה את השרים, אבל בכל זאת, זו הפעם הראשונה שמתקיים דיון על התקציב, כאשר שר האוצר נמצא בחוץ-לארץ. חייב להיות כאן לפחות סגן שר האוצר.

היו"ר מ' כהן-אביב:

חברת הכנסת אורה נמיר, לדיון הזה נקבעו שבע שעות. את סבורה שהוא יצטרך לשבת כאן שבע שעות מכלי לווז?

אורה נמיר (המערך):

כן, לפחות בתחילת הדיון. ספיר היה יושב כל זמן הדיון.

עדיאל אמורי (המערך):

ספיר היה יושב מההתחלה ועד הסוף.

יגאל הורכין (רפ"י — הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, אם תרשה לי להעיר הערה — — —

היו"ר מ' כהן-אביב:

מדוע כולכם מתנפלים עלי? רק רגע. אני אינני מסוגל לשבת שבע שעות.

שושנה ארבל-אלמזלנו (המערך):

אפילו כאשר ספיר היה חולה והיה לו חוס הוא יושב פה כל זמן הדיון.

יקטור שפיטוב (המערך):

אדוני היושב-ראש, אני מצטער שאתה מעיר הערה כזאת.

שבח וייס (המערך):

יושב-ראש ועדת הכספים איננו כאן, איש איננו.

היו"ר מ' כהן-אביב:

רבתי, אחד אחד.

יקטור שפיטוב (המערך):

אדוני היושב-ראש, אתה כאילו משלים עם כך שהשר אינו צריך להיות כאן כל שבע שעות הדיון. אני רוצה להפנות את תשומת לבך, שבכל הדיונים שהיו על התקציב, לא רק ששר האוצר היה יושב כאן, אלא גם מנכ"ל משרד האוצר היה כאן, וגם הפקידות הבכירה הייתה כאן, כדי לשמוע מה הכנסת רוצה לומר. ראה, איש מהם איננו יושב כאן.

היו"ר מ' כהן-אביב:

לפעמים יש צרכים שמאלצים לעזוב את האולם לכמה דקות.

בבקשה, אדוני שר המשפטים.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב-ראש — — —

יצחק זייגר (הליכוד):

מי שאינו רוצה לדבר, יכול לוותר על רשות הדיבור.

היו"ר מ' כהן-אביב:

רבתי, הרשו לשר המשפטים לדבר. חבר הכנסת זייגר, מסרתי את רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב-ראש, שר האוצר דיבר עם יושב-ראש הכנסת, והודיע לו על הכוונה לנסוע לחוץ-לארץ ליממה — יממה וחצי. הוא לא יצא למסע תענוגות. הוא הלך לפעולה לאומית חשובה ביותר, שגם הניבה פירות. הוא ביקש שהדיון לא יתחיל היום אלא עם שובו. הדבר לא נתאפשר. משום כך יושבים פה כמה שרים, כדי להקשיב לדיון. המנגנון של משרד האוצר איננו חייב להיות ככנסת. אין לי ספק ששר

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

חבר הכנסת ז'אק אמיר, דבר אחר, אני ביקשתי לפניך.

אורי סגן (המערך):

"אחר" כמו בעצנתים, או "אחרי המכול"?

הי"ד מ' כהן-אבידב:

אני מודה לך, חבר הכנסת סגן.

אורי סגן (המערך):

עניתי לחבר הכנסת גולדשטיין.

הי"ד מ' כהן-אבידב:

אבל אני אינני יכול לדבר, אינני רגיל לדבר, כאשר אחרים מדברים. מה אני יכול לעשות? אני שמעתי את ההסברים של שר המשפטים. אני חושב שהם מקובלים על כולנו. אין לי ספק בכך. אני מבין שסגן שר האוצר היה כאן, אינני יודע אם זה הכרח שהוא יהיה כאן כממשל כד הדיון. יש כאן שרים אחרים. על כל פנים, אני מעיר את תשומת לבו ואדאג לכך שהוא יהיה כאן. כנראה יש לו מגבלות מסוימות, ואינני יודע אם הן עדיין קיימות או לא. אינני רוצה להיכנס לפרטים. אני סבור שאם שלושה שרים יושבים באולם ועוקבים אחרי הדיון. זה מספיק. עם זאת, לקחתי לתשומת לבי את ההערה ואני אבקש שסגן השר יהיה באולם.

בבקשה, חבר הכנסת אמיר.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אדוני היושב-ראש, לאור הדברים המלומדים של שר המשפטים, אני מציע לאפשר לכל חבר הכנסת שרשרם ברשימת הנואמים, אם רצונו בכך, שלא לנאום היום, אלא לחכות לשובו של שר האוצר ולנאום כאשר הוא יהיה נוכח. בצורה כזאת יהיו כל הצדדים מרוצים.

הי"ד מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת ז'אק אמיר, ההערה שלך הופכת לנאום.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

תן לי לסיים. אתה מבקש שאפשרו לך לסיים את המשפט, אנא אפשר לי לסיים את המשפט.

אני בטוח שאת דברי שר האוצר לא יקרא. הוא יקרא בוודאי את דבריו של חבר הכנסת יורם ארידור. לכן אני מבקש להשמיע את דברי באוזניו של שר האוצר.

הי"ד מ' כהן-אבידב:

תודה. חבר הכנסת עדיאל אמוראי, בבקשה.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

הי"ד מ' כהן-אבידב:

אני יודע שאתה ביקשת, אבל האמינו לי שאני נתן את רשות הדיבור בדיוק לפי סדר ההצבעה. אני אתן לכולם, כלי יוצא מן הכלל. בסדר? זה מספק את-כולם?

עדיאל אמוראי (המערך):

העובדה ששר האוצר נמצא בחוץ-לארץ איננה נוכעת —

קריאה:

הנה הגיע סגן שר האוצר.

אורה נמיר (המערך):

אדוני סגן שר האוצר, כרוך הבא.

עדיאל אמוראי (המערך):

קודם כול, התקציב הוגש באיחור של 22 יום, וכל התכנון השתכש. שנית, אם אני אשאל כל אחד מהשרים היושבים כאן — גם אותך, אדוני שר המשפטים — על ההערות שהושמעו על-ידי חבר הכנסת נפתלי פדר, למשל, הרי עם כל הכבוד, אני בטוח שאינך יודע על מה הוא דיבר.

שר המשפטים מ' נסים:

אדוני היושב-ראש, יש גבול.

עדיאל אמוראי (המערך):

אדוני שר המשפטים, אינני אומר זאת כדי לפגוע.

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

כנראה כל מי שיושב בכיסא שעשיו יושב בו חבר הכנסת אמוראי איננו מייק בדכרוי.

אורה נמיר (המערך):

עדיאל אמוראי (המערך):

אדוני השר, אתה התייחסת בדברך לפקידות של משרד האוצר. אני רוצה להסביר לך למה במקרה הזה, בדיון המתקיים היום, חייבת להיות נוכחת הפקידות הגבוהה.

יגאל הורביץ (רפ"י — הרשימה הממלכתית):

נכון, היא צריכה להיות כאן. תמיד היתה.

עדיאל אמוראי (המערך):

אדוני השר, עם כל הכבוד, מי שלא למד את התקציב לפרטי פרטי ואת המקדמים שלו, איננו מסוגל — יהיה גאון ככל שיהיה — לעקוב אחרי התקציב. הפקידות הבכירה של האוצר עסקה כזה, היא לברה מסוגלת לסייע בידי חברי הכנסת, בידי שר האוצר ובידי השרים האחרים. אנחנו לומדים מפהם והשר לומד מפהם, ובסופו של דבר אנחנו הנבחרים צריכים להוציא את המסקנות. אם הפקידות הבכירה לא תשמע את ההערות שלנו, עם כל הכבוד — אתה לא תוכל להבין ולהסיק את המסקנות, כי אתה אינך כתוך העניין.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

אבל זה נמצא בפרוטוקול.

עדיאל אמוראי (המערך):

כך זה היה כל השנים, כלי יוצא מן הכלל, בזמן כהונתם של כל שרי האוצר. כל סוללת העובדים הבכירים היתה נוכחת תמיד.

הי"ד מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת עדי אמוראי, שמעתך, מקובלים עלי דברך. אדוני סגן שר האוצר, אני מבקש ממך להיות באולם ככל שתוכל.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

יש שלושה יושבים-ראש והם מתחלפים ביניהם, אני רק סגן שר אוצר אחד.

הי"ד מ' כהן-אבידב:

אני יודע זאת, אמרתי את הדברים האלה, ועניתי במקומך שקשה לך לשכת במשך שבע שעות. כשם שגם לי קשה לשכת במשך שבע שעות.

אדוני סגן שר האוצר, אני מבקש להעביר את ההערה הזאת לפקידות הבכירה ולבקש מהפקידים שיהיו נוכחים באולם בעת הדיון על התקציב.

אוצר שהצטיינו ביד קמוצה מאוד ככל מה שנוגע לכספי ציבור: האחד זה יהושע רבינוביץ, והשני — יגאל הורביץ.

אורה נמיר (המערך):
יבדל לחיים ארוכים.

שבח וייס (המערך):
בהחלט.

אנחנו צריכים להחזיר למרכז התודעה שלנו את החובה לקמץ בכספי ציבור ולהפסיק קצת את חדרות החקיקה הסוציאלית למי שאינו זקוק לה או שיכול להסתדר בלעדיה.

יגאל הורביץ (רפ"י — הרשימה הממלכתית):
מאה אחו.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
חבר הכנסת רובין, אני מציע לך לשבת ולשמע את דבריו של חבר הכנסת שבח וייס. זה נוגע בדיוק לך. הרשה לי לעכב אותך כמה דקות.

שבח וייס (המערך):
אני אומר את זה גם לחברי.

שושנה ארבל-אמזולוני (המערך):
חבר הכנסת שבח וייס, אין חקיקה סוציאלית כלל.

שבח וייס (המערך):
במסגרת הזמן הקצר העומד לרשותי אביא דוגמאות אחרות, אבל לפני כן אני רוצה גם להעיר הערות אחדות לגבי ההוצאה הציבורית כולה. אין שום טיפול יסודי במה שהייתי מכנה כמארת המכפלה הלאומית שלנו: שבע מערכות גביית המסים, שבע מערכות גביית מסים כאומה של פחות מ-4 מיליוני נפש, רשת על גבי רשת, רשת על גבי רשת, ופסגת האבסורד זו גביית נפרדת של חשבונות חשמל ושל אגרת הרדיו והטלוויזיה.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

שבח וייס (המערך):

ודאי, אני מביא דווקא את הדוגמה המגוחכת ביותר. יש לנו גם חמש מערכות נפרדות לטיפול בנכים, שבכל אחת מהן, אגב, יש זכויות שונות, ובכל אחת דרוש מפענח-על של מערכת הזכויות השונות. 203 לטיפונדיות מוניציפליות; קיסרות אחת, ועל ידה — נסיכות ודוכסות ואמירות.

יצחק זייגר (הליכוד):
דבר גם על המשק ההסדרותי.

שבח וייס (המערך):

אני אדבר על מה שאני רוצה; ואם לך יש תסביך נגד תנועת העבודה ונגד ההסדרות, זה אינו מחייב אותי להיגרר אחריו. המשק ההסדרותי הוא אחד המשקים הפוריים ביותר בתחום התעשייתי, ובפסגתו ניצב המשק של התנועה הקיבוצית.

יצחק זייגר (הליכוד):
מדינה בתוך מדינה — — —

שבח וייס (המערך):

כן, אני מכיר את הדברים האלה, ידידי חבר הכנסת זייגר. מאחר שאיני עומד כאן בתפקידי הקודם כמורה באוניברסיטה, גם לא אנדי לך מה אני חושב על רמת ההערות האלה.

יצחק זייגר (הליכוד):

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
ארוני היושב-ראש, האם הצעתי מתקבלת?

הי"ר מ' כהן-אבידב:

לא, לא, אני מצטער. נקבע סדר-יום ואנו נוהגים לפיו. אני מקווה שהחברים סיימו. כל אחד העיר את הערתו. הדברים נרשמו, וחלק גדול מהם קיבלנו.

חבר הכנסת שבח וייס, בבקשה להמשיך.

שבח וייס (המערך):

ארוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני חושב שהוויכוח שהתקיים כאן והנוכחות הרופפת הם ביטוי למציאות עמוקה יותר: היא ביטוי לכך שלמעשה גם השרים וגם דוב חברי הכנסת חשים — מתוך התנסות אישית — שמשמעותו של הדיון הזה היא קטנה. הוא נדחס למיטת סדום של הגבלות זמן. הוא נמצא תחת לחץ של קצב מסחרר, שאי-אפשר לקיים דיון רציני במסגרתו. גם ועדת הכספים איננה יכולה לדון בו ברצינות. זה לא היה מקרי שהחלטנו פה אחד לפני שנתיים לחוקק חוק שיאפשר לכנסת להתייחס במשך חודשיים לדיון המרכזי הקשור לתפקיד המרכזי של הכנסת — הפיקוח על הממשלה.

אני חושב שהגיעה השעה לשקול באופן מעמיק מאוד את כל הנושא של הטיפול הפרלמנטרי בתקציב. אני חושב שהגיעה השעה לבנות את הוועדות הנוגעות בדבר בצורה אחרת. יש לחלק את ועדת הכספים לשתי ועדות. אחת מהן תהיה ועדת תקציב. היא תעסוק בו כל העת ותעמיק בו, בעיקר לאור העריון החדש של ערכון התקציב בכל שלושה חודשים.

אני רוצה להביע כאן תקווה, שבשנה הבאה יונה התקציב בזמן שלוחן הכנסת ואנו נוכל לטפל בו טיפול יסודי. לא רק לצורך מילוי האשליה של פיקוח פרלמנטרי, אלא גם כדי לתת ביטוי של ממש לקשת המגוונת של הרעיונות ושל הדעות שהבית הזה מייצג. אני חושב שהגיעה השעה להתייחס באופן פחות ציני לכל הטיפול הפרלמנטרי בתקציב. הציניות הזאת, החוגגת כאן בברסהיה, יוצאת מבניין הזכוכית הזה והופכת לחלק מאווירה כוללת, שאנחנו צריכים להיות הראשונים שיעצרו אותה.

עכשיו אני רוצה להעיר הערות אחדות לתקציב הזה. אינני כללכן; אני חושב שרוב חברי הכנסת אינם כלכלנים מקצועיים, וגם אין הם צריכים להיות כלכלנים מקצועיים. הטיפול שלנו בתקציב נעשה מזווית פוליטית מובהקת, מזווית השליחות שאנחנו ממלאים כאן, שהיא שליחותם של זרמים פוליטיים; והוא גם טיפול מצד אנשי ציבור שיש להם ניסיון, והמכירים בצורה יסודית — כך אני מקווה — את המערכות החברתיות והמוסריות שלנו.

אני רוצה לעסוק בשאלה אחת, והיא שאלת חוסר הסימטריה המוחלט בין היצירה לבין ההוצאה, ההסתגלות למצב של הוצאה ללא גבול: וזאת לעומת ארבעה שרי אוצר שלגבי דידי הם מודל, לו הייתי יכול לרכוש יחד, אגב-לא כולם ממפלגתי. השניים הראשונים הם אשכול וספיר — המייסדים, היוצרים, רכי התושייה, אשר על כל דונם בארץ הזאת ניכרים אותות מעשיהם; הם אלה אשר עמדו במרכז אותה יצירה, אשר גרמה לכך שבין 1949 לבין 1977, הגענו מ-5 מיליוני דונם אדמה מעורבת לכ-100 מיליון דונם אדמה מעובדת; מ-1949 עד 1977 נבנו כאן יותר ממיליון יחידות דיר; ב-1949, על כל 100 לירות יבוא היו 10 לירות יצוא, ואילו ב-1972 על כל 100 לירות יבוא היו 72.7 לירות יצוא. השניים האחרים הם שני שרי

מקומות עבודה יצרניים, וצמצום ודחיסה של המינהל לממדים מתקבלים על הדעת, ולא להשאיר אותו בממדים הדמוניים הנוכחיים שלו, שאנו מקיימים ומטפחים ומטפחים אותם. אינני מאמין שיש לנו איזו אפשרות להשפיע ככיוון זה על התקציב הנוכחי; אבל אנחנו כן בנגרל-דכטה, בדיון כללי, והדברים צריכים להישמע.

ברשותך, הערה אחרונה.

הי"ד מ' כהן-אבידן:

לא, אני מבקש לסיים, כי עברת כבר את מסגרת הזמן שלך, על אף שניכיתי אותן דקות שבהן הפריעו לך.

שבח וייס (המערך):

טוב, אז אולי במשפט אחד אומר משהו: אני מצפה מועדת הכספים שתנצל את הנוכחה השליטית של עדכון התקציב בכל שלושה חודשים, ותנסה לעשות משהו לפחות ביחס לתופעה השליטית הזאת של תקציב נזיל כזה, ושכשלושת החודשים הבאים היא גם תדון כסוגיה הזאת, כפי שאני הצעתי אותה כאן.

הי"ד מ' כהן-אבידן:

תודה לחבר הכנסת שבח וייס. רשות הדיבור לחבר הכנסת יגאל כהן, ואחריו — לחברת הכנסת אורה נמיר.

יגאל כהן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה להתייחס בעיקר למגמות הכלליות, כפי שהן משתקפות בהצעת התקציב הזאת, ולא לנסות ולעשות חשבונות לא על העבר הרחוק והקרוב, וגם לא על חלק מטיעוני האופוזיציה, שמאוד לא נראים לי וודאי אפשר להיכנס לוויכוח פולמוסי עליהם.

תקציב הוא בדרך כלל ניסיון לבחון סדר עדיפות לאומי, האם אפשר להשיג יעדים כאלה ומהו סדר העדיפויות להשגתם. נדמה לי, שכמעט אין חולק על כך שבסדר העדיפות הלאומי לשנת 1984 אנחנו צריכים להשיג את היעד המרכזי, והוא ניסיון נמוץ ביותר להתמודד עם מאזן התשלומים, אני יודע שיש גם יעדים אחרים, לפעמים איראפטר להשיג את היעד הזה בלי להתמודד עם יעדים אחרים. אבל הוא עומד בראש סדר העדיפויות הלאומי — מכאן נגזרים גם הדברים האחרים. אין זה סוד שאם לא נתמודד עם הנושא הזה, יכולתה של ישראל להתמודד לא במשק אלא בשוק הבין-לאומי, לא תימשך לאורך זמן.

אני שמח לציין, לאור היעד שהתקציב הזה מציב, שלמרות ההידרדרות שהגענו אליה — ולא בשנה אחת, כתחום הזה — אפשר לומר לשמחתנו בקול רם וברור: לא קרה לנו האסון שאולי יכול היה להיות האסון הגדול מכול — שקווי האשראי של הבנקאות הבין-לאומית לא יחודשו, שיהודים ולא יהודים ימשכו פקדונות מטבע-חוץ בסכומי עתק של מיליארדים רבים של דולרים, בארץ ובחוץ-לארץ, ממערכת הבנקאות כאן ומשלוחותיה של הבנקאות הישראלית בחוץ-לארץ. זה לא קרה לנו. הנס הזה או היעד הזה יתקיימו בתנאי שנתמודד עם הנושא הזה, זה יבוא בין השאר ממה שהרבינו להכיר ולא עשינו בו די — מגידול היצוא ומקטנת היבוא.

אכן, בחדשיים האחרונים אנחנו רואים שיש מגמה כזאת. אנחנו צופים שלקראת 1984 היצוא התעשייתי יגדל ב-15% והיצוא הכולל — ב-8.5%. בחדשיים האחרונים באמת השתפר מאזן התשלומים של ישראל, בדצמבר ב-170 מיליון דולר ובינואר ב-150 מיליון דולר. אם תימשך המגמה הזאת — ואפילו לא ניקח את הנתון שהאוצר חווה של 1.1 מיליארד

חיים קופמן (הליכוד):

סימן שנגעו בנקודה רגישה אצלך.

שבח וייס (המערך):

נגעו אצלי בנקודה רגישה. אני מדבר פה לגופם של דברים; כשאני מדבר על חקיקה סוציאלית, אני מעיר כאן הערות הנוגעות גם לתנועה, ואז קופצים כאן עם עניין ההסתדרות.

אורה נמיר (המערך):

שבח וייס (המערך):

זו תגובה עקרה, שבלונית. אין בה אפילו טיפת הומור. הרשו לי שלא להגיב עליה.

אלה דברים שאי-פעם צריך יהיה להסיר אותם אחרת, כמגזר הציבורי אנחנו מעסיקים אנשים אין ספור. אנחנו קונפדרציה של גילדות ולטיפונדיות שאי-אפשר לעשות בהן כל שינוי. כל הטיפונדים והתרגילים שעושים המתמטיקאים והכלכלנים בקשר לצמצום האינפלציה לא יוכלו לסייע לנו אם לא נצמצם באופן ניכר את האסימטריות הזאת בין היוצרים לבין המנהלים למיניהם. דרוש סידור עבודה לאומי אחר — ואני אומר את זה גם על האוניברסיטאות, חבר הכנסת זייגר, ואני אומר זאת לא רק עכשיו, כשאני נמצא פה, אלא אמרתי זאת גם כשהייתי שם, נמנית עם אלה שהיו סבורים שצריך לאחד את אוניברסיטת חיפה ואת הטכניון. אני עצמי הייתי איש אוניברסיטה, וגוויתי עליי חברי לטיפונדיה ולגילדה של האוניברסיטה שלי. מאום לא יעזור אם אנחנו נהיה נמלה יוצרת, הנושאת על גבה לבנה של מינהל. זאת היא לבנת החבלה של המשק הישראלי.

יגאל הורביץ (רפ"י — הרשימה הממלכתית):

מאה אחוה, יופי.

שבח וייס (המערך):

כל הסיפורים לא יעזרו. מסתובבים סחור סחור, ועל העיקר פוחדים לא לומר מלה. האם באזור כמו חיפה או תל-אביב אני צריך 17 מחלקות חינוך, 17 אנפי ספורט ונוער — אני מתכוון ל-17 השינויות המקומיות הנמצאות שם — 17 ראשי ערים, 30 סגנים, 17 ראשי מועצות רחוקות? ועל-פי זה הלוא מתפרסת בחלקן גם מפת ההסתדרות, כי דבר גורר דבר, הא כהא תליא, בהחלט — אם כי כל ההוצאות המינהליות הממשיות של ההסתדרות הן Peanuts, הן פחות מ-8% מהוצאות משרד הדתות.

הי"ד מ' כהן-אבידן:

לא, אינני מקבל את דעתך במקרה זה. חבר הכנסת וייס, אינך מדייק.

שבח וייס (המערך):

אבל אינני מעיר הערות רק כלפי ממשלתו. אני מעיר הערות גם כלפי הסתדרותו, כשהו נחנך.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):

שבח וייס (המערך):

בורדא.

את זה אי-אפשר לעשות. חברים יקרים, אם לא נכין תשתית יוצרת לקליטת כוח אדם, כי הרי איננו רוצים לפטר אנשים. ישראל ערבים זה כזה, ואינני רוצה להפיק מפרנסים, צורך לעבוד כאן בכלים שלובים: השקעת כל המרץ ביצירת

שגדלה, כפי שאמרתי לכם, ב-50% בעשור האחרון, גם נוכל להקטין את האינפלציה המקומית.

הדבר לא ייעשה על-ידי סכסוד לכול. אנחנו מדברים על הקטנת הסכסוד של המצרכים המסובסדים ב-25% דיאלית, כפי שהיה בשנת 1983. לא יעלה על הדעת שמדינה כמדינת ישראל עם המשק שלה והבעיות שלה תסכסד את החלש ואת החזק, את בני ישראל ואת בני שמעאל, את אלה שמעבר לגבול ואת אלה שבשטחים המוחזקים או המשוחררים. זה לא יעלה על הדעת. כל אותם מצרכים מסובסדים בין 70% ל-80%. ההכול — יבוא בדולרים, גם אותם מוצרים שאנחנו מייצרים בארץ, כל חומרי הגלם שלהם מיוכאים בדולרים. לכן יש להתמודד עם הנושאים האלה.

מכאן אני רוצה לעבור ולומר: יש צורך לאומי להתמודד עם נושאים נוספים, שנגזרים מהחלטות שקיבלנו בחודשים האחרונים.

אני מצטער לקבוע, שכל נאומי הגדול של ידידי גדי יעקבי היה התחשבות עם העבר ולא התמודדות עם התקציב הנוכחי. כל נאומי הסתכם בשני נושאים עיקריים, שבהם נראה היה לו שאפשר להמליץ את המשק. פעם אחת לתמיד צריך לעשות את החשבון הזה, שהוא חשבון של אמת: 1. עניין ההתנחלויות, או ההתיישבות ביהודה ובשומרון. רבותי, על דעת כל ועדת הכספים, עשינו חשבון מדויק של כל משרדי הממשלה, של כל הקציב המדינה של שטחים המשוחררים, ליהודה, לשומרון ולחבל-עזה. רבותי, זה מגיע ל-0.8% מהתקציב. רבותי, זה לא כא על חשבון יעדים כלכליים אחרים, מפני שאותו בית, או אותה שכונה, שנבנו באריאל היו צריכים להיבנות בחולות ראשון, הולון, רמת-גן, בני-ברק, הרצליה או נתניה, ומחיר הקרקע לכנייה שם עולה בין 40 ל-50 אחוז. בעוד שפה מחיר הקרקע הוא בין 5 ל-10 אחוז. מתברר שההוצאה הלאומית לרוב המתנחלים שבאו לשם היתה מיועדת לאנשים שבאו מאזור הפתחה, לכן הניסיון הדמוגוגי החוזר ונשנה לומר שהתקציב המיועד ששטחים הוא אחת הבעיות המעיקות עלינו בחחום הכלכלי, אינו אמת כלכלית, הוא ודאי אינו אמת ציונית. אבל — בראש ובראשונה — הוא לא יביא לשום תוצאות בהתמודדות שלנו עם בעיות הכלכלה של ישראל.

יצחק ברמן (הליכוד):

חבר הכנסת יגאל כהן, האם ההעלאה כמס ההכנסה המביאה רק 20 מיליון דולר, היא כן חשובה?

יגאל כהן (הליכוד):

מייד אתייחס לחוקים הנוספים, והו, כאמור, הנושא האחד.

הנושא השני הוא הישיבה בלבנון. אלה היו למעשה שני הטיעונים העיקריים ששמעתי מחבר הכנסת גדי יעקבי. רבותי, יש לנו נתונים על הישיבה בלבנון, ונתונים אלה גם הם שונים לגמרי ממה שפורסם כאן; אבל את אותו צה"ל היינו צריכים להחזיק גם בגבולות הקו הירוק, מעבר לתשתית שאנחנו משקיעים בלבנון, ואז היה מתברר שהנתונים הם לגמרי אחרים. כך שמי שינסה להתמודד התמודדות אמת עם הבעיה, לא יוכל לטעון שהנושאים הללו — ההתנחלות והישיבה בלבנון — הם שיפתרו את בעיות הכלכלה של ישראל. זה אינו אמת, והנתונים מוכיחים זאת.

ידידי חבר הכנסת ברמן העיר על עניין החקיקה האחרונה, לרבות החקיקה בקשר למס הכנסה. איני מתפלא עליך ועל חלק מהחברים שלך, שראו פגם בחלק מהחוקים שחוקקו לאחרונה, לרבות העלאת מס הכנסה ב-10% לבעלי הכנסה

בהקטנת הפער במאזן התשלומים ובהקטנת הגירעון. אלא אפילו 900 מיליון דולר — אין לי ספק שזו מגמה בכיוון הנכון בסדר העדיפויות הלאומי.

אין לי ספק, שזה לא יושג בלי שנאמר באופן ברור וצלול: אנחנו חייבים להקטין את הביקושים המקומיים לצריכה הציבורית ולצריכה הפרטית. זה לא ייעשה בלי התמודדות ובלי קיצוץ משמעותי גם בתקציב וגם בצריכה הפרטית לנפש.

רבותי, נכון הוא שהרשינו לעצמנו לחיות מעבר ליכולתנו. הצריכה הפרטית ורמת החיים של כולנו עלתה בשלוש השנים האחרונות בסדר גודל של 25%, ואין הצדקה כלכלית לכך כמשק הישראלי. גם הצריכה הציבורית גדלה באופן ניכר בשלוש השנים האחרונות. אם לא נתמודד גם עם הנושאים האלה, לא נשיג את היעד המרכזי שדיברתי עליו קודם. ואכן, אנחנו צופים ירידה של 7% לנפש בצריכה הפרטית בשנת 1984. יש מי שטוען שכבר יש שחיקה בשכר בין 10% ל-15%. אם נתייצע על הרמה הזאת — זה יהיה אחוז השחיקה, ואפשר יהיה לעמוד בו.

אמנון רובינשטיין (שינוי — מפלגת המרכז):
מה עם הצריכה הציבורית?

יגאל כהן (הליכוד):

אנחנו צופים הקטנה משמעותית בצריכה הציבורית. מדובר היום בהקטנת שיא כוח אדם בכל משרד בהיקף של 1,156 משרות, ואני יכול לבשר זאת, זה סוד גלוי הנמצא בספר התקציב. אם זה נכון שהחיווי יחול גם על המגזר הציבורי כולו — תהיה הקטנה של 8,000 משרות. לפי דעתי, הרבר יבא להקטנה משמעותית בצריכה הציבורית. איננו צופים עצמומים רבים, אבל 3% — 5% הם הקטנה לעומת הגידול הניכר שהיה בשנים האחרונות.

יצחק זייגר (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, איש מאנשי הכלכלה של המערך איננו נמצא כאן, אבל אם יושבים פה שלושה שרים וסגן שר האוצר יצא לרגע — מפסיקים את הישיבה.

אורה נמיד (המערך):

אינך מבין מה היא הכנסת. יש שלטון ויש אופוזיציה.

יצחק זייגר (הליכוד):

האופוזיציה צריכה למלא את חובתה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת זייגר, אני מצטער מאוד לומר לך, לא אחת אני רואה את ספסלי הקואליציה שוממים מאדם.

יגאל כהן (הליכוד):

רבותי, שמחתי לשמוע את דברי ידיד, חבר הכנסת שבח וייס, לגבי הניסיון להתמודד עם ההוצאות שלנו על מה שנקרא מדיניות חברתית ותשלומי העברה. ההוצאה למדיניות חברתית היתה 14% מהתוצר. בשנת 1982 היא הגיעה ל-22% מהתוצר — גידול של 50%. גידול דומה היה גם בתשלומי העברה — מ-14% ל-21% — 22%. גידול ריאלי של 50% בחשולומי העברה מהתוצר הלאומי. אם לא נתמודד עם הנושאים האלה לא נשיג את היעד המרכזי שעליו דיברתי, והוא הקטנת הפער במאזן התשלומים. התקציב הזה מבשר את תחילתו של התהליך בכיוון הנכון.

יש נושא שני שמדברים לרבר עליו, והוא האינפלציה. הא בהא תליא. אם באמת נקטין את הביקושים המקומיים ואת הצריכה לנפש, וגם נאזן את מדיניות הרווחה וההעברה

הכנסת אורח נמיר, ואחריה — לחברת הכנסת גאולה כהן; ואם היא לא תהיה באולם — לחבר הכנסת אריאל ויינשטיין.

אורח נמיר (המעורך):

אדוני היושב ראש, חברי הכנסת, בהציגו את תקציב המדינה לשנת 1984 בפני הכנסת בשבוע החולף, סיפר שר האוצר בין היתר כי בשלוש השנים האחרונות עלתה הצריכה הפרטית בשיעור מצטבר של כ-27%, וההכנסה הפנויה בכ-17%, בעוד שהתוצר עלה ב-6% בלבד. בעד מדיניות באושים זאת, רבותי חברי הכנסת, משלמת ותשלם החברה הישראלית מחיר יקר עד למאוד.

המדיניות הבזבזנית שהנהיג הליכוד כמדיניות בחירות היטיבה עם כיסו של האורח ונגסה ברמתו. גם סכומי העתק שניתנו וניתנים לממשלת ישראל על-ידי ממשלת ארצות-הברית, כתמורה וזלה בעד שירותים כיטחוניים ומדיניים — שמחירם בחיי אדם וכדמותה המוסרית של החברה הישראלית יקר מאוד — לא הספיקו כדי לממן את ההרוללות ואת אורח החיים הראוותני והבזבזני, שאובחן על-ידי כמה מאתנו כסגנון של אכול ושתה כי לא חשוב מה יקרר מחר.

חברי הכנסת, מאז שעלה הליכוד לשלטון, התבססה מדיניותו על הילולה רבתי ועל פגיעה בשירותים, הלולול והנגיסה בהשקעה בתשתית, בתעשייה, בחקלאות וביצוא מחד גיסא, ובתשתית השירותים החברתיים מאידך גיסא, הביאו למדיניות הנוכחית של פגיעה משמעותית ביותר ביסודות שירותי החברה והחינוך.

מעולם רבותי חברי הכנסת, לא הוגפה גרזן קיצוצים אכזרית ופוגעת כל כך בשירותי החינוך כפי שנעשה הדבר בשבע שנות שלטון הליכוד. ומי שאינו רואה היום את ניצני הבורות הצומחים פרא באין מפריע, אינו ראוי להנהיג את המדינה.

חברי הכנסת, 130,000 שעות לימוד קוצצו ארבע השנים האחרונות, ועליהן נוספו עתה עוד 60,000 שעות. 190,000 שעות מחוץ ל-1,760,000 שעות, עם החינוך העצמאי, החינוך המיוחד ועם כל השירותים הנלווים — זה קיצוץ, שמגיע ל-10.8% מכלל שעות הלימוד בכל מערכת החינוך. פירושו, שכלל ילדי ישראל לומדים פחות מאשר למדו בעבר, ורחלק ל-4 הרבה פחות. אם נוסיף על כך את הביטול המוחלט של מפעל ההזנה ושל ריפוי השיניים בבתי-הספר; את הפחתת שעות החוגים, המועדוניות והספריות; את גביית התשלום בעד חלק הולך וגדל של שירותים המוענקים על-ידי בית-הספר, כמו טיולים, מבחורות, חוגים ואף שעות לימוד; אם נוסיף את הכוונה להטיל אגרת חינוך על רובם של בתי-האב, שילדיהם מתחזקים במערכת החינוך, ואת העלאת שכר הלימוד באוניברסיטאות — הרי מצטיירת תמונה כרוזה של ממשלה שבשבילה השקעה בחינוך היא צנינה, בלתי חשובה ולעומת אף מיתרת. חוק לימוד חובה שחוקק כאשר מדינת היהודים היתה באחת משנותיה הראשונות הקשות ביותר — לכלכלת, ביטחוניות ומדינית — וקברניטיה הבינו כי בלא השקעה בחינוך, באדם, לא נחשיים, חפיסה זו היא לצנינים. בעיני ממשלות הליכוד, המוחקות באיטיות ובשיטתיות חפיסת עולם זו.

מי שאינו מבין שבגינה של מדיניות זו אנו עשויים לאבד את יהודה של המדינה, אינו ראוי להחזיק בהגה השלטון, משום שאינו מבין איוו אחריות הוא נוטל על עצמו כשינוי צביונה של המדינה.

חברי הכנסת, משרד החינוך והתרבות סובל מחוסר מנהיגות ומקברניטיים עייפים, השבויים בקונצפציות שאבד

מעל ל-330,000 שקל. באותה הזדמנות חגיגית הכנסנו גם כמה תיקונים מאוד משמעותיים, שהם גם צודקים מבחינה חברתית: אמרנו, שלא ייתכן שאדם שיוצא לפנסיה בגיל צעיר ועובד עבורה נוספת 35% מהפנסיה שלו יהיו משוחררים ממש. אמרנו, שאם הוא עובד עבורה נוספת, נחייב אותו במס; ואם הוא לא עובד, נמשיך לתת לו את ההנחה הזאת, כשהוא גייע לגיל פרישה, הוא יקבל את מלוא ההנחה בתורת.

אמרנו, שלא ייתכן שהיבואנים, הסוחרים וכל העוסקים מקבלים מס ערך מוסף מהקונה ומחזיקים אותו אצלם חודשיים בתנאי אינפלציה, שכואתן, שכן הם מרוויחים רווח שלא מגיע להם. אמרנו: נקצר את זה לחודש ימים.

אמרנו, שלא ייתכן שאדם העובד בחוץ-לארץ לא ישלם מס הכנסה על עבודתו הנוספת מפני שהוא נמצא בשנת השתלמות. בעוד שהוא עוסק באותו מקצוע, וממשיך לקבל —

יצחק ברמן (הליכוד):

חבר הכנסת יגאל כהן, העניין של העלאת מס הכנסה מעל למקסימום מסוים היה אחד מיסודות המדיניות הכלכלית של הליכוד. הוא היה בבחינת ייחודי ואל יעבור.

יגאל כהן (הליכוד):

אני רוצה לומר לך, ידידי חבר הכנסת ברמן, שהחוק שאתה מדבר עליו חל על בעלי הכנסה כזאת: ואמרנו, שלעת כזאת — כאשר מקצצים'גם בקצבאות ילדים וגם פוגעים במקבלי הפנסיה (למי שרואה כזה פגיעה), כאשר מתקנים תיקונים גם לגבי אלה העובדים בעבודה נוספת בחוץ-לארץ, וגם לגבי אלה שמש' ערך מוסף שלהם יועבר כעבור חודש במקום כעבור חודשיים — יש לעשות גם את התיקון הזה.

כל הדברים האלה, לפי דעתי, יש בהם צדק חברתי; הם בכחינת ניסיון לקחת משהחוקים יותר ולתת לאלה שהם קצת יותר חלשים. אני מצטער שדווקא ממשמתי את ההערה הזאת. אבל לא היה עולה על דעתי שהאופוזיציה תתנגד באופן עקבי גם לאותם דברים שהם אל"ף-ב"ת בניסיון להתמודד עם בעיות חברתיות, עם פערים, ועם כל אותם דברים שעליהם מתיימרת לדבר מפלגת העבודה. שהם יתנגדו לחקיקה הזאת — את זאת לא העליתי על דעתי.

נכון שהתקציב הזה הוגש באיחור, וכולנו יודעים למה — מפני ששר האוצר הנוכחי רצה להתמודד עם שרי הממשלה, עם התקציבים, כדי להקטין את התקציב ריאלי — אנחנו מדברים על בין 7 ל-10 אחוזים, אנחנו עוד לא יודעים אם זה יתבצע הלכה למעשה; אבל בשביל להשיג את היעד הזה, התקציב חייב היה להגיע באיחור. ובגלל העובדה שהיום איננו יכולים לחזות את שיעור האינפלציה, ואנחנו רוצים בקרה על התקציב, אנחנו אומרים שנרצה לבדוק את זה בכל שלושה חודשים, לפי שיעור האינפלציה. לפי ההכנסות לפי עצב התעסוקה, לפי כל אותם פרמטרים שנבחרו כאשר נדון בעדכוני התקציב.

כסיכומו של דבר, אדוני היושב ראש, לא הייתי מתיימר לבוא ולומר שזה תקציב של מפנה. כפי שאמר שר האוצר, הייתי אומר, שזו תחילתו של מפנה. כוח — או כוחנו — יהיה בכך שנצליח כאמת להתמודד עם אותם יעדים, עם אותן מסרות שהצבנו לעצמנו. אז תחילתו של המפנה כאמת גם תביא למפנה, ואני בטוח שהדבר יביא לחיזוקו של המשק ולהיזוקה של החברה בישראל.

היו"ר מ' כהן-אבידן:

תודה לחבר הכנסת יגאל כהן, רשות הדיבור לחברת

וירדאו, לארגן סיורים לכל המדינה ברחבי העולם ולזכות בבחירות.

רבותי חברי הכנסת, אין תשובה קלה יותר על המחללים של עריכת ובדיקת חינונות בנכרות ועל הטענות הקשות הנשנות וגוברות על ירידה משמעותית ברמת הישגי התלמידים מאשר לבטלן. עליפי אותו היגיון, רבותי חברי הכנסת, אם ממשלה זו תעמוד על כנה, עוד יציעו לבטל את מסגרות כתיי הספר, כדי למנוע התמודדות קשה וכואבת עם מחללי מערכת החינוך.

עיצור, חידלו מהפגיעה הקשה הזאת כרמתו, באיכותו ובתקוותו של עם ישראל במדינתו. בחוסר יחסכם למערכת החברתית-החינוכית, אינכם ראוים לאמונה של הכנסת.

היו"ר מ' כהן-אביב:

תודה לחברת הכנסת אורה נמיר. רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן. איננה באולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת אריאל ויינשטיין, ואחריו — לחבר הכנסת יעקב גיל.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לממשלה מגיעה מדליה על החלטתה לקצץ את פעילותה התקציבית, אבל הייתי מציע לרחות את טקס הענקת המדליה עד לאחר הגשמת החלטה זו, שכן בפני הממשלה עומד קושי משמעותי באכיפת הצמצומים על משרדי הממשלה והמשק הממלכתי בכללותו.

אין תקדים לקיצוץ זה. זה קיצוץ משמעותי בפעילויות. אך עצם המאבק שהיה בממשלה כמשך שבועות על פרוטי הקיצוץ מצוי שהממשלה ושריה שישבו שיש על מה להיאבק. יש תקווה שהמנהיגות הממשלתית הנוכחית תצליח להגשים את הקיצוץ הללו, ולכן יש על מה להיאבק. אני זוכר תקופות שגם בהן דנו בקיצוץ, אבל לא היה מאבק. משום שכל אלה שדנו לא הבינו שדבר זה אומנם יעשה.

הקיצוץ בתקציב, אדוני היושב-ראש, הוא חלק ממדיניות כוללת. אך אם יהיו פרצות בתחומים שוליים, נעמד בפני השאלה: מה הועילו חכמים בתקנתם? אף שאפשר לומר, שללא הקיצוץ הזה היה המשק במצב הרכה יותר גרוע.

כשאני מדבר על נתונים נוספים, הייתי מבקש לומר מה עלול לקרות אם לא נירחם כולנו להורדה רמת החיים, לירידת הצריכה הפרטית לנפש. אני זוכר תקופות כהונתה של שרי אוצר שונים. אני זוכר ששר האוצר לוי אשכול ז"ל אמר: הלוואי שנגיע במשק למצב, שנוכל להעלות את רמת החיים רק ב-3%—4% אחוזים, כי רמת החיים עלתה יותר, וזאת הייתה תקווה.

היום התקציב הזה מדבר על הורדת רמת החיים, אם לא נגשים זאת כולנו בכנסת, בוועדת הכספים, בממשלה, בכל המגזרים — ודי בכך שרמת החיים תישאר כרמתה הנוכחית, ולא תרד — אנחנו נגיע למצב שבו נהיה זקוקים לתוספת של מיליארד דולר! כיוא הן מחוץ-לארץ, לגיוס הון מעבר ליכולת הסבירה של המשק, וזו משמעות הדבר. זו משמעות המצב של עלייה ברמת החיים גם בשנה הבאה.

לכן שומה על כולנו להירחם לירידה ברמת החיים. זו משמעות השחיקה בשכר. שוב אני חוזר ואומר — ואני אחזור על כך מעל כל במה — כי יש בכך סכיון. אחרים היושבים מימיני טוענים: זו פגיעה בציבור השכירים; אך ייתכן לפגוע בציבור השכירים? אבל אי אפשר לקיים מדיניות החובעת משהו מכולנו כלי לפגוע. משום שציבור השכירים מהווה 80% מכלל המועסקים במשק. כמובן, יש השאלה באיזה ציבור

עליהן כלל, שדלות הישיגיהן מחייבת חשיבה, הסקת מסקנות ושינוי כיוון דרך. משרד זה אינו מסוגל להנהיג מערכת חינוך בעידן של קיצוץ כה משמעותי. אין חשיבה חדשה ואין היערכות אמת להתמודדות עם כישלונות קשים. לחלק מכישלונות אלו יש סיבות אובייקטיביות, אך רובם מקורם בחוסר אומץ לב ציבורי לשחוט כמה פרות קדושות, או לפחות לנסות לעשות אחרת.

יש נסיגה קשה בהישגי התלמידים, והאופטימיסטים מביינים מודים, אומנם כקול ענות חלושה, שמערכת החינוך צועדת על מקומה; אין היכולת לפרוץ דרך להקטנת היקפן של האוכלוסיות החלשות בתשתית מערכת החינוך; יש עלייה מדאגה ככיס המצוקה החינוכית; הגידול במספר הלומדים במוסדות להשכלה הגבוהה דל, ואילו מדינות ערב הסובבות אותו, שאחן קיוונו להתמודד בכוח איכותנו כלבד, לפחות שתיים מהן עלות עלינו כאחוז התלמידים המגיעים ללימודים באוניברסיטאות. הבעיה, רבותי חברי הכנסת, החובשים את ספסלי הליכוד, הופכת מבעיה חינוכית-חברתית לבעיה ביטחונית.

אין ירידה, אם לומר זאת כלשון המעטה, במספר החיילים המתגייסים לצה"ל ומתקשים לקרוא ולכתוב. והרי מגויסי היום היו בני 11 ו-12 כאשר עלייתם לשלטון הנוקפת לבני ישראל חינוך חינום בלא חוכה לבני 16 ו-17. מה הם הישגים בשטח החינוך, בהעלאת רמת הישגיו של התלמיד, של הנער, של החייל? שבע שנים אינן תקופה מספקת לבדק-ביח במערכת החינוך, להשקעה טובה יותר קודם כול באוכלוסיות החלשות, המהוות חלק ניכר מקהל בוחרים?

תוצר החינוך שהענקתם לחברה הישראלית בשבע שנות רוונכם הוא הישגי פחות, הוא הומני פחות, הוא ערכי פחות. אתם בחרתם בדרך הקלה של כסף להמונים. אתם האמנתם בסנווד הסרטים — וביניהם "כחולים" — על מסכי הווידאו והצבע; האמנתם שהנסיעות התכופות לחוץ-לארץ — רק בשנה שעברה 728,495 ישראליים, 17.6% מתושבי המדינה, ובכלל זה האוכלוסייה הערבית והתיקות והילדים, יצאו לבילוים ולטיולים בחוץ-לארץ — הם שיביאו אור לביתם ולתרבותם של ישראלים רבים. אך איזה מחיר נורא שילמנו בעד מדיניות הוללת זו.

אל תתרעמו, רבותי חברי הכנסת מהליכוד, כאשר יישמעו ברמה דבריהם של הצניקים, הגורסים כי מבחינה פוליטית נוחה לכם אוכלוסייה שרמת השכלתה נמוכה, בגלל חוסר גישותה לעמודי התווך של המשטר הדמוקרטי, לחופש הביטוי, לחופש האקדמי ולחופש היצירה התרבותית והאמנותית.

חברי הכנסת, לפחות חמישית מבני כיתות ב' מתקשים להבין את הנלמד בכיתתם; כיס המצוקה החינוכית בכיתות ג' רבים בכתיי הספר ברחבי הארץ רבים, ולא במקרה הננס שומרים את שמותיהם ואת שיעור מצוקתם בסוד; ההישגים במרבית הנקרא בכיתות ו' וז' כגדולה שכערי ישראל דלים; כחמישית מהחיילים המתגייסים לצה"ל אינם יודעים קרוא וכתוב כהלכה — כל אלה זועקים אליכם מדפי מדינותכם הקולקלת, המוצגת כספרות התקציב המפחידות.

אם כדי שיהיה חינוך טוב יותר — כך מסביר לנו שר האוצר, ולש החינוך בשתיקתו הרועמת מחרה מחזיק אחריו — אפשר לקצץ 200,000 שנות לירודות מתקציבן את שנות שהותם של התלמידים במסגרת חינוכית, הרי לפי היגיון ציני זה ניתן לסגור את כתיי-הספר ולחסוך למדינה מיליארדים, אפשר להעביר את מפתחות הניהול לשר האוצר, לקנות עוד מכשירי

שכר, לא יהיו פדיונות של חסכוניות, ולא יהיו חסכוניות שיגיעו לפדיון ושלא יחדשו אותם? איך נמנע מצב שבו איננו שולטים על המערכת, שהממשלה איננה שולטת במצב?

כאן אני קורא לאוצר לחשוב על תוכנית שתציע פתרון, אך שלא תהיה בה פגיעה בחסכוניות העממיים. לאנשים המפנים את זעמם כלפי הממשלה, כלפי הבורסה או כלפי הבנקים וטוענים: הנה יש עלייה בלתי מבוקרת בבורסה, אני ממקש לומר: אם בעוד שבועות או בעוד חודשים תהיה מפולת בבורסה — ויש עליות וירידות בבורסה — כל אלה הנוהרים היום לשם בצורה בלתי מבוקרת, וללא כל חשבון רוכשים נירידות ומעלים בכך את השערים, יוכלו לבוא בטענות ר'ק אל עצמם.

כבר רכשנו ניסיון, דברים כאלה קרו גם בעבר. מה שקרה לפני כמה חודשים יכול היה לשמש סימן אזהרה לכולם. לכן אני שולל היום את דברי אלה הכאים ואומרים: על הממשלה למנוע את מה שקורה היום בבורסה, את השיטפון, את הניאמה.

לא: הציבור הנוהר היום לבורסה — גורלו בידו, אבל כפי שאמרת, יש לתת את הדעת על החופעה הזאת. בעיית הפדיונות היא בעיה שמשמעותה רבה עד מאוד, כי זו הפעם הראשונה — אם אינני טועה — שבתקציב יש חיטכון שלילי. בעבר, פדיונות של מלוות-פנים היו מתחדשים, ובנוסף עליהם היה גיוס הון על-ידי הממשלה במשק. כיום זו הפעם הראשונה שלא רק שלא צופים גיוס הון, אלא צופים אפילו גיוס הון שלילי.

יש לנו עוד בעיה. נכון הוא שהדגל הראשון — זה הדגל שהממשלה אוזחת בו — צריך להיות דגל צמצום הגירעון במאזן המסחרי. אני מאמין, שהשנה יצטמצם הגירעון במיליארד דולר ואפילו יותר. אבל יש גם בעיה של אינפלציה.

אני מצפה — ואני כולי תקווה — לתחזיות של האוצר, שאכן, במחצית השנייה של השנה אנחנו נהיה עדים לצמצום בעליות, להאטה בעלייה באינפלציה. יש בציבור ציפיות. היום תעשיינים, סוחרים ונותני שירותים מעלים מחירים באופן אוטומטי. אנחנו צריכים לחשוב מה היא אמת-המידה, מה הוא הבסיס שאפשר להישען עליו. הזכירו כאן דולררזציה. הדולררזציה כוללת כמה סעיפים, כמה מרכיבים בסיסיים. בין השאר — הפסקת ההדפסה על בסיס הדולר. אבל דולררזציה היא גם מכנה משותף לגבי מכירות, לגבי עריכת מאזנים הנקובים בדולרים, תוך תרגומם לשקלים.

השאלה היא, מדוע לא נשאף לכך, ומדוע לא נחיר זאת. יש היום חוקים שאינם מתירים להציג מחירים בדולרים. מדוע לא נחיר יצירת מכנה משותף — הדולר? אולי אפילו תקציב המדינה, שמוגש לנו היום בשקלים, יהיה בשקלים ובדולרים, כי מה קורה היום? אין בסיס להשוואות, אדוני היושבי-ראש אין לנו בסיס להשוואות. לא ניתן לדעת אם בתקציב 1984 יש עלייה או ירידה לעומת תקציב 1983, כיוון שאין בסיס להשוואה. תקציב 1983 הסופי עדיין לא הוגש. למה נשווה אותו? האם לתקציב המקורי, המופחת, המעודכן, הנוסף?

מדברי ההסבר לתקציב החדש ניתן ללמוד, כי ההוצאה כפועל ב-1983 גבוהה מן התכנון המקורי. נוסף על כך, יידרשו סכומים נוספים לשכר — למורים, לאוניברסיטאות ולרופאים, להחזר חובות לבנק ישראל, לכיצוע חוק לעידוד השקעות הון. לסיוע לזכאים במשרד השיכון, ועוד כהנה וכהנה.

אם כן, איך אפשר להגיש תקציב לשנת 1984? אך החוק מחייב להגיש תקציב, ואנחנו רוצים תקציב לפני שתחתיים שנת

שכירים, באילו שכבות נפגע, אבל זו דמגוגיה לומר, שאנחנו מגינים על ציבור השכירים, ושאיי-אפשר לפגוע בו — וכה בשעה לתבוע מדיניות שחולין הבראת המשק.

שושנה ארבל-אלמזליו (המערך):
אבל לא רק הוא צריך לשאת בנטל.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):
אמרת: תלוי אילו שכבות.

שושנה ארבל-אלמזליו (המערך):
לא ראינו בתקציב שהגיש שר האוצר שום דבר שבא להטיל משהו מהעומס על הציבור האחר, על העשירים, על בעלי היכולת האחרים. שום דבר.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

50% מהמאיון העליון הם שכירים. בין שכירים יש גם מקבלי שכר גבוה. איי-אפשר לומר ציבור השכירים לא ייפגע, כאשר 80% מכלל המפרנסים במשק.

שושנה ארבל-אלמזליו (המערך):
מה עם העשירים?

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

בכלל השכירים יש גם בעלי הכנסות גבוהות ובעלי הון.

שושנה ארבל-אלמזליו (המערך):
אבל מה עם העשירים?

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

מי אומר שלא לפגוע בהם? הטלנו עליהם 66% מס עכשיו. הצבענו — בהתנגדותם של כמה חברים — על הפחתת השכר. אני מבין שהיושבי-ראש — — —

היור'ר מ' כהן-אבידב:

זה לא רק על השכר הגבוה, חברת הכנסת אורה נמיר, זה גם על ההכנסה.

שושנה ארבל-אלמזליו (המערך):

מה עם ההון השחור? על כל זה לא שמענו תשובות בסעיף התקציב.

אורה נמיר (המערך):

לגבי אלה שלא מקבלים שכר — לאיש אין פיקוח עליהם.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

חברות הכנסת הנכבדות, אורה נמיר ושושנה ארבל-אלמזליו, כמשך שנים, כאשר אי-אפשר היה לעשות משהו, היו אומרים: "ההון השחור". זה נושא שאלינו מפנים את הזעם: תחפו מההון השחור, אבל את יודעת שבמשך שנים תובעים את הדברים האלה, ושאיי-אפשר להשיג זאת.

שושנה ארבל-אלמזליו (המערך):
זה תפח ותפח והגיע ל-5 מיליארדי דולרים.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

זה תמיד היה תפוח. ברשותכם, אני אמשיך.

אם כן, מדובר לא רק בהורדת רמת החיים. אנחנו צריכים לתת את הדעת לטיפול בנכסים הפיננסיים, מה שבימים האחרונים נהוג לכנות בשם "השיטפון המונטרי". כי אם נשחק את השכר, אם נשחק את ההכנסה ואם נשלם יותר מסים — ואיננו מצדד בכך — עדיין תהיה הבעיה, שיש נכסים פיננסיים גבוהים וניכרים מאוד בידי הציבור הרחב. חוסכים מכל השכבות. השאלה היא: איך מטפלים בשיטפון הזה? איך נגרדם לכן שכאשר תהיה ספיגה באמצעות היטלים, מסים ושחיקה

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

זה לא גרם לתחושת השייכות.

אורה נמיר (המערך):

אולי האזרת מרוצה. כי יש לו טלוויזיות, מכשירי וידאו ונסיעות לחוץ-לארץ.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

השותפות במנהיגות, השותפות במפעל שיקום השכונות, השותפות במנהיגות המקומית, לא מתוך אפטרופסות אלא מתוך בחירות דמוקרטיות במערכת של הליכוד — הם שתרמו לתחושת השייכות.

חיים רמון (המערך):

אני אבקש דוגמאות לשיתוף הזה מן המפלגה הליברלית.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

דוגמאות לשיתוף? אקח אותך לסיוור ואראה לך.

חיים רמון (המערך):

אני מבקש דוגמה פה בכנסת, איך זה בא לידי ביטוי.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

אתה מדבר היום על שותפות? היום, כשבוע הזה?

יצחק זייגר (הליכוד):

קשוט עצמן תחילה.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

חבר הכנסת רמון, אומנם הזכרונן קצר, אבל השבוע היינו יחד באיזה מקום. ביום שישי אחר-הצהרים.

חיים רמון (המערך):

מה זה קשור?

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

אתה מדבר על שותפויות.

חיים רמון (המערך):

אני לא דיברתי. אתה דיברת.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

על כל פנים, שמעתם ממני, חברי הכנסת, גם דברי ביקורת, מתפקידה של הרשות המפקחת גם למתוח ביקורת על מעשי הממשלה; עם זאת, אני תומך במדיניותה; אני חושב שהממשלה נמצאת בכיוון הנכון, בעיקר במדיניותה הכלכלית. ראינו בינואר צמצום כיבוא וגידול כיצוא, גם לגבי פכרואר יש נתונים כאלה. אם כולנו נתמוך בהצעת התקציב ובמדיניות שהיא מבטאת — ויש מדיניות — נראה תוצאות גדולות מאלה שראינו, ואנחנו זקוקים לתוצאות טובות יותר.

הו"ר מ' כהן-אביב:

תודה לחבר הכנסת אריאל ויינשטיין.

חברי הכנסת, אני מכריז על הפסקה של עשר דקות. ראשון הנואמים אחרי ההפסקה — חבר הכנסת יעקב גיל, ואחריו — חבר הכנסת אמרי רון.

(הישיבה נפסקה בשעה 18:38 ותתחדשה בשעה 18:52.)

הו"ר מ' כהן-אביב:

אני מתכבד לחדש את ישיבת הכנסת, אנחנו ממישיכים בדיון בחוק התקציב. אני מזמין את חבר הכנסת יעקב גיל, ואחריו — את חבר הכנסת אמרי רון.

אחרון נחמיאס (המערך):

קבענו שמי שאינו נוכח מאבד את התור שלו, נכון?

התקציב 1983. הרי קל יותר לערוך תחזיות למרס 1984 מלמרס 1985. לכן אני מציע שהתקציב הבא יוגש לנו הן במונחים של דולרים, כמאת'מדיה קבועה הניתנת להשוואה, והן בשקלים.

הממשלה קיבלה הורטה על התאמת התקציב כרבעונים. חשוב שהתקציב יהיה ריאלי, אבל מלבד ההתאמה האינפלציונית, אינני יודע כיצד אפשר יהיה להביא בחשבון בחישובים האלה את נתוני האבטלה במשק, את נתוני התעסוקה והפעילות, שהרי נתונים אלה מגיעים באיחור של חודש — חודש וחצי. שמענו את המערך זועק על אבטלה לפני כמה חודשים ואנשי מועצת פועלי ירושלים הוציאו אנשים לרחובות להפגנות, כאשר לא היה אבטלה. כתופעות בסיסיות של המשק, הקשורות בנושאים שעליהם מחליטה הממשלה, אי-אפשר לדעת מה קורה לאשורו של דבר אלא לאחור חודש-חודשיים, אבל את התקציב צריך להתאים בכל שלושה חודשים. איך יעשו זאת? אני מחייב את החלטת הממשלה על ערכונים רבעוניים, על שמירת דופק הפעילות בתקציב, שמירת דופק האינפלציה ודופק ההתאמה, אבל יש לדעת שהתאמות לאבטלה ולתעסוקה אינן מעשיות. אנחנו, ואני מניח שרבים בבית, שואפים לכך שמדיניות הוצאו תהיה בהתאם לשער חליפין ריאלי, אבל עם זאת, אני תומך בביטול ההפקדה על היבוא, יחד עם עריכת פיתוח ריאלי, כי בהפקדה על היבוא יש כמה תופעות שאינני יכול להשלים עמן: קודם כול, אפליה כמערכת הייצור והשיווק, יש מוצרים הכלולים בחובת ההפקדה ויש מוצרים שאינם כלולים בה, יש מוצרי ביניים הכלולים בהפקדה ויש שאינם כלולים, זו אפליה אדמיניסטרטיבית. אין אפשרות להכנין את המערכת, אין אפשרות לבקר ואין אפשרות לפקח. פיתוח ריאלי יכול לתת הן עידוד ליצוא והן תוספת מסים על היבוא.

שמעתי ביקורת על הצמצום בתקציבי הרווחה. יש צמצום בתקציבי רווחה, אבל עלינו לדעת שלא כל צמצום משמעותו צמצום בפעילות.

אורה נמיר (המערך):

אני מדברת על חינוך. האמן לי שאני מכירה את המערכת.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

חברת הכנסת אורה נמיר, הקשבתי היטב לדברך. חלק מדברך היה מסע קטרוג.

שבח וייס (המערך):

חלק היה פואמה פדרגית.

אריאל ויינשטיין (הליכוד):

וחלק היה פואמה פדרגית.

אני רוצה לומר לך, גברתי חברת הכנסת אורה נמיר, שלא היתה תקופה שבה היתה הזדהות של הציבור עם המדינה ותחושת שייכות של הציבור למערכת החברתית כפי שיש בתקופת שלטון הליכוד. בתקופה זאת מדברת עליה בנוסטלגיה רבה כל כך היתה לרובים רחבים של הציבור בעירות הפיתוח ובשכונות — זאת יודעת זאת — תחושה של ניכור ושל אי-שייכות. היום, למרות הפגמים בחינוך — אמרת שילדים שהיו בני 11 בראשית שלטון הליכוד הם היום בצבא — הם מרגישים שייכות למדינה, עם החינוך של תקופת הליכוד.

אורה נמיר (המערך):

חבר הכנסת ויינשטיין, ברשות היושב-ראש, אני רוצה לשאול אותך: המסקנה שלך היא שטוב להמשיך ולתת מכשירי וידאו וטלוויזיות צבעוניות, אך מכשירים אלה כבר ניתנו. אבל אולי משהו ברומה לזה, עוד נסיעות לחוץ-לארץ? — — —

לא נגמרה ההקצבה לאחד השותפים בתקציב הנוכחי, והבוקר כבר התבשרנו שחסר עוד מיליארד אחד של שקלים למניין השקלים שכבר הוקצב. כאילו זה עניין של מה בכך.

אנחנו שומעים דברים גם בתחום המדיניות, ואיום קל מצד השותפים בקואליציה, מקרב סיעת התחיה, המזהירה את ראש הממשלה שרוא לא תיתן לו גיבוי אם ההתנחלויות ייפסקו. וראש הממשלה מתיישר ואומר: לא הבינו אותי נכון.

לגבי הצהרתו של שר האוצר בזירה האמריקנית על קבלת התמורה המכורכת של תוספת, אני בטוח שאף היא תתווסף לבזבוז הלאומי הגדול, במקום להוציא אותה על תכנון ומחשבה יוצרת לאפשרויות והזדמנויות של תעסוקה, של יצירה, של הפיכת המשק לגורם יצרני שבאמצעותו אפשר להתגבר על הנגע של מאון התשלומים.

אני רוצה לספר לכם, חברי הכנסת, עובדה פשוטה אחת. כאשר אנחנו מדברים על התכונים ועל עם נאור היכול לראות את אשר לפניו, לקחנו קבוצת מומחים כראשותו של פרופסור דבורצקי שהיה יושב-ראש הוועדה, שהמטרה שלה והתפקיד שלה היו לייצג בחימוי מדעי הטבע והטכנולוגיה למשרד החינוך והתרבות. הוועדה הזאת התרעה על הנסיגה ההולכת וגוברת בחינוך הטכנולוגי ועל ההכרח להוסיף שעות, כדי לאפשר למדינת ישראל לקבל בכבוד העת את אשר היא צריכה כדי לענות על צורכי המשק. והנה, הפלא ופלא: אנחנו טוענים שאנחנו חייבים לשפר את מאון התשלומים, לפני כחודש וחצי שנים מהיושבים כאן, חבר הכנסת יגאל הורביץ ואנוכי, נכחתי בפתחת מפעל "אלסינט" בעטרות. לפני עשר שנים — זה היה חזון. אז חשבו על הקמת קריה לחעשייה עתירת מדע, וכאשר "אלסינט" היה צריך שטח גדול, כדי שיוכל להתפתח, הודות לראייה לטווח ארוך, התאפשר לו לקבל את השטח הנחוץ לו, כדי שיוכל כבר כשנה זו לייצר ליצוא.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

רק לפני דקות אחדות אמרת דברים אחרים על הפניית כספים ליהודה ולשומרון.

יעקב גיל (המערך):

האם אתה רוצה להתווכח אתי עכשיו על התחום המדיני? הרי כולכם מדביקים תריות מאז עלייתם לשלטון. כזה אתם רוצים להיונות את דעת העם. בארצות-הברית השר שלך מצהיר שהוא ימנע כסף מההתנחלויות. כשיבוא לכאן חברת הכנסת גאולה כהן תקרא לו לסדר, והוא יאמר: סליחה, לא פירשו אותי נכון. כפל הלשון והמוסר הכפול שלכם כבר נודע כראש חוצות, לכן אל תמשוך אותי בלשוני.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

אתה מדבר בכסף לשון.

יעקב גיל (המערך):

אני מדבר עכשיו על דבר שיש לגביו הסכמה — שאנחנו צריכים מפעלים עתירי מדע. מה אתה קם נגד זה? אני בא לשבח דבר ולהראות עד כמה התבונה שלכם אינה מסוג העניין שאחם עוסקים בו, ואתה זורק לי דברים בתחום המדיני. יש לי שיג ושיח אתך בתחום המדיני, והוא חמור מאוד. אין לכם כלל סדר עדיפויות לאומי אמיתי.

התחלתי לספר לכם על אותו מפעל "אלסינט", ששואף לייצא השנה בכנסו של 30 מיליון דולר, כבר בתחילת הפעולה שלו. ומיניה יביה, שמענו חבר הכנסת הורביץ ואני שחסרים לו 300 עובדים הפעילי מערכות נוספות, כדי שאפשר יהיה להגביר את הייצור ליצוא.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אני קבעתי, ואני מקפיד על זה.

יעקב גיל (המערך):

אדוני היושב-ראש, אף שר אינו נוכח פה, האם אתה מסכים שנמשך בדיון?

היו"ר מ' כהן-אבידב:

נמתין כמה שניות.

יעקב גיל (המערך):

אני מוכן לדבר מבלי שיהיה נוכח כאן לפחות שר אחד.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

אני מבקש שתתחיל לדבר, אם תוך דקות מספר לא יבוא שר, אפסיק את השיבה.

יעקב גיל (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הבודדים המתעניינים בנושא, גברתי השרה דורון, שבאת להציל את הממשלה, התסריט כאילו מוכן מראש, וכאילו המדודות של הקואליציה והאנפוזיציה ידועות מראש, ועל כן מרדע זו אנוכי? אני כאן כדי שבדפי ההיסטוריה וההרשומות של הכנסת יישמעו קולות ה"אני מאשים" שלי על אשר היאחות במזבח השלטון נעשית בכל מחיר. עוד תביעה של שותף זה בקואליציה הולכת, והנה תביעה חדשה עומדת בשער. הנורמות שיצרתם ביניכם לכין עצמכם תובעות את קורבנן למולך והמשלם את המחיר בהכרח יהיה עתידנו.

אני מפנה אצבע מאשימה כלפי הממשלה, כלפי שר האוצר וכלפי שותפיו, שרי החינוך, העבודה והרווחה, על אשר למען התפשרות עם צורכי ההווה כולם ביחד ממשכנים את ההכרח לעשות למען עתידנו. אילו רק הפסקתם להתחרות ביניכם, שר האוצר היוצא ושר האוצר הנוכחי, מיהו אלף האינפלציה והמשכר הכלכלי, כראש חוצות אחם עושים זאת מבלי שתתנו לעצמכם דין-חשבון וזמן לחשוב על אחריותכם כלפי העבר ועל תוכניותיכם ומחזיקים כלפי העתיד.

חוות דעת של כבלי דעה ובעלי יכולת אינטלקטואלית לצפות מהלכים כלכליים, חוות דעת של אנשים כבלי ניסיון כלכלי נדחו על ידכם על הסף. בשנה החולפת נתחם גיבוי העתועי הדמיון הכלכליים מבית-מדרשו של יורם ארדור, ויוצאו יקרי פלסנו. עתה אתם נותנים תמיכה למדיניות, שעוצבה כמעט באופן הפוך לגמרי מהמדיניות הקודמת, זו של שר האוצר הנוכחי מרבע הטריליונים.

בין שיחה לשיחה מהדהדת ברקע ההתכתשות ההרדית שהיתה כאשר זה היה חבר כנסת מן השורה וחברו היה שר בפעולה, וזה התתפך כאשר השר הפך להיות חבר כנסת מן השורה וחבר הכנסת מן השורה הפך להיות שר בפעולה. ההאשמות של אלה כלפי אלה עומדות, והעם עומד תוהה ומשתאה. אני שואל את עצמי מה אנחנו? העם, נכחרי הציבור, עושים פה בשעה שיש פיהות הולך וגדל כגודל הפיחות בתקציב הלאומי על הערך של הדיון בתקציב.

אני זוכר את הדיון הראשון שבו השתתפתי לפני שלוש שנים, בתחילת הכנסת העשירית, היתה אז מידה של הדרת כבוד כלפי הכנסת וכלפי העניין כשאנחנו לוקחים על עצמנו את האחריות לטוות את המלכה הכלכלה והחברה של מדינת ישראל. לפני שלוש שנים עוד היה יפני מי להשמיע את הדברים, היום נאטמו האוזניים. הראיה, אין תקציב לאומי אחד, אלא תקציב מחולק לרבעונים, כך שכל השנה נתעסק בעניין ולא נגיע לפתרון בגלל המיביות בין השותפים. הנה עוד

אמרי רון (המערך):

אדוני היושב־ראש, נכנס נכבדה, לפני כארבע שנים, בשיא מדיניות הקיצוצים בשכר, באשראי ובתקציב. הופיע יעקב לוינסון וזכרוננו לברכה, שהיה או יושב־ראש הדירקטוריון של בנק הפועלים, בפני קבוצת פעילים בבית הקיבוץ הארצי. כמה מדבריו שאמר אז מהדהטים כאונוני עד היום, ובכרשותכם, בשל האקטואליות שלהם. אצטט חלק מהם.

"הבעיה העיקרית של המשק הישראלי איננה פיננסית. אין מחסור בהון, לא בעולם ולא בישראל. העולם עדיין תומך בישראל וממשיך להלוות לה בלי בעיות מיוחדות. הבעיה העיקרית של כלכלת ישראל היא שאלת כוח האדם. זהו המשאב היחיד הממשי העומד לרשות המשק. אין לנו מחצבים, לא נפט ולא ברזל. העושר היחיד שלנו הוא כוח האדם שלנו. דוגמה אחת היא הפנסיונרים. הם נפלטים בשיא כושרם הרוחני. בעלי ניסיון ויכולת. צריך לחשוב מחדש על מקומות עבודה שבהם עובדו ויצרו פנסיונרים שתפצו ככך. אלמנט שני הוא השירות הציבורי. יש כאן זרז פוטנציאלי ניכרת. כל שנה חל גידול של 5% בכוח העבודה — היום אולי 3% — ואם הוא ייגה לסקטור העסקי ילך הסקטור הציבורי ויקטן יחסית. כל הדיבורים של מעצבי המדיניות הכלכלית הם מס שפתיים. לא עוסקים בנושא הזה כלל. כי הטפה ודיבורים לא עוזרים.

"הדרך היחידה לקליטת עובדים כסקטור היצירני היא ביצירת מקומות עבודה מושכים, בשכר יוחר גבוה ובתנאים יוחר נוחים. לכוח האדם צריך לחבר את הטכנולוגיה החדשה. זו מורכבת מידע וממכון. החיבור של מיכון, ידע וכוח אדם הם התשובה הנכונה והיחידה לבעיית המשק הישראלי. אבטלה במדינת ישראל היא אסון כפול: גם מביאה לידידה מהארץ וגם מבכירה את התלות בגורמי חוץ. המהפכה הטכנולוגית בחקלאות היתה תוצאה של כוח אדם בעל מוטיבציה, מיומן, טכני ומשכיל, והון זמין, שאפשר לרכוש ולפתח את הטכנולוגיה. קיצוץ אשראי והעלאת ריבית עלולים למוטט פירמות וגם כאשר הן כדאיות. כדי להשיג מטרות לאומיות מותר ומצדק לסכסד. השאלה, כמובן, מה ואיך מסבסדים. כל המהפכה החקלאית היא תוצאת סכסוד והיום צריך לסכסד את התעשייה, את ההשקעות בתעשייה, את ההשקעות בטכנולוגיה וכעיקר למפעלים עתירי הון וטכנולוגיה."

סגן שר האוצר ח' קופמן:

באותה הרצאה הוא אמר, שלמערך אין מדיניות כלכלית. זה כתוב ב"על המשמר".

היו"ר מ' בהן-אביב:

ב"על המשמר" של היום.

אמרי רון (המערך):

הוא אמר עוד הרבה דברים.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

הוא אמר את זה באותה הרצאה שאתה מצטט.

אמרי רון (המערך):

הוא אמר הרבה דברים, ואני חושב שדווקא במצב הנתון, אחרי שעשיתם הרבה מאוד ניסיונות בכיווני מדיניות שונים מאז 1977 — "אין ליה", "ויש ליה", וקיצוצים, ו"כלכלה נכונה" — אתם, לפחות, עוד לא נתתם את התשובה הנכונה. ייתכן מאוד שלפחות למישהו בתוך תנועת העבודה היתה תשובה נכונה, ואני מנסה לצטט אותה.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

באותה הרצאה הוא אמר, שלמפלגת העבודה אין מדיניות כלכלית.

עכשיו אומרים: נקצץ בשעות. צריך להכניס תוכניות כלכליות מרחיקות ראות, כדי שלא יהיו פשרות במערכת כולה, וכדי שיינתנו תשובות על צורכי המשק בתחום החינוך והחברה, או במקום להגדיל את מספר השעות, כפי שממליצה ועדה ציבורית שהוקמה עליידי הממשלה, אגחנו גורעים שעות. והחינוך הטכנולוגי, אליבא דמלה שמפעילים אותו באוניברסיטאות, כתעשייה ובצבא, נמצא בנסיגה. זאת סכנה אמיתית לעתידנו, מפני שזה המסלול היחיד שאנחנו יכולים להתפתח בו. ובכן, לא רק שאיננו עושים כדי לשפר אותו, אלא אנו גורעים ממנו שעות. מנהל האגף לחינוך טכנולוגי במשרד החינוך והתרבות, מאחר שאין לו תקציב להפעלת מערכות חדשניות כדי לשפר את הידע, מוותר על שעות הוראה. בניגוד להמלצת הוועדה, וכלכך שיקנו לו ציוד טכנולוגי מתוחכם. ואתם רוצים לומר שזה תכנון.

אתם חיים רק על פשרות. אדוני סגן השר, כבר שנתיים אני זועק על כך שיש כפילות ברשויות שמטפלות באותם נושאים. מנינו אתה-עשרה רשויות שמטפלות בנוער. התרענו ושאלנו למה צריכים אחד-עשר משרדים לטפל ב-10% — 12% של האוכלוסייה. איפה כל התיאומים והסכסוכים? אבל האם אתם יכולים ככלל להגיע להידברות שתביא לתיאום ולחיסכון? הרי בעוד אתם מסכימים עם שותף אחד, השני כבר עומד בשער. אינכם יודעים איך להדביק את הקובץ.

אתם מביאים לנו כאן תקציב שמגיע לממדים עצומים. בלי שיתוף פתרונות אמיתיים לצרכים העתידיים של מדינת ישראל. יש כהחלט מקום להתייער על כך, שאין תוכניתם מגעת כדי לבחון את עצמנו ואת אחריותנו פעם נוספת. השותפים שלכם צועקים, אבל הם צועקים משיקולים-מדיניים, שאתה כל כך רוצה בהם. יושב כאן חבר הכנסת שנותן לך כוח להשתולל בתחום המשק, ואולי עוד מעט לא יהיה לנו הכוח לעמוד בכך, בכחירת תפסת מרובה — לא תפסו.

קביעת סדר העדיפויות הלאומי פגומה מראשיתה ועד סופה. ראינו את תחזועי הרמיון של שר ביטחון שפרצו — אפילו בלי לקבל את אישור הממשלה — והגיעו לאן שהגיעו. אתה רוצה שנשלים עם דברים כאלה שבתוכם פנימה? אתם אינכם שלמים אתם. אני מתפלא ככלל כאיזה מצב נפשי אתה מצוי, אדוני סגן השר, לנוכח ההתרוצצות בין "בעל-הבית" הקודם שלך לבין זה הנוכחי.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

יעקב גיל (המערך):

אני רואה בחמלה את העובדה שגם כימי האבל כולכם כאחד מתנהגים כמוצאי שלל רב.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

יעקב גיל (המערך):

אני מדבר על החיים, אני מדבר עליך, ואני בא לחמול עליך, על ההתרוצצות הזאת שאתה מצוי בה. אני לנו ממצב אישי כזה, שאיש אחד הוא משרתם של שני שרים, שחולקים זה על זה. תארו לכם מה קורה למשק. מה קורה לחברה.

אני מציע כהחלט שנודקק למחוזות האבסורדי, אולי הם יעוררו לנו לפקוח את העיניים, כי המציאות הקשה כבר איננה תרופה כשביילכם.

היו"ר מ' בהן-אביב:

תודה לחבר הכנסת יעקב גיל. רשות הדיבור לחבר הכנסת אמרי רון, ואחריו — לחבר הכנסת אהרן הראל.

"הלאמה" עליידי הפקדה של 10% מהפת"ם באוצר, שגם היא בעצם הדפסה לכל דבר; ובסך הכול — כמעט 2 מיליארדי דולר הדפסה. מתוך 17.6 מיליארד הדולר של התקציב כולו. כמו כן גדל מאוד סכום החזר החובות: בשנות ה-70 הוא היה רק 15% מהתקציב; אשתקד — 24%; והיום — 38.8% — בניכוי אותה מקדמה — וזהו שיעור אדיר.

רבתי חברי הכנסת, יותר מבכל שנה אחרת בתולדות המדינה; תקציב המדינה מבטא אידאות. רק כך ניתן להגדיר את הסכום האדיר שהממשלה מקווה להשיג — מקווה, אבל לא בטוחה — למימון התקציב מגורם לא ודאי לחלוטין ששמו "חיסכון". ההוצאה החזרה לפדיון קרן ורבית על חובי-פנים מגיעה ל-669 מיליארד שקל. כ-40% מסכום זה הם פדיונות של משקיעים מוסדיים — קופות גמל, פנסיה וביטוח — ויש להניח שיפקידו מחדש סכומים אלה. אולם 60% — שהם מעל 400 מיליארד שקל — ישלמו לארוחי ישראל, ואין כל ביטחון שהם יפקידו או ישקעו אותם מחדש. זה סיכון אדיר להניח כי סכום של כ-1.7 מיליארד דולר — שהם כ-330 מיליארד שקל — יושקעו מחדש ויממנו את התקציב. במצב של חוסר האמון שרווח כיום הציבור לשוק החיסכון.

האוצר מניח שהחיסכון הפרטי מסך כל המקורות יעלה ב-22.4%. כיצד זה יקרה? הרי השכר מקוצץ ריאלית ב-10%, וכדי לשמור על המינימום של רמת החיים הקודמת משתמשים האזרחים בחסכוניותיהם. לכן יורדת הצבירה נטו — פדיונות פחות חיסכון חדש — ויש היום חיסכון נטו שלילי של בין 4 ל-5 מיליארדי שקל לחודש. כיצד אתם מניחים, במצב הזה, שתהיה עלייה בשיעור החיסכון?

התקציב כנוי, אם כן, על אמיתות; ובהעדר אמיתות — וזהו המצב לאמתו — אנו צפויים לשכר גדול הרבה יותר מזה שאנו כבר מצויים בו. אין מנוס, חברי הכנסת, מהמסקנה כי אין בכוחם של קיצוצים מבחבב, כפי שאראי וזכור להושיע את המשק ולחלצו מהמשבר. קיצוצי התקציב מכיאים בראש ובראשונה לצמצום הפיתוח, ולאחר מכן — לצמצום הייצור והיצוא. קיצוצים בכשר מובילים לערעור מערכת החיסכון עד כדי התמוטטותה. יש לחזור להמרה מסיבית של הכבודה, של הייצור ושל היצוא על חשבון הצריכה, על חשבון השירותים ועל חשבון סכסוך הכורסה.

כי הרברים נכונים גם היום: הגורם היחיד שיש לנו הוא האדם. היתרון שלנו הוא בשימוש מושכל בטכנולוגיה מתוחכמת עליידי אדם עובד וחושב. לכן צריך להוריד מסים מעבודה, לתמרץ את תנאי העבודה הייצור, להעדיף את המגזר היצרני — לא רק כדיבורים אלא גם כממון — ובתוך המגזר היצרני להעדיף את המפעלים עתירי הטכנולוגיה. אינני בטוח שמדיניות המבוססת על הפילוסופיה הליברלית הכוללת מסוגלת לכך, ואני בטוח שמדיניות של קיצוצים בלבד לא הוכילה לשום מקום כעבר, ולא תושיענו גם בעתיד. לכן אני חושב שהפתרון היחיד הוא החלפת המנהיגות גם בשטח המדיני וגם בשטח הכלכלי.

היז"ר מ' כהן אבידב:

תודה לחבר הכנסת אמרי רון.

חברי הכנסת, הואיל וכמעט כל הרשומים לדיון אינם נמצאים באולם, פרט לשניים שלושה, לא אקרא בשמותיהם, כי אם אעשה זאת הם יאבדו את זכותם לדבר. לכן אמסור עתה את רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן הראל, והוא יכה את אחרון הנאמרים הערב. לאחר מכן אנעל את הישיבה. יהי תישמר זכותם של כל הרשומים ברשימה לדבר בישיבה הבאה.

אמרי רון (המערך):

אני לא מדבר כרגע על המדיניות הכלכלית של המערך.

היז"ר מ' כהן אבידב:

חבר הכנסת אמרי רון, יש לך עשר דקות, אל תתווכח עם סגן שר האוצר. עם כל הכבוד לסגן שר האוצר, אינך חייב להתווכח איתו.

סגן שר האוצר ח' קופמן:

אדוני הושב"ראש, אני נותן לו שתי דקות משלי.

אמרי רון (המערך):

נעבור לתקציב: אינני חושב, חברי הכנסת, אדוני סגן שר האוצר, שנכון לומר ש"התקציב איננו תקציב", ושהדבר היחיד שאפשר ללמוד ממנו הוא ש"אייאפשר לדעת כלום". אני חושב שאפשר לדעת הרבה. התקציב השנה — ואולי זה הדבר היחיד שאני יכול לשבח — כוטל סוף סוף סעיף 3; אבל במקומו הונס, כידוע, סעיף 8, שמכפיל בעצם את סעיף 3 המפורסם — סעיף שאפשר לממשלה להגדיל את התקציב ללא אישור הכנסת וללא תקציבים נוספים — למעשה פי ארבעה. כלומר, הוא מאפשר אישור עליידי ועדת הכספים — ולא עליידי הכנסת — ככל רכעון, ובנוסף על זה הוא איננו מחלק את הרבעונים על-פי שיעורים אחוזים, כפי שהיה בשנים הקודמות. במצב של היפר-אינפלציה — אני סבור, שצריך היה לתקצב אפילו כל חודש כנפרד: זאת אומרת, לחזות שיעור אינפלציה, ולהקנות כספים כנפרד על-פי שיעורים הולכים וגדלים. וזה לא נעשה.

אבל אני חוזר: אני חושב שניתן להשוות את המגמות העיקריות של התקציב, הן לתקציב המעודכן מדצמבר 1983, והן לתקציב המקורי או המאושר מאשתקד. ואני רק חושב, שהמגמות הן אומללות.

נהה מתיימר האוצר, בהצעת התקציב, להגיע עלייה של 10.8% ביצוא ו-8.5% ביצוא ללא שירותי הון. וכיצד? הרי הפיתוחים של אוגוסט ואוקטובר כבר נאכלו על-ידי האינפלציה, לא נשאר מהם כלום, לפחות בהשוואה לסל המטבעות האירופי. איזה תמריץ ליצוא ניתן בתקציב? תקציבי הפיתוח יורדים באורח ריאלי בכ-20%; בתקלאות — ב-17%; בתעשייה — ב-18%; בחירות, בתקשורת — בעשרות אחוזים. ואני מדבר על תקציבי פיתוח. התמיכה לייצור מקומי יורדת ב-21% אחוזים; התמיכה לסקטור העסקי בכלל יורדת ב-14.5%. איך חושבים להגדיל את היצוא? אשתקד העריכו, שהיצוא יגיע ל-11.6 מיליארד דולר, והוא פינר ב-1.4 מיליארד דולר והגיע רק ל-10.2 מיליארד דולר, למרות התמריצים ולמרות הפיתוחים. איך יגדל היצוא השנה ב-10% ללא תמריצים, ללא פיתוחים וללא תמיכות לייצור וליצוא?

בצע ההוצאות, התקציב מבטא מיתון חריף, קיצוץ חריף כפעולה היצרנית ובתמיכות לפיתוח, בתמיכות שרק בעזרתן — ובעיקר בעזרתן — ניתן יהיה להרחיב את התשתית של הייצור ושל היצוא.

נעבור לסעיף ההכנסות: בתוך מימון התקציב, משקלו של סעיף הכנסות הממשלה מן התוצר הלאומי — הבא לירי ביטוי כמסים שהיא גובה — הולך ומצטמצם. אשתקד היוו המסים כ-55% מהתקבולים — בניכוי המקדמות של בנק ישראל — ובתקציב השנה הם רק 47%. זוהי ירידה חריפה בשיעור המסים מתוך סך התקבולים.

לעומת זאת גדל הסכום שהאוצר צריך להדפיס: מקדמה של 250 מיליארד שקל, ועוד 116 מיליארד שקל; אותה

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
הצדק עמך, אדוני היושב-ראש. כל הכבוד.

הי"ד מ' כהן-אביב:

חבר הכנסת אהרן הראל, בבקשה.

אהרן הראל (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אילו היה שר האוצר נוכח עתה באולם, הייתי מצטרף לאלה שאמר לו גם כמה מלים טובות. במציאות הכלכלית שבה אנו נתונים ובאילו ציפים הכלכליים שיש במדינת ישראל, לעמוד בבעיות של קיצוץ החקציב ושל מאבקים עם כל שר ומשרדו על כל בעיה — זוהי משימה קשה ביותר. היות שאני מאמין שאחד הפתרונות למצב הכלכלי הוא קיצוץ דרסטי בחקציב. הייתי רוצה ששר האוצר אומנם יצליח לקצץ בחקציב.

נכון, ודאי יהיה לי ויכוח עם שר האוצר בנקודה של סדר העדיפויות ויכול מאוד להיות — ואני אף בטוח — שסדר העדיפויות שלי יהיה שונה מזה של שר האוצר. אבל אני אוכל ודאי להסכים אתו שצריך לקצץ בחקציב, שצריך להוריד את רמת החיים של כולנו. יכולים להיות חילוקי דעות — פחות למטה, יותר למעלה — אבל חייבים להביא למערכת חיים אחרת למדינת ישראל ולצאת ממערכת הברזבז. שכולנו חיינו בה בשנים האחרונות. אם שר האוצר אומנם ילך בדרך זו, מגיעות לו בהחלט גם ברכות.

אני רק מקווה שההודעה על קיצוץ תקציב ההתנחלות — אם אומנם נכון שייגנה הודעה כזאת, ואני מסייג את דברי בכך: חברי הממשלה ודאי יודעים זאת טוב ממני — לא באה כתוצאה מלחץ אמריקני. אני יכול לתמוך בקיצוץ תקציב ההתנחלות, אבל רק אם ההחלטה באה כהחלטה עצמאית של הממשלה הנבחרת בישראל. אני יכול לבקר את הממשלה, אני יכול להתווכח אתה על ההתנחלויות, אבל כל מדיניות שיוחלט עליה — אני רוצה שהיא תהיה מדיניות עצמאית, ולא מדיניות שתבוא בגלל לחץ אמריקני. אני מעדיף שהקיצוץ בחקציב יהיה גדול יותר, ושעל עניין ההתנחלויות נחליט בכיתנו שלנו ולא בשום מקום אחר.

אני שואל את חברי הממשלה: כאשר מגישים תקציב לכנסת, במה מעוניינת הממשלה? הרי היא מעוניינת ליצור מקסימום של תמיכה בבית בהצעת החקציב. מה היא המדיניות הכלכלית? אינני אומר ששר האוצר איננו יודע מה הוא רוצה. אבל אם בדין על התקציב מופיע מצד אחד שר האוצר הנוכחי ומצד שני שר האוצר היוצא, וכל אחד מהם אומר ההיפך מהרצה — באיזו מדיניות עלינו לתמוך? כמי עלינו לתמוך? מה אתם רוצים מאתנו, אלה היושבים באופוזיציה? אינני שואל זאת עתה כדי להתגרות, ודאי יעלו דברים בוויכוח. אבל כמה בלחור? שר האוצר הנוכחי קם ומצהיר שהוא מתנגד לדולריזציה. עולה על הדוכן שר האוצר הקודם ואומר שאין פתרון אחר אלא דולריזציה. במה נתמוך?

אילו יורם ארידור, כשר האוצר, היה מגיש הצעת תקציב, היא היתה מובאת לבית הזה לאחר ויכוח גדול בספסלי הליכוד, והיינו אומרים: הוא התגבר בקושי על מפלגתו; ואילו היה מופיע שר אוצר אחר ומציע מדיניות חלופית — הייתי מבין זאת. אבל כאשר שר האוצר הקודם הניח את התקציב על שולחן הכנסת, נדמה לי שחוצץ מחבר הכנסת יגאל הורביץ, מי שהיה שר האוצר לפני יורם ארידור, איש לא התווכח אתו, מעטים מאוד התווכחו. זה התקבל כתורה מסיני, אחוז דבר קורה היום. הרי זו איננה אותה מדיניות. אני מוכן לקבל כל ביקורת. אני גם מוכן לקבל את דברי סגן שר האוצר, שמעולם

לא היה מצב שהכול היה בסדר. אבל גם אם לא הכול בסדר, אם מדברים בגלוי — כמה אתם רוצים שאנחנו נתמוך?

אגע בבעיה אחת: אי-אפשר לתמוך בתקציב אם לא מצוין בו גודל האינפלציה, או לפחות המגמה. מה מחליטה הממשלה, מהי המגבלה של האינפלציה שאתם רוצים לקחת על עצמכם, מאה אחוז? מאתיים אחוז? שלוש מאות אחוז? פתוח לחלוטין? בלי שום מגבלות? איך אני יכול להתייחס למסעיף א', ב' או ג'? איך אני יכול להתייחס לתקציב משרד זה או משרד זה, כאשר אינני יודע איך "חורגם" הדבר לפי ממדי האינפלציה?

כאשר אין מעריכים את גודל ההתייקרות, אין לדעת אם ההצעה לקצץ בחקציב משרד החינוך או משרד העבודה או כל משרד אחר היא מעשית. אפילו אם אני מוכן לתת לשר האוצר את כל הקרדיט ולומר לו "ישיש כוח" על הקיצוץ בתקציב, הרי כאשר אינני יודע את גודל האינפלציה ואת גודל הקיצוץ, אינני יודע על מה אני דן. כאשר התקציב איננו מוגבל לפי שיעורי האינפלציה, הרי לא עשינו דבר. חוץ מתרגיל אינטלקטואלי של חברי הבית הזה, המתווכחים על תקציב שקיים או שאיננו קיים, לא השגנו דבר.

יעדיאל אמוראי (המערך):

יפה מאוד, בדיקו כך. יש קיצוץ לשלושה חודשים ומעבר לשלושה חודשים — הכול פתוח, אין תקציב.

סגן שר האוצר מ' קופמן:

— — —

אהרן הראל (המערך):

בעיה שנייה: אני אינני מאמין שאפשר לפתור את הבעיה היסודית של משק המדינה בלי עסקת חבילה אמיתית בין הממשלה, העובדים והמעסיקים. כל מי שאיננו מבין את העניין הזה, אינו יכול לתת פתרון למצב הכלכלי.

יגאל הורביץ (רפ"י) — הרשימה הממלכתית):

אם כך, למה אינך תומך בו?

אהרן הראל (המערך):

הרי אני רוצה לתמוך בזה, אבל מייד אומר את הסייג שיש לי, ואיך צריך לעשות זאת. אין זה משנה איזה שם יקרא לזה. אפשר להביא לדוגמה את הנשיאים האמריקנים שעלו לשלטון; אפשר להביא לדוגמה את חילופי ממשלת הפועלים בשכרדיה או את ממשלת הלייבור באנגליה; הם חשבו איך זה יכול לעבוד, כאשר מצד אחד יש איגודים מקצועיים בהנהגת תנועת העבודה, ומצד שני — ממשלה שמרנית, ואז הם נאבקו במשך שנה וחצי ולא הגיעו לפתרון. אין פתרון אם שלושת הצדדים אינם מגיעים להסכמה. כאשר יורם ארידור היה שר האוצר היתה בעיה, אינני רוצה כרוגז לעסוק בדברים חריגים, אבל כולנו יודעים למה אני מתכוון. אי-אפשר לעשות עסקת חבילה, כאשר איש מהצדדים איננו מכבד את רעהו. אתה יכול להתווכח, אתה יכול לבקר, אתה יכול להציע הצעה אחרת, אתה יכול לנסות ולשכנע. כך זה בכל עסקה כלכלית, ובוודאי בעסקת חבילה במשק. אם אינך בא עם הכרה ועם כבוד לעמדת הצד השני ולדעותיו — אי-אפשר להגיע לפתרון.

יגאל הורביץ (רפ"י) — הרשימה הממלכתית):

אפשר לשאול שאלה?

אהרן הראל (המערך):

בבקשה.

יגאל הורביץ (רפ"י — הרשימה הממלכתית):

כידוע, אני האחרון שאגן על המדיניות של יורם ארידור. אבל עובדה היא, שכל יועציו ניסו ככל כוחם להיכנס לעסקת חבילה עם ההסתדרות ועם המעסיקים. כל אחד משלושה יועציו היועצים עשה זאת מטעמים שונים, לא מפני שלא רצו בלב שלם להגיע לכך. לא מפני שלא באו בדברים נקיות. אלא כל אחד עם הטון שלו, כל אחד עם הסגנון שלו, כל אחד עם הנוסח שלו ניסה להפציר ולהגיע לכך, אבל ההסתדרות סירבה. למען האמת והיושר, צריך לומר שהיא עשתה זאת כיוון שההצעה באה מטעם ממשלת הליכוד.

אהרן הראל (המערך):

היות שאנחנו מקיימים עכשיו מעין שיחה בינינו — —

יצחק ברמן (הליכוד):

כמעט בארבע עיניים.

אהרן הראל (המערך):

— כמעט בארבע עיניים, אני רוצה לומר לך, חבר הכנסת, יגאל הורביץ, גם כמי שהיה חבר בוועדה המרכזת כשאתה היית שר האוצר — ואני אומר זאת במלוא האחריות ובכל מה שיקר לי — שמעולם לא הייתי שותף, כחבר הוועדה המרכזת של ההסתדרות, באיזה דיון במפלגת העבודה שנועד להכשיל את הממשלה בגלל הוויכוח בין מפלגת העבודה לבין הליכוד, מעולם. היו ויכוחים.

עכשיו אומר לך איפה הנקודה. נעזוב עכשיו את הנויכות. נאמר שהתחלנו פרק חדש. מה עושים? איך מתחילים עסקת חבילה עם שחיקת שכר? 30%? אילו היינו מקיימים כאן דיון אקדמי והיה לנו זמן, הייתי יכול להביא בפניכם את כל הדוגמאות שבדקתי בשכרדיה, באנגליה, בכל המקומות בעולם. כשנשיאים כארצות הברית נבחרו לשלטון — וזה אמור גם לגבי רייגן, אבל בעיקר לגבי קרטר — בואום הראשון שלהם, בואום ההכתרה, הם אמרו: צריך להתוס על עסקת חבילה עם האיגודים המקצועיים ועם המעסיקים, כדי לפתור את כעיות המשק. אבל עסקת חבילה איננה רק עניין של שכר.

אם אתה בא וזורק את ה"פצצה" הראשונה, כלומר קודם אתה שוחק את השכר ב-30% ואחרי-כך אתה מדבר על עסקת חבילה — אתה יוצר מוטיבציה שלילית. אתה מוכרח להגיע לנקודת איוון. אם אתה מתקן את השכר, מתקן את כל מה שנשחק ואומר שמרגע זה תהיה הקפאה של השכר, של המסים ושל המחירים — אתה מביא בכך לנקודת איוון. האיגודים המקצועיים בעולם אינם עוסקים כיום רק בשכר. איננו נמצאים בשנת 1900, וגם לא בשנת 1940. מאז מלחמת העולם השנייה הוויכוח מתנהל תמיד על שכר, על הכנסות ועל מסים. על הכול יחד. לא ייתכן לעשות עסקת חבילה על השכר, גם אם יוכתח שכר ריאלי. דרושה מערכת מוסכמת. לא היתה נכונות ללכת בכיוון הזה.

יכול להיות שגם לאחר שנתקן את השכר ונצא מהמערבולת הזאת שאנו נחויים בה לא נצליח להגיע לאותו כטיס שבו אפשר להתחיל לפעול. גם לא הצליחו להקים ממשלת אחדות לאומית. את זה אתה יודע, לא אני. אבל לפחות אתה אומר וקובע, שהפתרון הוא בנכונות של כל הצדדים ללכת לעסקת חבילה. הכוללת את כל הדברים יחד.

היו"ר מ' כהן-אבידב:

חבר הכנסת הראל, בצער אני אומר לך שאני חייב להפסיק אורך.

אהרן הראל (המערך):
משפט אחרון.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
עוד דקה. דקותיים, בבקשה.

יגאל הורביץ (רפ"י — הרשימה הממלכתית):
אני מכין שחבר הכנסת הראל מודה לך, כי ההסברים דחוקים מאוד.

עדיאל אמוראי (המערך):

היום זה 33%, אבל עד סוף החודש זה יגיע ל-40%.

יגאל הורביץ (רפ"י — הרשימה הממלכתית):

אינני מדבר על זה. לפני שחיקה, אחרי שחיקה, שהמערך יבוא ותהיה עסקת חבילה.

אהרן הראל (המערך):

הרי אתה יודע — —

עדיאל אמוראי (המערך):

אני מוכן. לגבי עסקת חבילה — — —

סגן שר האוצר ח' קופמן:

אבל אתה, בתור שר האוצר, לא היית עושה את זה.

עדיאל אמוראי (המערך):

בסדר, אז למה לדבר?

יצחק ברמן (הליכוד):

דוד לוי לא יתן.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אתה חושב שרוד לוי ייבחר למוזכ"ל ההסתדרות הבא.

אהרן הראל (המערך):

אני מוכן להזיכה לגבי העבר — — —

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

אתה מחלק את הירושה.

שושנה ארכלי-אלמוזלינו (המערך):

פנחס גולדשטיין (הליכוד):

זו תהיה התוצאה, שירותם משל ייבחר לקדנציה השלישית.

שבח וייס (המערך):

זו הקדנציה הרביעית.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

היו"ר מ' כהן-אבידב:

לא, אם כבר מדברים על חוכמה, כי אז סיג לחוכמה שחיקה, אם כך הדבר, אני מבקש לשחק.

אהרן הראל (המערך):

אינני יכול לומר דבר לגבי העתיד ואינני יכול לומר אם זה יצליח או לא יצליח, אבל לגבי העבר אני יכול להזיכה, שמאבקי ההסתדרות נגד הממשלות ושרי האוצר של המערך היו תקיפים לא פחות, תמורים לא פחות וביקורתיים לא פחות מבתקופת ממשלת הליכוד; לא פחות. המאבק בתקופתו של ספיד המנוח והמאבק של כן-אהרן כישיבות שכינסה גולדה מאיר לדיון בעניין שכיבת "עלית" היו חריפים לא פחות, ואני אומר — חריפים יותר.

חוכרת כ"י, ישיבה רצ"א, כ"ה באדר א' התשמ"ד (28 בפברואר 1984)
 — הצעת חוק התקציב לשנת הכספים 1984 —

יגאל הורביץ (רפ"י — הרשימה הממלכתית):
 והיתה עסקת חבילה.

בנקודת השבירה אלא בנקודת האיזון, גם היום אפשר לעשות
 עסקת חבילה עם ההסתדרות.

אהרן הראל (המערך):
 והיתה עסקת חבילה.

היו"ר מ' כהן-אבידב:
 תודה לחבר הכנסת אהרן הראל.

חברי הכנסת, המשך הדיון בתקציב יהיה מחר. הישיבה
 הבאה תתקיים, אם ירצה ה', מחר בשעה 11:00. הישיבה
 נעולה.

פירוש הדבר, שגם אם יש עכשיו מאבקים כה קיצוניים,
 אם מגלים נכונות ללכת לעסקת חבילה על המערכת כולה, לא

הישיבה נעולה בשעה 19:36.

נספח ע/3

נספח 3 - הצעת חוק בתי המשפט
(תיקון מס 51) (רוב מיוחד למינוי
שופט בית המשפט העליון)
התשסח 2008 הח 239

עמ' 72

מתפרסמת בזה הצעת חוק של חבר הכנסת מטעם ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת:

הצעת חוק בתי המשפט (תיקון מס' 51) (רוב מיוחד למינוי שופט בית המשפט העליון), התשס"ח-2008*

תיקון סעיף 7 1. בחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984, בסעיף 7(ג), במקום הסיפה החל במילים "משפטאי מובהק" יבוא "שופט בית המשפט העליון לא תהיה אלא על דעת שבעה מחברי הוועדה".

ד ב ר י ה ס ב ר

שהוא פוסק מחייבת כל בית משפט וולתו. מטעם זה, מינויו של שופט לבית המשפט העליון הוא בעל חשיבות מיוחדת לעומת מינוי של שופט לערכאות נמוכות יותר.

הצעת החוק המתפרסמת בזה באה להבטיח כי הצעת הוועדה בדבר מינויו של שופט בית המשפט העליון, ובמובחן ממינויו של שופט בערכאות אחרות, תיעשה על יסוד הסכמה רחבה בין חברי הוועדה. מוצע כי הרוב הדרוש להחלטה כאמור יהיה רוב של שבעה מבין תשעת חבריה. ההנחה שביסוד ההצעה היא שכדי להשיג תמיכה רחבה כזאת יידרשו דיון ושכנוע הדדי בין חברי הוועדה במידה רבה מהדרוש להכרעה על יסוד רוב רגיל.

שופטים מתמנים בידי נשיא המדינה לפי בחירה של הוועדה לבחירת שופטים, לפי חוק-יסוד: השפיטה (להלן - הוועדה). הוועדה מונה תשעה חברים: שלושה שופטים - נשיא בית המשפט העליון ושני שופטים נוספים של בית המשפט העליון; שני שרים - שר המשפטים, שהוא יושב ראש הוועדה, ושר נוסף; שני חברי הכנסת; שני נציגים של לשכת עורכי הדין. סעיף 7(ג) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 (להלן - החוק), מורה כי החלטות הוועדה, למעט במקרה חריג אחד, מתקבלות לפי כלל הכרעה של רוב רגיל, כלומר על דעת רוב חבריה שהשתתפו בהצבעה.

בית המשפט העליון הוא בעל מעמד בכיר במערכת השפיטה. לבית המשפט העליון סמכויות נרחבות, והלכה

חבר הכנסת גדעון סער

* הצעת חוק מס' 2002/17/פ; הועברה לוועדה ביום ט"ז באייר התשס"ח (21 במאי 2008).
1 ס"ח התשמ"ד, עמ' 198; התשס"ח, עמ' 537.

נספח ע/4

נספח 4 - עמ 126 פרוטוקול ישיבה
264 של הכנסת השבע-עשרה
28.7.2008 הצעת חוק בתי-המשפט
(תיקון מס 54) התשסח2008

עמ' 74

דברי הכנסת

מ / מושב שלישי / ישיבות רס"ד-רס"ו /

כ"ה-כ"ז בתמוז התשס"ח / 28-30 ביולי 2008 / 40

חוברת מ'

ישיבה רס"ד

הישיבה המאתיים-ושישים-וארבע של הכנסת השבע-עשרה

יום שני, כ"ה בתמוז התשס"ח (28 ביולי 2008)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:04

מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר עתניאל שנלר:

חברי חברי הכנסת, אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. היום יום שני, כ"ה בתמוז התשס"ח, 28 ביולי 2008.

נתחיל בהודעת מזכיר הכנסת. בבקשה, אדוני המזכיר.

מזכיר הכנסת איל ינון:

ברשות יושב-ראש הישיבה, הנני מתכבד להודיעכם, כי הונחו היום על שולחן הכנסת –

לקריאה שנייה ולקריאה שלישית: הצעת חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים) (היוועדות חזותית – הוראת שעה) (תיקון), התשס"ח-2008, שהחזירה ועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר קולט אביטל:

46 בעד, עשרה מתנגדים ושלושה נמנעים. אני קובעת שהצעת החוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים) (תיקון מס' 7) התקבלה בקריאה ראשונה והיא תעבור לדין בוועדת החוקה, חוק ומשפט לשם הכנתה לקריאה שנייה וקריאה שלישית.

משה גפני (יהדות התורה):

אני מבקש לוועדת הפנים.

אופיר פינס-פז (העבודה-מימד):

אני לא רוצה לוועדת הפנים.

היו"ר קולט אביטל:

ועדת הכנסת תחליט.

הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון מס' 54), התשס"ח-2008

[מס' כ/239; "דברי הכנסת", חוב' ל"ה, עמ' 18036; נספחות].

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

היו"ר קולט אביטל:

אנחנו עוברים להצעת חוק בתי-המשפט (תיקון מס' 54), קריאה שנייה וקריאה שלישית.

מיכאל איתן (הליכוד):

היו"ר קולט אביטל:

חבר הכנסת איתן, אתה פשוט מפריע. פעם ראשונה. תודה. אני מזמינה את יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

מנחם בן-ששון (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

גברתי היושבת-ראש, רבותי השרים, חברי חברי הכנסת, הצעת חוק בתי-המשפט (תיקון מס' 54), הצעת חוק שיזם חברנו חבר הכנסת גדעון סער. זו הצעת חוק שמשנה את ההליך שנוקטת הוועדה לבחירת שופטים בעת שהיא מחליטה על המלצתה בדבר מינוי של שופט לבית-המשפט העליון. כיום החלטה כזאת, כמו כל החלטה של הוועדה, מתקבלת ברוב רגיל של המשתתפים. לפי הצעת החוק המובאת לפניכם, הרוב הדרוש בוועדה להחלטתה בדבר מינוי של שופט לבית-המשפט העליון יהיה של שבעה מבין תשעת חבריה.

נזכיר כי בוועדה חברים שר המשפטים – והוא היושב-ראש – שר נוסף, שני חברי הכנסת, נשיא בית-המשפט העליון ועוד שני שופטים של בית-המשפט העליון, וכן שני נציגים של לשכת עורכי-הדין.

עוד קובעת הצעת החוק את הרוב הדרוש לבחירה כאמור של שופט לבית-המשפט העליון, גם במצב שבו לא משתתפים כל חברי הוועדה בהצבעה, וזאת בשל ניגוד עניינים של אחד החברים עקב היכרות אישית עם המועמד. לפי ההצעה, הרוב הדרוש יהיה כמספר החברים המשתתפים בהצבעה פחות שניים. יש להדגיש כי במספר המשתתפים יימנו גם הנמנעים. כך, לדוגמה, במצב שבו ישתתפו בהצבעה שמונה חברים בלבד, יהיה הרוב הדרוש כדי שמועמד יזכה לתמיכת הוועדה רוב של שישה חברים. השתתפו בהצבעה רק שבעה חברים, יהיה הרוב הדרוש של חמישה חברים.

לא בצורה קלה ולא בקלות ראש עסקנו בהצעת החוק הזאת. התחושה היתה שחלק ניכר מההליך של בחירת שופטים נקלע למבוי סתום – והביטוי "מבוי סתום" יחזור בהצגת החוק הבאה שלי – משום שבמאבק הכוחות או בעימות שבין כוחות אנשים לא הצליחו לממש את הצורך בבית-המשפט העליון למלא את 15 השופטים שנמצאים בו, משום המאבק הזה. לכן הצעת החוק מנסה לתת מעמד של מעין גוש חוסם לכל אחת מהמערכות, על מנת שממנו יסיקו החברים את המסקנה החיונית שיש צורך בהידברות.

אני לא מקבל את העמדה שנשמעה באותו הדיון שסוברת שכתוצאה מכך נצטרך למצוא שופטים בינוניים. מתוך הסכמה אפשר יהיה למצוא את המיטב שבמיטב שבמשפטים, על מנת שיכנהו בבית-המשפט העליון.

אני מבקש מהכנסת לאשר את ההצעה בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

היו"ר קולט אביטל:

נספח 5/ע

**נספח 5 - פרוטוקול מס' 429 ועדת
חוקה חוק ומשפט**

עמ' 78



**7 הכנסת העשרים
מושב שלישי**

**פרוטוקול מס' 429
מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט
יום ראשון, ט"ו בתמוז התשע"ז (09 ביולי 2017), שעה 14:00**

סדר היום:

דיון ציבורי בוועדת החוקה, חוק ומשפט באופן בחירת נשיא בית המשפט העליון בשיטת הסניוריטי, בהשתתפות נשיאת בית המשפט העליון, שרת המשפטים ואישי ציבור

נכחו:

חברי הוועדה:

ניסן סלומינסקי – היו"ר
זאב בנימין בגין
יעל גרמן
ציפי לבני
שולי מועלם-רפאלי
מרב מיכאלי
אורי מקלב
רויטל סויד
אוסאמה סעדי
נורית קורן
מיכל רוזין
אלעזר שטרן

חברי הכנסת:

רוברט אילטוב
בצלאל סמוטריץ
רועי פולקמן
מיקי רוזנטל

מוזמנים:

נשיאת בית המשפט העליון השופטת מרים נאור
סגן נשיאת בית המשפט העליון השופט סלים גיזבראן
נשיא בית המשפט העליון בדימוס פרופ' אהרון ברק
מנהל בתי המשפט השופט מיכאל שפיצר
שרת המשפטים איילת שקד
השר לשיתוף פעולה אזורי צחי הנגבי
שר המשפטים לשעבר ד"ר יוסי ביילין
שר המשפטים לשעבר דן מרידור
שר המשפטים לשעבר פרופ' דניאל פרידמן
היועץ המשפטי לכנסת איל ינון
לאה רקובר – היועצת המשפטית, משרד המשפטים
אילנה סקר – משרד המשפטים
אסף נועם – משרד המשפטים
רחל ווסיהון – משרד המשפטים
מיכאל דימשטיין – משרד המשפטים
בוריס זלובניכוב – משרד המשפטים

–	יעל טייב
–	שרון בר דוד
–	יפה מור
–	אילת פילון
–	אורית במני
–	שירי לנג
–	ברק בלייזר
–	חנית אברהם בכר
–	נועה זקין
–	רון גולדשטיין
–	אפי נווה
–	יצחק נטוביץ
–	פרופ' אברהם בל
–	פרופ' סוזי נבות
–	פרופ' גיורא גולדברג
–	ד"ר יהושע שגב
–	עינת קורמן
–	יוסי פוקס
–	עידן אבוהב
–	יהודה עמרני
–	שמחה רוטמן
–	פרופ' יוג'ין קנטורוביץ'
–	פרופ' אברהם דיסקין
–	פרופ' מרדכי קרמניצר
–	דורון סלע
–	אמיר קורן
–	אליעד שרגא
–	דניאל דושניצקי
–	דוד דהאן
–	חובב ינאי
–	מיכאל דבורין
–	שחר בן מאיר
–	הלשכה המשפטית, משרד הפנים
–	סמנכ"לית חטיבת שופטים, הנהלת בתי המשפט
–	מנהלת אגף תנאי שירות שופטים, הנהלת בתי המשפט
–	ראש מערך הדוברות וההסברה, הנהלת בתי המשפט
–	עו"ד, יועצת למנהל בתי המשפט, הנהלת בתי המשפט
–	עו"ד, הלשכה המשפטית, הנהלת בתי המשפט
–	עו"ד, היועץ המשפטי למערכת בתי המשפט, הנהלת בתי המשפט
–	עו"ד, הלשכה המשפטית, הנהלת בתי המשפט
–	עו"ד, עוזרת משפטית לנשיאת בית המשפט העליון השופטת מרים נאור
–	עו"ד, עוזר בכיר לנשיאת בית המשפט העליון השופטת מרים נאור
–	עו"ד, ראש לשכת עורכי הדין
–	עו"ד, משנה לראש לשכת עורכי הדין
–	פרופ' למשפטים, אוניברסיטאות ומוסדות אקדמיים
–	פרופ' למשפטים, אוניברסיטאות ומוסדות אקדמיים
–	הפקולטה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר אילן
–	מומחה למשפט חוקתי, המכללה האקדמית נתניה
–	סמנכ"לית הפורום המשפטי למען ארץ ישראל
–	עו"ד, הפורום המשפטי למען ארץ ישראל
–	עו"ד, הפורום המשפטי למען ארץ ישראל
–	מנהל פעילות העמותה, התנועה למשילות ודמוקרטיה
–	היועץ המשפטי, התנועה למשילות ודמוקרטיה
–	ראש מחלקת משפט בין-לאומי, פורום קהלת
–	פורום קהלת
–	סגן נשיא למחקר, המכון הישראלי לדמוקרטיה
–	אחראית קשרי ממשל, המכון הישראלי לדמוקרטיה
–	דובר, המכון הישראלי לדמוקרטיה
–	עו"ד, יו"ר התנועה לאיכות השלטון
–	עו"ד, מנהל תחום מדיניות חקיקה, התנועה לאיכות השלטון
–	נציג ציבור
–	מקדם מדיניות, שתי"ל
–	עו"ד, משרד עורכי דין דבורין
–	משרד עו"ד בן מאיר

ייעוץ משפטי:

גור בליי

מנהלת/ת הוועדה:

אסף פרידמן

רישום פרלמנטרי:

אור שושני

העצמאות השיפוטית היא יסוד חשוב והכרחי בדמוקרטיה הישראלית. קיומה מותנה בהסדרים משפטיים המסוגלים לאפשר אותה. הסניוריטי הוא אחד מאותם הסדרים חשובים אלה. הוא מבטיח כי מרגע ששופט מתמנה לבית המשפט העליון הוא מגיע לפסגת השיפוט העליונה ואינו נדרש להתמודד עוד על תפקידים שיפוטיים. כתוצאה מכך נמנע הצורך של שופטים לזכות בתמיכתם של חברי הוועדה לבחירת שופטים, ובהם פוליטיקאים, לצורכי קידומם. כתוצאה מכך נמנעת תחרות ומחנאות פנימית בבית המשפט העליון. כפי שציין מורי הנשיא ברק:

”דווקא הניתוק מהצורך להיבחר לעיתים מזומנות הוא שמנתק את השופט מהצורך ליתן ביטוי לרוחות השעה, והוא שנותן לו את היכולת והעוצמה לתת ביטוי לערכי עומק, העשויים לעתים להיות בלתי פופולריים.”

עקרון הסניוריטי שומר, אם כן, על אי-תלותו של השופט ועל עצמאותה המוסדית של הרשות השופטת כולה.

אם תבוטל שיטת הסניוריטי, ייפגע, להשקפתי, גם אמונו של הציבור במערכת המשפט. הרשות השופטת מסוגלת לבצע את תפקידה כראוי רק אם הציבור מאמין כי השופטים פועלים מתוך עצמאות מלאה. אם תבוטל שיטת הסניוריטי עשוי הציבור לחשוש ששופטי בית המשפט העליון מכריעים באופן מסוים על מנת למצוא חן בעיני חברי הוועדה לבחירת שופטים ובהם פוליטיקאים.

בעיצומם של כל הסימפוזיונים שהתקיימו בתקופה האחרונה על שיטת הסניוריטי, שבתי והרהרתי עם עצמי האם רצונו של שופט פלוני להתקדם לתפקיד הנשיא עלול יהיה להשפיע על שיקול דעתו ועל פסיקותיו. אני אישית – ואני יודעת שזה לא הדעה של הכול – מקווה ומאמינה ששופטי בית המשפט העליון לא יטו את פסיקותיהם כדי לשפר את סיכוייהם להיות נשיא בית המשפט העליון. אני סומכת על השופטים.

ואולם, הנקודה שמטרידה אותי נוגעת למראית העין ולאמון הציבור בבית המשפט העליון. הנקודה שצריכה להשקפתי להטריד את כולנו היא כיצד פסיקותיהם של שופטי בית המשפט העליון ייתפסו בעיני הציבור אם שופטי בית המשפט העליון יהיו מצויים ב”מרוץ” לתפקיד הנשיא. כיצד יראה הציבור פסק דין שדוחה עתירה חוקתית בסמוך למועד הבחירה בנשיא? כיצד תיתפס בציבור הסכמה של שופטים המועמדים לנשיאות לפסק דין של שופט החבר בוועדה לבחירת שופטים?

להשקפתי, שינוי השיטה יפגע במראית פני הצדק ובביטחון שההכרעה השיפוטית חפה מכל שיקול אישי.

מעבר למניעת פוליטיזציה או חשש לפגיעה באמון הציבור, עקרון הוותק משקף ניסיון שיפוטי בבית המשפט העליון – שהוא קריטריון מקצועי ואובייקטיבי המונע לזות שפתיים. שיטת הסניוריטי לא חלה רק בבחירת נשיא בית המשפט העליון, היא נוכחת בכל היבטי חיי היום-יום של בית המשפט: בבחירת שופטים שישמשו כראשי הרכבים; בשיבוץ השופטים להרכבים מורחבים; ואפילו בזכות לבחור חדרים שבהם יושבים השופטים וצוותיהם.

שיטת הסניוריטי הפכה, כאמור, ברבות השנים למנהג שאין סוטים ממנו – ואני לא מתכוונת לתת פה הרצאות משפטיות, בייחוד שיש עדיין בג”ץ תלוי ועומד. מובן עם זאת כי לכלל עשויים להיות חריגים. כך אירע עד היום, ב-70 שנה, פעם אחת בעבר: המשנה לנשיאה ריבלין ויתר מיוזמתו על המינוי כנשיא משום שאם היה מתמנה, הייתה כהונתו נמשכת שלושה חודשים בלבד.

המשנה לנשיאה ריבלין לא מונה אפוא למרות הסניוריטי, בשל אופק כהונה קצר מאוד. כפי שהעיד על עצמו, במקום ”המשנה לנשיאה” הוא הפך ל”משנה לנשיא” שהחליף את הנשיאה בייניש – הנשיא גרוניס.

עם זאת, ברירת המחדל נותרה כשהייתה – מינוי נשיא לפי הוותק. מהשופט ריבלין עברו אל השופט גרוניס. הרקע למינוי השופט גרוניס כנשיא מעיד על כך: בתחילה, בשנת 2007, נקבע בתיקון לחוק בתי המשפט, שהוותקן בתקופת השר פרידמן וידוע בשם ”חוק הקדנציות”, כי לשם מינוי של נשיא, כך נקבע בכל הערכאות, נדרש אופק כהונה של שלוש שנים לפחות. לפי חוק הקדנציות, השופט גרוניס לא יכול היה להתמנות כנשיא כיוון שהיו חסרים לו כחודשיים למילוי אופק כהונה זה. חסר זה בא על פתרונו בתיקון נוסף לחוק בתי המשפט משנת 2012 הידוע בכינוי ”חוק גרוניס”. חוק גרוניס ביטל את הדרישה לאופק כהונה מינימלי לנשיא של בית המשפט העליון – דרישה שלמעשה לא יושמה אפילו פעם אחת – ואיפשר את מינויו של השופט גרוניס כנשיא. בכך גילתה הכנסת את דעתה כי ככלל יש לשמור על הסניוריטי.

לא רבים יודעים כי מי שיזם את חוק גרוניס היה שר המשפטים דאז, פרופ' יעקב נאמן ז"ל. הוא מספר על כך בספרו האוטוביוגרפי. במהלך זה ביקש פרופ' נאמן לתמוך בעקרון הסניוריטי, וכפי שצוין בישיבת הוועדה לבחירת שופטים שבחרה בשופט גרוניס כנשיא: "עקרון הסניוריטי נשמר מאז קום המדינה. זהו עיקרון חשוב מאוד. דווקא בחירה זו" – בשופט גרוניס – "מדגישה את חשיבות העיקרון הזה". היום נשמע כאן שרי משפטים בעבר ואת שרת המשפטים בהווה, בקולם. את קולו של פרופ' נאמן המנוח ניתן אפוא למנות על צד המצדדים בעיקרון הסניוריטי.

אלמלא חוק גרוניס הייתי מכהנת ככל הנראה כנשיאה קרוב לשש שנים. הנשיא גרוניס ואני מונינו לבית המשפט העליון באותו יום אך הוא מבוגר ממני בכשלוש שנים. אולם, לא היה בלבי דבר על החזרת המצב לקדמותו. סברתי אז – וכך אני סבורה גם היום – שזהו הדבר הנכון לעשות. כיהנתי כמשנה לנשיא גרוניס ויחסי העבודה בינינו היו מצוינים. עבדנו יחד בכבוד הדדי, בידידות ובלויאליות מוחלטת. בזמנו כיבדתי את עקרון הסניוריטי, וגם כיום – כשאני מסיימת את כהונתי – אני סבורה שראוי לדבוק בעיקרון הזה.

יש לזכור כי גם הוועדה לבחירת שופטים בהרכבה הנוכחי בחרה לאחרונה בחברי השופט ג'ובראן כמשנה לנשיאה, בהתאם לעקרון הסניוריטי. ראוי להבהיר כי כלל הסניוריטי ככלל מחייב, חל אך ורק על נשיאי בית המשפט העליון והמשנה לנשיא ולא על נשיאי הערכאות האחרות, כולל בית הדין הארצי לעבודה.

אחזור ואדגיש: אם זה לא שבור, מה יש לתקן? שיטת מינוי השופטים בישראל בכלל, ושיטת מינוי נשיא בית המשפט העליון בפרט, הוכיחה את עצמה לטעמי כשיטה האפשרית הטובה ביותר המתאימה לתנאי הארץ.

אין לכחד: שיטת בחירה המבוססת על סניוריטי אינה מושלמת. אין שיטת בחירה שהיא מושלמת. אבל ההנחה היא שלבית המשפט העליון מתמנים מלכתחילה שופטים מעולים שבמעולם – אני לא מדברתי עליו – שבאמתחתם גם כישורי משפט וגם כישורי הניהול הדרושים. כל אדם שמתמנה כשופט בית המשפט העליון הוא בעל פוטנציאל למלא את תפקיד הנשיא.

יש האומרים כי שיטת הסניוריטי איננה מבטיחה כי ייבחר כנשיא בית המשפט העליון המנהל הטוב ביותר למערכת. טענה זו מחטיאה להבנתי את תפקידו של הנשיא. הנשיא הוא ראש הרשות השופטת; במובן זה תפקידו דומה לתפקידי ראשי הרשויות האחרות – ראש הממשלה ויושב-ראש הכנסת. תפקידו הוא לייצג את הרשות השופטת כלפי חוץ – תאמינו לי שזה פול-טיים גיוב – ולהתוות לה מדיניות. ככל שהדברים נוגעים לפסקי-דין, לקולו של הנשיא אין משקל עודף. הכרעות שיפוטיות בהרכב נופלות לעתים על-פי רוב או מיעוט. נשיאי בית המשפט העליון לדורותיהם, ואני בכללם, מצאו עצמם לא אחת במיעוט. אולם הנשיא הוא מנהיגה המוסדי של המערכת. אין הוא עוסק ביום-יום של הניהול ואת כישוריו כמנהל יש לראות בפרופורציה הראויה להם. תפקידו של נשיא בית המשפט העליון שונה מתפקיד נשיאי בתי המשפט המחוזי, השלום, העבודה ואף הארצי לעבודה.

הושמעה טענה, שאני מבינה אותה, שלפיה ממילא השופטים נבחרים מלכתחילה על ידי הוועדה לבחירת שופטים, שבין חבריה יש נציגות לפוליטיקאים, ולכן ממילא קיימת מעורבות פוליטית במינוי. טיעון זה מחטיא נקודה חשובה: לאחר ששופט מתמנה לבית המשפט העליון הוא מיצה למעשה את מסלול הקידום שלו ומכאן ואילך עצמאותו השיפוטית בבית המשפט העליון היא מלאה. לעומת זאת, אם מינוי כשופט בית המשפט העליון לא יהווה סוף פסוק, תישמר תלות מסוימת בגורם הממנה.

יש הטוענים ששיטת הסניוריטי מרוקנת את סמכות הוועדה לבחירת שופטים, וכן, אני יכולה להבין חברי ועדה שאומרים "אני היום חבר בוועדה ואני לא יכול לבחור את הנשיא". אבל, הוועדה לבחירת שופטים כמוסד היא זאת שבחרת מלכתחילה את השופט שעתיד להתמנות כנשיא בית המשפט העליון. כאשר הוועדה מתכנסת היא מודעת היטב לשאלה אם השופט המתמנה יכהן בעתיד כנשיא אם לאו. יש לזכור שבחירת שופט לבית המשפט העליון מחייבת הסכמה של שבעה מתוך תשעת החברים בוועדה. אני עצמי כיהנתי כחברה בוועדה שמינתה בישיבה אחת ארבעה שופטים לבית המשפט העליון, ששניים מהם צפויים, לפי מבחן הסניוריטי, לכהן בעתיד כנשיאים. הדבר היה ידוע היטב לכל חברי הוועדה שהשתתפו בישיבה. אמנם, השיטה הקיימת מקנה לעתים השפעה לוועדה מסוימת לטווח ארוך, אך אין בדבר שום פסול. הוועדה היא מוסד והבחירה נעשית על ידה.

שמעתי וקראתי טענות על כך ששופטים אחרים בבית המשפט העליון לא הסכימו להצגת מועמדותם לתפקיד הנשיא. זה נכון. הדבר נובע במקרה הקונקרטי מכך שהשופטים כולם סבורים שהשופטת חיות היא המועמדת המתאימה והראויה. אבל ככלל, אנו השופטים מכבדים את הכרעתה של הוועדה לבחירת שופטים, שבחרה בעבר מי תהיה הנשיאה של בית המשפט העליון מאוקטובר 2017.

העליון במינוי זמני. השר פרידמן דיבר על זה הרבה ואחר כך השר נאמן שם לזה סוף – ולמרות זעקות שבר ששומעים לפעמים על סוף הדמוקרטיה, זה לא קרה. אני חושבת שהשופטים שנבחרים לבית המשפט העליון מאז ומתמיד הם אנשים מאוד רציניים ומאוד מקצועיים, ואני חושבת שגם אם יש נוהג אין שום פסול מלשים אותו כאן על שולחן הניתוחים ולדבר עליו.

גם הטיעון שאם משהו לא מקולקל אז לא צריך לתקן אותו – אני חושבת שזה טיעון שלא עומד. נכון, היו נשיאים טובים, אבל אנחנו אף פעם לא יודעים איך היה נראה בית המשפט אם היו נבחרים שופטים אחרים או נשיאים אחרים. ובכל מקרה, אני חושבת שיש בעיה ששופט שעומד בראש המערכת, כשאנחנו באים לבחור אותו אנחנו לא מסתכלים בכלל על יכולות הניהול שלו אלא אך ורק על הוותק.

לסיום, אני רוצה להגיד שלתפקיד הרם הזה, אחד התפקידים המרכזיים במדינת ישראל, ראש הרשות השופטת, צריך להתמנות האדם המתאים ביותר, גם מהבחינה המקצועית, גם מהבחינה המנהיגותית וגם מהבחינה הניהולית.

אני באמת אשמח מאוד לשמוע את הדעות של כל מי שיושב סביב השולחן. אני חושבת שזה שאנחנו שמים את זה פעם ראשונה על השולחן בצורה כזו חדה וברורה זה כבר מראה על החוזק של הדמוקרטיה שלנו, של הכנסת ושל הרשות השופטת. תודה רבה.

היו"ר ניסן סלומינסקי:

תודה לך, השרה. מעכשיו אנחנו נכנסים למשטר של זמן, לכן אני מבקש מכל מי שמדבר לתמצת את הדברים. נשיא בית המשפט העליון לשעבר אהרון ברק, ואחריו המשנה לנשיאת בית המשפט, השופט סלים גיבראן.

נשיא בית המשפט העליון בדימוס אהרון ברק:

תודה, אני מודה לכם על שהזמנתם אותי להציג את עמדתי בנושא של הוותק השיפוטי, ומשהזמנתני נענית להזמנה ברצון. אני מקווה שהניסיון שצברתי כנשיא, 11 שנים, וכשופט בבית המשפט העליון, 28 שנים, יתרמו להעשרת הדיון החשוב הזה היום.

בדבריי הקצרים אני בעצם אחזור על הדברים שאמרה הנשיאה ואין בהם חידוש. לעניין ההיבט המשפטי הפורמלי, אני אצמצם את עצמי ולא אדון בנושא של המנהג – זה מנהג, לא נוהג חוקתי – אלא אתמקד בהיבט של המשפט המינהלי.

לדעתי דינה של המסורת ארוכת השנים בעניין המינוי של הנשיא ומשנהו – כל מה שאני אומר על הנשיא חל גם על המשנה – על פי הוותק, דינה כדין הנחיה פנימית של הוועדה. על פי כללי המשפט המינהלי אין לסטות מהנחיה מינהלית אלא אם קיים טעם מיוחד; אלא אם כן ישנה תשתית ראייתית של עובדות כדי להצדיק סטייה מהעמדה שהוועדה נקטה. וזאת הגישה שתאפיין את עמדתי.

מצד אחד קיימים שיקולים בעד, ואני מקבל שגם קיימים שיקולים נגד. אני רוצה להציג את השיקולים בעד ואני רוצה להציג את הפתרון שלי לשיקולי הנגד.

אם כן, על השיקולים בעד דיברה כבר הנשיאה, ואני רק אומר אותם בקיצור. כלל הוותק פעל מאז הוקמה הוועדה, ובמשך יותר מ-60 שנה הוא פעל יפה. אני חושב שלא היה כישלון שניתן להצביע עליו. כל נשיא עמד בפני בעיות שאפיינו את תקופתו והתמודד עמן בהצלחה.

רבותיי, זאת אתם צריכים לדעת: תפקידו של נשיא בית המשפט העליון אינו מתבטא במשקלה הפורמלי של פסיקתו. לעניין פסק דין, דין הנשיא כדין כל שופט.

אשר לסמכויות השיפוטיות שהוזכרו פה, למשל משפט חוזר או דיון נוסף, עקרונית כל שופט יכול להחליט בהן וכך אפילו נוהגים הלכה למעשה. אני כמעט לא החלטתי בשאלות האלה, פיזרתי את זה בין השופטים השונים.

אשר לסמכויות מינהליות של חיי יום-יום, כפי שאמרה כבר הנשיאה, הם מתנהלים בצורה אחרת.

מה הוא אפוא הייחוד של הנשיא? הייחוד של הנשיא הוא בכך, ואני מסכים עם מה שאמרו קודמיי, שהוא בראש המערכת השיפוטית. במסגרת זאת אחד מהתפקידים העיקריים שלו הוא הבטחת העצמאות של הרשות השופטת כרשות והבטחת העצמאות האישית והמוסדית של כל שופט ושופט. עליו להגן עליהם

מפני השפעות הבאות מבחוץ. תפיסת היסוד של התפקיד של הנשיא היא שהנשיא מהווה חיץ בין השופט לבין הפוליטיקאי, בין השופט לבין העיתונאי ואף בין השופט לבין השופט שממונה עליו. תפקיד זה של נשיא בית המשפט העליון חשוב הוא וחלילה מלפגוע בו.

כלל הוותק אפשר לכל נשיא לממש היבט זה של תפקידו כנשיא. בהסתכלות לאחור ניתן לומר, אם כן, כי התכונות האישיות והבדיקות הקפדניות שעבר אדם שהתמנה לשופט בבית המשפט העליון עשו אותו גם כשיר להתמנות כנשיא וכמשנה. כלל הוותק הבטיח כי הוותק השיפוטי מביא עמו ניסיון, רגישות והערכת השופטים ישראל, היודעים כי תפקיד הנשיא לא הוטל על מישהו משום שהוא נושא חן וחסד על הרשויות הפוליטיות.

ביטול כלל הוותק עשוי להביא לידי כך שהציבור יזהה את הנשיא החדש או את משנהו עם הרשויות השלטוניות שהביאו לבחירתו. ביטול כלל הוותק יביא לפוליטיזציה של תהליך בחירת הנשיא, והפוליטיזציה הזאת תביא לפגיעה במעמדו וביכולתו למלא את תפקידו.

שנית, כלל הוותק משקף את אחת המסורות החשובות המאפיינות את פעולתו של בית המשפט העליון בישראל. רוב ההחלטות הלא שיפוטיות המשפיעות על חיי היום-יום שלנו בבית המשפט העליון מתקבלות על פי הוותק. שמירת המסורת הזאת, חשובה היא. היא מקרינה יציבות והמשכיות ומנחילה מורשת של התנהלות שיפוטית.

שלישית, העצמאות של כל שופט בבית המשפט העליון מובטחת בין השאר בכך שאדם שהתמנה לשופט של בית המשפט העליון יודע כי הוא הגיע לפסגת דרכו כשופט. אין הוא נאבק עוד על דרגה נוספת או על טובה נוספת. מעמדו כשופט נקבע עם היבחרותו, זה סוף הדרך, לא תחילתה. עצמאות זאת נפגעת בעיני הציבור כאשר כל שופט של בית המשפט העליון עשוי לראות עצמו כמועמד לנשיא וצריך לפעול אצל הרשויות הנוגעות בדבר לקבל את הסכמתן.

רביעית, כלל הוותק שומר על יחסי עבודה תקינים בין השופטים לבין עצמם. אין תחרות פנימית על תפקיד הנשיא והמשנה. ביטול כלל הוותק עלול לשבש את יחסי העבודה הראויים המאפיינים את בית המשפט מאז ומתמיד.

רבתיי, שמעתי את שרת המשפטים ואחרים, ומקובל עליי שקיימים טיעונים נגד כלל הוותק. אני מקבל אותם ואני לא מזלזל בהם כלל ועיקר. ותשובתי העקרונית היא זאת: כאשר שמים על כף המאזניים את היתרונות של כלל הוותק, אין בשיקולי הנגד כדי להצדיק את נטישתו של הכלל. ניסיון של 60 שנה, מסורת משפטית, מניעת פוליטיזציה והבטחת ניקיון הדעת ביחסי עבודה בין השופטים – כל אלה יחד, במציאות הישראלית הם בעלי משקל כבד, המתגבר על שיקולי הנגד. היתרונות בהמשך שיטת הוותק עדיפים על פני סיכוי לשיפור בהגשמת התפקיד שיתקבל על ידי ביטול שיטת הוותק.

על כן נקודת המוצא צריכה להיות הכלל הקיים בדבר הוותק. השיקולים הנוגדים, אין בהם כשלעצמם לבטל את עצם קיומו של הכלל. יחד עם זאת, לפי דעתי, כלל הוותק על פי תוכנו הוא, על פי התכלית המונחת ביסודו, מכיר במצבי קיצון מיוחדים בהם לא ראוי לנקוט בכלל הוותק. זה איננו כלל שאסור לסטות ממנו, זה איננו כלל שאם סוטים ממנו הכלל הלך לאיבוד. על כן, במקרה קונקרטי עשויים להיות שיקולים נוגדים שהם כבדי משקל, שיהיה בהם כדי להצדיק סטייה מכלל הוותק. אני מקבל את זה.

כך למשל, אם המועמד הוותיק אינו רוצה בתפקיד, אין להכריח אותו ויש לדלג עליו. והיה לי בעניין הזה ויכוח גדול בשעתו עם השופט כהן, אחרי שהנשיא לנדוי פרש. הנשיא כהן היה השופט הוותיק אבל הוא לא רצה את התפקיד הזה, היה לו בסך הכול שנה וכמה חודשים והוא לא רצה. ושמגר ואני ושר המשפטים דאז, כולנו לחצנו עליו, "לא, יצחק, לא, הֵיָה נשיא". הוא קיבל את דין התנועה והיה נשיא מצוין כמובן.

כמובן זאת לא הנקודה הראשונה. למשל, אם לשופט הוותיק נשארה תקופה קצרה בת מספר חודשים בלבד, שבגדרה הוא לא יוכל לממש את התפקידים העיקריים שלו, יש מקום לסטות מכלל הוותק. אלא אם כן קיימים שיקולים מיוחדים – כמו שהיו במקרה של חברי הטוב סלים – שלא לעשות את זה. וכבר הוזכרה הדוגמה של השופט ריבלין, שהודיע שעל שלושה-ארבעה חודשים הוא מוותר, ואני חושב שיפה עשה הנשיא ריבלין.

אלה לא החריגים היחידים, אני מקבל שיכולים להיות חריגים נוספים. אבל זאת הנקודה שלי: השיקולים המצדיקים סטייה מכלל הוותק צריכים להיות במסגרת כלל הוותק והם צריכים להיות מיוחדים למקרה ספציפי. עליהם להראות כי במקרה נתון קיימת הסתברות גבוהה שהשופט הוותיק

נספח ע/6

נספח 6 - פניותיה של העותרת לשר

המשפטים מימים 13.7.2023 ;

19.7.2023

עמ' 85



19 יולי 2023; א' אב תשפ"ג

לכבוד:

חה"כ יריב לוי
שר המשפטים
משרד המשפטים
ירושלים

- דחוף -

הנדון: בקשה דחופה להפעיל סמכותך ולהורות על כינוס הוועדה לבחירת

שופטים – תזכורת

סימוכין: מכתבינו מיום 14.5.2023; מיום 18.6.2023; ומיום 13.7.2023.

בשם התנועה למען איכות השלטון בישראל, ע"ר (להלן: "התנועה"), הרינו מתכבדים לפנות אליך שוב, בבקשה כי תפעל בהתאם לסמכותך לפי סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב] התשמ"ד-1984, ותורה על כינוס הוועדה לבחירת שופטים, והכל כמפורט כדלקמן:

1. בפנייתנו שבסימוכין, מיום 14.5.2023 ובמכתב תזכורת מיום 18.6.2023 פנינו אליך בעניין הצורך בכינוס הוועדה לבחירת שופטים ומינויים שופטים חדשים, אולם פניות אלה נותרו ללא מענה מצדך.

2. בפנייתנו החוזרת מיום 13.7.2023, עמדנו שוב על הצורך לעשות שימוש בסמכותך, לאור המחסור החמור בשופטים במערכת המשפט. חוסר של כ-90 תקנים של שופטים בישראל, אשר יש לאייש עד סוף שנת 2023¹ גם פנייה זו נותרה ללא כל מענה.

3. ביום 17.7.2023 פורסם בתקשורת², כי שר המשפטים נועד עם נשיאת בית המשפט העליון, וכי הושגה הסכמה על תיקון חקיקה אשר יאפשר את הארכת כהונת נציג תלונות הציבור על השופטים. תיקון שכזה נדרש בעקבות אי כינוס הוועדה לבחירת שופטים, אשר מינוי הנציב נמצא תחת אחריותה. כמו כן, בהודעה חריגה מטעם נשיאת בית המשפט העליון נמסר כי:

"רואה בחומרה רבה את העובדה שעד היום טרם התכנסה הוועדה לבחירת שופטים, וזאת בהינתן המחסור המשמעותי בשופטים והפגיעה הנגרמת עקב כך לשירות הניתן לציבור בשל העומס הגדול של ההליכים במערכת" (ההדגשות הוספו ע"י ח"מ).

4. כלומר, נדמה כי גם הרשות השופטת והעומדת בראשה, חוזרות על ההתרעות ממכתבינו שבסימוכין, כי בנסיבות המתוארות, אי כינוס הוועדה לבחירת שופטים, פוגע בזכות הגישה לערכאות ובמערכת אכיפת החוק.

5. נזכיר, כי המחסור האנוש בשופטים מוביל לפגיעה חמורה ביותר בזכויותיהם של אזרחי ישראל

¹ עידו באום "הוועדה לבחירת שופטים תתנהל תחת אקדח" TheMarker (7.6.2023) זמין בקישור <https://www.themarker.com/law/2023-06-07/ty-article/.premium/00000188-94ec-d3a7-adcf-b5ef5e020000?lts=1687681079366>

² אבישי גרינצוויג "במקום כינוס הוועדה לבחירת שופטים: לוי וחיות הסכימו על חוק להארכת כהונה" כאן (17.7.2023) זמין בקישור <https://www.kan.org.il/content/kan-news/local/446817>.

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل The Movement for Quality Government in Israel



הנזקקים לשירותיה של מערכת המשפט, ובראש ובראשונה פוגע בזכות הגישה לערכאות – זכות יסוד בשיטת משטר דמוקרטית. חשיבותה של זכות הגישה לערכאות נגזר מן הצורך להבטיח כי מי שסבור שזכאי לסעד שיפוטי יתקשה להביא את ענייניו בפני ערכאות שיפוטיות (וראה דבריו של השופט גרוניס בפס' 16 בע"א 1480/04 מליבו ישראל בע"מ נ' משרד הבינוי והשיכון, סא(2) 855 (2006)).

6. כאשר מערכת המשפט הישראלית שבה ומתריעה מזה שנים רבות על עומס הולך וגובר אצל השופטים, באופן הפוגע בזכויות היסוד הבסיסיות ביותר של אזרחי המדינה – **עולה צורך אקוטי בכינוס הוועדה לבחירת שופטים לשם איוש התקנים החסרים במערכת המשפט.**

7. אם כן, לעמדת התנועה נראה כי מערכת המשפט מוחזקת כבת ערובה, מתוך שיקולים זרים ומאינטרסים פוליטיים גרידא. בהתנהלות זו, אנו סבורים כי כאמור בפניותינו שבסימוכין, כי אתה חורג מסמכות החובה שניתנה לו ופועל בניגוד מובהק לטובת האינטרס הציבורי עליו אתה מופקד – שימוש לרעה בסמכותך המיניסטריאלית.

8. בשל חומרת הדברים האמורים לעיל, ולנוכח דחיפות העניין, אנו פונים אליך **בשנית** בדרישה כי תפעל בהתאם לסמכות החובה אשר מוטלת עליך, ותכנס את הוועדה לבחירת שופטים לאלתר.

9. לתגובתך המהירה, נודה.

בכבוד רב,

יובל אוחיון
רכז מחלקת מדיניות וחקיקה

הידי נגב, עו"ד
מנהל מחלקת מדיניות וחקיקה

העתק:

עו"ד גלי בהרב מיארה, היועצת המשפטית לממשלה.



התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

The Movement for Quality Government in Israel الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل

13 ביולי 2023; כ"ד תמוז תשפ"ג

לכבוד,

חה"כ יריב לוינ
שר המשפטים
משרד המשפטים
ירושלים

- דחוף -

הנדון: בקשה דחופה להפעיל סמכותך ולהורות על כינוס הוועדה

לבחירת שופטים

בשם התנועה למען איכות השלטון בישראל, ע"ר (להלן: "התנועה"), הרינו מתכבדים לפנות אליך כדלקמן:

1. אתמול, ביום 12.7.2023, לאחר שבחודש שעבר קיימה הכנסת בחירות לבחירת נציגיה בוועדה לבחירת שופטים ובמסגרתם נבחרה חה"כ קארין אלהרר כנציגת האופוזיציה, התקיימה במליאת הכנסת הצבעה לבחירת הנציג הנוסף בוועדה, ולבסוף נבחר חה"כ יצחק קרויזר כנציג הקואליציה בוועדה.¹
2. כידוע, סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב] התשמ"ד-1984 (להלן: "חוק בתי המשפט") מסמיך את שר המשפטים לכנס את הוועדה כאשר **ראה שיש למנות שופט**, ועל כן מדובר בסמכות חובה.
3. מדיווחים שונים בתקשורת מהעת האחרונה, עולה כי חסרים כיום כמעט 40 שופטים במערכת המשפט וישנם עוד כ-50 תקנים שצריך לאיש עד סוף שנת 2023.² בנוסף, הרשות השופטת עצמה שבה והתריעה לאורך השנים על מחסור חמור בכוח אדם, כאשר מחקר מלפני שנתיים מעלה כי קיים מחסור של בין 100 ל-200 שופטים במערכת הנדרשים כדי להפחית את העומס במערכת.³ אם לא די בכך, ישראל נמצאת בפער אדיר בהשוואה לשכנותינו האירופאיות, כאשר בישראל יש כ-8.5 שופטים לכל 100 אלף בני אדם, ואילו הממוצע במדינות אירופה הינו 21.4 שופטים, כמעט פי 3.
4. מצב דברים תמור זה גורם אפוא לפגיעה אנושה בתפקודה התקיין והיעיל של מערכת המשפט הישראלית, באופן המתבטא בהתמשכותם הארוכה של הליכים משפטיים, לעיתים עד כדי עינויי דין לצדדים המתדיינים, בשחיקה קשה של השופטים במערכת, ואף עשוי להוביל לפגיעה באפשרות לנהל הליכים פליליים ואזרחיים כאחד בצורה תקינה ובהתאם להוראות הדין ולחובות החלות על הצדדים.

¹ יקי אדמקר "הקואליציה בחרה נציג לוועדה למינוי שופטים; לפיד איים: אם הוועדה לא תכונס – אעתור לבג"ץ" וואלה (12.7.2023) זמין בקישור <https://news.walla.co.il/item/3593528>

² עידו באום "הוועדה לבחירת שופטים תתנהל תחת אקדח" TheMarker (7.6.2023) זמין בקישור <https://www.themarker.com/law/2023-06-07/ty-article/.premium/00000188-94ec-d3a7-adcf-b5ef5e020000?lts=1687681079366>

³ גלי אביב ודליה ארנטל **עומס העבודה השיפוטית במערכת בתי המשפט בישראל** (מחלקת המחקר של הרשות השופטת, יולי 2021).



התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل The Movement for Quality Government in Israel

5. בסופו של יום, המחסור האנוש בשופטים מביל לפגיעה חמורה ביותר בזכויותיהם של אזרחי ישראל הנזקקים לשירותיה של מערכת המשפט, ובראש ובראשונה פוגע בזכות הגישה לערכאות, הנחשבת משכבר לזכות יסוד בעלת חשיבות עליונה בשיטתנו. יפים לעניין זה דבריו של השופט חשין (ז"ל) באומרו כי:

"זכות הגישה לבית המשפט אין היא זכות יסוד במובנו הרגיל של המושג זכות יסוד. שייכת היא למסדר נורמות אחר בשיטת המשפט. ניתן לומר – וכך אומר אני – כי נעלה היא על זכות יסוד. לא עוד, אלא שקיומה הינו תנאי הכרחי וחיוני לקיומן של שאר זכויות היסוד. זכות הגישה לבית המשפט הינה צינור החיים של בית המשפט. התשתית לקיומם של הרשות השופטת ושל שלטון החוק." [ע"א 733/95 ארפל אלומיניום בע"מ נ' קליל תעשיות בע"מ נא(3) 577 (1997)]

6. חשיבותה של זכות הגישה לערכאות נגזרת מן הצורך להבטיח כי מי שסבור שזכאי לסעד שיפוטי יוכל להביא את ענייניו בפני ערכאות שיפוטיות. לכן, בהיעדרה של אפשרות לפנייה לבית המשפט, לא יוכל לאדם לזכות בסעד בגין פגיעה מזכויותיו המהותיות, ואף לא תהא משמעות אפקטיבית לזכויות אלו (וראו דבריו של השופט גרוניס בפס' 16 בע"א 1480/04 מליבו ישראל בע"מ נ' משרד הבינוי והשיכון, סא(2) 855 (2006)).

7. אשר על כן, כאשר מערכת המשפט הישראלית שבה ומתריעה מזה שנים רבות על עומס הולך וגובר, באופן הפוגע בזכויות היסוד הבסיסיות ביותר של אזרחי המדינה ופוגע ביכולת לפקח באופן אפקטיבי על תקינות המנהל, עולה כי ישנו צורך אקוטי בכינוס הוועדה לבחירת שופטים לשם איוש התקנים החסרים במערכת המשפט.

8. בנסיבות אלו נראה כי אי כינוס הוועדה לבחירת שופטים, מהווה שימוש לרעה בסמכותו של שר המשפטים, באופן המותיר את מערכת המשפט הישראלית משותקת ומחוזקת כבת ערובה על ידיו, מתוך שיקולים זרים ומאינטרסים פוליטיים גרידא. בהתנהלות זו שר המשפטים חורג מסמכות החובה שניתנה לו ופועל בניגוד מובהק לטובת האינטרס הציבורי עליו הוא מופקד.

9. בשל חומרת הדברים האמורים לעיל, ולנוכח דחיפות העניין, אנו פונים אליך בדרישה כי תפעל בהתאם לסמכות החובה אשר מוטלת עליך מכוח סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט, ותכנס את הוועדה לבחירת שופטים לאלתר.

10. לתגובתכם המהירה, נודה.

שקד נדיב
רכזת האגף המשפטי

בכבוד רב,

תומר נאור, עו"ד
ראש האגף המשפטי

נספח 7/ע

נספח 7 - תגובה היועמש - הוועדה
למינוי שופטים להגשה

עמ' 90

בג"ץ 5692/23
בג"ץ 5694/23
בג"ץ 5740/23
קבוע לדיון ביום 7.9.23

**בבית המשפט העליון
בשבתו כבית משפט גבוה לצדק**

התנועה למען איכות השלטון בישראל
על ידי ב"כ עוה"ד ד"ר אליעד שרגא, ו/או תומר נאור ו/או אח'
מרחוב יפו 208, ירושלים 9131301
טל: 02-5000073 פקס: 02-500076

העותרת בבג"ץ 5692/23

1. ח"כ יאיר לפיד
2. סיעת יש עתיד בכנסת ה-25

על ידי ב"כ עוה"ד עודד גזית
מרחוב החשמונאים 107, תל אביב
טלפון: 03-6733331 פקס: 03-6733338

העותרים בבג"ץ 5694/23

טל אורון ו-46 אח'
כולם על ידי ב"כ עוה"ד חגי קלעי ו/או אוהד רוזן ו/או עידן סגר
מרח' מזא"ה 22א, תל אביב
טלפון: 03-9070770 פקס: 03-9070771

העותרים בבג"ץ 5740/23

נ ג ד

1. שר המשפטים, ח"כ יריב לוין
2. ממשלת ישראל
3. היועצת המשפטית לממשלה
4. הנהלת בתי המשפט

המשיבים 3-4 על ידי פרקליטות המדינה - מחלקת הבג"צים
מרח' צלאח א-דין 29 ירושלים
טלפון: 073-3925246 פקס: 02-6467011

המשיבים בבג"ץ 5692/23

1. שר המשפטים, ח"כ יריב לוין
2. ממשלת ישראל
3. היועצת המשפטית לממשלה

המשיבה 3 על ידי פרקליטות המדינה - מחלקת הבג"צים
מרח' צלאח א-דין 29 ירושלים
טלפון: 073-3925246 פקס: 02-6467011

המשיבים בבג"ץ
5694/23
ובג"ץ 5740/23

תגובה מטעם היועצת המשפטית לממשלה

1. בהתאם להחלטות בית המשפט הנכבד ולקראת הדיון הקבוע בעתירות, מתכבדת היועצת המשפטית לממשלה להגיש תגובתה לעתירות, כפי שיפורט להלן.

2. עניינן של העתירות בבקשת העותרים כי בית המשפט הנכבד יורה לשר המשפטים (להלן גם: השר), להפעיל את סמכותו מכוח סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984 (להלן: חוק בתי המשפט או החוק) ולהורות על כינוס הוועדה לבחירת שופטים (להלן גם: הוועדה), "לשם איוש עשרות תקני השופטים הפנויים בערכאות השונות" (ראו בבג"ץ 5694/23).

כמו כן, בעתירות בבג"ץ 5692/23 ובבג"ץ 5694/23 התבקש סעד נוסף, המופנה לממשלת ישראל, ועניינו מינוי נציגה מטעמה לוועדה לבחירת שופטים, כך שהוועדה תכהן בהרכב מלא, עם כל תשעת חבריה.

3. כאמור בהודעת פרקליטות המדינה מהיום, 4.9.23, עמדותיהם של שר המשפטים ושל הממשלה בעתירות שבכותרת יובאו בנפרד במסגרת ייצוג עצמאי. לפיכך תגובה זו מוגשת מטעם היועצת המשפטית לממשלה.

4. בתמצית, סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט קובע כי "ראה שר המשפטים שיש למנות שופט, יודיע על כך ברשומות ויכנס את הוועדה". עמדת היועצת המשפטית לממשלה היא כי משנמצא על-פי בחינה עובדתית-אובייקטיבית כי התקיים התנאי הקבוע בסעיף 7(א) לחוק בתי המשפט, לפיו "יש למנות שופט", קרי, קיים צורך עובדתי-אובייקטיבי במינוי שופטים, קמה חובה על שר המשפטים לפרסם הודעה על כך ברשומות ולכנס את הוועדה לבחירת שופטים. זאת, "במהירות הראויה" בהתאם להוראת סעיף 11 לחוק הפרשנות, התשמ"א-1981 (להלן: **חוק הפרשנות**).

5. בענייננו דנן, מנתונים שהועברו ממנהל בתי המשפט עולה כי נכון לעת הזו 21 תקני שופטים ורשמים ממתנינים לאיוש בערכאות השונות; עד סוף שנת 2023 יהיו 53 תקנים פנויים במערכת בתי המשפט (כ-6% מסך תקני השפיטה), מתוכם 11 תקנים חדשים; עד סוף שנת 2024 יהיו 115 תקנים פנויים במערכת (כ-12% מסך תקני השפיטה), מתוכם 41 תקנים חדשים נוספים. פרט לכך, מנתונים נוספים שנמסרו עולה, כי העומס המוטל על שופטי ישראל הוא כבד וחריג בהשוואה בינלאומית, בפרמטרים שונים.

6. בשים לב לנתונים האמורים ולחלוף הזמן ממועד כינוסה האחרון של הוועדה לבחירת שופטים (כ-16 חודשים חלפו מאז מועד כינוסה האחרון בחודש אפריל 2022, וכשמונה חודשים ממועד כינון הממשלה) – **היועצת המשפטית לממשלה סבורה כי קמה כבר עתה החובה על שר המשפטים לכנס את הוועדה לבחירת שופטים וכי על הממשלה לבחור את נציגתה בוועדה.**

עמדה זו גובשה לאחר שהובאו בחשבון הטעמים העומדים בבסיס עמדות שר המשפטים והממשלה, כפי שנמסרו במסגרת שיח שהתקיים אגב הטיפול בעתירות שבנדון.

7. יובהר כי אי מינויה של שרה מטעם הממשלה לוועדה לבחירת שופטים, אינו מונע את כינוסה של הוועדה או מצדיק את אי כינוסה שכן הוועדה מוסמכת לפעול גם בהרכב "קטוע", כל עוד לא פחת מספר חבריה משבעה.

8. הכל כפי שיפורט להלן.

כלל ההדגשות בתגובה הוספו, אלא אם כן נכתב אחרת.

9. סעיף 4 לחוק-יסוד: השפיטה (להלן גם: **חוק היסוד**) קובע כי שופטים יתמנו על-ידי נשיא המדינה, לפי בחירה של ועדה לבחירת שופטים. הרכב הוועדה נקבע גם הוא בסעיף זה, כדלקמן:

4. מינוי שופטים

(א) שופט יתמנה בידי נשיא המדינה לפי בחירה של ועדה לבחירת שופטים.

(ב) הוועדה תהיה של תשעה חברים, שהם נשיא בית המשפט העליון, שני שופטים אחרים של בית המשפט העליון שיבחר חבר שופטיו, שר המשפטים ושר אחר שתקבע הממשלה, שני חברי הכנסת שתבחר הכנסת ושני נציגים של לשכת עורכי הדין שתבחר המועצה הארצית של הלשכה; שר המשפטים יהיה יושב ראש הוועדה.

(ג) הוועדה רשאית לפעול אף אם פחת מספר חבריה, כל עוד לא פחת משבעה.

10. סעיף 23 לחוק היסוד קובע עניינים לגביהם ייקבעו הוראות **בחוק**, וביניהם, "דרכי הבחירה של חברי הוועדה לבחירת שופטים, ומשך כהונתם" (סעיף 23(1) לחוק היסוד); וסעיף 24 לחוק היסוד קובע עניינים לגביהם ייקבעו הוראות **לפי חוק**, וביניהם, "סדרי העבודה של הוועדה לבחירת שופטים" (סעיף 24(2) לחוק היסוד).

11. בהתאם, סעיף 6 לחוק בתי המשפט קובע הוראות נוספות לעניין הוועדה לבחירת שופטים, כדלקמן:

6. הוועדה לבחירת שופטים

הוראות אלה יחולו לענין הוועדה לבחירת שופטים שלפי סעיף 4 לחוק-יסוד: השפיטה (להלן - הוועדה):

- (1) הכנסת תבחר בבחירה חשאית את שני חברי הכנסת שיכהנו כחברי הוועדה; הם יכהנו כל עוד הם חברי הכנסת, ואם תמה כהונת הכנסת - עד שהכנסת החדשה תבחר חברים אחרים במקומם והכל בכפוף להוראות חוק הכנסת, התשנ"ד-1994;
- (2) המועצה הארצית של לשכת עורכי הדין תבחר את נציגיה בבחירה חשאית; הם יכהנו תקופה של שלוש שנים;
- (3) שני שופטי בית המשפט העליון יכהנו תקופה של שלוש שנים;
- (3א) לפחות אחד מנציגי שופטי בית המשפט העליון בוועדה, לפחות אחד מנציגי הממשלה בוועדה, לפחות אחד מנציגי הכנסת בוועדה ולפחות אחד מנציגי לשכת עורכי הדין בוועדה יהיו נשים;
- (4) הרכב הוועדה יפורסם ברשומות.

12. כעולה מן האמור, הוועדה לבחירת שופטים מורכבת מתשעה חברים, נציגים של שלוש הרשויות, וכן נציגות מקצועית של לשכת עורכי הדין. **הרשות המבצעת** מיוצגת על-ידי שר המשפטים המכהן כיושב ראש הוועדה, ועל-ידי שר נוסף שקובעת הממשלה; **הרשות השופטת** מיוצגת על ידי שלושה נציגים – נשיא בית המשפט העליון ושני שופטים אחרים של בית המשפט העליון שנבחרים על ידי חבר שופטי בית המשפט העליון לתקופה של שלוש שנים; **הרשות המחוקקת** מיוצגת על-ידי שני חברי כנסת, שנבחרים בבחירה חשאית על-ידי חברי הכנסת (לפסיקה בעניין החשיבות בבחירת נציג לסיעות האופוזיציה, ראו: בג"ץ 9029/16 **אבירם נ' שרת המשפטים** (1.2.17) (להלן: **עניין אבירם**), ובג"ץ 4956/20 **התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' כנסת ישראל** (2.8.20) (להלן: **עניין התנועה למען איכות השלטון**)); **ולשכת עורכי הדין**, הגוף הסטטוטורי המאגד את עורכי הדין בישראל, מיוצגת על-

ידי שני נציגים שנבחרים בידי המועצה הארצית של הלשכה (ראו גם: כללי לשכת עורכי הדין (בחירת נציגי הלשכה בוועדות בחירה ובוועדות מינויים), התשנ"ז-1997).

כמו כן, שלוש הרשויות ולשכת עורכי הדין כפופות בבחירת נציגיהן לוועדה לחובת הייצוג לנשים, הקבועה בסעיף 6(א3) לחוק בתי המשפט.

13. סעיף 4(ג) לחוק היסוד קובע את ההסדר ביחס לפעולת הוועדה לבחירת שופטים ב"הרכב קטוע", קרי, מצב בו מספר חבריה נופל מן הקבוע בחוק; ומסמיך את הוועדה לבחירת שופטים לפעול גם במצב זה, ובלבד שמספר חברי הוועדה לא ירד אל מתחת למינימום הקבוע בסעיף – שבעה חברים. זאת, במטרה להבטיח את פעילותה התקינה של הוועדה ולמנוע את שיתוקה, והכל נוכח החשיבות הרבה של עבודת הוועדה והשפעתה על פעילות מערכת בתי המשפט בכלל (להרחבה בעניין זה, ראו בג"ץ 8527/20 שרת התחבורה ח"כ מירי רגב נ' שר המשפטים, יו"ר הוועדה לבחירת שופטים (14.12.20) (להלן: עניין רגב)).

14. קביעת סדרי עבודתה של הוועדה לבחירת שופטים מוסדרת בסעיף 7 לחוק בתי המשפט, כדלקמן:

7. סדרי עבודת הוועדה

(א) ראה שר המשפטים שיש למנות שופט, יודיע על כך ברשומות ויכנס את הוועדה.

(ב) אלה רשאים להציע מועמדים:

(1) שר המשפטים;

(2) נשיא בית המשפט העליון;

(3) שלושה חברי הוועדה כאחד.

(ג) (1) הצעת הוועדה על מינויו של שופט תהיה על דעת רוב חבריה שהשתתפו בהצבעה;

(2) על אף הוראות פסקה (1), הצעת הוועדה על מינויו של שופט לבית המשפט העליון

תהיה על דעת שבעה מחברי הוועדה; פחת מספר המשתתפים בהצבעה מתשעה תהיה

ההצבעה על דעת רוב המשתתפים שלא יפחת ממספר המשתתפים בהחסיר שניים.

(ד) הוועדה תקבע את שאר סדרי דיוניה ועבודתה.

15. בהתאם לסעיף 7(ד) לחוק בתי המשפט, נקבעו כללי השפיטה (סדרי העבודה של הוועדה לבחירת שופטים), התשמ"ד-1984 (להלן: כללי השפיטה), המסדירים בין היתר את ההליכים המקדמיים לבחירת שופטים ופעולת הוועדה לבחירת שופטים, לרבות ועדות משנה שלה.

כך, בסעיף 11(א) לכללי השפיטה נקבע כי "לא יובא עניינו של מועמד לדיון בפני ועדת הבחירה אלא לאחר שהודעה בדבר היותו מועמד פורסמה ברשומות 45 ימים לפחות לפני המועד הקבוע לדיון במועמדותו."

עיקרי העובדות הצריכות לעניין

16. הוועדה לבחירת שופטים כונסה בפעם האחרונה ביום 11.4.22 בעת כהונתה של ממשלת ישראל ה-36, במהלך כהונת הכנסת הקודמת (הכנסת ה-24). רשימת שמות המועמדים שעניינם נדון בוועדה זו פורסמה ברשומות ביום 24.2.22 (י"פ 10228, התשפ"ב, בעמ' 3862).

17. ביום 30.6.22 אישרה הכנסת הקודמת את חוק התפזרות הכנסת העשרים וארבע ומימון מפלגות, התשפ"ב-2022, בו נקבע כי הכנסת ה-24 תפוזר לפני גמר תקופת כהונתה, והבחירות לכנסת ה-25 נקבעו ליום 1.11.22. לפיכך, בתקופה זו הפכה הממשלה ה-36 ל"ממשלה יוצאת", ולאחר יום הבחירות ל"ממשלת מעבר" עד לכינונה של ממשלה חדשה.

18. בחודשים אלו בהם כיהנה הממשלה ה-36 כממשלה יוצאת וכממשלת מעבר לא כונסה הוועדה לבחירת שופטים (לעניין אי-כינוסה של הוועדה לבחירת שופטים בתקופת ממשלה יוצאת, ראו בג"ץ 9843/08 פורום משפטי למען ארץ ישראל נ' הוועדה לבחירת שופטים (8.1.09) (להלן: עניין הפורום המשפטי)). יצוין כי פעילותן של ועדות המשנה של הוועדה לבחירת השופטים, הפועלות כאמור בהתאם לכללי השפיטה כחלק מהליך המיון המקדים של המועמדים לשיפוט, המשיכה עד לחודש אוקטובר 2022 (ראו בנספח ב' למכתבו של מנהל בתי המשפט, אליו נתייחס בהרחבה בהמשך).

19. ביום 29.12.22 הביעה הכנסת אמון בממשלה ה-37 והיא החלה בכהונתה. באותו מועד החל המשיב 1, ח"כ יריב לוין, לכהן כשר המשפטים וכיו"ר הוועדה לבחירת שופטים, בהתאם לסעיף 4(ב) לחוק היסוד.

20. ביום 4.1.23 הודיע שר המשפטים על כוונתו לקדם שורה של שינויים במערכת המשפט, ובתוך כך הצהיר על כוונתו לפעול לשינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים. בהמשך, הועברה לבחינה מקצועית פנים-ממשלתית טיוטת תזכיר חוק יסוד: השפיטה שכללה, בין היתר, הצעה לשינוי מהותי בהרכב הוועדה לבחירת שופטים וכן הצעות לשינויים נוספים ביחס לסדרי עבודת הוועדה. ביום 2.2.23 הועברה לשר המשפטים התייחסות היועצת המשפטית לממשלה לטיטות תזכיר חוק-יסוד: השפיטה ולשינויים שיש לערוך בעניין.

21. טיוטת תזכיר חוק-יסוד: השפיטה לא קודמה כהצעת חוק ממשלתית, והצעות חוק שעניינן, בין היתר, שינויים בהרכב הוועדה לבחירת שופטים וסדרי עבודתה, קודמו בסופו של יום כהצעות חוק מטעם ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת (הצעת חוק-יסוד: השפיטה (תיקון מס' 3) (חיזוק הפרדת הרשויות), והצעת חוק בתי המשפט (תיקון מס' 105) (הוראות לעניין הוועדה לבחירת שופטים), התשפ"ג-2023 (להלן בהתאמה: **ועדת חוקה והצעות החוק**)).

22. ביום 13.2.23, לאחר דיונים בוועדת החוקה בהכנת הצעות החוק לקריאה הראשונה, אישרה הוועדה את הצעות החוק והן הונחו על שולחן הכנסת, וביום 20.2.23 אישרה הכנסת את הצעות החוק בקריאה הראשונה. בהמשך, לאחר דיונים נוספים בוועדת החוקה בהכנת הצעות החוק לקריאה השנייה והשלישית, במסגרתם נערכו תיקונים שונים בהצעות החוק, אישרה הוועדה ביום 27.3.23 את הצעות החוק, והן הונחו על שולחן הכנסת לקריאה השנייה והשלישית. הצעות החוק לא נדונו בקריאה שניה ושלישית במליאת הכנסת.

הצעות החוק, כפי שפורסמו ברשומות, ופרוטוקולי הדיונים בהצעות החוק בוועדת החוקה ובמליאת הכנסת זמינים בקישור הבא:

<https://main.knesset.gov.il/activity/legislation/laws/pages/lawbill.aspx?t=lawsuggestionssearch&lawitemid=2201200>

23. ביני לביני, ביום 12.2.23 דנה ועדת הכנסת בהצעה לתיקון סעיף 62 לתקנון הכנסת, כהוראת שעה לכנסת ה-25, כך שהמועד הקבוע בו לבחירת נציגי הכנסת לוועדה לבחירת שופטים (וכן ליתר הוועדות המנויות בסעיף 62 לתקנון הכנסת), יוארך מארבעה חודשים מתחילת כהונת הכנסת (קרי, עד יום 15.3.23) לשבעה חודשים ממועד זה (קרי, עד יום 15.6.23); זאת, כעולה מדברי יו"ר ועדת הכנסת, ח"כ אופיר כץ, כדי לאפשר את השלמת הדיונים בהצעות החוק בטרם בחירת נציגי הכנסת לוועדה לבחירת שופטים. בתום הדיון אישרה ועדת הכנסת את ההצעה לתיקון סעיף 62 לתקנון הכנסת, וביום 5.3.23 אישרה מליאת הכנסת את התיקון, בהוראת שעה כאמור לכנסת ה-25.

צילום פרוטוקול הדיון בוועדת הכנסת מיום 12.2.23 צורף לעתירה בבג"ץ 5694/23 **כנסת א**.
פרוטוקול הדיון במליאת הכנסת מיום 5.3.23 זמין בקישור הבא:

<https://main.knesset.gov.il/Activity/plenum/Pages/SessionItem.aspx?itemID=2202474>

24. ביום 14.6.23 קיימה מליאת הכנסת בחירות לנציגיה בוועדה לבחירת שופטים, בהתאם לסעיף 6(1) לחוק בתי המשפט ולסעיף 62 לתקנון הכנסת. בתום ההצבעה נבחרה ח"כ קארין אלהרר מסיעת יש עתיד לאחת מנציגות הכנסת בוועדה; וח"כ טלי גוטליב מסיעת הליכוד שהציעה גם כן את מועמדותה לוועדה לא נבחרה משמספר הקולות נגד מועמדותה עלה על מספר הקולות בעד מועמדותה (סעיף 62(ד)(7)(ב)(1) לתקנון הכנסת). בנסיבות אלה, בהתאם לסעיף 62(ד)(7)(ב)(2) לתקנון הכנסת, ביום 12.7.23 קיימה מליאת הכנסת בחירות נוספות לבחירת נציגה הנוסף של הכנסת בוועדה לבחירת שופטים, ובהן נבחר ח"כ יצחק קרויזר מסיעת עוצמה יהודית. בכך הושלמה בחירת שני נציגי הכנסת לוועדה לבחירת שופטים.

25. ביום 20.6.23 נערכו בחירות לתפקיד יו"ר לשכת עורכי הדין ולמועצה הארצית של לשכת עורכי הדין (להלן: **המועצה הארצית**), וביום 31.7.23 בחרה המועצה הארצית בעו"ד מוחמד נעאמנה לתקופת כהונה נוספת כנציג לשכת עורכי הדין בוועדה. יצוין, כי תקופת כהונתה של הנציגה הנוספת של לשכת עורכי הדין בוועדה, עו"ד אילנה סקר, טרם הסתיימה.

26. נכון לעת הזו, טרם מינתה הממשלה נציג מטעמה לכהונה בוועדה לבחירת שופטים. בהתאם לחובת הייצוג של נשים לפי סעיף 6(א3) לחוק, על הממשלה לבחור נציגה מטעמה מבין שרות הממשלה.

27. מהאמור עולה, כי נכון למועד זה מורכבת הוועדה לבחירת שופטים **משמונה חברים**: שר המשפטים ויו"ר הוועדה, ח"כ יריב לוין; נשיאת בית המשפט העליון, כב' השופטת חיות, ושני שופטי בית המשפט העליון, כב' השופט עמית וכב' השופט סולברג (אשר החליף לאחרונה את כב' המשנה לנשיאה פוגלמן בתום שלוש שנים לכהונתו בוועדה, ובהתאם להחלטת חבר שופטי בית המשפט העליון); ח"כ קארין אלהרר וח"כ יצחק קרויזר; ושני נציגי לשכת עורכי הדין, עו"ד נעאמנה ועו"ד סקר.

28. כעולה מן העתירות, במהלך התקופה האחרונה נערכו פניות שונות מטעם העותרים לשר המשפטים בעניין אי-כינוסה של הוועדה לבחירת שופטים, וכן לשר המשפטים ומזכיר הממשלה בנוגע לאי-מינוי נציגת הממשלה בוועדה.

צילומי פניות בבג"ץ 5692/23 צורפו לעתירה זו **כנסתים 8-12**.

צילום פניה מיום 12.7.23 בבג"ץ 5694/23 צורף לעתירה זו כנספת ה.

צילום פניה מיום 13.7.23 בבג"ץ 5740/23 צורף לעתירה זו כנספת ה.

29. ביום 25.7.23 הוגשו העתירות בבג"ץ 5692/23 ובבג"ץ 5694/23, וביום 26.7.23 הוגשה העתירה בבג"ץ 5740/23.

30. ביום 17.8.23 נשלח מכתבו של מנהל בתי המשפט ליועצת המשפטית לממשלה ולשר המשפטים ובו נכללו נתונים הנכונים למועד הפקתם – יום 15.8.23, כדלקמן:

א. מתוך 808 תקני שפיטה במערכת בתי המשפט מאוישים 788 תקנים, ומתוך 74 תקני רשמים מאוישים 73 תקנים; דהיינו, **21 תקני שופטים ורשמים** פנויים בערכאות השונות. עקב הפרישות הצפויות בשנת 2023, עד סוף השנה יהיו במערכת בתי המשפט **42 תקנים פנויים של שופטים ורשמים**. בנוסף, במסגרת הסיכום התקציבי לשנת 2023 התקבלו 11 תקני שופטים נוספים, שהוספתם חיונית לאור העומס הכבד בו נתונה מערכת המשפט, כך **שסך הכל עד סוף שנת 2023 יהיו 53 תקני שופטים ורשמים פנויים במערכת בתי המשפט**, מהם 11 תקנים חדשים כאמור.

כמו כן, עד סוף שנת 2024 צפויים לפרוש **21 שופטים ורשמים** נוספים, ולאור העומס הכבד בו נתונה מערכת המשפט, במסגרת הסיכום התקציבי לשנת 2024 צפויים להתווסף בשנה זו **41 תקני שופטים** חדשים, כך שסך כל התקנים הפנויים במערכת בתי המשפט עד לסוף שנת 2024 יעמוד על **115 תקני שופטים ורשמים**.¹ למענה צורפו טבלאות המציגות את התקנים הפנויים במערכת בתי המשפט בחלוקה לערכאות ולמחוזות בשנים 2023 ו-2024 (נספת א למענה).

ב. באשר לנתונים ביחס לעומס בו נתונה המערכת נמסר, כי בשנת 2022 נפתחו **861,388 תיקים חדשים**, וכן צורפה טבלה המתארת את הגידול העקבי במספר התיקים הנפתחים כל שנה במערכת בתי המשפט החל משנת 2008,² בה נפתחו 665,245 תיקים.

כמו כן, בשנת 2022 הוגשו **2.7 מיליון בקשות** בתיקים, והתקיימו **כמיליון דיונים** (לא כולל דיונים בבית המשפט העליון).

עוד צוין במכתב כי "אין מדובר רק בעומס של הליכים כעניין מספרי, אלא גם בעלייה במורכבות ההליכים, היקפם ובמשאבים השיפוטיים שנדרש להקצות לשם טיפול בכל תיק ותיק. כך למשל, חלה עלייה ניכרת בתיקים המכונים "מגה-תיקים", תיקים שהיקפם גדול מאוד מבחינת כמות המסמכים והראיות, והם כוללים מספר רב של נאשמים או של עדים. האירועים שהם מתייחסים אליהם מורכבים וסבוכים ומתרחשים על פני פרקי זמן ממושכים, ומשכך, הטיפול בהם מצריך זמן שיפוטי רב והשקעה רבה מצד הגורם השיפוטי. זאת ועוד, חלק משמעותי מהתיקים נשמעים בפני הרכבים של שלושה שופטים, כך למשל בתיקי פשע חמור ובערעורים."

¹ יוער כי במענה צוין כי "מספר התקנים במערכת משתנה מעת לעת עקב פרישות שופטים ושינויים אחרים."

² כעולה מן הטבלה, שנת 2021 היא בגדר חריג בה מספר ההליכים החדשים שנפתחו ירד ביחס לשנת 2020, אולם בשנת 2022 כבר נפתחו יותר תיקים משנת 2020 כך שנמשך הגידול המתמיד במספר התיקים השנתי.

כן נמסר כי בשים לב למספר השופטים והרשמים במערכת, "משמעות הדבר היא כי כל שופט ורשם מקבלים לטיפולם מדי שנה כ-1,000 תיקים חדשים, בנוסף לתיקים המצויים במלאי של אותו שופט או רשם. זהו נתון שאין לו אח ורע במדינות העולם מבחינת עומס העבודה המוטל על שופטי ישראל. ללא איוש תקנים פנויים במערכת עקב פרישותיהם של שופטים ורשמים, התיקים והמשימות של השופטים והרשמים הפורשים מחולקים בין אלו המכהנים, דבר המגדיל באופן טבעי את העומס עליהם."

ג. עוד התייחס מנהל בתי המשפט לדוח של הנציבות האירופית לבחינת יעילות מערכות משפט אירופאיות (Council of Europe European Commission for the Efficiency of Justice; להלן: CEPEJ), בו נסקרו 48 מערכות משפט של החברות במועצת אירופה ועוד שלוש מדינות משקיפות, ביניהן ישראל, ונערכה השוואה ביניהן. לפי דוח CEPEJ משנת 2022, המתייחס לנתונים משנת 2020, עולה כי מספר השופטים לכל 100,000 תושבים בישראל הוא **נמוך בהרבה** ביחס למוצע במדינות מועצת אירופה. כך, בעוד שהמוצע האירופי עומד על **22.2 שופטים** לכל 100,000 תושבים, בישראל **7.8 שופטים** לכל 100,000 תושבים. כך גם, מספר עורכי הדין בישראל לכל 100,000 תושבים הוא **הגבוה** ביותר מבין מדינות מועצת אירופה (807 בישראל לעומת ממוצע אירופי של 172). בנוסף, מספר התיקים האזרחיים שנפתחו בשנת 2020 בישראל עמד על **4.5 תיקים** לכל 100,000 תושבים, פי שניים מהמוצע האירופי שעמד על **2.2 תיקים**; ומגמה דומה קיימת גם בתיקים הפליליים – בישראל נפתחו בשנת 2020 **4.68 תיקים** לכל 100,000 תושבים, ואילו הממוצע האירופי עמד על **2.72 תיקים** (יוער, כי הגדרת התיקים הפליליים משתנה בין מדינה למדינה).

דוח ה-CEPEJ משנת 2022 זמין בקישור הבא:

<https://rm.coe.int/cepej-report-2020-22-e-web/1680a86279>

ד. ביחס לפעולת הוועדה לבחירת שופטים, צורף פירוט של מועדי התכנסות הוועדה החל משנת 2003, ובכלל זה פירוט מועדי התכנסות הוועדה לאחר הבחירות לכנסת (נספח ג); כן צוין כי "בעשור האחרון לא היו פרקי זמן ממושכים בהם לא התכנסה הוועדה לבחירת שופטים, למעט תקופות בחירות". בנוסף נמסר כי "כיום ממתנינים לראיון בפני ועדת המשנה 404 מועמדים וכן ממתנינים 139 תיקים של מועמדים (קרי, תיקים שחזרו ממרכז הערכה או חידושי בקשות לוועדה). בנוסף, ישנם 72 מועמדים נוספים שתיקם טרם הבשיל לדיון בוועדת המשנה, שכן טרם התקבלו שש חוות דעת/המלצות כמתחייב."

מכתב מנהל בתי המשפט מיום 17.8.23 מצורף ומסומן **מש/1**.

31. להשלמת התמונה יצוין כי הליך מינוי שופט הוא הליך ממושך, הכולל שלבים שונים ביניהם מרכז הערכה, ראיון בפני ועדת משנה של הוועדה לבחירת שופטים (בשל אי-כינוס הוועדה גם לא מוקמות ועדות המשנה, בהתאם לסעיף 4 לכללי השפיטה), פרסום שמות המועמדים ברשומות 45 יום לפחות לפני כינוס הוועדה וקבלת הערות ביחס למועמדים (סעיף 11 לכללי השפיטה). למעשה, ישיבת הוועדה שבה נבחרים השופטים היא השלב האחרון בפעולת הוועדה למינוי שופט.

כמפורט לעיל, נכון לעת הזו ממתנינים 404 מועמדים לשיפוט לראיון בפני ועדת המשנה (ועדת המשנה פעלה עד לחודש אוקטובר 2022), וכן 139 תיקים של מועמדים לשיפוט (תיקים שחזרו ממרכז הערכה או חידושי בקשות לוועדה).

עמדת היועצת המשפטית לממשלה

כינוס הוועדה לבחירת שופטים

32. כאמור לעיל, סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט מעגן את סמכותו של שר המשפטים לכנס את הוועדה לבחירת שופטים וקובע, כי **"ראה שר המשפטים שיש למנות שופט, יודיע על כך ברשומות ויכנס את הוועדה"**.

33. לעמדת היועצת המשפטית לממשלה, בהתאם ללשון החוק ולתכליתו, מדובר **בסמכות חובה** שיש להפעילה במהירות הראויה, כפי שיפורט להלן.

לשון החוק

34. **לשון החוק** משמשת כנקודת המוצא לבחינה הפרשנית. סמכות חובה מנוסחת, ככלל, בדרך של לשון ציווי (ראו, למשל, בג"ץ 103/96 כהן נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נ(4) 309, 320 (1996); בג"ץ 295/65 אופנהיימר נ' שר הפנים והבריאות, פ"ד כ(1) 309 (1966), בפס' 3 לפסק דינו של מ"מ הנשיא זילברג). זה המקרה בענייננו, כפי שנעמוד להלן.

35. סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט מורכב משני רכיבים: האחד, "ראה שר המשפטים שיש למנות שופט"; השני, "יודיע על כך ברשומות ויכנס את הוועדה". חלקו הראשון של הסעיף נסוב על שאלה עובדתית-אובייקטיבית, האם קיים צורך במינוי שופט, אם לאו. חלקו השני של הסעיף קובע כי בהתקיים הרכיב הראשון, דהיינו הצורך במינוי שופט, שר המשפטים **"יודיע על כך ברשומות ויכנס את הוועדה"**. על פי פשוטו של הכתב, בהתקיים התנאי המתמזה בצורך במינוי שופט קמה **חובה** של השר להודיע על כינוס הוועדה ברשומות ולכנסה.

36. ודוקו: מובן שחובה זו קמה רק מקום בו אין מניעה משפטית לכינוס הוועדה. כך, למשל, במקרה בו מדובר ביועדה קטועה אשר מספר חבריה ירד מן הרף הקבוע בחוק המאפשר את פעילותה, ומשכך למעשה אין בנמצא "ועדה" אותה ניתן לכנס (ראו והשוו: עניין **רגב**); או כינוס בזמן ממשלה יוצאת (עניין **הפורום המשפטי**).

37. חרף לשונו הברורה של סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט, בפסיקת בית המשפט הנכבד כבר נקבע כי ניסוח מצווה עשוי להתפרש בנסיבות מסוימות (ככלל, חריגות ומיוחדות הנוגעות לפגיעה בזכות או צורך בנקיטה באמצעי מידתי יותר), כמותנה בהפעלת שיקול דעת קודם להפעלת הסמכות (ראו, למשל, ע"א 8622/07 **רוטמן נ' מע"צ החברה הלאומית לדרכים בישראל** (15.5.12), בפס' 40 לפסק דינו של כב' המשנה לנשיאה פוגלמן, וההפניות שם; דפנה ברק-ארז **משפט מינהלי** כרך א' 227 (2010) (להלן: **ברק-ארז**)). בענייננו, גם תכלית הוראת החוק מלמדת כי עסקינן **בסמכות חובה**, והיא אינה מצדיקה סטייה מן המסקנה הברורה העולה מלשון הציווי בו נוקטת הוראת החוק. ונפרט.

38. סעיף 7 לחוק בתי המשפט קובע, בהתאם לקבוע בסעיף 24(ב) לחוק היסוד, את סדרי עבודת הוועדה לבחירת שופטים. במסגרת זו, נקבע סעיף 7(א) המסדיר את אופן כינוסה של הוועדה על ידי השר. תכליתו של סעיף 7(א) לחוק היא, בעיקרה, להסדיר את פעולתה התקינה של הוועדה, למען הגשמת ייעודה – איוש תקני שופטים פנויים לשם הבטחת תפקודה התקין של הרשות השופטת.

39. בהינתן תכליתו האמורה של סעיף 7(א) לחוק, יש לראות בהוראת ההסמכה הקבועה בו כזאת המעניקה **סמכות אופרטיבית** לשר המשפטים, המשמש כיו"ר הוועדה, להתניע את פעולת הוועדה, כאשר יש צורך למנות שופטים.

40. המשמעות של מצב שבו שר המשפטים נמנע מכינוס הוועדה במשך תקופה ממושכת, אף מקום בו נמצא כי יש צורך במינוי שופט, עשויה להעניק לשר מעין זכות "וטו" אשר בכוחה למנוע בחירת שופטים שלא על דעתו, שבכוחה לסכל את עבודת הוועדה כולה, על אף שזו לא נקבעה כאמור בדיון. בעניין זה, ראו והשוו לדבריה של כב' השופטת ברק-ארז בעניין **רגב**, בו נדחתה טענת העותרות שם – שתי חברות בוועדה לבחירת שופטים – אשר ביקשו כי יבוטלו המינויים עליהם הכריזה הוועדה במסגרת ישיבה ממנה הן (וחבר ועדה נוסף) בחרו להיעדר, כדלקמן:

8. במבט רחב יותר חשוב לזכור כי לצד החשיבות הנודעת לכך שיישמעו כל הקולות, **חשובה אף הגנה על היכולת לקבל החלטות**. כללי המשפט הציבורי מבטאים איזון מתמיד בין שני קטבים אלה. העמדה הפרשנית שהוצגה בעתירה הולכת מעבר לגישה של ייצוג למי שאינו מחזיק בדעת הרוב, אל עבר הקוטב האחר של "וטו" מצד מי שמחזיק בדעה שונה. **זכות וטו כזו לא קבועה במקרה זה בדיון, ולא ניתן ליצור אותה יש מאין**. במאמר מוסגר ייאמר כי הדברים מקבלים משנה חיזוק כאשר הטעם שניתן לדרישה שלא לכנס את הוועדה הוא התנגדות להחלטות שצפויות להתקבל לפי הערכתם של חברים מסוימים..."

41. בהקשר זה, נוסף ונציין כי גם ההסדרים הנוספים הקבועים בסעיף 7 לחוק לא מעניקים לשר המשפטים סמכויות ניהול מיוחדות כיו"ר הוועדה. כך, סדרי הדיון ודרכי הפעולה של הוועדה נקבעים על-ידי הוועדה עצמה ולא על-ידי שר המשפטים (סעיף 7(ד) לחוק); לא ניתן יתר לעמדת שר המשפטים ולא נקבע שקולו עדיף על יתר חברי הוועדה בבחירת שופטים לכלל הערכאות (סעיף 7(ג)(1) לחוק); הצעת מועמדים לתפקידי שיפוט אינה מסורה רק לשר המשפטים, ובהתאם לסעיף 7(ב) לחוק גם נשיא בית המשפט העליון או שלושה מחברי הוועדה רשאים להציע מועמדים; וכן לא ניתנה לשר המשפטים זכות "וטו" במינוי שופטים לבית המשפט העליון, בהתאם להסדר הייחודי הקבוע בסעיף 7(ג)(2) לחוק.

42. למעשה, פרשנות לפיה מדובר בסמכות רשות של השר, חותרת תחת מהות הוועדה כפי שזו עוצבה על-די המחוקק ופוגעת בעצמאותה ואי תלותה של הרשות השופטת.

סעיף 4 לחוק-יסוד: השפיטה קובע, כאמור, את הרכבה של הוועדה לבחירת שופטים, בה ניתן ביטוי לשלוש הרשויות וכן ללשכת עורכי הדין. זאת, מבלי שניתנה לנציגי הממשלה (או לכל רשות אחרת) שליטה מכרעת על הליך הבחירה ומינוי שופטים. בכך ההסדר הקיים מבטיח את עצמאותה ואי-תלותה של הרשות השופטת (ונזכיר את הוראת סעיף 6א לחוק בתי המשפט, הקובעת כי חבר הוועדה יצביע על פי שיקול דעתו ולא יהיה מחויב להחלטות הגוף שמטעמו הוא חבר בוועדה).

עמד על כך כבי' המשנה לנשיאה הנדל בפסק דינו בעניין **אבירם**, כאשר הצביע על כך שהרכבה של הוועדה לבחירת שופטים **וסדרי עבודתה** מושפעים ומשפיעים על אופייה של הרשות השופטת, והדגיש כי **"מינוי שופטים אינו פעולה של הרשות המבצעת כי אם פעולה מכוננת של שלוש הרשויות גם יחד"** (פס' 16). גם כבי' השופטת ברון עמדה על כך בפסק דינה בעניין **התנועה למען לאיכות השלטון**, תוך שהדגישה את ייחודה של הוועדה לבחירת שופטים, כדלקמן: **"הוועדה לבחירת שופטים היא גוף סטטוטורי ייחודי, הממלא אפוא תפקיד ראשון במעלה המשליך במידה רבה על איכות פעילותה של הרשות השופטת. הוועדה אינה משתייכת לאף אחת מרשויות השלטון**, ואולם בהרכבה מיוצגות שלוש הרשויות כולן, המבצעת המחוקקת והשופטת, וכן יש בה ייצוג ללשכת עורכי הדין. בהיותה מופקדת על בחירתם ומינויים של שופטות ושופטי ישראל, משמשת הוועדה לבחירת שופטים כנאמן הציבור" (פס' 2).

לפיכך, מתן אפשרות לשר המשפטים להימנע מכינוס הוועדה בהתאם לשיקול דעתו, מקום בו קיים צורך במינוי שופטים, מעניק, הלכה למעשה, לרשות המבצעת שליטה בפועל בהליך מינוי השופטים (או למצער "זכות וטו" כאמור), ואף עלול כאמור להביא לתלות של הרשות השופטת ברשות המבצעת לשם מינוי שופטים ושמירה על תפקודה התקין; דבר המנוגד לתכליתו החוקתית-משטרית של ההסדר הקבוע בסעיף 4 לחוק היסוד להבטיח את אי-תלותה ועצמאותה של הרשות השופטת.

43. תימוכין לכך שמדובר בסמכות חובה מצויים בפסק דינו של בית המשפט הנכבד בבג"ץ 2/80 **בט נ' שר הדתות**, פ"ד לד(3) 144 (1980) (להלן: **עניין בט**), העוסק בסעיף מקביל לסעיף 7(א) לחוק בתי המשפט – סעיף 12(א) לחוק בתי הדין הדתיים הדרוזיים, התשכ"ג-1963 (להלן: **חוק בתי הדין הדתיים הדרוזיים**), הקובע כי **"ראה שר המשפטים [שר הדתות בנוסח החוק במועד פסק הדין בעניין בט – הח"מ] שיש למנות קאדי-מד'הב, יודיע על כך ברשומות ויכנס את הוועדה"**.

כך, בעניין **בט** נמנע שר הדתות מלכנס את הוועדה לבחירת קאדי-מד'הב, במצב בו פעילות בית הדין הדתי הדרוזי לערעורים שותקה למשך כשנתיים בשל פרישת אחד הקאדים. בית המשפט הנכבד העניק משקל למצוקת המתדיינים, וקבע כי סמכות השר לפי סעיף 12(א) לחוק בתי הדין הדתיים הדרוזיים **"היא סמכות ההופכת לשר לחובה** במקרה כגון זה הנדון לפנינו, כאשר בית-הדין אינו מסוגל לפעול ללא מינוי כזה, [...] כאשר נוצר צורך כזה לכנס את הוועדה לשם מינוי קאדי מד'הב לבית-הדין לערעורים או לבית-דין בערכאה ראשונה, **על השר לכנס את הוועדה תוך זמן סביר**. [...] ענין לנו בצורך להרכיב ערכאת ערעור שבהעדרה סובלים מתדיינים כמו העותרת דנן עינוי דין בולט. **אין להרבות מלים על חומרת התופעה הזאת, המחייבת רשות ממלכתית המופקדת על הפעלתו של מנגנון שפיטה לעשות בכל ההקדם**

כדי למלא את החסר. בהתאם, ניתן צו מוחלט לפיו שר הדתות "יחוייב לכנס את ועדת המינויים לבתי-הדין הדרוזיים, כדי שתציע לנשיא המדינה מועמד למינוי כקאדי מד'הב בבית-הדין לערעורים...".

יצוין כי בפסיקתו של בית המשפט הנכבד כבר נקבע, כי בפרשנות הוראת חוק אשר חלה על אחת מהוועדות לבחירה למשרות שיפוטיות ניתן ללמוד גזירה שווה מהוראת דין מקבילה החלה על ועדות בחירה אחרות למשרות שיפוטיות (בג"ץ 2778/11 **קוסנוביץ נ' הוועדה למינוי שופטים** (1.12.11); ראו והשוו גם: עניין רגב).

44. סיכומו של דבר, לפי לשונו של סעיף 7(א), תכליתו, וטעמים נוספים הנוגעים למהותה של הוועדה לבחירת שופטים, מקום שראה שר המשפטים כי מבחינה עובדתית-אובייקטיבית קיים צורך במינוי שופט, עליו להפעיל את סמכותו להודיע על כך ברשומות ולכנס את הוועדה לבחירת שופטים.

45. בצד האמור, יובהר כי אין משמעות הדבר כי כל אימת שהתפנו מספר תקנים במערכת בתי המשפט, שמונה כאמור מאות רבות של שופטים, קמה חובה לכנס את הוועדה לבחירת שופטים בו במקום, אלא החובה לפעול במהירות הראויה עשויה לבוא לידי ביטוי, למשל, בכינוס עיתי של הוועדה אחת למספר חודשים, לשם איוש תקני שופטים המתפנים מעת לעת.

בחירת נסיבות העניין הקונקרטי

46. הוועדה לבחירת שופטים התכנסה לאחרונה ביום 11.4.22, בהרכבה הקודם, בתקופת כהונתה של הכנסת הקודמת. כלומר, ממועד כינוסה האחרון של הוועדה לבחירת שופטים באפריל אשתקד חלפו כ-16 חודשים. כעולה מהטבלה בעניין מועדי כינוס הוועדה בשני העשורים האחרונים (נספח ג למכתב מנהל בתי המשפט), מדובר בפרק זמן חריג ביחס לפעולת הוועדה בשני העשורים האחרונים, וכך גם פרק הזמן של כשמונה חודשים בו לא כונסה הוועדה ממועד השבעת הממשלה ה-37 (זאת למעט בתקופות כהונתן של הכנסת ה-21 וה-22 שלאחריהן לא הוקמה ממשלה חדשה והתקיימו בחירות נוספות לכנסת).

47. יתרה מכך, הנתונים שפורטו בחלק העובדתי מתוך מכתבו של מנהל בתי המשפט (מש/1), מלמדים על כך שבעת הנוכחית קיים צורך עובדתי-אובייקטיבי מובהק במינוי שופטים.

כך, כעולה מן המכתב, כבר כעת קיים צורך במינוי של כ-20 שופטים במסגרת תקנים שהתפנו, ועד לסוף השנה צפויים להיות 53 תקנים פנויים במערכת בתי המשפט, הכוללים את התקנים שהתווספו.

כמו כן, כאמור לעיל, הליך מינוי שופט הוא הליך ממושך, הכולל שלבים שונים ביניהם מרכז הערכה, ראיון בפני ועדת משנה של הוועדה לבחירת שופטים (בשל אי-כינוס הוועדה גם לא מוקמות ועדות המשנה, בהתאם לסעיף 4 לכללי השפיטה), פרסום שמות המועמדים ברשומות 45 יום לפחות לפני כינוס הוועדה וקבלת הערות ביחס למועמדים (סעיף 11 לכללי השפיטה). למעשה, ישיבת הוועדה שבה נבחרים השופטים היא השלב האחרון בפעולת הוועדה למינוי שופט.

נכון לעת הזו ממתניים 404 מועמדים לשיפוט לראיון בפני ועדת המשנה (ועדת המשנה פעלה עד לחודש אוקטובר 2022), וכן 139 תיקים של מועמדים לשיפוט (תיקים שחזרו ממרכז הערכה או חידושי בקשות לוועדה).

48. משכך, מתקיים בענייננו התנאי הקבוע ברישה סעיף 7(א) לחוק, ובנסיבות העניין קמה חובה לפעול לכינוסה של הוועדה לבחירת שופטים.

49. מקום בו חלה חובה להפעלת סמכות על הגורם המוסמך להפעילה במהירות ראויה, בהתאם לסעיף 11 לחוק הפרשנות הקובע כי "הסמכה או חיוב לעשות דבר, בלי קביעת זמן לעשייתו – משמעם שיש סמכות או חובה לעשותו במהירות הראויה ולחזור ולעשותו מזמן לזמן ככל הנדרש לפי הנסיבות".

50. החובה לפעול "במהירות הראויה" היא "מן המושכלות הראשונים של מינהל תקין ונובעת מחובת הנאמנות וההגינות של הרשות המנהלית כלפי הציבור" (בג"ץ TAGAL 4630/17 נ' שר הפנים (25.4.21), פס' 16 לפסק דינה של כב' השופטת ברק ארז).

בהתאם לפסיקת בית המשפט הנכבד, "המהירות הראויה" להפעלת הסמכות נגזרת מנסיבות העניין. פרק הזמן הראוי עשוי להשתנות בשים לב לטיב הסמכות, לפעולות הנדרשות לשם הפעלת הסמכות, בהתחשב באילוצים שונים או משימות נוספות המוטלות על הגורמים הרלוונטיים. עם זאת, ברי כי עיכוב שאין מאחוריו טעמים ענייניים, אינו יכול לעמוד (יצחק זמיר, הסמכות המינהלית, כרך ב - בעמ' 1101-1103 (2011); בג"ץ 297/82 ברגר נ' שר הפנים, פ"ד לז(3) 29, 35-36 (1983)).

51. בהקשר זה יצוין, כי לאיוש תקני השופטים הפנויים יש קשר ענייני והדוק ליכולתה של מערכת בתי המשפט לפעול באורח סדיר ומיטבי, והוא משליך בסופו של דבר על משך הזמן החולף עד שהאזרח מקבל את יומו בבית המשפט ועל מימוש זכות היסוד לגישה לערכאות (להיותה של זכות הגישה לערכאות זכות יסוד ראו, למשל, ע"א 733/95 ארפל אלומיניום בע"מ נ' קליל תעשיות בע"מ, פ"ד נא(3) 577 (1997)). לא זו אף זו, הדבר אף משפיע על מימוש הזכויות המהותיות שבגינן החליטו יוזמיו של הליך משפטי להגיש את ההליך, ובהליכים פליליים אף עלול לגרום לעינוי דין עקב התארכות ההליכים (ראו לעניין זה פסק דינו של כב' השופט עמית מן העת האחרונה ממש בבג"ץ 4660/23 שלתאל נ' בית המשפט השלום באר שבע (2.7.23) (להלן: עניין שאלתאל)).

בענייננו, נפנה לדבריו של מנהל בתי המשפט בסעיף 4 למכתבו, כדלקמן:

"מספר התיקים הנפתחים בישראל גדל בהתמדה כל שנה. כך, בשנת 2022 נפתחו במערכת 861,388 אלף תיקים חדשים, גידול של כ- 20 אלף תיקים לעומת שנת 2021. כמו כן, הוגשו כ-2.7 מיליון בקשות בתיקים, והתקיימו כמיליון דיונים (לא כולל דיונים בבית המשפט העליון).

אין מדובר רק בעומס של הליכים כעניין מספרי, אלא גם בעלייה במורכבות ההליכים, היקפם ובמשאבים השיפוטיים שנדרש להקצות לשם טיפול בכל תיק ותיק. כך למשל, חלה עלייה ניכרת בתיקים המכונים "מגה-תיקים", תיקים שהיקפם גדול מאוד מבחינת כמות המסמכים והראיות, והם כוללים מספר רב של נאשמים או של עדים. האירועים שהם מתייחסים אליהם מורכבים וסבוכים ומתרחשים על פני פרקי זמן ממושכים, ומשכך, הטיפול בהם מצריך זמן שיפוטי רב והשקעה רבה מצד הגורם השיפוטי. זאת ועוד, חלק משמעותי

מהתיקים נשמעים בפני הרכבים של שלושה שופטים, כך למשל בתיקי פשע חמור ובערעורים.

הטיפול בכל התיקים האמורים מוטל על כתפי 788 שופטים ו-73 רשמים בלבד (נכון ליום 15.8.2023). משמעות הדבר היא כי כל שופט ורשם במערכת מקבלים לטיפולם מדי שנה כ-1,000 תיקים חדשים, בנוסף לתיקים המצויים במלאי של אותו שופט או רשם. זהו נתון שאין לו אח ורע במדינות העולם מבחינת עומס העבודה המוטל על שופטי ישראל.

ללא איוש תקנים פנויים במערכת עקב פרישותיהם של שופטים ורשמים, התיקים והמשימות של השופטים והרשמים הפורשים מחולקים בין אלו המכהנים, דבר המגדיל באופן טבעי את העומס עליהם. " [הדגשות במקור - הח"מ]

52. פרק הזמן הממושך שחלף מאז כינוס הוועדה בפעם האחרונה ומאז כינון הממשלה בפרט הוא פרק זמן חריג.

טבלה השוואתית המפרטת את פרקי הזמן שעברו ממועד כינון ממשלות קודמות במהלך שני העשורים האחרונים ועד כינוס ראשון של הוועדה לבחירת שופטים, בהתאם לנתונים בדבר מועדי הכינוס של הוועדה כפי שהובאו בנספח ג' למכתב מנהל בתי המשפט, מצורפת ומסומנת מש/2.

53. לאור האמור לעיל, במכלול הנסיבות האמורות, כשמונה חודשים לאחר כינון הממשלה ולאור פרק הזמן הארוך וחסר התקדים בו לא כונסה הוועדה לבחירת שופטים; ביחד עם הצורך המערכתי באיוש תקני שפיטה, והפגיעה בתפקודה של הרשות השופטת ובשירות שניתן לבעלי הדין ולכלל הציבור למימוש זכות היסוד לגישה לערכאות (ראו עניין שאלתיאל), זרישת המהירות הראויה מחייבת לכנס את הוועדה לבחירת שופטים כבר עתה.

54. יצוין כבר עתה, ביחס לאפשרות של קידום החקיקה שתשנה את הרכב הוועדה לבחירת שופטים, כי פסיקת בית המשפט הנכבד קובעת כי כוונות לשינוי הדין אינן יכולות לשנות מהקביעה המשפטית כי החובה לפעול במהירות הראויה כבר מתקיימת, בהתאם לסמכות הקבועה בדין הקיים.

לענייננו, רלוונטי פסק דינו של בית המשפט הנכבד שהוזכר לעיל בעניין בט, בו ביקש שר הדתות שלא לכנס את הוועדה למינוי קאדי-מדי'הב בין היתר בהסתמך על תיקון חקיקה (שכעולה מפסק הדין כבר עבר בקריאה ראשונה), אולם טעם זה נדחה בפסק הדין תוך שנקבע כי העותרת שם "זכאית לדרוש שהחוק יקוים כמו שהוא כיום".

כן ראו, בהקשר אחר, את אשר נקבע בבג"ץ 3872/93 מיטראל בע"מ נ' ראש הממשלה ושר הדתות, פ"ד מז(5) 485, 497 (1993):

"על כל רשות מינהלית לפעול ולהפעיל סמכותה בהתאם לדין הקיים, ואין היא רשאית שלא לעשות כן בגלל אפשרות שחקיקה עתידית תשנה את התמונה ותפתור בדרך כלשהי את הבעיה המתעוררת עתה בבית המשפט. רשות שנתונה בידה סמכות לשקול ולהחליט, הופקדה בידה לא רק זכות להפעיל את הסמכות, אלא גם החובה לשקול את הפעלתה ולהפעילה כשמוצדק הדבר. אם נקבע כאן, שמבחינה משפטית היה על הממשלה להמשיך בפעולות לקראת הפרטת ענף יבוא הבשר, החלטתה שלא להחליט בדבר עד להסדרת הנושא בחוק אינה ממלאת חובה זו. הטעם לדבר אינו רק חובת הרשות להחליט על-פי הדין הקיים היום. טעם נוסף הוא, שאין לדעת אם יחוקק החוק ומתי יחוקק. לכנסת סדרי עדיפויות

משלה, ואין לדעת מתי תידון הצעת החוק, אם בכלל, כמה זמן יימשך הליך החקיקה ומה יהיה תוכנו של החוק.

בעניינינו, מדובר בנושא הקשור בשאלות דת ומצפון, שיש לו צדדים פוליטיים, **נושא השנוי במחלוקת ציבורית קשה**... אין זה מעניינינו לנסות ולצפות מה יהיה גורלה של הצעת החוק. הטעם להביא את הרקע הפוליטי לחקיקה אפשרית בנושא הנדון בעתירה זו, הוא רק הצורך בהדגשת חוסר הוודאות לגבי גורלה של יוזמת החקיקה עליה החליטה הממשלה. טעם נוסף הוא הצעה על האפשרות שעד להשלמת החקיקה יחלוף זמן רב..."

עוד ראו, בהקשרים שונים, בג"ץ 679/84 יום טוב מאור נ' שר התחבורה, פ"ד לט(2) 825 (1985), פס' 5-4 לפסק דינה של כב' השופטת נתניהו; בג"ץ 1119/16 אורות עמוס א.ע. (2011) בע"מ נ' רשות החשמל (17.10.17), פס' 8 לפסק דינו של כב' השופט עמית; בג"ץ 5124/18 תנובה מרכז שיתופי לשיווק תוצרת חקלאית בישראל בע"מ נ' שר האוצר (4.3.19), פס' 12 לפסק דינו של כב' המשנה לנשיאה פוגלמן.

55. יובהר, כי אף בהינתן שהמחוקק העניק לשר המשפטים גמישות מסוימת בהחלטה לכנס את הוועדה וגם אם היה נמצא שיש מקום לתת משקל לכוונה לקדם תיקון חקיקה כאמור, לא הוצגה עד כה מסגרת זמנים כלשהי לכינוס הוועדה. מצב דברים זה עומד בסתירה לדרישת המהירות הראויה בנסיבות העניין, בשים לב לצרכי המערכת האמורים.

56. נוכח כל האמור, קמה בנסיבות העניין החובה להפעיל את סמכות שר המשפטים לפי סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט, ולכנס את הוועדה לבחירת שופטים כבר עתה, בהתאם לדין הקיים.

מינוי נציגה מטעם הממשלה לוועדה לבחירת שופטים

57. סעיף 4(ב) לחוק היסוד אשר מסדיר את הרכב הוועדה לבחירת שופטים, קובע כאמור כי בוועדה יכהנו שני נציגי הממשלה: "שר המשפטים ושר אחר שתקבע הממשלה". בהתאם לסעיף 6(א3) לחוק בתי המשפט, על הממשלה לבחור שרה מטעמה אשר תשמש כנציגה נוספת בוועדה. אולם, עד למועד זה טרם מונתה שרה שתשמש כנציגה הנוספת בוועדה מטעם הממשלה.

בעניין זה, השוו לפסק דינו של בית המשפט הנכבד בבג"ץ 2477/90 לשכת עורכי הדין בישראל נ' השר לענייני דתות, מד(4) 282 (1990), שם דן בית המשפט הנכבד בעתירות אשר במסגרתן התבקש, בין היתר, לחייב את חבר הדיינים לבחור נציג מטעמו לוועדה לבחירת דיינים מכוח סעיף 6(א) לחוק הדיינים, התשט"ו-1955. בית המשפט הנכבד עמד בפסק הדין על חובת הגופים המיוצגים בוועדה לבחור את נציגיהם לוועדה, וקבע כי "חלה חובה על חבר הדיינים לעשות ככל האפשר למנות את החבר החסר". בהמשך לכך, קיבל בית המשפט הנכבד את העתירה בעניין זה, והורה לנשיא בית הדין הרבני הגדול "לכנס בהקדם האפשרי את חבר הדיינים בבית הדין הרבני הגדול ולקבל החלטה בעניין מינוי אחד מחבריו לוועדת המינויים".

ראו והשוו גם: בג"ץ 7180/20 התנועה לטוהר המידות נ' ממשלת ישראל (10.12.20); בג"ץ 3056/20 התנועה למען איכות השלטון נ' היועץ המשפטי לממשלה, פס' 50-55 לפסק הדין (25.3.21).

58. נציין כי החסר במינוי נציגת ממשלה מפחית מהייצוג הניתן לרשות המבצעת בוועדה, וכך מייצוג הנשים בוועדה בהתאם לסעיף 6(א3) לחוק בתי המשפט.

בעניין זה, ראו פסק דינו של בית המשפט הנכבד בבג"ץ 5/86 סיעת ש"ס התאחדות הספרדים שומרי תורה בכנסת נ' שר הדתות, יו"ר הוועדה למינוי דיינים, פ"ד מ(2) 742 (1986), שם עמד בית המשפט הנכבד על חשיבות הרכבה המלא של הוועדה לבחירת דיינים, גם במצב בו היא מוסמכת להתכנס בהרכב הפחות מהרכבה המלא (בפסקה 18 לפסק הדין).

59. כפי שצוין לעיל, כעולה מפסיקת בית המשפט הנכבד, החובה לפעול במהירות הראויה חלה ביחס לסמכות הקבועה בדין הקיים. על כן, על הממשלה למנות כבר עתה נציגה נוספת מטעמה כחברה בוועדה.

60. יובהר, כי אין באי-מילוי החובה המוטלת על הממשלה למנות שרה מטעמה לוועדה, כדי להוות נימוק לאי-כינוסה של הוועדה בהרכבה הנוכחי, הכולל שמונה חברים. שכן, כמוסבר לעיל, בהתאם להוראת סעיף 4(ג) לחוק היסוד, הוועדה מוסמכת לפעול בהרכב "קטוע", כל עוד לא פחת מספר חבריה משבעה (ראו עניין רגב). לעניין זה, ראו עניין בט, שם נדחתה טענה לפיה השר רשאי שלא לכנס את הוועדה לבחירת קאדי-מד'הב כאשר לא מכהנים בה כלל חבריה (בעמ' 146 לפסק הדין).

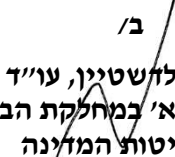
סוף דבר

61. בכל הנוגע לסעד המבוקש בעניין כינוס הוועדה לבחירת שופטים, לעמדת היועצת המשפטית לממשלה קמה בנסיבות העניין חובה על השר להפעיל את סמכותו לפי סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט, ועליו לפעול לכנס את הוועדה לבחירת שופטים כבר עתה.

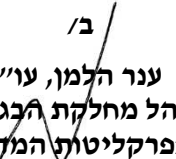
כוונה לשינוי הדין הקיים בעניין הרכב הוועדה לבחירת שופטים, אינה מצדיקה, בנסיבות העניין הקיימות, את המשך ההימנעות מכינוסה של הוועדה לבחירת שופטים, בהתאם לדין הקיים.

כך, גם אין הצדקה שלא למנות נציגה נוספת מטעם הממשלה כחברה בוועדה (סעד המבוקש בבג"ץ 5692/23 ובג"ץ 5694/23), הגם שאין בכך כדי למנוע את כינוס הוועדה.

היום, י"ח באלול תשפ"ג
4 בספטמבר 2023

ב/ 
ענת גולדשטיין, עו"ד
סגנית בכירה א' במחלקת הבג"צים
פרקליטות המדינה

עמרי אפשטיין, עו"ד 
סגן בכיר א' במחלקת הבג"צים
בפרקליטות המדינה

ב/ 
ענר הלמן, עו"ד
מנהל מחלקת הבג"צים
בפרקליטות המדינה

תוכן עניינים

עמ'	שם הנספח	מס'
3	מכתב מנהל בתי המשפט מיום 17.8.23	מ/ש 1
15	טבלה השוואתית המפרטת את פרקי הזמן שעברו ממועד כינון ממשלות קודמות במהלך שני העשורים האחרונים ועד כינוס ראשון של הוועדה לבחירת שופטים	מ/ש 2

מש/1

מכתב מנהל בתי המשפט מיום

17.8.23

עמ' 3



הנהלת בתי המשפט
إدارة المحاكم
COURTS ADMINISTRATION

JUDGE MICHAEL SPITZER
DIRECTOR

القاضي ميخائيل شبيتر
مدير المحاكم

השופט מיכאל שפיצר
מנהל בתי המשפט

ל' באב תשפ"ג
17 באוגוסט 2023

מספרנו : 4700-1001-2023-009557
(בתשובה נא לציין מספרנו)

לכבוד :

גב' ענת גולדשטיין, עו"ד

מחלקת הבג"צים בפרקליטות המדינה

שלום רב,

הנדון : מענה למחלקת בג"צים - עתירות בעניין אי-כינוס הוועדה לבחירת שופטים
סימוכין : פנייתכם מיום 15.8.2023

ביום 15.8.2023 פנתה מחלקת בג"צים להנהלת בתי המשפט לקבלת נתונים ומידע הנוגעים לפעילותה של הוועדה לבחירת שופטים, לתקני השפיטה במערכת בתי המשפט והעומס בו נתונה המערכת, וזאת לצורך טיפול בעתירות לבג"ץ שעניינן אי-כינוס הוועדה לבחירת שופטים. להלן הנתונים והמידע כפי שהתבקשו במסגרת הפנייה (הנתונים נכונים למועד הפקתם – 15.8.2023);

1. נתונים בדבר מספר השופטים בשלוש הערכאות (תקני שופטים ורשמים), מספר השופטים החסרים במערכת נכון לעת הזו, והצפי עד לסוף שנה זו (וכן עד סוף 2024). זאת, בחלוקה למחוזות השיפוט השונים והערכאות השונות.

להלן הנתונים המבוקשים :

- נכון ליום 15.8.2023, תקינת השופטים במערכת היא 808 והמצבה הנוכחית היא 788, מכאן כי ההפרש בין התקן מול המצבה הוא 20 שופטים.
- נכון ליום 15.8.2023, תקינת הרשמים במערכת היא 74 והמצבה הנוכחית היא 73, מכאן כי ההפרש בין התקן מול המצבה הוא של רשם אחד.
- בשנת 2023 פרשו וצפויים לפרוש מהמערכת 35 שופטים ורשמים בכירים.



הנהלת בתי המשפט
إدارة المحاكم
COURTS ADMINISTRATION

JUDGE MICHAEL SPITZER
DIRECTOR

القاضي ميخائيل شبيتسر
مدير المحاكم

השופט מיכאל שפיצר
מנהל בתי המשפט

- עקב הפרישות הצפויות, כאמור, עד סוף שנת 2023 יהיו במערכת 42 תקנים פנויים של שופטים ורשמים.

- במסגרת הסיכום התקציבי לשנת 2023 התקבלו 11 תקני שופטים.

לאור האמור, עד לסוף שנת 2023 יהיו 53 תקנים פנויים במערכת.

- עד לסוף שנת 2024 צפויים לפרוש 21 שופטים ורשמים.

- במסגרת הסיכום התקציבי לשנת 2024 התקבלו 41 תקני שופטים.

לאור האמור, עד לסוף שנת 2024 יהיו 62 תקנים פנויים במערכת.

סך הכל התקנים הפנויים במערכת עד לסוף שנת 2024 – 115 תקנים.

אציין, כי מספר התקנים הפנויים במערכת משתנה מעת לעת עקב פרישות שופטים ושינויים אחרים.

- טבלאות המציגות את מספר התקנים הפנויים במערכת בחלוקה לערכאות ומחוזות עד סוף שנת 2023 ועד סוף שנת 2024 מצורפות כנספח א'.

2. נתונים ביחס למספר השופטים ביחס לאוכלוסייה וכמות התיקים לשופט; וכן נודה לפרטים בדבר היחס בין נתונים אלו למדינות אחרות (OECD).

הנתונים המובאים להלן הם מתוך דו"ח Council of Europe European Commission - CEPEJ for the efficiency of justice אשר פורסם בחודש אוקטובר 2022 מטעם הנציבות האירופית לבחינת יעילות מערכות משפט אירופאיות, אשר סוקר כ-48 מערכות משפט החברות במועצת אירופה ועוד שלוש מדינות משקיפות, ביניהן ישראל, ומשווה ביניהן.

הדו"ח ההשוואתי של CEPEJ מקיף מגוון רחב מאוד של תחומים הקשורים למערכת המשפט, והנתונים המופיעים בו עברו תהליך ארוך שכלל תיקוף, הערכה וניתוח סטטיסטי ואיכותני המתייחס להבדלים המבניים והמהותיים בין המדינות. הנתונים המופיעים בדו"ח על אודות ישראל נאספו על ידי מחלקת המחקר של הרשות השופטת, בשיתוף פעולה עם גורמים רבים במערכת המשפט.

דו"ח CEPEJ מופק אחת לשנתיים ומתייחס לשנתיים שקדמו לו. לפיכך, הדו"ח שפורסם בשנת 2022 הוא הדו"ח העדכני ומתייחס לנתוני משנת 2020. מהדו"ח עולה כך:



הנהלת בתי המשפט
إدارة المحاكم
COURTS ADMINISTRATION

JUDGE MICHAEL SPITZER
DIRECTOR

القاضي ميخائيل شبيطسر
مدير المحاكم

השופט מיכאל שפיצר
מנהל בתי המשפט

מספר השופטים לכל 100,000 תושבים בישראל הוא נמוך בהרבה ביחס לממוצע במדינות מועצת אירופה. בעוד שהממוצע האירופי עומד על **22.2 שופטים** לכל 100,000 תושבים, בישראל יש **7.8 שופטים** לכל 100,000 תושבים.

מספר עורכי הדין בישראל לכל 100,000 תושבים הוא הגבוה ביותר מבין מדינות מועצת אירופה, עם פער מובהק ביחס לממוצע האירופי. בישראל מספר זה עומד על **807 עורכי דין** לכל 100,000 תושבים, ובאירופה המספר הממוצע עומד על **172 עורכי דין** לכל 100,000 תושבים.

מספר התיקים האזרחיים שנפתחו בשנת 2020 בישראל עמד על **4.5 תיקים** לכל 100,000 תושבים, פי שניים מהממוצע האירופי, שעמד על **2.2 תיקים**.

ניתן לראות מגמה דומה בתיקים הפליליים – בישראל נפתחו בשנת 2020 **4.68 תיקים** לכל 100,000 תושבים, אל מול הממוצע האירופי שעמד על **2.72 תיקים**. בהקשר זה חשוב לציין כי הגדרת התיקים הפליליים משתנה בין מדינה למדינה.

3. נתונים בדבר העלייה במספר התיקים הנפתחים והנדונים במערכת בחמש השנים האחרונות.

להלן טבלה המתארת את הגידול במספר התיקים הנפתחים במערכת בתי המשפט החל משנת 2008 ועד לשנת 2022.

שנה	נפתחו
2008	665,245
2009	678,933
2010	706,971
2011	717,128
2012	709,943
2013	729,719
2014	750,020
2015	767,442
2016	810,685
2017	858,813
2018	854,196
2019	853,154
2020	853,528
2021	840,038
2022	861,388



הנהלת בתי המשפט
إدارة المحاكم
COURTS ADMINISTRATION

JUDGE MICHAEL SPITZER
DIRECTOR

القاضي ميخائيل شبيتر
مدير المحاكم

השופט מיכאל שפיצר
מנהל בתי המשפט

4. משמעויות המחסור הקיים בשופטים והצפוי עד תום שנה זו מבחינת העומס בו נתונה המערכת (בפילוח הערכאות/מחוזות שונים) והשירות לציבור.

מספר התיקים הנפתחים בישראל גדל בהתמדה כל שנה. כך, בשנת 2022 נפתחו במערכת 861,388 אלף תיקים חדשים, גידול של כ- 20 אלף תיקים לעומת שנת 2021. כמו כן, הוגשו כ- 2.7 מיליון בקשות בתיקים, והתקיימו כמיליון דיונים (לא כולל דיונים בבית המשפט העליון).

אין מדובר רק בעומס של הליכים כעניין מספרי, אלא גם בעליה במורכבות ההליכים, היקפם ובמשאבים השיפוטיים שנדרש להקצות לשם טיפול בכל תיק ותיק. כך למשל, חלה עלייה ניכרת בתיקים המכונים "מגה-תיקים", תיקים שהיקפם גדול מאד מבחינת כמות המסמכים והראיות, והם כוללים מספר רב של נאשמים או של עדים. האירועים שהם מתייחסים אליהם מורכבים וסבוכים ומתרחשים על פני פרקי זמן ממושכים, ומשכך, הטיפול בהם מצריך זמן שיפוטי רב והשקעה רבה מצד הגורם השיפוטי. זאת ועוד, חלק משמעותי מהתיקים נשמעים בפני הרכבים של שלושה שופטים, כך למשל בתיקי פשע חמור ובערעורים.

הטיפול בכל התיקים האמורים מוטל על כתפי 788 שופטים ו-73 רשמים בלבד (נכון ליום 15.8.2023). משמעות הדבר היא כי כל שופט ורשם במערכת מקבלים לטיפולם מדי שנה כ-1,000 תיקים חדשים, בנוסף לתיקים המצויים במלאי של אותו שופט או רשם. זהו נתון שאין לו אח ורע במדינות העולם מבחינת עומס העבודה המוטל על שופטי ישראל.

ללא איוש תקנים פנויים במערכת עקב פרישותיהם של שופטים ורשמים, התיקים והמשימות של השופטים והרשמים הפורשים מחולקים בין אלו המכהנים, דבר המגדיל באופן טבעי את העומס עליהם.

5. מועד התכנסות אחרון של הוועדה לבחירת שופטים.

המועד האחרון בו התכנסה הוועדה לבחירת שופטים הוא ביום 11.4.2022.

6. מתי לאחרונה פורסמה רשימת מועמדים לשיפוט ברשומות.

ביום 24.2.2022 פורסמה ברשומות רשימת המועמדים האחרונה לקראת כינוס הוועדה לבחירת שופטים בחודש אפריל 2022.



הנהלת בתי המשפט
إدارة المحاكم
COURTS ADMINISTRATION

JUDGE MICHAEL SPITZER
DIRECTOR

القاضي ميخائيل شبيتر
مدير المحاكم

השופט מיכאל שפיצר
מנהל בתי המשפט

7. **האם ועדות המשנה המשיכו לפעול לאחר מועד כינוסה האחרון של הוועדה ועד מתי הן פעלו.**
- לאחר כינוסה של הוועדה לבחירת שופטים שהתקיימה בחודש אפריל 2022, ועדות המשנה התכנסו עוד 12 פעמים. אציין כי החוק לפיזור הכנסת עבר ביום 30.6.2022 והבחירות לכנסת הנוכחית התקיימו ביום 1.11.2022.
- פירוט מועדי ועדות המשנה שהתכנסו לאחר הוועדה לבחירת שופטים מחודש אפריל 2022 מצורף **כנספת ב'**.
8. **כמה מועמדים מצויים בתהליך המיון ועברו ראיונות על-ידי ועדת המשנה או ממתנינים לראיונות.**
- כיום ממתנינים לראיון בפני ועדת משנה 404 מועמדים וכן ממתנינים 139 תיקים של מועמדים (קרי, תיקים שחזרו ממרכז הערכה או חידושי בקשות לוועדה).
- בנוסף, ישנם 72 מועמדים נוספים שתיקם טרם הבשיל לדיון בוועדת המשנה, שכן טרם התקבלו שש חוות דעת/המלצות כמתחייב.
9. **מועדי התכנסות הוועדה לאחר בחירות קודמות לכנסת, ומועד מינוי שופטים לאחר הבחירות. בעניין זה, נודה לקבלת מידע ביחס לשני העשורים האחרונים.**
- טבלת מועדי התכנסות הוועדה לבחירת שופטים לאחר בחירות לכנסת מצורפת **כנספת ג'**.
10. **האם היו מקרי עבר בהם לא כונסה הוועדה לפרק זמן ממושך. ככל שכן, מה הייתה הסיבה לאי הכינוס (להוציא תקופת בחירות)? והאם בשל היעדר הכינוס נמנעו מינויים לערכאות שלום, מחוזי ובית הדין לעבודה, או גם לבית המשפט העליון?**
- בעשור האחרון לא היו פרקי זמן ממושכים בהם לא התכנסה הוועדה לבחירת שופטים, למעט תקופות בחירות.

בכבוד רב,

מיכאל שפיצר, שופט

מזכיר הוועדה לבחירת שופטים

העתק : לשכת שר המשפטים.



הנהלת בתי המשפט
إدارة المحاكم
COURTS ADMINISTRATION

JUDGE MICHAEL SPITZER
DIRECTOR

القاضي ميخائيل شبيتر
مدير المحاكم

השופט מיכאל שפיצר
מנהל בתי המשפט

נספח א'

מספר התקנים הפנויים במערכת

מספר התקנים הפנויים במערכת נכון לסוף שנת 2023 בחלוקה לערכאות ומחוזות

תקני רשמים בכירים פנויים	תקני שופטים פנויים	מחוז	ערכאה
	2	עליון	עליון
	1		מרכז להשתלמות
	1	צפון	מחוזי
	2	חיפה	מחוזי - חיפה
	2	מרכז	מחוזי - מרכז
	4	תל אביב	מחוזי - תל אביב
	1	ירושלים	מחוזי - ירושלים
1		צפון	שלום - צפון
	4	חיפה	שלום - חיפה
2	4	מרכז	שלום - מרכז
	8	תל אביב	שלום - תל אביב
	2	דרום	שלום - דרום
	1	ירושלים	שלום - ירושלים
	1		בית הדין הארצי לעבודה
	6	בתי הדין לעבודה	בתי הדין האזוריים לעבודה
3	39		
	42		סה"כ



הנהלת בתי המשפט
إدارة المحاكم
COURTS ADMINISTRATION

JUDGE MICHAEL SPITZER
DIRECTOR

القاضي ميخائيل شبيتر
مدير المحاكم

השופט מיכאל שפיצר
מנהל בתי המשפט

מספר התקנים הפנויים במערכת נכון לסוף שנת 2024 בחלוקה לערכאות ומחוזות

תקני רשמים פנויים	תקני שופטים פנויים	מחוז	ערכאה
	1		העליון - עליון
	1		הנהלת בתי המשפט - הנהלת בתי המשפט
	1	צפון	מחוזי - נצרת
	3	חיפה	מחוזי - חיפה
	1	מרכז	מחוזי - מרכז
	1	תל אביב	מחוזי - תל אביב
	1	ירושלים	מחוזי - ירושלים
	1	דרום	מחוזי - דרום
	1	צפון	שלום - צפון
	3	חיפה	שלום - חיפה
	1	מרכז	שלום - מרכז
1	3	תל אביב	שלום - תל אביב
	1	דרום	שלום - דרום
	1	ביה"ד לעבודה	בית הדין האזורי לעבודה - ביה"ד לעבודה
1	20		
	21		סה"כ



הנהלת בתי המשפט
إدارة المحاكم
COURTS ADMINISTRATION

JUDGE MICHAEL SPITZER
DIRECTOR

القاضي ميخائيل شبيتر
مدير المحاكم

השופט מיכאל שפיצר
מנהל בתי המשפט

נספח ב'

פירוט מועדי ועדות המשנה שהתכנסו לאחר הוועדה לבחירת שופטים מחודש אפריל 2022

הרכב כב' השופט עמית	12.4.22	1
הרכב כב' השופט פוגלמן	14.4.22	2
הרכב כב' השופט עמית	26.4.22	3
הרכב כב' השופט פוגלמן	15.5.22	4
הרכב כב' השופט עמית	17.5.22	5
הרכב כב' השופט פוגלמן	30.6.22	6
הרכב כב' השופט עמית	3.7.22	7
הרכב כב' השופט פוגלמן	20.7.22	8
הרכב כב' השופט פוגלמן	14.8.22	9
הרכב כב' השופט עמית	6.9.22	10
הרכב כב' השופט עמית	18.10.22	11
הרכב כב' השופט פוגלמן	23.10.22	12



הנהלת בתי המשפט
إدارة المحاكم
COURTS ADMINISTRATION

JUDGE MICHAEL SPITZER
DIRECTOR

القاضي ميخائيل شبيتر
مدير المحاكم

השופט מיכאל שפיצר
מנהל בתי המשפט

נספח ג'

מועדי התכנסות הוועדה לבחירת שופטים לאחר בחירות לכנסת

תאריך	מועדי בחירות לכנסת וועדות לבחירת שופטים
	ועדה לבחירת שופטים
11/04/2022	ועדה לבחירת שופטים 208
21/02/2022	ועדה לבחירת שופטים 207
27/01/2022	ועדה לבחירת שופטים 206
23/11/2021	ועדה לבחירת שופטים 205
09/08/2021	ועדה לבחירת שופטים 204
23/03/2021	בחירות לכנסת
31/01/2021	ועדה לבחירת שופטים 203
06/12/2020	ועדה לבחירת שופטים 202
15/11/2020	ועדה לבחירת שופטים 199
15/09/2020	ועדה לבחירת שופטים 200
02/03/2020	בחירות לכנסת
17/09/2019	בחירות לכנסת
09/04/2019	בחירות לכנסת
23/11/2018	ועדה לבחירת שופטים 198
20/09/2018	ועדה לבחירת שופטים 197
10/05/2018	ועדה לבחירת שופטים 195
22/02/2018	ועדה לבחירת שופטים 194
24/10/2017	ועדה לבחירת שופטים 193
05/09/2017	ועדה לבחירת שופטים 192
12/06/2017	ועדה לבחירת שופטים 191
21/03/2017	ועדה לבחירת שופטים 189
22/02/2017	ועדה לבחירת שופטים 188
29/09/2016	ועדה לבחירת שופטים 187
07/06/2016	ועדה לבחירת שופטים 186
23/02/2016	ועדה לבחירת שופטים 185
15/12/2015	ועדה לבחירת שופטים 184
03/12/2015	ועדה לבחירת שופטים 181
16/09/2015	ועדה לבחירת שופטים 179



הנהלת בתי המשפט
إدارة المحاكم
COURTS ADMINISTRATION

JUDGE MICHAEL SPITZER
DIRECTOR

القاضي ميخائيل شبيتر
مدير المحاكم

השופט מיכאל שפיצר
מנהל בתי המשפט

09/08/2015	ועדה לבחירת שופטים 178
17/03/2015	בחירות לכנסת
03/12/2014	ועדה לבחירת שופטים 176
04/11/2014	ועדה לבחירת שופטים 175
07/10/2014	ועדה לבחירת שופטים 169
07/10/2014	ועדה לבחירת שופטים 173
21/09/2014	ועדה לבחירת שופטים 172
17/09/2014	ועדה לבחירת שופטים 171
21/05/2014	ועדה לבחירת שופטים 163
19/02/2014	ועדה לבחירת שופטים 159
15/10/2013	ועדה לבחירת שופטים 158
01/09/2013	ועדה לבחירת שופטים 157
22/01/2013	בחירות לכנסת
07/12/2012	ועדה לבחירת שופטים 153
23/11/2012	ועדה לבחירת שופטים 151
15/06/2012	ועדה לבחירת שופטים 150
20/04/2012	ועדה לבחירת שופטים 149
10/02/2012	ועדה לבחירת שופטים 147
13/01/2012	ועדה לבחירת שופטים 145
06/01/2012	ועדה לבחירת שופטים 144
25/11/2011	ועדה לבחירת שופטים 143
20/11/2011	ועדה לבחירת שופטים 141
16/09/2011	ועדה לבחירת שופטים 140
08/09/2011	ועדה לבחירת שופטים 139
24/06/2011	ועדה לבחירת שופטים 138
18/02/2011	ועדה לבחירת שופטים 137
12/11/2010	ועדה לבחירת שופטים 136
06/09/2010	ועדה לבחירת שופטים 135
18/06/2010	ועדה לבחירת שופטים 134
19/02/2010	ועדה לבחירת שופטים 132
08/01/2010	ועדה לבחירת שופטים 131
30/09/2009	ועדה לבחירת שופטים 125
28/08/2009	ועדה לבחירת שופטים 121
21/08/2009	ועדה לבחירת שופטים 120
15/08/2009	ועדה לבחירת שופטים 118
03/07/2009	ועדה לבחירת שופטים 117
10/02/2009	בחירות לכנסת



הנהלת בתי המשפט
إدارة المحاكم
COURTS ADMINISTRATION

JUDGE MICHAEL SPITZER
DIRECTOR

القاضي ميخائيل شبيتسر
مدير المحاكم

השופט מיכאל שפיצר
מנהל בתי המשפט

19/06/2009	ועדה לבחירת שופטים 119
06/11/2008	ועדה לבחירת שופטים 115
22/09/2008	ועדה לבחירת שופטים 116
25/08/2008	ועדה לבחירת שופטים 113
12/06/2008	ועדה לבחירת שופטים 112
11/05/2008	ועדה לבחירת שופטים 111
23/03/2008	ועדה לבחירת שופטים 110
21/02/2008	ועדה לבחירת שופטים 109
10/02/2008	ועדה לבחירת שופטים 107
23/12/2007	ועדה לבחירת שופטים 106
25/10/2007	ועדה לבחירת שופטים 104
30/07/2007	ועדה לבחירת שופטים 103
24/06/2007	ועדה לבחירת שופטים 102
03/06/2007	ועדה לבחירת שופטים 101
19/04/2007	ועדה לבחירת שופטים 100
27/02/2007	ועדה לבחירת שופטים 98
06/11/2006	ועדה לבחירת שופטים 126
19/09/2006	ועדה לבחירת שופטים 97
07/09/2006	ועדה לבחירת שופטים 96
28/03/2006	בחירות לכנסת
01/12/2005	ועדה לבחירת שופטים 94
02/10/2005	ועדה לבחירת שופטים 93
18/04/2005	ועדה לבחירת שופטים 91
28/03/2005	ועדה לבחירת שופטים 90
16/02/2005	ועדה לבחירת שופטים 89
08/02/2005	ועדה לבחירת שופטים 88
07/12/2004	ועדה לבחירת שופטים 87
29/07/2004	ועדה לבחירת שופטים 86
06/05/2004	ועדה לבחירת שופטים 84
18/11/2003	ועדה לבחירת שופטים 82
03/06/2003	ועדה לבחירת שופטים 81
22/05/2003	ועדה לבחירת שופטים 80
28/01/2003	בחירות לכנסת

מש/2

טבלה השוואתית המפרטת את פרקי
הזמן שעברו ממועד כינון ממשלות
קודמות במהלך שני העשורים
האחרונים ועד כינוס ראשון של
הוועדה לבחירת שופטים

עמ' 15

פרקי זמן לכינוס הוועדה לבחירת שופטים ממועד כינון הממשלה		
מועד כינון ממשלה	מועד כינוס ועדה	פרק זמן בחודשים
הממשלה ה-30 - 28.2.03	22.5.03	כשלושה חודשים
הממשלה ה-31 - 4.5.06	7.9.06	כארבעה חודשים
הממשלה ה-32 - 31.3.09	19.6.09	כשלושה חודשים
המשלה ה-33 - 18.3.13	1.9.13	כחמישה וחצי חודשים
הממשלה ה-34 - 14.5.15	9.8.15	כשלושה חודשים
הממשלה ה-35 - 17.5.20	15.9.20	כארבעה חודשים
הממשלה ה-36 - 13.6.21	9.8.21	כחודשיים

נספח 8/ע

**נספח 8 - תגובת העותרת מיום
6.11.2023**

עמ' 122

התנועה למען איכות השלטון בישראל, ע"ר 580178697

ע"י ב"כ עוה"ד ד"ר אליעד שרגא ו/או תומר
נאור ו/או אריאל ברזילי ו/או הידי נגב ו/או
גילי גוטוירט ו/או רחלי אל-שי רוזנפלד ו/או
רותם בבלי דביר ו/או תמר באום ו/או אורי
הס ו/או סתיו לבנה
מרחוב יפו 208 ירושלים, ת.ד. 36054, 9136001
טל': 02-5000073; פקס': 02-5000076

העותרת

- נ ג ד -

1. שר המשפטים

2. ממשלת ישראל ה-37

ע"י ב"כ עוה"ד אוהד שלם ו/או אחי ממושרד שלם-כרם עורכי דין
מרחי ז'בוטינסקי 7, מגדל משה אביב (קומה 30), רמת גן
טל': 02-6365512; פקס': 02-5644399

3. היועצת המשפטית לממשלה

4. הנהלת בתי המשפט

ע"י ב"כ עוה"ד מפרקליטות המדינה
מרחי צאלח א-דין 29 ירושלים
טל': 02-6466590; פקס': 02-6467011

המשיבים

תגובה מטעם העותרת

נוכח החלטת בית המשפט הנכבד מיום 5.11.2023, כי על העותרים להודיע "אם הם עומדים על עתירותיהם", וזאת לאור הודעת שר המשפטים כי "יכנס את הוועדה לבחירת השופטים בתוך 15 יום, וכמתחייב בעת הזו, יביא בפני הוועדה החלטות שיש לגביהן הסכמה רחבה", תבקש העותרת להודיע כי היא עומדת על עתירתה, וכן תבקש לקיים את הדיון במועדו. זאת, נוכח האמור להלן:

1. ביום 25.7.2023 הוגשה העתירה הדחופה שבכותרת, עקב מחדל אי-כינוס הוועדה לבחירת שופטים – לאחר שנבחרו מרבית חבריה – לאור העובדה כי שר המשפטים החליט לעשות שימוש לרעה בסמכותו הסטטוטורית ולא לכנס את הוועדה לבחירת שופטים בניגוד גמור להוראות סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב] התשמ"ד-1984 (להלן: "חוק בתי המשפט"). כמו כן, נטען כי מחדל אי-כינוס הוועדה לבחירת שופטים – שכל תכלית הקמתה כעצמאית ומקצועית נשמרה תמיד ולאורך השנים עוד מקום המדינה – אף פוגע פגיעה אנושה בעקרון הפרדת הרשויות.

2. ביום 13.9.2023 הוגשה תגובת המשיבים 1-2 ובה טוען שר המשפטים, כי לאור "המשא ומתן הקונסטרוקטיבי שמתנהל" ישנם "שיקולים חוקים וחוקתיים שעמדו בבסיס החלטתו שלא לכנס לעת הזאת את הוועדה לבחירת שופטים". כלומר, לפי שר המשפטים הסיבה הראשית והעיקרית להחלטתו שלא לכנס את הוועדה לבחירת שופטים נעוצה ב"רפורמה המשפטית" שהוא מעוניין להעביר ובליבה שינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים.

3. לאחר לא פחות משלוש דחיות של הדיון בעתירה ושל הגשת התצהיר, בין היתר, משום התעקשותו

של שר המשפטים להגיש **תצהיר תשובה** בנפרד מהתגובה המקדמית (העומדת על 28 עמודים), הגיש שר המשפטים ביום 5.11.2023 הודעה קצרה מטעמו, כי "יכנס את הוועדה לבחירת השופטים בתוך 15 יום, וכמתחייב בעת הזו, **יביא בפני הוועדה החלטות שיש לגביהן הסכמה רחבה**" (הדגשה הוספה ע"י הח"מ).

4. ומכאן תגובה זו.

5. ראשית, תציין העותרת כי על אף הסבריו המלומדים של המשיב 1, ועל אף שאנחנו נמצאים לאחר מתן הצו על תנאי, הרי שההודעה מטעמו **הוגשה ללא תצהיר חתום** – **בניגוד** למתחייב בהוראות סעיף 9 לתקנות סדר הדין בבית המשפט הגבוה לצדק, תשמ"ד-1984 (להלן: "**תקנות סדר הדין**"), **ובניגוד** להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 19.10.2023. שכן כאמור, היה עליו להגיש **תצהיר תשובה** לצו על תנאי שהוציא לו בית המשפט הנכבד. מיותר לציין, שההודעה מטעמו אף לא הוגשה על דעת הממשלה – היא המשיבה 2.

6. אם המדובר בתצהיר תשובה – הרי שיש להבהיר זאת, ובהתאם ליתן לעותרת לדרוש פרטים נוספים בהתאם לסעיף 11 לתקנות סדר הדין, וכך להבין מהו לוח הזמנים לכינוס הוועדה ולהחלטה על בחירת נשיא בית המשפט העליון; למינוי שופטי הערכאות השונות, בפרט שופטי בית המשפט העליון; שהרי אם לא יוגש תצהיר תשובה, **ייפגעו זכויותיה הדיוניות של העותרת** (וראו לעניין זה את החלטת בית המשפט הנכבד מיום 15.9.2023 בעתירה דנן, בדבר סדרי הדין והרשות הנתונה לצדדים).

7. לגופם של דברים, סבורה העותרת כי המשיב 1 בחר בקפידה את ניסוח הודעתו לבית המשפט, וזאת על מנת שיוכל לנסות ולתת תוקף של פסק דין לניסוח אשר אינו עולה בקנה אחד עם הוראות החוק הברורות.

8. ובמה אמורים הדברים? לא בכדי בחר המשיב 1 לכתוב בתגובתו כי בכוונתו להביא בפני הוועדה אך ורק "**החלטות שיש לגביהן הסכמה רחבה**". הנה, על אף שמדינת ישראל שינתה פניה ללא היכר ביום שבת 7.10 הנורא, המשיב 1 מוסיף לעסוק בהטעיות וגרירות רגליים – וזאת תחת כינוס הוועדה ומתן הדרור לעבודה רציפה ויעילה אשר תסגור בהקדם את הפער האדיר שנוצר במינוי שופטים בשל התנהלות הממשלה עד כה.

9. העותרת תזכיר, כי על פי לשון החוק הברור של סעיף 7 לחוק בתי המשפט, **תפקידו היחיד של שר המשפטים הוא בכינוס הוועדה** – הווה אומר הוא ה"סטרטר" שמתחיל את התהליך, ומרגע זה ואילך ישנם בעלי תפקידים נוספים (המפורטים בסעיף 7(ב) לחוק בתי המשפט), אשר יכולים אף הם להביא מועמדים בפני הוועדה, כאשר סעיף 7(ד) לחוק בתי המשפט קובע באופן מפורש שאינו יכול להשתמע לשתי פנים כי "**הוועדה תקבע את שאר סדרי דיוניה ועבודתה**".

10. לא בכדי נקבע הסדר חשוב זה – וזאת לנוכח התכליות העומדות בבסיס עבודת הוועדה לבחירת שופטים אשר נועדו **לייצר שוויון ושיתוף פעולה בין הרשויות בהליך בחירת השופטים ומעל הכל להדגיש את עצמאותה של הוועדה**. הוראות החוק ביקשו למנוע מצב מצער כמו זה המתרחש לנגד עינינו – ולפיו רשות אחת, ובאופן ספציפי גורם מסוים ברשות אחת, ינצל לרעה את כוחו ויפגע בהליך מינוי השופטים במדינת ישראל במשך חודשים ארוכים, אך מתוך שיקולים פוליטיים צרים.

11. והנה, בהודעתו כעת לבית המשפט העליון – מבקש שר המשפטים לקבוע **מסמרות ביחס לכינוס הוועדה, צרכיה, סדרי דיוניה ועבודתה** – ובניגוד מוחלט ללשון החוק הברורה.

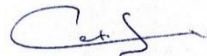
12. הנה כי כן, בעת שלום וביתר שאת – כפי שהרחיבה העותרת בתגובתה מיום 19.10.2023 גם בעת מלחמה – לא עומדת לשר המשפטים הסמכות והרשות לפעול בניגוד להוראות החוק ולקבוע לוועדה העצמאית את סדרי הדין ועבודתה.

13. לכן, במקום בו הוועדה לבחירת שופטים כלל לא כונסה; לא בחרה ברוב קולות נשיא בית המשפט העליון בהתאם לשיטת הסניוריטי הנהוגה מקום המדינה; ולא מילאה את התקנים הנדרשים בערכאות השונות, ובפרט בבית המשפט העליון – לא מוצתה העתירה שבכותרת כלל וכלל.

14. אשר על כן, סבורה העותרת כי העתירה טרם מיצתה את עצמה, ותבקש מבית המשפט כי יקיים את הדין ביום 12.11.2023, ועל מנת שהדברים יובהרו. לחילופין, תציע העותרת כי המשיבים 1-2 יגישו הודעה מעדכנת לבית המשפט הנכבד בחלוף 15 הימים עליהם התחייב המשיב 1 בתגובתו, ובהם יפרטו את הליכי הקמת הוועדה, ולרבות **כלל החברים בה**.

15. העותרת ובאי כוחה מייחלים לימים של שלום לכל עם ישראל.


הידי נגב, עו"ד


תומר נאור, עו"ד

ב"כ העותרת

ירושלים, 06 נובמבר 2023; כ"ב חשון תשפ"ד.

נספח ע/9

**נספח 9 - כינוס הוועדה לבחירת
שופטים לישיבה בנושא בחירת נשיא
בית המשפט העליון 13.11.2023**

עמ' 126



13 נובמבר 2023 ; כ"ט חשוון תשפ"ד

לכבוד חברי הוועדה לבחירת שופטים :

כבוד השופט עוזי פוגלמן, ממלא מקום נשיא בית המשפט העליון

כבוד השופט יצחק עמית, בית המשפט העליון

כבוד השופטת דפנה ברק ארז, בית המשפט העליון

חה"כ יריב לוי, סגן ראש הממשלה ושר המשפטים

חה"כ קארין אלהרר, משכן הכנסת

חה"כ יצחק קרויזר, משכן הכנסת

עוה"ד אילנה סקר, לשכת עורכי הדין

עוה"ד מוחמד נעאמנה, לשכת עורכי הדין

א.ג. נכבדים,

- דחוף -

הנדון : כינוס הוועדה לבחירת שופטים לבחירת נשיא בית המשפט העליון –

בהתאם לשיטת הסניוריטי הנהוגה מקום המדינה

בשם התנועה למען איכות השלטון בישראל, ע"ר (להלן: "התנועה"), הרינו מתכבדים לפנות אליך כדלקמן:

- ביום 6.11.2023 פנה חה"כ יריב לוי, שר המשפטים אל חברי הוועדה הנכבדים לשם כינוס הוועדה לבחירת שופטים ביום 16.11.2023. זאת, לאחר שבמשך כמעט שנה הוא מנע את כינוס הוועדה מתוך שיקולים פוליטיים צרים, בניגוד להוראות סעיף 7(א) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב] התשמ"ד-1984 (להלן: "חוק בתי המשפט"), ובהתאם הביא לפגיעה קשה ברשות השופטת, הדמוקרטיה והחברה הישראלית כולה.
- יתר על כן, מפנייתו כעת של שר המשפטים, עולה כי הוא סבור שהוא הקובע את סדר יומה של הוועדה לבחירת שופטים. אם כן, מעבר לעובדה שמדובר בשגגה, כפי שנעמוד על כך בהמשך, כבר עתה יובהר, כי סדר יומה של הוועדה לבחירת שופטים חייב לכלול כבר בהקדם המיידית בחירה של נשיא בית משפט העליון, **בהתאם לשיטת הסניוריטי הנהוגה בישראל מקום המדינה**.
- נזכיר, כי על פי לשון החוק הברורה של סעיף 7 לחוק בתי המשפט, **תפקידו היחיד של שר המשפטים הוא בכינוס הוועדה** – הווה אומר הוא ה"סטרטר" שמתחיל את התהליך, ומרגע זה ואילך ישנם בעלי תפקידים נוספים (המפורטים בסעיף 7(ב) לחוק בתי המשפט), אשר יכולים להביא לדיון מועמדים לשפיטה בפני הוועדה, כאשר סעיף 7(ד) לחוק בתי המשפט קובע באופן מפורש שאינו יכול להשתמע לשתי פנים כי **"הוועדה תקבע את שאר סדרי דיוניה ועבודתה"**.
- כלומר, **סדר יומה של הוועדה נקבע על דעת רוב חבריה**.
- לא בכדי נקבע הסדר חשוב זה – וזאת לנוכח התכליות העומדות בבסיס עבודת הוועדה לבחירת



שופטים אשר נועדו לייצר שוויון ושיתוף פעולה בין הרשויות בהליך בחירת השופטים ומעל הכל להדגיש את עצמאותה ומקצועיותה של הוועדה. הוראות החוק ביקשו למנוע מצב מצער כמו זה המתרחש לנגד עינינו – ולפיו רשות אחת, ובאופן ספציפי גורם מסוים ברשות אחת, ינצל לרעה את כוחו ויפגע בהליך בחירת השופטים במדינת ישראל במשך חודשים ארוכים, אך מתוך שיקולים פוליטיים וקואליציוניים צרים.

6. כידוע, לפני כמעט חודש ביום 16.10.2023, פרשה נשיאת בית המשפט העליון מבלי שהוועדה לבחירת שופטים התכנסה ונבחר לה מחליף – וכעת, אף העומד בראש הרשות השופטת – שתפקידה להישמר עצמאית ונפרדת – הוא בתפקיד ממלא מקום.

7. אם כן, לא רק שלא אויש תפקיד ראש הרשות השופטת, אלא שמספר התקנים החסרים בכלל בתי המשפט השונים הלך וגדל תוך פגיעה אנושה באפשרות של אזרחי המדינה לקבל את יומם. בגלל התרחשויות אלה והניסיון של שר המשפטים ל"רפורמה משפטית" בה ביקש להכפיף תחתיו את הרשות השופטת והוועדה לבחירת שופטים – יצאו מאות אלפי אזרחי המדינה להפגנה מדי מוצאי שבת.

8. והנה, גם לאחר פרוץ המלחמה הקשה ולאחר החלטתו על כינוס הוועדה, סבור שר המשפטים כי הוא יכול להמשיך ולהכפיף תחתיו את הוועדה – להמשיך ולא להביא לדיון והצבעה בנושא בחירת נשיא בית המשפט העליון. והכל על ידי קביעת סדר יומה של הוועדה בניגוד גמור להוראות המחייבות בחוק.

9. זה המקום להבהיר, שלא בדומה למערכות ציבוריות אחרות שהממשלה והעומדים בראשה הביאו כדרך קבע את מקורביהם חסרי הניסיון המקצועי הנדרש וההתאמה לתפקיד – הרי שלרשות השופטת מעמד נפרד ועצמאי – המחייב את עבודת כל חברי הוועדה לבחירת שופטים ואת חבריה להביא לסדר היום ולבחור שופטים ונשיא בית המשפט העליון על דעת רוב חבריה.

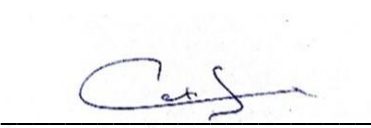
10. אשר על כן, אנו פונים אליכם כעת, בבקשה להעלות ולהצביע כבר בישיבת הוועדה לבחירת שופטים הראשונה את בחירת נשיא בית המשפט העליון ותקבעו את סדר היום לפי רוב חברי הוועדה.

11. אפשרות של המשך אי-בחירתו של נשיא בית המשפט העליון, היא למעשה המשך ניסיונו של חה"כ ליון לבצע ההפיכה משטרית בזמן חירום זה, בעוד שהוועדה לא כפופה תחתיו.

12. לתגובתכם המהירה, נודה.

בכבוד רב,


הידי נגב, עו"ד
מנהל מחלקת מדיניות וחקיקה


תומר נאור, עו"ד
ראש האגף המשפטי

העתק:

השופט מיכאל שפיצר, מנהל בתי המשפט.

נספח ע/10

נספח 10 - 14.12 כינוס הוועדה
לבחירת שופטים לבחירת נשיא בית
המשפט העליון בהתאם לשיטת
הסניוריטי תזכורת

עמ' 129



14 דצמבר 2023 ; ב' טבת תשפ"ד

לכבוד חברי הוועדה לבחירת שופטים :

כבוד השופט עוזי פוגלמן, ממלא מקום נשיא בית המשפט העליון

כבוד השופט יצחק עמית, בית המשפט העליון

כבוד השופטת דפנה ברק ארז, בית המשפט העליון

חה"כ יריב לוי, סגן ראש הממשלה ושר המשפטים

חה"כ קארין אלהרר, משכן הכנסת

חה"כ יצחק קרויזר, משכן הכנסת

עוה"ד אילנה סקר, לשכת עורכי הדין

עוה"ד מוחמד נעאמנה, לשכת עורכי הדין

א.ג. נכבדים שלום רב,

- דחוף -

הנדון: כינוס הוועדה לבחירת שופטים לבחירת נשיא בית המשפט

העליון בהתאם לשיטת הסניוריטי – תזכורת

סימוכין: פנייתנו מיום 12.11.2023

בשם התנועה למען איכות השלטון בישראל, ע"ר (להלן: "התנועה"), הרינו מתכבדים לפנות אליך כדלקמן:

1. ביום 13.12.2023 החליט שר המשפטים על דחיית דיוניה של הוועדה לבחירת שופטים – **למועד לא ידוע**¹ וזאת, לאחר שכבר במשך שנה מנע שר המשפטים את התכנסותה – משיקולים פוליטיים זרים – בניגוד להוראות סעיף 7(א) [נוסח משולב] התשמ"ד-1984 (להלן: "חוק בתי המשפט"), ובכך הביא לפגיעה קשה ברשות השופטת, הדמוקרטיה והחברה הישראלית כולה.
2. במכתבנו שבסימוכין מיום 12.11.2023, פנינו בבקשה לכלול על סדר יומה של הוועדה לבחירת שופטים בחירה של נשיא בית משפט העליון, **בהתאם לשיטת הסניוריטי הנהוגה בישראל מקום המדינה**. כמו כן, הוזכר כי על פי לשון החוק הברורה של סעיף לחוק בתי המשפט, **תפקידו של שר המשפטים הוא בכינוס הוועדה** – הווה אומר הוא ה"סטרטר" שמתחיל את התהליך, ומרגע זה ואילך ישנם בעלי תפקידים נוספים (המפורטים בסעיף 7(ב) לחוק בתי המשפט), אשר יכולים להביא לדיון מועמדים לשפיטה בפני הוועדה, כאשר סעיף 7(ד) לחוק בתי המשפט קובע באופן מפורש שאינו יכול להשתמע לשתי פנים כי **"הוועדה תקבע את שאר סדרי דיוניה ועבודתה"**.
3. לעמדת התנועה, דחיית מועדי דיוניה של הוועדה לבחירת שופטים – וכן המשך העובדה ששר המשפטים לא פרסם ברשומות הודעות בדבר כינוס הוועדה בהתאם לסעיף 7(א) לחוק בתי המשפט – מבהירים כי **שר המשפטים ממשיך בהפיכה המשטרית ובמניעת דיוני הוועדה לבחירת שופטים**.

¹ עמיר קורץ, "ישיבת הוועדה לבחירת שופטים שהייתה אמורה להתכנס מחר - נדחית למועד לא ידוע", כלכליסט,

13.12.2023. https://www.calcalist.co.il/local_news/article/tj6udddia

רח' יפו 208, ירושלים 9438303 * מען למכתבים: ת.ד. 31348, ירושלים, 9131301 * טל: 02-5000073 פקס: 02-5000076
 شارع يافا 208، القدس 9438303 * العنوان للرسائل: ص.ب. 31348، القدس 9131301 * هاتف: 02-5000073 • فاكس: 02-5000076
 208 Jaffa St., Jerusalem * Mailing Address: P.O.B 31348 Jerusalem 9131301 * Tel: 02-5000073 * Fax: 02-5000076
 E-mail: office@mqg.org Web Site: www.mqg.org

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

The Movement for Quality Government in Israel الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل



4. נזכיר, כי לפני חודשיים ביום 16.10.2023, פרשה נשיאת בית המשפט העליון מבלי שהוועדה לבחירת שופטים התכנסה ונבחר לה מחליף.
5. אם כן, לא זו בלבד שלא אויש תפקיד ראש הרשות השופטת, אלא שמספר התקנים החסרים בכלל בתי המשפט השונים הלך וגדל תוך פגיעה אנושה באפשרות של אזרחי המדינה לקבל את יומם.
6. והנה, דומה כי דבר לא השתנה, וכי גם לאחר פרוץ המלחמה הקשה ולאחר החלטה על כינוס הוועדה, מוסיפה זו להתנהל על פי שיקולים פוליטיים זרים ובלתי ענייניים של שר המשפטים, תוך שהוא מבקש להימנע מהבאה לדיון את בחירת נשיא בית המשפט העליון ומילוי התקנים הנוספים, וזאת על ידי דחיית דיוניה של הוועדה בניגוד גמור להוראות המחייבות בחוק.
7. אשר על כן, אנו פונים אליכם כעת, בבקשה לפעול בהתאם למנהג שיטת הסניוריטי הנהוגה מקום המדינה ומהווה מנהג חוקתי בישראל. וכן, בבקשה לתקן ולקבוע את סדר דיוניה ועבודתה של הוועדה לבחירת שופטים לפי סעיף 7(ד) לחוק בתי המשפט – לפי רוב חבריה.
8. לתגובתכם המהירה, נודה.

בכבוד רב,

הידי נגב, עו"ד
מנהל מחלקת מדיניות וחקיקה

תומר נאור, עו"ד
ראש האגף המשפטי

נספח ע/11

**נספח 11 - כינוס הוועדה לבחירת
שופטים לבחירת שופטי ונשיא בית
המשפט העליון בהתאם לשיטת
הסניוריטי תזכורת שנייה 1.2.2024**

עמ' 132



01 פברואר 2024; כ"ב שבט תשפ"ד

לכבוד חברי הוועדה לבחירת שופטים:

כבוד השופט עוזי פוגלמן, ממלא מקום נשיא בית המשפט העליון
 כבוד השופט יצחק עמית, בית המשפט העליון
 כבוד השופטת דפנה ברק ארז, בית המשפט העליון
 חה"כ יריב לוין, סגן ראש הממשלה ושר המשפטים
 חה"כ קארין אלהרר, משכן הכנסת
 חה"כ יצחק קרויזר, משכן הכנסת
 עוה"ד אילנה סקר, לשכת עורכי הדין
 עוה"ד מוחמד נעאמנה, לשכת עורכי הדין

א.ג. נכבדים שלום רב,

- דחוף -

הנדון: כינוס הוועדה לבחירת שופטים לבחירת שופטי ונשיא בית

המשפט העליון בהתאם לשיטת הסניוריטי – תזכורת שנייה

סימוכין: פנייתנו מיום 12.11.2023; ומיום 14.12.2023.

בשם התנועה למען איכות השלטון בישראל, ע"ר (להלן: "התנועה"), הרינו מתכבדים לפנות אליכם כלהלן:

1. כידוע, ביום 16.1.2024 התקיים דיון ללא הצבעות בוועדה לבחירת שופטים (להלן: "הוועדה"), ושוב לא נבחרו שופטים, נשיא לבית המשפט העליון. וזאת, לאחר שכבר במשך שנה מנע שר המשפטים את התכנסותה – משיקולים פוליטיים זרים – בניגוד להוראות סעיף 7(א) [נוסח משולב] התשמ"ד-1984 (להלן: "חוק בתי המשפט"), ובכך הביא לפגיעה קשה ברשות השופטת, הדמוקרטיה והחברה הישראלית כולה.

2. במכתבינו שבסימוכין, פנינו בבקשה לכלול על סדר יומה של הוועדה לבחירת שופטים בחירה של נשיא בית משפט העליון, בהתאם לשיטת הסניוריטי הנהוגה בישראל מקום המדינה, וכן בחירת שופטי עליון נוספים למילוי התקנים החסרים בבית המשפט העליון. כמו כן, הוזכר כי על פי לשון החוק הברורה של סעיף 7 לחוק בתי המשפט, **תפקידו של שר המשפטים הוא בכינוס הוועדה** – הווה אומר הוא ה"סטרטר" שמתחיל את התהליך, ומרגע זה ואילך ישנם בעלי תפקידים נוספים (המפורטים בסעיף 7(ב) לחוק בתי המשפט), אשר יכולים להביא לדיון מועמדים לשפיטה בפני הוועדה, כאשר סעיף 7(ד) לחוק בתי המשפט קובע באופן מפורש שאינו יכול להשתמע לשתי פנים כי "הוועדה תקבע את שאר סדרי דיוניה ועבודתה".

3. לעמדת התנועה, דחיית ההצבעות של הוועדה לבחירת שופטים – לבחירה בנשיא ושופטי העליון – וכן המשך העובדה ששר המשפטים לא פרסם ברשומות הודעות בבחירתם של אלה בהתאם לסעיף 7(א) לחוק בתי המשפט – מבהירים כי הלכה למעשה, **שר המשפטים ממשיך בהפיכה המשטרית ובמניעת דיוני הוועדה לבחירת שופטים**.

4. נזכיר, כי לפני חודשיים ביום 16.10.2023, פרשה נשיאת בית המשפט העליון א' חיות ושופטת

התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר)

الحركة من أجل جودة السلطة في إسرائيل The Movement for Quality Government in Israel



- בית המשפט העליון ע' ברון, מבלי שהוועדה לבחירת שופטים התכנסה לבחור להן מחליפים.
5. אם כן, לא זו בלבד שלא אויש תפקיד ראש הרשות השופטת, אלא שמספר התקנים החסרים בכלל בתי המשפט השונים, ובפרט בית המשפט העליון, הלך וגדל תוך פגיעה אנושה באפשרות של אזרחי המדינה לקבל את יומם.
6. והנה, דומה כי דבר לא השתנה, וכי גם לאחר פרוץ המלחמה הקשה ולאחר החלטה על כינוס הוועדה, מוסיפה זו להתנהל על פי שיקולים פוליטיים זרים ובלתי ענייניים של שר המשפטים, תוך שהוא מבקש להימנע מהבאה לדיון את בחירת נשיא בית המשפט העליון ומילוי התקנים הנוספים, וזאת על ידי דחיית דיוניה של הוועדה בניגוד גמור להוראות המחייבות בחוק.
7. אשר על כן, אנו פונים אליכם פעם נוספת, חברי הוועדה הנכבדים, בבקשה להשלים את התקנים בבית המשפט העליון ולפעול בהתאם למנהג שיטת הסניוריטי הנהוגה מקום המדינה ומהווה מנהג חוקתי בישראל.
8. לתגובתכם המהירה נודה, ובטרם תשקול התנועה צעדים נוספים לרבות משפטיים.

בכבוד רב,

הידי נגב, עו"ד

מנהל מחלקת מדיניות וחקיקה

תומר נאור, עו"ד

ראש האגף המשפטי